JOHN GALSWORTHY

A SZENT EMBER

(SAINT'S PROGRESS)

FORDÍTOTTA HÁZSONGÁRDY GÁBOR

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-239-0 (online)
MEK-17556

ELSŐ KÖTET

ELSŐ RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Egy ilyen nap igazán örömmel tölti el a szívet. Július kitűzte minden zászlaját; lángolt a nap és a sok pipacs; fehér pillangók kergetőztek, keringtek és méhek szorgoskodtak a tátika-virágok körül. A hárs éppen virágzásnak indult. Karcsú liliomok vetélkedtek a kert ágyásaiban a kardvirággal; az angol tearózsák puhán ölelték körül sárga szíveiket. Enyhe szellő lengedezett és lágy zümmögés duruzsolt Edward Pierson feje fölött, amint éppen hazatérőben volt magányos csatangolásából; a Tintern Abbey környékét járta be. Aznap reggel érkezett meg Kestrelbe, bátyjának, Róbertnek Wyeparti otthonába; útközben Bathban időzött egy darabig és már kissé meg is fogta arcát a nap, de csak alig-alig, mint az már olyanoknál lenni szokott, akik igen sokáig éltek Londonban. Amint lefelé ballagott a szűk, bozóttal benőtt úton, egy valcer dallama ütötte meg fülét. Valaki zongorázott. Elmosolyodott, mert a zene volt legnagyobb szenvedélye.

Sötét, őszbevegyült haja szabadon hagyta forró homlokát; szalmakalapjával legyezte magát a nagy hőség ellen. Homloka nem volt nagyon széles, de mégis magasnak hatott keskeny, hosszúkás arca mellett, melynek hosszúságát még fokozta a rövid, sötét, hegyes szakáll, modellül állhatott volna Van Dyck komoly, szelíd képeihez, nagy, szürke, világos pillájú, szarkalábas szemével, különös, a dolgok fölött nemlátón elröppenő tekintetével.

Gyorsan lépdelt, bár fáradt volt és kihevült a nagy melegben. Magas, sovány, egyenes tartású férfiú volt, szürkés, papos ruhában; fekete posztó mellényén egy kis aranykereszt himbálózott.

Bátyjának háza fölött, a vasúti töltésig és a folyóig húzódó kert végében egy szobát építettek, egész külön, neki. Pierson megállott ott, ahol az út szétágazott s élvezettel hallgatta a valzer dallamát a juhar- és nyárfák alatt kerekedett hűsítő szélben.

Ötven éves lehetett, sok szépérzékkel; vidék szülöttje és neveltje, aki rettenetesen szenvedett a honvágy miatt, megszakításnélküli, hosszú londoni tartózkodása alatt; s a mai délutánt a régi paplakban valóságos megváltásnak érezte.

Minden érzékével belemélyedt az előtte égbenyúló erdő napsütötte zöldjébe; elnézte benne a pókokat, a ragyogó kis pilléket, a légyfalót, a verebet a gallyak között; megtapogatta a mohát és a folyondárt, megnézte az örökzöldet s álmodozott, maga sem tudta, miről. Egy karvaly kerengett a feje fölött... vele szállt fel a kékségbe. Valóságos szellemi fürdőt vett; lemosta lelkéről London maró porát.

Egy év óta maga dolgozott a parókiáján, mert segédlelkésze tábori káplánnak ment; és ez volt az első igazi vakációja a háború kezdete óta, teljes két esztendeje; s első látogatása bátyja otthonában.

Lenézett a kertre; egy pillantást vetett fel az út fáira. Bob igazán pompás menedékhelyre bukkant negyedszázados ceyloni élete után. Drága öreg Bob! És elmosolyodott, amint bátyjára gondolt, napbarnított arcára; hatalmas, ősz pofaszakállával bengáliai tigrishez hasonlított; a legangyalibb ember a világon. Igazán tökéletes otthont talált magának és Thirzának. Edward Pierson felsóhajtott. Neki is volt egykor tökéletes otthona, tökéletes felesége; még most is vérzik a seb, amit tizenöt év előtti halálával ejtett szívén. Két leányuk, Gratian és Noel, nem «ütöttek rá». Gratian olyan volt, mint a saját édesanyja, és Noel szőke hajával, nagy szürke szemével mindig unokahúgára, Leilára emlékeztette; szegény teremtés, az ugyan csúnya ballépést követett el fiatalkorában és most, úgy hallja, énekkel keresi meg a kenyerét valahol Afrikában. Ó, milyen csodaszép leány volt!

Az örökös valcer hangja a zeneszoba ajtajáig csalogatta. Kreton függöny takarta el az ajtót; fényezett padlón csusszanó léptek surlódására lett figyelmes; benézett és ott látta keringőzni leányát, Noelt, egy khaki egyenruhás fiatal tiszt karjaiban. Lebegve, keringve forogtak körbe, körbe, különös oldallépésekkel cifrázták a régi stílust, úgy látszik, ez a legújabb divat, mert még eddig nem ismerte. A zongoránál a bájos Eve; rózsás arcán hamiskás mosoly. De Edward Pierson csak a lányát nézte. Szemét félig lehúnyta, arca sápadt volt, szőke haja elég rövid, de mégis göndör fürtökben röpült szét. Egész hűvösnek látszott, pedig a fiatalember, akinek karján libegett, ugyancsak ki volt gyulladva; csinos fiú, kékszemű s finom, aranyos pihe serkedez napbarnított arcán. Edward Pierson gondolta magában:

- Gyönyörű pár!... - És egy pillanatra, szinte látomásszerűen jelent meg lelki szeme előtt a kép, ahogy régen, egyszer Leilával táncolt Cambridgeben egy szép május estén, a lány tizenhetedik születésnapján; úgy emlékszik, akkor éppen egy évvel volt fiatalabb, mint Nolli most. Ez bizonyára az a fiatalember lesz, akiről a leveleiben írt az utóbbi három hét alatt. Hát már sohasem hagyják abba?

Belépett a szobába, hogy észrevegyék, megkérdezte:

- Nincs nagyon meleged, Nollie?

A fiatal leány csókot dobott feléje; a fiatalember megdöbbenve, de önérzetesen nézett az idegenre és Eve felkiáltott:

- Fogadtunk, bácsikám. Rekordjavítás akar lenni a rovásomra.

Pierson szelíden mosolygott:

- Fogadás? Ó, Istenem!

Noel odasúgta a vállán keresztül:

- Hadd csak, apa!

És a fiatalember lihegve mondta:

- Eve az egyik kis kutyakölyköt tette meg az enyémmel szemben.

Pierson leült. Kissé elbódította az édeskés dallam, a táncolók lassú, síma keringése és leányának féligcsukott, fátyolos szeme, ahogy ránézett a vállán keresztül, amint ellebegett előtte. Mosolyogva ült ott. Nollie egészen nagy lány lett. Most, hogy Gratian férjnél volt, nagy felelősség hárult rá. Ó, csak élne a felesége! Az a drága asszony! A mosoly eltűnt ajkáról, olyan fáradtnak látszott hirtelen. A tizenöt év óta szakadatlanul tartó fizikai és lelki küzdelem földre teperte. Legtöbb férfi megházasodott volna újra, de ő mindig úgy érezte, hogy ez szentségtörés lenne. Az egyház ugyan megengedi az újraházasodást, de igazában a házasság örökre szól.

Gyönyörködés és megdöbbenés vegyes érzelmével nézte leányát. Vajjon jó neki az ilyesmi? De olyan boldogság sugárzik mindkettőjükről; és olyan sok minden van a fiatalokban, amit ő nem ért meg. Noel, a gyöngéd, álmodozó kislány néha olyan, mintha az ördög szállta volna meg. Edward Pierson annak tulajdonította az ilyen démoni kitöréseket, hogy olyan kiskorában elvesztette anyját; mert a két évvel idősebb Gratian sohasem pótolta nála az anyát. Ráháramlott ez a feladat s többé-kevésbbé tudatában volt annak, hogy megbukott vele.

Ott ült és lehangoltan nézte leányát. Noel hirtelen megszólalt, ezüstcsengő hangján:

- Most már elég lesz! - s azzal leült apja mellé, kivette kezéből kalapját, úgy legyezte magát.

Eve valami diadalmas akkordot fogott.

- Hurrá! Nyertem!

A fiatalember rosszkedvűen dörmögte:

- De hiszen még félig sem készültünk el!

- Tudom, de apusnak olyan rosszkedve lett tőle. Úgy-e, apus? Ez Cyril Morland.

Pierson kezetfogott a fiatalemberrel.

- Apus, az orrod lesült.

- Tudom, szívem.

- Adhatok valami fehér kenőcsöt ellene. Az orrodon kell hogy hagyd egész éjjel. A néni meg a bácsi is ezt használják.

- Eve mondta, hogy dagály jön Cyril, ha fürdeni megy, vigyázzon, szólt Nollie.

A fiatalember leplezetlen imádattal nézett a lányra, halkan mondta:

- Vigyázok - s kiment.

Nollie tekintetével követte. Eve törte meg a csendet:

- Ha fürdeni akarsz még tea előtt, Nollie, jó lesz sietni.

- Hogyne. Kellemes volt a romoknál, apus?

- Végtelen kedves; olyan, mint valami hatalmas zene.

- Apus mindig zenére tesz át mindent. Holdfényben kellene hogy megnézd, akkor isteni. Jól van, jól, Eve, jövök már! - De nem kelt fel s mikor Eve kiment, átölelte apját, úgy súgta:

- Mi a véleményed Cyrilről?

- Szívecském, hogy felelhetnék erre? Nagyon csinos fiatalembernek látszik.

- Jó, jó, apus, ne strapáld magad. Úgy-e, nagyon kedves itt? - Felkelt, egy kicsit nyujtózkodott, aztán odébbállt. Olyan volt, mint egy nagy gyermek, rövid, göndör hajával.

Pierson le nem vette szemét róla, amíg el nem tűnt a függöny mögött s gondolta:

- Milyen bájos teremtés!

Felkelt ő is, de nem ment leánya után, hanem leült a zongorához és eljátszotta Mendelsohn E-moll Prelude-jét és Fugáját. Finom billentése volt és valami álmatag szenvedély a játékában. Így élte ki megdöbbenéseit, megbánásait, vágyódását; és itt sohasem érte csalódás.

Cambridge-ben hivatásosan szeretett volna zenével foglalkozni, de a családi hagyomány a papi pályához kötötte és az akkoriban ébredező mozgalmas egyházi élet lekötötte egészen. Volt magánvagyona és a házassága előtti évek boldogan teltek el az East-End parókián. Hatalmas érzés volt, hogy nemcsak alkalma, de módja is van segítni a szegényeken, leegyszerűsödni; egyházközségének egyszerű emberei teljesen lefoglalták szívét. Mikor aztán feleségül vette Ágnes Heriotot, új parókiát kapott az East és West határán s azóta ott működött, még akkor is, mikor az asszony halála majdnem megölte. Jobb szerette ott folytatni munkásságát, ahol minden arra emlékeztette, akit nem akart elfelejteni. De tudta, hogy ennek a munkának már nem lesz az a varázsa, mint az *ő* idejében, vagy *ő* előtte. Még az is kétséges, vajjon tudta-e egyáltalában, hogy miben higyjen, huszonhat évi paposkodás után. Mindent annyira körülírt, annyira rögzített, a maga ezerféle kifejezési formájában; felfrissítni hitét, leszállni mélyen a gyökeréig, azt jelentette volna, hogy kiemelje a még épen álló ház fundamentumát. Vannak, akik természetüknél fogva a kifejezhetetlenbe gyökereznek - akiknek az egyik formula éppen annyit jelent, mint a másik; de Edward Pierson határozottan jobban szerette a maga szent egyházának dogmáit, mint a zoroasterekét. A dogmák subtilis válto-

zásai, a tudomány-okozta korlátozások nagyon kis áruló, vagy zűrzavaros nyomot hagytak lelkében. Érzékeny, jószívű és csak lelke legmélyén harcos ember létére, ösztönszerűleg került minden vitát, amellyel sérthetett volna mást, vagy bántódás érhette volna mások részéről. És, minthogy kimagyarázkodást egyáltalában nem lehetett várni attól, aki nem állott észalapon, nagyon kevés alkalma nyílt arra, hogy megvizsgáljon valamit. Éppen, mint ahogy az öreg kápolnánál felröppent a végtelenségbe a karvallyal, úgy most, a zongora mellett, megint elfogta a fellelkesülés, anélkül, hogy tudatára ébredt volna tisztán vallásos hangulatának.

- Nem akarsz teázni, Edward?

Egy nő állott mögötte, lila ruhában, olyan arccal, amely megtartja a maga ártatlanságát végig, pedig tisztában van az élettel, mint ahogy egy anyának lennie kell. Az ilyen gondterhes, szenvedéssel teli napokban, mint a háborús idők, nagyon értékes teremtés volt Thirza Pierson. Sohasem mondott hangosan véleményt kozmikus dolgokban, de azért megvolt a maga kozmikus hite, hogy például, ha háborúban van is az egész világ, azért mégis *létezik* valami olyasféle, amit békének neveznek; és ha az összes anyák fiait megölik is, mégis megmarad valami, amit anyaságnak neveznek; és azért, mert most mindenki a jövőnek él, mégis van jelen. Nyugodt, gyöngéd tárgyilagossága és a könnyharmat a szemében volt erőssége a huszonhárom évi teaültetvényes életben, Ceylon legforróbb részén, Bob Piersonnal szemben; az aggodalom ellen, hogy két fia harcol a fronton, és a bizalommal szemben, amellyel majdnem mindenki megtisztelte. Semmi sem hozta ki sodrából. Olyan volt, mint egy régi mester festménye «A Jóság». Sohasem sietett az élet elé, de ha szembetalálkozott vele, lehetőleg kihasználta. Ez volt a titka és Pierson mindig úgy érezte, hogy megpihen, ha vele van.

Felállott és sógornőjével végigment a pázsitos téren, a kert végén lévő nagy fák felé.

- Meg vagy elégedve Noellel, Edward?

- Pompás színben van. És az a fiatalember?

- Azt hiszem, fülig szerelmes a kislányba.

A lelkész kelletlenül dörmögött valamit. Thirza lágyan karjába csúsztatta karját.

- Nemsokára kimegy a harctérre, szegény fiú.

- Beszéltek már veled?

- A fiú beszélt; de Nollie nem szólt.

- Nollie nagyon különös gyermek, Thirza.

- Nollie aranyos teremtés, de kissé merész.

Pierson felsóhajtott.

A fák alatt, az előkészített teakészlet mellett ült a «kissé merész» teremtés egy hintaszékben.

- Olyan, mint egy kép! - mondta a lelkész és nagyot sóhajtott.

Bátyja magas, kissé rekedtes hangja fogadta őket:

- Te javíthatatlan álmodozó, te! Megettük már az egész málnát. Eve, adj nagybátyádnak valami jamet; azt hiszem, meghal a szomjúságtól! Tyű, micsoda meleg! Gyere, szívecském, töltsd ki a teáját. Halló Cyril! Jó volt a fürdő? Szent Györgyre mondom, szeretném, ha az *én* fejem is nedves lenne! Telepedj oda le Nollie mellé, ő majd hintázik és elkergeti a legyeket.

- Adj, kérlek, egy cigarettát, Bob bácsi.

- Mit? Az apád nem...

- Csak éppen a legyek ellen. Úgy-e, nem bánod, apus?

- Nem bánom, ha szükségesnek találod, szívem.

Noel mosolygott, miközben kivillant felső fogsora s szeme mintha könnyben úszott volna hosszú szempillája alatt.

- Nem szükséges, de nagyon kellemes.

- Aha! Hát így vagyunk! Itt a cigaretta, Nollie.

De Nollie a fejét rázta. Apja szinte megdöbbent ebben a pillanatban, olyan felnőttnek látta, ahogy a legnagyobb lelkinyugalommal hintázott a lábánál ülő fiatalember előtt, akinek napbarnított arcáról imádat sugárzott feléje.

- Már nem gyermek! - gondolta magában. - Drága kis lányom!

MÁSODIK FEJEZET.

1.

Milyen kegyetlenség, hogy mindennap felkeltik az embert azzal a melegvízzel. Edward Pierson kretonfüggönyös szobájában feküdt és visszaképzelte magát Londonba. Egy darázs zümmögött; mézet vadászott az ablakpárkányra helyezett virágcsokor körül és vadrózsaillat szállt be az ablakon; ez megzavarta az illúziót.

Félrehúzta a függönyt, feltérdelt az ablakzsámolyra és kidugta fejét a reggeli levegőbe. Kábítóan édes volt a levegő. Köd szállongott a folyón és mögötte, az erdőn; két szarka ugrándozott a harmatos fűben.

- Hála neked, Istenem, ezért a szépségért! - gondolta magában. - Azok a szegény fiúk a harctéren!

S amint ott térdelt a zsámolyon, könyökével az ablakpárkányra támaszkodva, elmondta reggeli imáját. Ugyanaz az érzés töltötte el, amely arra ösztönözte, hogy feldíszítse templomát, jó zenét, tömjént és miseruhát vigyen be. Isten éppúgy jelen van a világ szépségében, mint a templomában. És imádni lehet a cserfaligetben, egy gyönyörű kertben, magas hegyen, vagy a folyó partján. Isten ott van a levelek susogásában, a méh zümmögésében, a fű harmatában, a virág illatában; Isten ott van mindenütt! És rendes imáját megtoldotta egy suttogva elrebegett mondattal:

- Hálát adok Neked, ó Istenem, az érzékszerveimért! Tartsd meg őket mindnyájunkban fogékonyan és töltsd el hálával a szépségért.

Aztán mozdulatlanul maradt, valami átszellemült, boldog vágyódásban, amely már közel állt a melankóliához. Mindig ilyen hatással volt rá az igazi szépség. Olyan megfoghatatlannak érezte - az ember sohasem élvezhette eléggé. Ki is mondotta nemrég?

- A szépség utáni vágy tulajdonképpen nemi ösztön, amelyet semmi sem elégít ki teljesen, csak a tökéletes egyesülés.

Ó, igen,! George mondta, Gratian férje. George Laird! És egy kis ránc jelent meg homlokán, mint valami tövis az élő húsban. Szegény George! Dehát alapjában véve minden orvos materialista lelke mélyén - nagyszerű emberek különben; igazán kitűnő férfi George is, halálra dolgozza magát ott künn Franciaországban. Nem kell túlkomolyan venni őket.

Leszakított egy kis majorannát és orrához emelte; még mindig ott fénylett a Noel által ráerőszakolt napégés elleni kenőcs. Az érdes levélke édes illata hirtelen éles fájdalmat váltott ki belőle. Ledobta a levélkét és behúzódott a szobába. Semmi vágyódás! Semmi melankólia! Kinn kellene lenni a szabadban egy ilyen csodaszép reggelen!

Vasárnap volt; de ma nem kellett három misét mondania és legalább egyiken prédikálnia; ez a pihenésnek szentelt nap igazán pihenőnapja lesz neki is. Valósággal megzavarta ez a gondolat; már olyan régóta érezte úgy magát, mint valami konflisló, amelyet nem szabad kifogni, mert különben mindjárt összeesik. Lassan öltözködni kezdett; még nem volt készen, mikor kopogtak ajtaján és Nollie megkérdezte:

- Bejöhetek, apus?

Lenkék ruhában, egy Gloire de Dijon rózsával a nyakkivágásnál, apja a megtestesült tavaszt és üdeséget látta benne.

- Levél jött Gratiantól; George-t hazaküldték betegen és hozzánk jött. Gratian kénytelen volt szabadságot kérni a kórházban, hazajött, hogy ápolja férjét.

Pierson elolvasta a levelet.

- Szegény George.

- Mikor engeded már meg, hogy én is ápolónő legyek, apus?

- Várnod kell, amíg betöltöd a tizennyolcadik évedet, fiacskám.

- Már igazán mondhatnám, hogy tizennyolc éves vagyok, hiszen csak egy hónap hiányzik és sokkal többnek látszom.

Pierson mosolygott.

- Talán nem?

- Néha tizenötéves vagy, néha meg huszonöt, a szerint, ahogy viselkedel.

- Ki szeretnék menni olyan közel a harctérhez, amennyire csak lehet.

Fejét úgy tartotta, hogy napsugár övezte arcát, - határozottan széles vágású arca volt - a homloka kissé igenis széles - a hullámos barna haj alatt, az orra rövid és határozatlan; még gyermekesen kerek, de majdnem viaszfehér az arca és kissé árnyékolt a szeme alatt. A szája gyerekesen keskeny és ajka mégis szenvedélyes, de főképpen nagy szürke szeme, álmodozó és mégis élénk tekintete tette mesésen széppé. Apja el nem tudta képzelni leányát ápolónői egyenruhában.

- Ez egészen új ötlet, úgy-e, Nollie?

- Cyril Morlandnak mind a két testvére künn van és őt is kiküldik nemsokára. Mindenki kimegy.

- Gratian sem ment ki még eddig. Hosszú időbe telik, amíg az ember belegyakorolja magát.

Nollie felállt és apjára nézett, aztán a kezére; mondani akart valamit, de nem szólt. Arcába egy kis szín szökött. Aztán készakarva másra terelte a szót.

- Mégy ma templomba, apus? - kérdezte. - Igazán érdemes meghallgatni Bob bácsit, mikor felolvassa a szent leckét. Különösen, ha elveszti a fonalat és nem tudja, hol tart. Nem, ne tedd fel a hosszú kabátod, amíg nem kell elindulnod a templomba. Nem engedem!

Pierson engedelmesen visszatette hosszú kabátját.

- Nos, látod, most megkaphatod a rózsámat. Az orrod *sokkal* jobb. Megcsókolta apja orrát és bedugta a rózsát kabátja gomblyukába. - Most jól van! Gyerünk!

És karonfogva mentek le. De Nollie azzal a tudattal, hogy valamit akart mondani apjának, s nem mondta meg.

2.

Mint az egyházközség leggazdagabb tagja, Bob Pierson olvasta fel mindig a szent leckét, magas, rekedt hangján, s lélegzete mindig elfúlt a mondat vége előtt. A gyülekezet már megszokta ezt s nem is tűnt fel senkinek; ő volt a szükséges dzsentry, a szükséges kanál a lében. Csak a saját családja akadt fenn rajta. Noel ott ült a második sorban, le nem vette szemét apja ünnepélyes profiljáról az első sorban és gondolta magában:

- Szegény apus! Olyan a szeme, mintha mindjárt kiugrana a gödréből. Ó, Apus! Mosolyogj, vagy valami csúnyát mondok!

A fiatal Morland mellette mereven ült egyenruhájában és gondolta:

- Nem gondol rám!

És éppen akkor akasztotta bele Noel kisújját az övébe.

Edward Pierson gondolta:

- Ó, szegény öreg Bob! Ó!

És mellette Thirza gondolta:

- Szegény, drága Ted! Milyen jó, hogy végre kipihenheti magát! Jól kell, hogy tápláljam, nagyon sovány szegényke.

Eve gondolta:

- Jaj, apus! Irgalom!

Bob Pierson viszont ezt gondolta:

- Nem baj, no! Még csak három vers!

Noel kisújja kiegyenesedett, de tekintete lopva Morland felé villant és nem múlt el a ragyogás szeméből az egész ének és imádság alatt. Végre, tiszteletteljes suhogás közt leült a gyülekezet és egy miseruhás férfi jelent meg a szószéken.

«Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem, hogy kardot hozzak tinéktek.»

Pierson felnézett. Olyan jó békesség szállta meg. Kellemes világítás áradt szét a templomban és egy darázs zümmögése még elmélyítette a csendet. Nem mozdult lelkében semmi kritizáló gondolat, semmi felindulás. Csendesen gondolta:

- Most valami épületes dolgot fogok hallani; a textus nagyon szép; mikor is prédikáltam utóljára róla?

Kissé arrébb ült, mint a többiek és csak a prédikáló pap egyszerű arcát látta a tölgyfafaragás fölött; milyen régóta nem hallgatta a más prédikációját; milyen régóta nem volt igazi pihenése!

És előbuggyantak a szavak, ráestek homlokára, behatoltak, valami felfogta őket s aztán eltűntek.

- Jó, egyszerű, világos beszéd - gondolta magában. - Azt hiszem, egy kicsit el vagyok tompulva. Nem tudok...

- Ne higyjétek, kedves atyámfiai, - dörögte a pap kemény hangon - hogy a mi Urunk valóságos kardra gondolt, mikor azt mondta, hogy kardot hoz tinéktek. A szellemi kardra gondolt, bizony mondom, amely minden időben utat tört magának a kötelékeken keresztül, melyeket az emberek maguk kényszerítettek magukra vágyaikkal, maguk kényszerítettek magukra becsvágyuk kielégítésére, amint olyan meggyőző erejű példában láttuk most, mikor kegyetlen ellenségeink behatoltak egy szomszédos kis államba, amely soha semmit sem vétett nekik. Szeretett Atyámfiai, mindnyájan hozhatunk magunkkal kardot.

Pierson hirtelen felkapta állát; gyorsan felemelte kezét és végigsimította arcát.

- Mindnyájan hozhattok kardot... - gondolta - kardot... persze... nem aludtam!

- De ne feledjük, hogy a mi kardunk ragyog; reménységtől ragyog és ragyog a hittől, hogy felvillanni látjuk ennek a halandó életnek érzéki vágyai közepette s utat vág nekünk az égi birodalom felé, ahol egyedül vagyon béke, tökéletes béke. Imádkozzunk.

Pierson nem húnyta be szemét; kinyitotta, mikor térdreborult. Mögötte Noel és a fiatal Morland is letérdeltek, egyik kezükkel elfedték arcukat; de a leány balkeze és a fiú jobbja mozdulatlanul csüggött le. Egy kicsit tovább imádkoztak, mint a többiek, és mikor felemelkedtek, egy kicsit hangosabban énekelték a zsoltárt.

3.

Vasárnap nem jött semmi lap... még a helyi lapot sem hozták el, amely olyan kitartóan és buzgón járult hozzá a maga tehetősége szerint, nagybetűs címeivel, a világháború megnyeréséhez. Nem hozott változatosságot a forró júliusi délutánba az elesettek névsora és semmi sem élénkítette fel a Thirza néni vasárnapi ebédje utáni álmos hangulatot. Egyik-másik elaludt, némelyik azt gondolta, hogy ébren van; de Noel és a fiatal Morland együtt sétáltak keresztül az erdőn; a magasan fekvő legelő felé vették útjukat, ahol lóhere és zsálya nő a Kestrelszikla alján.

Még eddig nem hangzott el egyetlen szó sem a szerelemről a két fiatal között; csak pillantásuk és érintéseik vitték előre szerelmüket.

A fiatal Morland iskolapajtása és egyetemi barátja volt a két Pierson fiúnak, akik most a harctéren voltak. Neki nem volt otthona, szülei rég meghaltak és nem először volt most látogatóban Kestrelben.

Három hete, hogy megérkezett, búcsúzni jött, mielőtt kiküldik a frontra. Mikor kiszállt a kupéból, egy fiatal lányt látott ülni a kis kocsiban és sorsa meg volt pecsételve.

De vajjon mikor lett szerelmes Noel? Valószínűleg éppen megérett a nagy érzésre. Mert az utóbbi két évet egy elsőrangú nevelőintézetben töltötte, amilyenekben, a bölcs és egészséges tanterv mellett, vagy talán éppen ezért, mindig van egy sarkított ellenáram az ellenkező nem iránti érdeklődés felé; és még a legkomolyabb erőfeszítéssel sem sikerül ezt az ösztönt kiküszöbölni.

Minden fiatal hímnemű lény eltűnése a háború gépezetének kerekei közé, megerősítette ezt az ösztönt. Noelnek és iskolatársnőinek érdeklődése szükségképpen arra irányult, amit a háború előtti szabad lehetőségek közepette másodrendű dolognak tekinthettek. Szerelem, házasság, anyaság, mint a nő megrögzött sorsa élt az emberiség tudatában hosszú idők óta, és most mindez veszélyben forgott ezeknek a fiatal teremtéseknek a szemében. És egész természetes, hogy keresve hajszolták azt, amit veszendőben láttak.

Mikor Noel Morland tekintetéből kiolvashatta, hogy mi megy végbe a fiatalember lelkében, nagyon örült; az öröm kissé felizgatta; s az izgalom kissé álmodozóvá tette. Aztán, körülbelül egy héttel apja megérkezése előtt titokban ő is szépen kezdett nézni a fiúra; szeszélyes lett és kissé kegyetlen.

Ha lett volna egy másik fiatalember, akit kitüntethetett volna kegyeivel... de nem volt; hát Bob bácsi vörös setterjét kényeztette. Cyril Morland kétségbeesett. Ez alatt a három nap alatt egész bizonyosan megszállta Noelt a démon, akitől apja féltette.

Aztán, egy este, mialatt kettesben sétáltak hazafelé a lekaszált mezőről, egy oldalpillantást vetett a fiúra és az feljajdult.

- Ó, Noel, mit vétettem?

A lány megfogta a fiú kezét s hirtelen megszorította. Micsoda változás! Milyen más lett azóta! A fiú boldog volt.

A fiatal Morland szótlanul ment felfelé az erdős hegyoldalon. Egyre azon töprengett, hogy végre dűlőre kellene vinni a dolgot. Noel is hallgatag maradt. Gondolta:

- Én visszacsókolom, ha ő megcsókol.

Valami sóvárgás, valami nyugtalanság lüktetett ereiben; egyszer sem nézett a fiúra nagykarimájú kalapja alól. Napsugár áradt szét minden kis nyíláson át, a levelek között; olyan csodálatosan életteljes, vibráló volt tőle a meredek erdő zöldje; rávillant a nyárfák, tölgyek, jávorfák levelére; kis patakokban omlott le a földre, ragyogó foltokat rajzolt fatörzsre, bozótra, harasztra; pillangók kergetőztek a napfényben és miriádnyi hangya, szúnyog meg légy nyüzsgött, mintegy megrészegülve az élettől. Mintha meg lett volna bűvölve az egész erdő, mintha valami boldog szellem lett volna a napsugár, aki most itt él az erdőben.

A hegy közepén, félúton, ahol már ritkábbak voltak a fák és le lehetett látni a mélyen alattuk csillogó folyóra, leült a lány egy fatönkre, a fiú megállt előtte s ránézett. Miért dobog a szív erősebben éppen ettől az arctól és nem amattól, miért éppen erre a hangra és nem másikra? Miért ébreszt bennünk földöntúli gyönyört az egyik kéz érintése, míg a másiknak közelsége nem jelent semmit? A fiatal Morland letérdelt és ajkát odatapasztotta a lány lábára. Noel szeme felragyogott, de felugrott és elrohant... azt nem várta, hogy megcsókolja a lábát. Hallotta, hogy utána fut és megállt; egy nyárfához támaszkodott. A fiú odarohant. Egy szót sem szóltak, csak összeforrt ajkuk.

Eljött a pillanat, melyet szó nem fejezhet ki. Találtak egy bűvös helyet és nem mozdultak onnan. Ott ültek szótlanul, átölelkezve s az erdei boldog Szellem nézte őket.

Csodálatosan meggyorsítja a szerelmet a háború. Ami azelőtt hat hónapot vett volna igénybe, az most megtörtént három hét alatt.

Eltelt egy röpke óra; ekkor megszólalt Noel:

- Meg kell, hogy mondjam apusnak, Cyril. Meg akartam mondani már a reggel, de aztán azt gondoltam, mégis jobb lesz várni, hátha nem szeretsz...

- Ó, Noel! - mondta Morland s ennél többet nem is mondott, mialatt ott ültek.

Megint eltelt egy röpke óra s megszólalt Morland:

- Megőrülök, ha nem házasodunk össze, mielőtt kimegyek a harctérre.

- Mennyi idő kell hozzá?

- Szóra sem érdemes, ha kisürgetjük a dolgot. Van még hat napom, amíg bevonulok és talán ad még egy hetet a főnök, ha megmondom neki.

- Szegény kisöreg. Adj még egy csókot; egy jó hosszút!

Mikor elmúlt a «jó hosszú», azt mondta a lány:

- Akkor hozzád mehetek és veled lehetek, amíg bevonulsz? Ó, Cyril!

- Ó, Noel!

- Talán nem is mész ki olyan hamar. Ne menj, ha lehet!

- Nem megyek, ha tehetem, drágám; de azt hiszem, ezt nem tudom megcsinálni.

- Persze, hogy nem. Tudom.

Morland a hajába kapott.

- Egy hajóba evezünk mindnyájan; dehát nem tarthat örökké. És most jegyesek vagyunk s együtt lehetünk folytonosan, amíg megkapjuk az engedélyt. És akkor...!

- Apus nem lesz nagyon elragadtatva tőle, ha nem kötünk egyházi esküvőt; de én nem sokat törődöm vele.

Morland lenézett a leány becsukott szemére, hosszú szempillájára és gondolta:

- Istenem, a mennyországban vagyok!

Még egy röpke óra telt el, amíg a lány rászánta magát, hogy hazamenjenek.

- Mennünk kell, Cyrill. Csókolj meg mégegyszer.

Már vacsoraidő volt. Lerohantak a hegyen.

4.

Edward Pierson meglátta őket, éppen visszatért a vecsernyéről. Összeszorította ajkát. Bosszantotta, hogy olyan sokáig maradnak távol a fiatalok. Mit tegyen? Olyan idegenszerűen, olyan különösen tehetetlennek érezte magát a szerelmi idilljük mellett. Este, mikor kinyitotta szobája ajtaját, ott látta ülni Noelt az ablakban, pongyolában, a hold fényének sugarában.

- Ne gyujts lámpát, apus. Szeretnék valamit mondani neked.

Megfogta az apja mellényén függő kis aranykeresztet és azt forgatta jobbra-balra.

- Eljegyeztem magam Cyrillel; össze akarunk házasodni ezen a héten.

Mintha valaki oldalba ütötte volna. Valami hang röppent el ajkáról, mire a fiatal lány még jobban sietett:

- Látod, igazán *meg kell*, hogy legyen. Akármelyik percben kivihetik a frontra.

Fájdalmas megdöbbenése mellett is belátta, hogy van valami kis logika a leányka szavaiban. De azt mondta:

- Szívecském, még gyermek vagy. A házasság a legkomolyabb dolog a világon; és csak három hete, hogy ismered.

- Tudom, mindent tudok, apus - olyan furcsán, nyugodtan hangzott minden szava. - De nem várhatunk. Lehet, hogy soha többet nem jön vissza és akkor elmulasztottam örök életemre...

- De Noel, gondold meg, ha sohasem jön többé vissza, hiszen az még sokkal rosszabb lenne rádnézve.

Noel elengedte a kis keresztet, megfogta apja kezét és a szívéhez szorította. De hangja még mindig nyugodt volt:

- Nem, sokkal jobb lenne; azt hiszed, apus, hogy nem ismerem a saját érzéseimet, pedig nagyon jól ismerem.

Piersonban meglágyult a férfi, de a pap megkeményedett.

- Nollie, az igazi házasság a lelkek egyesülése; és ehhez idő kell. Idő kell, hogy meggyőződjetek róla, hogy egyformán éreztek, gondolkoztok, hogy ugyanazt szeretitek.

- Igen, tudom; de mi meggyőződtünk már róla.

- Nem mondhatod ezt, kedvesem; senki sem győződhetik meg erről három hét alatt.

- De hiszen ezek rendkívüli idők, apus! Gyorsan kell cselekedni. Ó, apus! Légy angyal! Anya megértett volna és beleegyezne, tudom.

Pierson elhúzta a kezét; fájt ez a beszéd, fájt, hogy veszteségére emlékeztetik, hogy eszébe juttatják, milyen kevéssé tudja pótolni a hiányt.

- Nézd, Nollie! - mondta. - Mióta elhagyott minket szegény, mindig egyedül érzem magam, mert igazán egyek voltunk. Ha férjhezmész ehhez a fiatalemberhez, a nélkül, hogy jobban tisztába lennél szíveddel, mint amennyire ilyen rövid idő alatt megismerheted, rettenetesen megbánhatod majd egyszer ezt az elhamarkodott lépést; rájöhetsz, hogy az egész nem volt más, mint üres fellobbanás; vagy pedig, ha valami történne vele, mielőtt igazi házaséletet élhettetek volna, sokkal nagyobb bánatod, veszteségérzeted lenne, mint hogyha egyszerűen jegyesek maradtok a háború végéig. Különben is, igen fiatal vagy még, gyermekem.

A lány olyan csendesen ült, hogy az apa megdöbbenve nézett rá.

- De meg kell lennie!

Pierson az ajkába harapott és éles hangon mondta:

- Lehetetlen, Nollie!

Nollie felállt és mielőtt visszatarthatta volna, már ki is ment. Mikor becsapódott az ajtó, azonnal elszállt haragja, csak a szomorú nyugtalanság maradt meg. Szegény gyermek! Mit tegyen ezzel a kis tévelygő csirkével? Alighogy kibújt a tojásból és már repülni akar. A gondolat, hogy kislánya most rettenetesen szenved, sír is talán, annyira nyugtalanította, hogy kiment a folyosóra és kopogott Nollie ajtaján. Nem kapott feleletet. Bement. Sötét volt, de egy holdsugár rávilágított az ágyra. Ott feküdt Noel, arccal a párnában. Pierson odalopózott és fejére tette kezét. Noel nem mozdult; csendesen simogatta a haját, aztán azt mondta szelíden, halkan:

- Nollie, szívem, nem akartalak megbántani. Ha az anyád lennék, tudnám, miképpen láttassam be veled a dolgot, dehát én csak egy öreg, ügyetlen apa vagyok.

Nollie megfordult és keresztbetett lábakkal ült az ágyon. Pierson látta, hogy fénylik a szeme. De nem szólt. Tudta, hogy a hallgatásban van az ereje.

Az apa kétségbeesetten mondta:

- Engedd meg, hogy megbeszéljem a dolgot a nagynénéddel. Olyan okos asszony.

- Jó.

Pierson lehajolt és homlokon csókolta leányát.

- Jóéjszakát, szívecském. Ne sírj! Ígérd meg, hogy nem sírsz!

Noel bólintott és felemelte arcát. Pierson a homlokán érezte forró, puha ajkát és kissé megnyugodva távozott.

De Noel tovább is mozdulatlanul ült ágyán; átfonta kezével térdét, kifigyelt az éjszakába, az ürességbe, a csendbe; minden perc olyan nagy veszteség abból a pici kis időből, amijük még maradna, amit még együtt tölthetnének.

HARMADIK FEJEZET.

Pierson zavaros, rossz álmokkal teli éjszakát kínlódott át; azt álmodta, hogy az égben vándorol, mint valami bolygó szellem.

Mikor este visszament szobájába, olyan ostobának érezte, hogy azt mondta Nollienak: «Ne sírj!», hiszen aggodalommal állapította meg, hogy eszeágában sem volt sírni. Nem, igazán távol állt a könnytől az a nagy lelki válság, amin keresztülment. Maga előtt látta, amint ott ült keresztberakott lábbal az ágyon, a félhomályban; mint a megtestesült titokzatosság, mint valami kínai; és még sokáig érezte lázas ajkának érintését. Milyen jót tett volna neki, ha kislánymódra jól kisírja magát. És ez ránézve is megnyugtatóbb lenne.

Az a kellemetlen érzés nyugtalanította, hogy tilalma elhangzott Noel füle mellett, mintha ki sem mondta volna. Nem mehetett át a másik szobába zongorázni ilyen későn este, letérdelt tehát és hosszan keresett valami útmutatást, valami jelt; de megtagadtatott tőle.

A reggelinél egész rendesen viselkedett a két bűnös. Senki sem mondta volna, hogy egy órával ezelőtt még ölelkezve ültek, úgy nézték a tovarohanó folyót, s alig-alig beszéltek, mert mással volt elfoglalva ajkuk.

Pierson sógornője után ment a szobájába; minden reggel a virágainak szentelt itt egy kis időt. Egy darabig elnézte, ahogy szétválasztotta a klematiszt az árvácskáktól, a búzavirágot a borsóvirágtól s csak azután mondta:

- Nagy bajban vagyok, Thirza. Nollie bejött hozzám tegnap este. Képzeld! Össze akarnak házasodni... a két gyerek!

Thirza úgy vette az életet, ahogy volt. Most sem lehetett észrevenni rajta sem csalódást, sem kétségbeesést, csak éppen hogy egy kicsit pirosabb lett az arca és tágabbra nyílt szeme. Kezébe vett egy kis rezedaágat s csendesen mondta:

- Ó, Istenem!

- Gondold meg, Thirza... hiszen még gyermek! Hiszen még két éve sincs, hogy az ölembe ült és a hajával csiklandozta az arcom.

Thirza tovább babrált virágaival.

- Noel érettebb, mint ahogy gondolnád, Edward; sokkal érettebb a koránál. És az igazi házas-életet úgysem kezdhetik meg még... háború utánig... ha ugyan egyáltalában megkezdhetik.

Pierson megdöbbent. Sógornője szavai vétkesen könnyelműek.

- De... de... - dadogta - a házassági kötelék... Thirza! Ki tudja, mi történhetik, amíg ismét összekerülhetnek!

Az asszony egy pillantást vetett a férfi izgalomtól remegő arcára és meleg hangon mondta:

- Tudom, Edward, de ha nem egyezel bele, félek, amilyen idők most járnak, valami bolondot tesz Noel. Mondtam már neked, hogy van benne valami merész elszántság.

- Noel szót fog nekem fogadni.

- Nem hiszem! Olyan sok ilyen hadi házasságot kötnek manapság.

Pierson elfordította fejét.

- Rettenetes! Mondd, mi értelmük van?... Éppen csak az érzékek pillanatnyi kielégülése. Éppen úgy el is maradhatnának.

- Rendszerint nyugdíjkérdés van a háttérben - magyarázta Thirza nyugodtan.

- Ez igazán cinizmus, Thirza! Különben sem vonatkozik erre az esetre. Nem tudom elviselni a gondolatot, hogy az én kis Nolliem odaadja magát egy pillanatért, amelynek talán sohasem lesz folytatása, vagy esetleg kezdete lehet egy szerencsétlen, rossz házasságnak. Ki ez a fiú? Micsoda? Nem tudok semmit róla. Hogy adhatnám neki oda a leányom? Az lehetetlen! Ha jegybe lettek volna már régebben, vagy tudnék valami közelebbit róla... akkor talán; ámbár igazán nagyon fiatal. De ez a hirtelen fellobbanás... ez nem helyes, nem tisztességes dolog. Nem értem... igazán nem tudom megérteni, hogy akarhat effélét egy ilyen gyermek. Azt hiszem, maga sem tudja, mit akar, szegény kis Nollie. Nem tudhatja, mi a házasság és nem fogja fel a házasság szentségét. Csak volna itt az anyja! Beszélj vele, Thirza; te megmondhatsz neki sok mindent, amit én nem mondhatok meg.

Thirza a távozó után nézett. Papi ruhája ellenére is, vagy talán éppen ezért olyan gyerekesnek látta, mintha egy kisfiú jött volna hozzá, hogy kösse be a fájós újját. S amint befejezte a virágok rendezését, kiment, hogy megkeresse unokahúgát.

Nem kellett messze mennie. Noel a hallban állott, nyilvánvaló, hogy őt várta. Együtt mentek ki a kertbe.

A lány mindjárt rátért a dologra.

- Hidd el, felesleges velem beszélned, Thirza néni; Cyril elment, hogy kijárja az engedélyt.

- Úgy? Hát már megállapodtatok?

- Teljesen.

- Mit gondolsz, helyes dolog ez, velem szemben? Idehívtam volna Cyrilt, ha sejtettem volna, hogy mi történik?

Noel csak mosolygott.

- Van fogalmad róla, mit jelent a házasság?

Noel bólintott.

- Igazán?

- Persze, hogy van. Gratian is férjnél van. Különben, az iskolában...

- Apád halálosan ellene van. Nagyon búsul miatta. Apád igazán tökéletes szent, nem szabad így megbántanod. Nem várhatsz, legalább Cyril legközelebbi szabadságáig?

- Lehet, hogy sohasem lesz többet szabadsága.

Neki is két fia volt künn a fronton, akiknek talán sohasem lesz többet szabadságuk. Természetesen az ő szíve is megdobbant erre a gondolatra. Ránézett húgára és valami homályos megértés ébredt benne a halállal fenyegetett élet, a pusztulással fenyegetett fiatalság lázongása iránt.

Noel összeszorította fogát, felhúzta ajkát, úgy bámult maga elé.

- Apusnak bele kellene egyeznie. Az öregek nem mennek harctérre, nem öletik meg magukat; nem szabadna, hogy megakadályozzák, ha mi azt tesszük, amit tehetünk. Nekik megvolt a maguk jó életük.

Thirzára annyira hatott ez a rövid kis szónoklat, hogy azt mondta:

- Talán nem gondolta meg mindezt.

- Biztosítani akarom magamnak Cyrilt, Thirza néni; mindent át akarok élni vele, mindent, amit csak lehet, amíg megtehetem. Azt hiszem, ez nem olyan túlságosan nagy kívánság, ahhoz képest, hogy talán soha többet nem lehetek vele.

Thirza karonfogta a kislányt.

- Én megértelek - mondta. - De gondold el, Nollie, hogy mindez elmúlik egyszer és mi megint rendesen lélekzünk, élünk, s ha te akkor úgy találnád, hogy tévedtél?

Noel a fejét rázta.

- Nem tévedtem.

- De mi mindnyájan ezt gondoljuk, szívem; ezer és ezer tévedés történt már olyanok részéről, akik, mint te, még álmukban sem sejtették, hogy tévednek. S ez aztán a legborzasztóbb. Neked százszorosan rettenetes lenne, mert apád egész szívével és lelkével hisz benne, hogy a házasságot örökre kötik.

- Apus drága angyal, de tudod, hogy én nem hiszek mindent, amit ő hisz. Különben is *nem tévedek*; mindig szeretni fogom Cyrilt.

Thirza jobban magához szorította húgát.

- Nem szabad tévedned. Olyan nagyon szeretünk mindnyájan, Nollie. Bár itt lenne Gratian.

- Gratian mellém állna - mondta Noel meggyőződéssel. - Ő tudja, mi a háború. És te is tudhatnád, Thirza néni. Ha Rex vagy Harry akarnának megházasodni, tudom, nem állanál útjukba. Pedig ők sem idősebbek, mint Cyril. *Meg kell, hogy értsed*, drága Thirza néni, hogy mit jelent az nekem, hogy egymásé legyünk egészen, mielőtt... mielőtt... belekerül a tűzvonalba... és talán soha többet nem lehetünk. Apus nem fogja fel ezt... tudom, hogy nagyon jó ember... de... megfeledkezik a világról.

- Szívem, azt hiszem, nagyon is gondol a világra. Kétségbeejtően csügg anyádon.

Noel ökölbeszorította kezét.

- Igazán? Nos, éppen úgy csüggök én Cyrilen és ő rajtam. Nem lennénk meggondolatlanok, ha nem lenne szükség rá. Beszélj Cyrillel, Thirza néni; akkor majd megérted. Éppen itt jön. De ne tartóztasd nagyon sokáig, mert nekem is kell. *Ó, mennyire* kell!

Sarkonfordult és bement a házba. Thirza mindjárt látta, hogy idecsalták, ehhez a fiatalemberhez, aki úgy állott ott, mint Napokon a csata előtt. Mosolygott és azt mondta:

- Nos, Cyril, te ugyan szépen becsaptál engem!

De még ki sem mondta, már is észrevette, milyen nagy változás ment végbe a kékszemű, napbarnított, meggondolatlan fiúban, mióta három héttel ezelőtt, megérkezett a kis homokfutó. Ő is karonfogta Mrs. Piersont, éppen mint Noel, s leült vele a falusi kis padra; bizonyára úgy beszélték meg, hogy ott várjon.

- Látja, Mrs. Pierson, - kezdte - nem úgy kell venni a dolgot, mintha Noel mindennapi kislány volna a régi, mindennapi időkben. Noel az a fajta lány, akiért az ember kerékbe töretné magát; és ha most kiküldenek a harctérre, azzal a tudattal, hogy elvehettem volna és nem tettem meg, egyenesen szerencsétlenné tenne és elvenné minden harci bátorságomat. Természetesen, vissza akarok jönni, de hányan maradnak ott, és igazán kegyetlenségnek találom, hogy ne lehessen a mienk, amit megkaphatnánk, addig, amíg megkaphatjuk. Különben is, van pénzem

és ez mindenesetre az övé lenne. Legyen hát drága angyal és segítsen nekünk! Úgy-e, megsegít?

Megölelte Mrs. Piersont, mintha anyja lett volna, és jóleső melegség járta át az anya fiai után vágyódó szívét.

- Látja, nem ismerem Mr. Piersont, de olyan szelídnek, olyan derűsnek látszik, és ha belémlátna, tudom, nem ellenkezne. Mi szívesen kockáztatjuk az életünket és mindent, de úgy érezzük, hogy ki kell hogy vegyük a részünket az életből, amíg életben vagyunk. Megesküszöm az életemre, ha kívánja, hogy sohasem változom meg Nollie iránt és ő is megesküszik rá. Ó! Mrs. Pierson, legyen a mi védőangyalunk és szóljon egy jó szót értünk. De hamar! Olyan kevés időnk van hátra!

- De, édes fiam, - mondta Thirza egész erélytelenül - mit gondolsz, hiszen Nollie még csak gyermek.

- Tudom! Nem értik meg? egyszerűen felnőtt lett, *meg kellett* hogy érjen ez alatt a pár hét alatt; éppen olyan felnőtt, mint én... és én huszonkét éves vagyok. És mostantól kezdve a fiataloké lesz a világ, az emberek sokkal hamarabb kezdenek majd élni, mint régen. Mi értelme van úgy tenni, mintha még mindig olyan volna minden, mint régen? Mit ér az óvatosság és minden? Ha megölnek, azt hiszem, jogunk van hozzá, hogy előbb megházasodjunk. Ha meg nem, hát mi baj történt?

- Huszonegy nap óta ismeritek egymást, Cyril.

- Nem! Huszonegy év óta! Mindennap egy esztendő, mikor... Ó! Mrs. Pierson, ez annyira nem hasonlít önhöz. Úgy-e, nem? Sohasem szokott bajt és nehézséget okozni másoknak? Úgy-e, nem?

Erre a ravasz megjegyzésre Thirza rátette kezét a fiú kezére s az még szorosabban ölelte magához anyai barátnőjét.

- Kedves fiacskám, majd meglátom, mit tehetek - mondta lágyan.

Cyril Morland megcsókolta az arcát.

- Áldani fogom örökké - mondta. - Nekem sohasem volt családom, csak két testvérem.

Könny szökött Thirza szemébe. Mint két gyermek az erdőben... olyanok szegénykék.

NEGYEDIK FEJEZET.

1.

Gratian Laird ott állt ápolónői utcai egyenruhában apja ebédlőjében, a régi London Squaren az East és West találkozásánál, s egy sürgönyt fogalmazott:

> «Edward Pierson tiszteletes, Kestrel. Tintern, Monmoutshire. George súlyos beteg. Jöjj, ha lehet.
>
> Gratian.»

Aztán odaadta a sürgönyt egy cselédlánynak, levetette hosszú kabátját s leült egy pillanatra. Egész éjjel dolgozott, miután nappal is szolgálatban volt, s mikor hazaérkezett, élet és halál közt találta férjét.

Egészen más volt, mint Noel; nem éppen olyan magas, de erőteljesebb; sötét gesztenyeszínű haja, világosbarna szeme, széles homloka. Arckifejezése komoly volt, valami állandó átszel-

lemült tépelődés kifejezése ült rajta, tekintete feltűnően nyílt, őszinte. Éppen húsz éves volt, egy év óta asszony, de csak hat hetet töltött az esztendőből férjével; még lakásuk sem volt ezideig.

Öt percig pihent, aztán egy erélyes mozdulattal végigsimította arcát kezével, hátravetette fejét s elment a szobába, ahol férje feküdt.

A beteg nem volt magánál; nem tehetett semmit, csak ült és figyelte.

- Ha meghal, - gondolta magában - gyűlölni fogom Istent kegyetlenségéért. Hat hetet töltöttem vele. És vannak, akik hatvan évig éltek férjükkel.

Rászegezte tekintetét a beteg rövid, széles arcára, a «gondolkozó dombokra» homlokán. Napbarnított volt. Behúnyt szemmel feküdt és szempillája beárnyékolta halálosan sárga arcát. Sűrű haja eléggé benőtt alacsony homlokán. Ajka kissé nyitva volt és kivillant erős fogsora. Kis, nyírott bajuszt viselt s már kiserkedt a szakálla beretvált állán. Pyjamakabátja szétnyílt. Gratian felállt és összehúzta. Milyen különös csend volt, egy hang sem jött be a tárvanyitott ablakon; szokatlan dolog Londonban. Nincs semmi, ami megtörné ezt a súlyosan nyomasztó kábulatot; nemcsak George szenved alatta, hanem ő is, és az egész világ. Milyen kegyetlenség... ha elvesztené örökre nehány hét vagy nehány nap után! Az utolsó búcsújokra gondolt vissza. Nem valami gyöngéd búcsú volt, mert közvetlenül valami félreértés után csapott le rájuk és még nem tanulták meg, hogy kedvesen legyenek különböző véleményen. George azt állította, hogy az egyénre nézve nincs örök élet; Gratian azt állította, hogy van. Beletüzesedtek a vitába és türelmetlenek lettek. Még a kocsiban, az állomás felé is továbbfolytatták a szerencsétlen, meddő vitát s a búcsúcsókot a vitában felhevült ajkakkal váltották.

Azóta, szinte bűnbánóan tért meg férje hitéhez és most, mikor talán megoldhatja majd a rejtélyt,- mikor bizonyosságot szerezhet - neki magának az a meggyőződése, hogy soha többé nem találkoznak. Kegyetlenség, hogy hitén ilyen rést ütött az élet.

Kezét rátette a beteg kezére. Az meleg volt, erőteljes, bár tehetetlenül, mozdulatlanul csüggött alá. Olyan életteljes volt George, olyan energikus, erős akaratú, el sem tudta képzelni, hogy az élet álnokul becsaphassa. Maga elé idézte szemének éles, acélos tekintetét, mély, kellemesen zengő hangját, mennyi meleg őszinteség csengett benne és milyen szerénység. Továbbcsúsztatta kezét, a beteg szívére, s csendesen, óvatosan elkezdte dörzsölni. Ő, mint orvos, az asszony, mint ápolónő, annyiszor látták szemtől-szembe a halált az utóbbi időben! És mégis, most hirtelen úgy rémlett, mintha sohasem látott volna még halált, és a sok fiatal, üres, sápadt arc, amiket mint ápolónő látott a kórházban, csak látványos mutatvány lett volna. Mintha most először jelenne meg előtte a halál, ha elragadná örökre ezt a szeretett arcot fénytől, színtől, mozgástól, jelentéstől.

Egy darázs tévedt be a tér parkjából s zümmögött céltalanul a szobában. Halk zokogásba fulladt a fiatalasszony lélekzete...

2.

Pierson délben kapta meg a sürgönyt; éppen magányos sétájából érkezett haza a Thirzával folytatott beszélgetés után. Ha Gratian, az önálló, energikus Gratian így sürgönyöz, akkor nagy baj lehet. Azonnal összecsomagolt, hogy a legközelebbi vonattal elutazhassék. Noel nem volt otthon, senki sem tudta megmondani, hova ment. A lelkész nehéz szívvel ült tehát le levelet írni:

«Drága gyermekem!

Elutazom Gratianhoz; szegény George súlyos beteg. Ha rosszabbra fordulna a dolog, légy testvéred mellett. Holnap korán reggel sürgönyzök. Nagynénédre bízlak, szívecském. Légy okos és türelmes. Isten áldjon meg.

Hűséges

Apusod.»

Egyedül ült a harmadosztályú kupéban; előrehajolt s addig nézte a kolostor romjait, amíg csak el nem tűntek szeme elől. Azok a régi barátok bizonyára nem éltek olyan nehéz időkben, mint ez a mai kor. Valószínűleg békés életük lehetett ebben a világtól elvonult kolostorban, mikor még nagy és hatalmas volt az egyház s az emberek életüket is feláldozták a hitért s örökéletű templomokat építettek Isten dicsőségére! Milyen más ez a rohanó, sietős kor, a maga tudományával, kereskedelmével, forgalmával, anyagi hasznával és rettenetes háborújával!

Megpróbált újságot olvasni, de tele volt borzalommal és gyűlölködéssel.

- Mikor lesz már vége? - gondolta magában; a vonat egyhangú zakatolása csikorogva felelte:

- Soha, soha...!

Chepstownál egy katona szállt be, feleségével. Az asszony arca ki volt pirulva, szeme olyan különösen könnyes; haja rendetlenül kuszált és ajka vérzett, mintha belélharapott volna. A katona is olyan különösen, olyan kétségbeesetten nézett ki. Messze ültek le, a kupé másik sarkába, szembe a lelkésszel.

Pierson érezte, hogy zavarja őket és igyekezett eltűnni újságja mögött. Mikor megint feléjük nézett, a férfin már nem volt rajta a katonablúza és kihajolt az ablakon. Az asszony az ülés szélén kuporgott, szipogott, törülte a szemét s ellenséges szemmel nézett az idegen emberre. Aztán előrehajolt és megrántotta a férje ingújját.

- Ülj le má', ne hajuj úgy ki!

A férfi hátracsapta magát az ülésre és Piersonra nézett.

- Egy kis csetepaté volt köztünk, egy kicsit összekerültünk az asszonnyal - mondta bőbeszédűen. - Az idegeimre megy. Nem vagyok hozzászokva. Egy repülőtámadást csinált végig és azóta tönkrementek az idegei, úgy-e öregem? És nekem is mindjárt a fejembe száll a vér. Tetszik tudni, fejsebet kaptam és azóta mingyár' méregbe gyüvök. Nem tom, mire vetemedem még, ha sokáig így folytatja szegény asszony.

Pierson az asszonyra nézett, de az még mindig ellenséges pillantásokat lövellt rá. A katona egy csomag cigarettát vett elő.

- Tessék, vegyen kérem - mondta.

Pierson kivett egyet s mert érezte, hogy szeretné, ha mondana valamit, csendesen megjegyezte:

- Mindannyian így vagyunk azokkal, akiket szeretünk. Minél jobban szeretünk valakit, annál érzékenyebbek vagyunk vele. Ugyebár? Nekem is sok bajom van a leányommal.

- Ó! - csodálkozott a katona - biz az úgy van - tette aztán hozzá. - Mingyár' rendbe gyüvünk mink is az anyjukommal, ugy-e anyjuk? Na gyere ide öregem!

Pierson csakhamar megállapíthatta az újságja mögött, hogy szerencsésen sikerült a kibékülés. Eleinte szemrehányások hangzottak, mert valakit itallal kínált meg, aztán csókok és barátságos hátbaütések következtek, majd vidám káromkodások.

Mikor kiszálltak Bristolnál, a katona melegen megszorította Pierson kezét, de az asszony még mindig olyan ellenségesen nézett rá.

- Hogy tönkretesz mindenkit a háború! - gondolta a lelkész.

Most egy egész csapat katona árasztotta el a kupét s az út hátralevő része azzal telt el, hogy minél kisebbre szoruljon össze.

Otthon Gratian várt rá a hallban.

- Egyformán van azóta folyton - mondta. - Az orvos azt mondja, hogy most már nehány óra mulva eldől a dolog. Milyen drága vagy, hogy eljöttél, apus. Ki lehetsz merülve ebben a hőségben. Igazán borzasztó, hogy megzavartam a pihenésed.

- Szívem! Mintha... Felmehetek hozzá?

George Laird még mindig mozdulatlan kábultságban feküdt. És Pierson részvéttel nézett le rá, amint ott állt az ágya mellett. Mint a legtöbb lelkész, ő is jól ismerte a betegséget és a halált, a kegyetlen halált! Halál! A legközönségesebb dolog a világon... mostanában közönségesebb, mint az élet. Ez a fiatal orvos hány embert láthatott meghalni az utóbbi két év alatt, hányat menthetett meg a halál karmaiból, és íme, most itt fekszik és még a kisújját sem tudja megmozdítni, hogy megmentse önmagát. Pierson a lányára nézett; milyen nagyreményű fiatal pár. Átölelte lányát, úgy vitte a pamlaghoz. Onnan láthatták a beteget.

- Apus! Ha meghal... - suttogta Gratian.

- A hazáért hal meg, angyalom, mint a többi katonáink.

- Tudom, de ebben nincs vigasztalás. Egész nap itt ültem és figyeltem és gondolkoztam. A férfiak éppen olyan durvák lesznek azután - sőt durvábbak. A világ tovább fog folyni változatlanul.

- Reméljük, hogy nem. Imádkozzunk együtt, Gratian?

Gratian a fejét rázta.

- Ha hinni tudnám, hogy a világ... ha általában hinni tudnék valamiben! Elvesztettem minden erőmet, apus, még a jövő életben sem hiszek! Ha George meghal, sohasem találkozunk többet.

Pierson szótlanul bámult leányára.

Gratian tovább beszélt:

- Mikor utoljára beszélgettünk, nagyon haragudtam George-ra, mert kinevette a hitemet. Most, hogy igazán szükségem volna hitre, érzem, hogy neki volt igaza.

Pierson remegett az izgalomtól.

- Nem, nem, angyalom... Hidd el, csak ki vagy nagyon merülve. Isten az ő végtelen kegyelmében visszaadja hitedet.

- Nincs Isten, apus.

- Gyermekem, kislányom! Miket beszélsz?

- Nincs olyan Isten, aki *segíthetne* rajtunk; érzem, hogy nincs. Ha volna is Isten, aki résztvehetne az életünkben, aki megváltoztathatna valamit a mi akaratunkon kívül, tudhatná, hogy mit cselekszünk, mire vágyódunk... akkor nem engedné így folyni a dolgokat, ahogy folynak.

- De édesem, az Ő akarata kifürkészhetetlen. Mi nem mondhatjuk, hogy ezt vagy azt kellene tennie, vagy nem kellene tennie, és nem képzelhetjük magunkról, hogy kitaláljuk céljait.

- Akkor mi hasznunk belőle? Éppen annyi, mintha nem léteznék. Miért imádkozzam George felgyógyulásáért valakihez, akinek utai annyira kifürkészhetetlenek? *Tudom*, hogy George-nak nem kellene meghalni. Ha van Isten, aki segíthetne, szégyen, gyalázat lenne, hogy George meghaljon. Ha van Isten, aki segíthetne, szégyen, gyalázat, hogy gyermekek meghalnak és az a sok millió szegény fiatal fiú. Inkább hiszem, hogy nincs Isten, semhogy tehetetlennek vagy rossznak higyjem...

Apja hirtelen befogta fülét. A fiatalasszony odament hozzá és megölelte.

- Édesapám, sajnálom, igazán nem akartalak megbántani.

Pierson vállához szorította leánya fejét és fáradt hangon mondta:

- Mit gondolsz, mi lett volna belőlem, ha elvesztettem volna hitemet, mikor anyád meghalt? Én nem vesztettem el a hitemet. Adja Isten, hogy sohase is veszítsem el.

Gratian halkan mondta:

- George nem szeretné, ha tetetném a vallásosságot, azt akarja, hogy becsületes legyek. Ha nem vagyok becsületes, nem érdemlem meg, hogy életben maradjon. Nem hiszek és nem tudok imádkozni.

- Szívecském, agyon vagy fáradva.

- Ne hidd, apus. - Felemelte fejét apja válláról, kezét összekulcsolta térdén és mereven maga elé nézett. - Csak magunk segíthetünk magunkon; s én csak úgy tudok elviselni valamit, ha lázadozom.

Pierson ajka remegett; érezte, hogy bármit mond is, semmivel sem találja el azt, ami éppen hatna rá. A beteg arcát már alig lehetett látni a félhomályban s Gratian odament az ágyhoz. Sokáig állott mozdulatlanul, férjére szegezett tekintettel.

- Menj, pihenj, apus; tizenegykor megint eljön az orvos. Hívlak, ha kell valami. Lefekszem egy kicsit én is, ide melléje.

Pierson megcsókolta leányát és kiment. Jobbat nem is tehet, mint hogy lefekszik férje mellé. Ezzel a gondolattal tért be szűk, kopár, kis szobájába; mióta felesége meghalt, mindig itt aludt. Levetette cipőjét, úgy járkált fel és alá, a teljes elhagyatottság lesujtó kínjával lelkében. Mindkét leánya ilyen bajban van s nem segíthet rajtuk! Mintha egészen félre akarná tenni az élet az útból! Olyan zavartnak, tehetetlennek, eltévelyedettnek érezte magát. Az bizonyos, hogy ha Gratian szereti George-ot, nem távolodott el Istentől, akármit beszél is... S hirtelen tudatára jött annak, hogy milyen rettenetesen eretnek ez a gondolat; mozdulatlanul állt tovább a nyitott ablakban.

Földi szerelem - égi szerelem; vajjon van valami hasonlóság közöttük?

A Tér parkjában susogó levelek feleltek a kérdésre; és egy rikkancs, a tér túlsó felében, ordítva kiabálta ki esti híreit a sok gyilkolásról.

3.

George Laird azon az éjszakán átesett a krízisen s reggelre túl volt a veszélyen. Nagyszerű szervezet volt és skót vér folyt ereiben apai részről - tehát harcos természet volt. Hamarosan összeszedte magát, és mégis türelmetlenül várta, hogy megerősödjék.

- A szakadék szélén lebegtem, Gracie!

Az az érzése volt, hogy mély szakadék szélén lebegett, fél testével az űr fölött... egy milliméterrel továbbcsúszik és vége! Pokolian különös érzés! De mégsem olyan borzasztó, mintha igazán átélte volna. Mert ha elveszti a talajt lába alól, s a semmiségbe zuhan hirtelen, az esés hosszú, izgalmas kínját már nem érezte volna. Hát ezt élte át az a sok fiú, akiket meghalni látott az elmúlt két évben! Szerencsére, a végén már nincs annyi élet az emberben, hogy tudatában legyen annak, amit itthagy, még annyi ereje sincs, hogy törődjék vele.

Ha fel tudta volna fogni, hogy felesége ott áll mellette, hogy utoljára néz szemébe, utoljára érzi érintését, valósággal pokoli lett volna; ha felfogta volna, hogy süt a nap, a hold, hogy hangok kelnek a külvilágban, hogy az ágya puha, - a legrettenetesebb kínszenvedés lett volna a tudat, hogy mindettől meg kell válnia.

Nagyon jó dolog élni s ha ereje teljében szorítják le a küzdtérről, a természet vétkesen rossz berendezéséből, az emberek vétkes gonoszságából - akkor az ő halála, valamint annak a sok ifjúnak korai elmúlása csakis az emberek hülyeségének és brutalitásának tulajdonítható! Most már mosollyal tudta viszonozni felesége tekintetét; de az átélt tapasztalat olaj volt a tűzre, amely régtől fogva izzott orvos-lelkében, a félemancipált majomfajzat, az emberi nem ellen. Nos, most legalább nehány napra megszabadul ettől a haláltánctól! Ezzel a tudattal feküdt ágyában s ébredező érzékeit feleségén legeltette. Gyönyörű ápolónő volt, gyakorlott szeme azt is meg tudta ítélni mindjárt, hogy kitűnő is - nyugodt és határozott.

Georg Laird harminc éves volt. Mikor kitört a háború, az East-Enden praktizált s azonnal jelentkezett szolgálattételre. Az első kilenc hónapot a legpokolibb forgatagban töltötte. Inkább a karján keletkezett vérmérgezésnek, mint főnökeinek köszönhette, hogy hazakerült. Szabadsága alatt házasodott össze Gratiannal. Már régebben ismerte Piersonékat; s az élet mulandóságáról saját bőrén szerzett tapasztalata alapján elhatározta, hogy megházasodik az első adott alkalommal.

Apósát tisztelte és szerette, de a sajnálkozás és lenézés bizonyos vegyülékével gondolt rá. A tekintély és alázatosság, az egyházi ember és álmodozó, a barát és a művész, a misztikus és tettrekész ember keveréke Piersonban érdekelte és izgatta George-ot, de egy bizonyos ingerültséget és megdöbbenést is váltott ki belőle. Ő maga olyan máskép látott mindent s nem igen volt meg benne az a humor felé hajló kíváncsiság, amely élvezni tud minden mást, csak azért, mert más.

Nem beszélgethettek egymással anélkül, hogy csakhamar ne toluljon George ajkára a gondolat:

- Ha nem támaszkodhatunk értelmünkre és érzékeinkre, úgy ahogy adva vannak, - akkor, nem mondaná meg, uram, hogy ugyan mibe támaszkodjunk? Egyfelől: feszítsük meg a végletekig, bizonyos esetekben, őket, másfelől pedig: fordítsunk hirtelen hátat nekik?

Egyszer egy ilyen éleshangú vitájukban végre kitört George-ból a szó:

- Megengedem, - mondta - hogy végeredményben valóban létezik egy nagy, végső Titok, amelyet sohasem fogunk megismerni, hogy sohasem tudunk meg semmit az élet keletkezéséről, a világegyetem principiumáról; de miért zárjuk le hirtelen egész kutatási berendezésünket s tagadjuk meg észokaink bizonyító erejét - például Jézus életére vonatkozólag, vagy a jövő élettel, vagy erkölcsi kódexünkkel kapcsolatban? Ha azt kívánja tőlem, hogy betegyem a lábam egy csupa apró, kis misztériummal teli templomba, s mint a mohamedánok a saruikat, hagyjam künn az eszemet és érzékeimet, akkor nem elég egyszerűen azt mondani: «Íme, itt van! Lépj be!» Meg is kell mutatnia az ajtót, ezt pedig nem tudja! És megmondom, uram, hogy miért nem. Mert az ön agyában van egy bizonyos kis csavarulat, ami nálam teljesen

hiányzik, vagy talán az ön agyából hiányzik az a kis csavarulat, amely megvan az enyémben. Ez, és csakis ez, osztja két részre az emberiséget, azokra, akik hisznek és akik nem hisznek. Ó, tudom, hogy ön nem ismeri ezt el, mert hiszen így természetes jelenségnek kellene elfogadnia a vallást, amit pedig természetfölöttinek szeretnek beállítni. De biztosíthatom, hogy ennyiből áll az egész. Az ön szeme mindig felfelé irányul, vagy lefelé; sohasem néz egyenesen maga elé. Nos, nálam éppen ellenkezően áll a dolog.

Akkor éppen rettenetes fáradtnak érezte magát Pierson s nem volt elég ereje ahhoz, hogy visszaverje ezt az életbevágó támadást. Nem is tudott összefüggően gondolkozni. Kissé elfordította fejét, tenyerére támasztotta arcát, mintha így akarta volna leplezni harckészségének pillanatnyi összeroppanását. Nehány nap mulva aztán azt mondta:

- Most már válaszolhatok multkori kérdésedre, George. Azt hiszem, meg fogjuk érteni egymást.

Laird nyugodtan mondta:

- Rendben van, csak rajta!

- Te abból a feltevésből indulsz ki, hogy az emberi ész a végső bizonyítéka mindennek. Milyen jogon tételezed ezt fel? Képzeld el egy pillanatra, hogy hangya vagy. Akkor úgy-e, a hangyaeszedet vennéd végső mértékül. Megfelelne ez az igazságnak? - És mosoly ült ajkára, szürke kis szakálla fölé.

George Laird is mosolygott.

- Ez nagyon jó érvnek látszik, uram, - mondta - de csak addig, amíg fel nem ismeri, hogy én nem tekintem az emberi eszet abszolút értelemben vett végső kritériumnak. Én csak azt mondom, hogy *ez a legmagasabb mérték, amit alkalmazhatunk,* és hogy ezen kritérium mögött sötét és megismerhetetlen minden.

- A kinyilatkoztatás tehát nem jelent semmit szerinted?

- Egyáltalában semmit.

- Azt hiszem, nem sok értelme van, hogy folytassuk vitánkat, George.

- Én is azt hiszem, uram. Mikor önnel beszélek, mindig az az érzésem, mintha olyan emberrel állnék ki birokra, akinek a félkeze hátra van kötve.

- És én meg, talán, úgy érzem, hogy olyan emberrel vitatkozom, aki születése óta vak.

Azért még gyakran vitatkoztak azóta, de mindannyiszor kiült ajkukra a különös mosoly. Kölcsönösen tisztelték azonban egymást és Pierson nem ellenezte leánya házasságát ezzel az eretnekkel, akit különben értékes, tisztességes, megbízható embernek ismert.

A házasság megtörtént, mielőtt Laird karja egészen meggyógyult s mindketten elcsíptek még egyhavi szabadságot a mézeshetekre, csak azután ment vissza George Franciaországba és Gratian a manchesteri kórházba. Azóta még két hetet töltöttek együtt egyszer februárban, ez volt minden, amit házaséletükből élvezhettek...

Délután húslevest kért a beteg s miután ivott nehány kortyot, azt mondta:

- Valamit szeretnék mondani apádnak.

De mosolygó ajka olyan sápadt volt, hogy Gratian azt ajánlta:

- Mondd meg előbb nekem, George!

- Emlékszel az utolsó beszélgetésünkre, Gratian? Nos, nincs semmi ott túl. Átpillantottam; olyan sötétség van ott, amilyen fekete a kalapod.

Gratian megborzongott.

- Tudom. Mialatt eszméletlenül feküdtél itt a mult este, megmondtam apának.

George megszorította az asszony kezét.

- Én is meg akartam mondani neki.

- Apus azt fogja mondani, hogy akkor elvesztette az élet az értelmét.

- Én azt mondom, Gracie, hogy annál szembeszökőbb az értelme. Milyen vásárt csinálunk belőle, mi - angyal-majmok! Vajjon mikor leszünk már emberek, szeretném tudni? Mi ketten, te meg én, Gracie, azért fogunk küzdeni, hogy mindenkinek emberséges élete legyen. Nem játszunk fel a kezet! Hajolj le hozzám. Olyan jó megint érezni az érintésed, olyan jó minden. Most alszom egy kicsit...

4.

Pierson nehéz küzdelmet vívott végig önmagával másnap reggel, a megnyugtató orvosi jelentés után. Mit sürgönyözzön Noelnek? Egyetlen vágya volt, hogy hazakapja megint, hogy elvonja a kísértéstől, hogy megóvja az eszeveszett házasságtól. De van-e joga hozzá, hogy eltitkolja előle George betegségének jobbrafordulását? Tisztességes dolog lenne ez? Végre elhatározta, hogy a következőket sürgönyzi:

- George veszélyen kívül, de nagyon gyenge. Jöjj azonnal.

A délutáni posta aztán levelet hozott Thirzától:

- Hosszú beszélgetésem volt Noellel és Cyrillel. Lehetetlen megingatni őket elhatározásukban. És én igazán azt hiszem, kedves Edward, hogy nagyot hibáznál a merev ellenkezéseddel. Lehet, hogy Cyrilnek nem kell olyan gyorsan bevonulnia, mint ahogy hisszük. Mit szólnál ahhoz, hogy egyezz bele a kihirdetésükbe? - ez mindenesetre még három hetet jelentene és talán, ha nincsenek együtt, rá lehet őket venni, hogy halasszák még el a dolgot. Attól félek, hogy ez az egyedüli lehetőség, mert ha egyszerűen a tilalom mellett maradsz, úgy érzem, képesek megszökni és összeesküdni valahol egy anyakönyvvezető előtt.

Pierson magával vitte a levelet a parkba s kínos töprengésbe merült. Nincs ember, aki sok éven át gyakorolhatná a szellemi vezér tisztségét, a nélkül, hogy ki ne fejlődnék benne a mások fölött való ítélkezés szükségessége. Pierson fejetlennek és fegyelmezetlennek ítélte Noel viselkedését és a természetében rejlő csökönyösség megerősítette benne az apa és pap véleményét. Thirzában határozottan csalódott; úgy látszik, nem fogja fel az ilyen hebehurgya házasság súlyos következményeit. Sokkal könnyebb oldaláról fogja fel a dolgot, mint amilyen a lényege, úgy véli, hogy a véletlenre kell bízni s majd csak adódik valami kiút, ha a véletlen kedvezőtlennek bizonyul. De az ő számára nincs kiút. Felnézett az égre, mintha inspirációt keresne. Csodaszép idő volt, s olyan keserves dolog bánatot okozni szegény kislányának, még ha a saját érdekében is! Vajjon mit tanácsolna az anyja, ha élne? Bizonyára Ágnes is éppen úgy átérezné, mint jómaga, a házasság szentségét!

S amint ott ült a napfényben, kínosan igyekezett megkeményíteni szívét. Azt kell cselekednie, amit jónak, helyesnek gondol, tekintet nélkül a következményekre. Hazament tehát és azt írta, hogy nem egyezhetik bele s azt kívánja, hogy Noel jöjjön azonnal vissza.

ÖTÖDIK FEJEZET.

1.

De ugyanazon délután, ugyanabban az órában, Noel ott ült összefont karokkal a folyó partján, mellette ült Morland s kétségbeesett arccal gyűrögetett egy táviratot:

- Vonuljon be ma este. A század holnap indul.

Mi vigasztaló van abban, hogy millió ilyen távirat repült szét és okozott szomorúságot az utóbbi két esztendőben! Mi a megnyugtató abban, hogy száz és száz ragyogó szem előtt homályosul el naponta a nap; hogy elpazarlódik az életöröm, a kétségbeesés porondja szívja fel!

- Mennyi időnk van még, Cyril?

- A kocsmából rendeltem kocsit; ráérek éjfélig. Már be is csomagoltam, hogy több időm legyen.

- Akkor használjuk ki az időt, maradjunk zavartalanul együtt. Menjünk el valamerre. Van nálam csokoládé.

Morland leverten mondta:

- Elküldhetem a kocsit a holmimért s én felszállhatok a kocsmánál, ha volnál olyan kedves, hogy kimentsél majd a többieknél. Menjünk le a töltés mentén, ott nem találkozunk senkivel.

S elindultak a ragyogó napsütésben, kézenfogva, a villogó sínek mentén. Hat óra tájt elérkeztek a kolostorhoz.

- Üljünk csónakba, - ajánlotta Noel - majd visszajövünk ide holdfényben. Tudok egy utat, amerre bejuthatunk, ha be is van zárva a kapu.

Csónakot béreltek, áteveztek a tulsó partra s leültek a kormány mellé, a fák alatt, ahol sötétzöldre festette a vizet a magas fák visszfénye. Ha szóltak néha-néha egy-egy szerelmes szót, vagy mutogatták egymásnak a halakat, az arra repülő madarakat, szitakötőket. Miért is szőttek volna terveket - más szerelmesek kedvenc szórakozása mire lett volna jó? A vágyakozás megbénította agyukat. Nem tehettek mást, mint hogy egymáshoz simultak, összefonták kezüket s ajkuk egymáshoz ért néha-néha. Noel arcán valami különös merev nyugalom ült, mintha várt, remélt volna valamit!

Eszegették a csokoládéjukat. Aztán lement a nap, lehullott a harmat; a folyó megváltozott, fehérebb lett; az ég elsápadt, egész ametiszt színűre halványodott; az árnyak megnyúltak, lassanként összefolytak. Már elmúlt kilenc óra; egy vízipatkány bújt elő, egy fehér bagoly röpült el a folyó fölött, a kolostor felé. A hold már feljött, de még nem ontotta szét sugarait. Nem láttak semmi szépséget mindebben - igen fiatalok, igen szenvedélyesek, igen szerencsétlenek voltak hozzá.

Mondta Noel:

- Mikor eléri azokat a fákat ott, indulnunk kell, Cyril. Félhomály lesz.

Vártak, lesték a holdat, amint felfelé kúszott végtelen lassúsággal, feljebb, egyre feljebb, s percről-percre fényesebb lett.

- Most - mondta Noel s Cyril megmerítette az evezőt.

A túlsó parton kiszálltak. Noel mutatta az utat egy elhagyatott majoron keresztül, egy csűrig, melynek ferde fedele lenyúlt a kolostor alacsony külső faláig.

- Itt átbújhatunk - mondta halkan.

Felmásztak, át a falon egy füves udvarba s átmentek egy második udvaron, a magas fal sötét árnyékában.

- Hány óra? - kérdezte Noel.

- Féltizenegy.

- Már! Üljünk le itt a sötétségben és nézzük a holdat.

Leültek, egymáshoz simulva. Noel arcán még mindig ott volt az a különös, feszült várakozás; Morland csendesen ült, kezét a lány szívére tapasztotta; az ő szíve a megfulladásig kalapált. Csendesen ültek, mint két kis egér, s a hold kúszott feljebb, egyre feljebb. Az első sugara szürkésen villant meg a falon, aztán lassanként lejjebb csúszott a fény, már megvilágította a mohát fenn és a füvet; majd tovább kúszott s beezüstözte a sötét lombokat a fejük fölött.

Noel meghúzta a fiú kabátújját és súgva mondta:

- Nézd!

Arra röpült a fehér bagoly, puhán, mint a hópehely suhant át a titokzatos fényáron, mintha a holdba igyekeznék. Abban a pillanatban felbukkant a hold karimája is a fal mögött, most már ott kukucskált a nagy ezüst korong. Egyre nőtt, olyan lett, mint valami nagy, ragyogó legyező, aztán nőtt, egyre nőtt, s már sápadt mézsárgán himbálózott az égbolton telt, kerek tányérja.

- A mienk! - súgta Noel.

2.

Noel ott állt és hallgatózott az út szélén, amíg el nem hangzott a kocsi kerekeinek robogása a völgy kanyarulatában. Nem sírt, csak végigsimította kezével arcát s lassú léptekkel megindult hazafelé, mindenütt a fák árnyékában.

Mennyit öregedett a hat óra alatt, mióta megjött a sürgöny! Néha-néha belelépett egy-egy holdfény-foltba, hogy megnézze és megcsókolja a kis arcképet, aztán megint visszacsúsztassa a szíve fölé; nem gondolt arra, hogy a meleg elmossa a vonásokat. Nem érzett semmi megbánást, hogy teljesen átadta magát szerelmének - sőt ez volt egyetlen vigasztalása az éj nyomasztó magányában. Ez tartotta fenn, ez vezette lépteit, egy bizonyos büszkeséggel, mintha ő diadalmaskodott volna a sors fölött. Most övé örökre, történjék bármi. Nem is gondolt egy percig sem arra, hogy mit fog mondani, ha belép.

Befordult a sétányra s csendesen mendegélt felfelé, mintha álomban járna. Nagybátyja a kapuban állott; hallotta, ahogy halkan dörmögött magában valamit. Előlépett a fák árnyékából, egyenesen nagybátyjához ment s izgatott arcába nézett, úgy mondta:

- Cyril megkért, hogy adjam át búcsúüdvözletét mindnyájuknak, bácsikám. Jóéjszakát! - De Nollie... azt akarom mondani... Nollie... hallgass rám...

Nollie szótlanul továbbment. Fel a szobájába. Ott az ajtóban a nagynénje várta és meg akarta csókolni. Noel visszahúzódott.

- Ne, hagyd kérlek, ma...! - ezzel besurrant szobájába és bezárta az ajtót.

Bob és Thirza Pierson sokatmondó pillantást váltottak egymással, mikor összetalálkoztak szobájukban. Részint megkönnyebbüléssel látták húgukat épségben hazajönni, de másfelől izgalmas érzések is zavarták örömüket. Bob Pierson adott először kifejezést gondolatainak:

- Tyű! Már azt hittem, hogy fel kell kutattassam a folyót. Mit művelnek manapság ezek a lányok!

- A háború az oka, Bob!

- Nem tetszett nekem az arca, öregem. Nem tudom, mi volt benne, de nem tetszett az arca.

Thirza sem tudta, de nem akarta beismerni, minek izgassa a férjét. Olyan nagyon a szívére vesz mindent s olyan nagy hűhót csinál mindjárt!

Csak annyit mondott:

- Szegény, fiatal teremtés! Azt hiszem, Edward megnyugszik most.

- Nagyon szeretem Nolliet! - jelentette ki egész váratlanul Bob Pierson. - Olyan ragaszkodó teremtés. Vigye el az ördög! Úgy sajnálom, hogy így történt. A fiatal Morlandnak nem lesz annyira rossz, sok izgalom, változatosság vár rá... ámbár én sem válnék meg valami könnyen Nollietól, ha mégegyszer fiatal lennék. Hálát adok az Istennek, hogy egyik fiunk sem jegyezte még el magát. Szent Györgyre mondom, ha arra gondolok, hogy ők ott künn vannak s én itt, úgy érzem, mintha le akarna válni a fejem búbja. És azok a politikusok szerte a világban, hogy mennyit szónokolnak... hogy is van pofájuk!

Thirza ijedten nézett rá.

- Nem is vacsorált! - tette aztán hozzá Pierson hirtelen. - Mit gondolsz, mit csináltak azok ketten?

- Fogták egymás kezét, szegénykék! Tudod, hány óra, Bob? Mindjárt egy.

- Nos, csak annyit mondhatok, hogy kutya rossz estém volt. Feküdj le, öregem. Holnap nem leszel használható semmire.

Pierson csakhamar elaludt, de Thirza sokáig feküdt még ébren; nem éppen emésztette magát, mert nem volt olyan a természete, de maga előtt látta Nollie arcát, sápadtan, tele vágyakozással, szenvedéllyel, egészen az emlékek hatása alatt.

HATODIK FEJEZET.

1.

Noel másnap késő délután érkezett meg apja házába. Egy levél várt rá a hallban. Felszakította és elolvasta:

«Drága Szerelmem!

Megérkeztem szerencsésen és azért írok most sebtiben, hogy megmondjam, átutazunk Londonon. Charing Crossból indulunk tovább, úgy hiszem, ma este kilenc óra körül. Keresni foglak, ha idejében kijuthatsz. Minden pillanatban rád gondolok és a tegnap estére. Ó! Noel!

Hű szerelmesed C.»

Ránézett karkötőórájára. Mint minden jó honleánynak, neki is karkötőórája volt. Elmúlt hét! Ha vár, Gratian, vagy az apja feltartóztatják.

- Vidd fel a holmimat, Dinah. Nagyon megfájdult a fejem az úton. Sétálok egyet. Lehet, hogy nem is kerülök haza féltíz előtt. Mondd meg, hogy üdvözlök mindenkit.

- Ó, Noel kisasszony, csak nem...

De Noel már el is tűnt. Charing Cross felé indult s hogy agyonüsse az időt, betért egy vendéglőbe. Kávét rendelt, meg egy darab kalácsot... mint ahogy szerelmesek mindig csak ezt

fogyasztanák, ha a társadalom nem kényszerítené őket más táplálékra is. Noel olyan nevetségesnek találta, hogy enni kell. Ott ült egy csapat ember közt, akik retteneteset faltak össze. A vendéglő modern börtönhöz hasonlított, egy nyílt tér körül páholyok sorakoztak, a levegő tele volt ételszaggal, tányércsörgéssel és a zenekar lármájával. Mindenfelé khakiruhás férfiak. Noel fürkészve nézte végig őket, hogy vajjon nincs-e közöttük az, aki számára az Életet és az Angol Hadsereget képviseli.

Félkilenckor felállt és utat tört magának a tömegben, közben ösztönszerűen kereste még mindig a khakiruhások között azt, aki után vágyódott; szerencsére arcában és járásában volt valami, ami meghatotta az embereket.

Az állomásnál egy öreg hordárhoz fordult felvilágosításért. Egy shillinget nyomott a csodálkozó ember markába s megkérte, hogy tudakolja meg, mikor indul Morland ezrede. A hordár rögtön visszajött és azt mondta:

- Jöjjön velem, kisasszony.

Noel utána ment. A hordár már majdnem egészen nyomorék volt, szürke pofaszakállt viselt és kísértetiesen hasonlított Bob bácsihoz. Talán azért is választotta őt ki.

- A bátyja megy ki, kisasszonykám?

Noel bólintott.

- Hej, kegyetlen háború! Nem fogok búsulni, ha már vége lesz. Sok szomorúságot látunk mi itt a sok kivonulásnál és megérkezésnél. De igazán nagyszerű kedvük van legtöbbször. Nem nézhetek az órámra, hogy ne gondolnám: Úgy mászol, mint egy csiga. Hogy szeretnélek előretolni arra a napra, mikor már hazajönnek a fiaink. Ha felrakok egy poggyászt, gondolom: Megint eggyel több a pokolba! Mert pokol az, ahogy én hallom. Nekem is van egy fiam ott künn. Erre jönnek majd, kérem. Csak tessen szép nyugodtan ott megállni és jól körülnézni. Egy pár percig még elcsípheti, kisasszonykám, mikor végzett az embereivel. Én nem mozdulnék el a kisasszony helyébe; idejön ő majd - itt nem kerülhetik el egymást.

Aztán egy pillantást vetett a fiatal lány arcára s gondolta magában:

- Ó, jóságos Isten, hány bátya megy el. Ó, Istenem, de mennyi! Szegény kis kisasszonyka! Igazi kis lady. Hogy összeszedi magát! Keserves dolog bizony!

Szeretett volna valami vigasztalót mondani neki s mégegyszer megnyugtatta:

- Ennél jobb helyet igazán nem találhat. Innen egész biztosan meglátja. Jóéjszakát, kisasszonykám. Tehetnék még valamit a kedvére?

- Köszönöm, semmit. Nagyon köszönöm.

Még visszanézett egyszer-kétszer a kékruhás alakra, amint ott állt mozdulatlanul. Egy kis sziget üres tejeskanna mellé állította, a perron legmesszibb sarkába; csak néhány civil ember lézengett ott, úgy látszott, szintén várnak valakit.

Még üres volt a sínpár. Nollie nem érezte magát elhagyatottnak és nem is vette észre, hogy mások is várnak a hatalmas szürke perronon, a folytonos zakatolás lárma közepette. Egyetlenegy gondolat foglalkoztatta: hogy látni fogja, hogy megint érzi érintését. Most befutott az üres vonat. Hátrafelé tolatták a síneken, aztán megállt s zörögve verődtek össze a láncok, majd ismét hátrált s megint megállt, de most már véglegesen.

Noel a bejáratra szegezte most már tekintetét. Már átjárta valami remegés, mintha a menetszázad előreküldte volna dobogó lépteinek ritmusát.

Még sohasem látott katonavonat indulást s határozatlan képek suhantak el képzeletében a bátor seregről, lengő lobogóról, dobpergésről.

Most hirtelen egy barna tömeget látott mozogni a perron túlsó végén, a tömegből először egy kis barna patak kígyózott előre; semmi zene, semmi lengő zászló. Legjobban szeretett volna odarohanni a korláthoz, de eszébe jutott a hordár figyelmeztetése és ottmaradt, ahol állt; szorosan összekulcsolta kezét. A kis patakból széles folyó lett, nagy ár hömpölygött egyre közelebb. Nagy lármával haladt el előtte a sok napbarnított ember, felpakolva, hogy az orruk hegye sem látszott ki, puskáik, mint a tüskék, meredtek szét. Noel megerőltette szemét, belefúrta tekintetét az árba, mintha egy mozgó erdőben akart volna egyetlenegy fát kiválasztani. Szédült a nagy erőfeszítéstől, ahogy igyekezett kihallani hangját a sok közönséges, vidám, boldogan csengő szóból: az övét. Néhányan észrevették és csettintettek nyelvükkel, mások szótlanul haladtak el mellette, voltak, akik erősen megnézték, mintha ismerőst kerestek volna benne.

Az ár csak hömpölygött tovább, betorkolt a vonatba s még mindig nem látszott a vége. Noel mozdulatlanul várt. Szíve összeszorult a félelemtől. Hogyan találhatja itt meg Cyrilt, vagy Cyril őt? Aztán látta, hogy a többi várakozó megtalálta a maga emberét. Ellenállhatatlan vágy húzta, vonta, hogy rohanjon le-fel a perronon; de nem mozdult, csak várt. És egyszercsak meglátta őt, két más tiszttel együtt. A vonat mellett jöttek lassú léptekkel, egyenesen feléje. Tekintetét a fiú arcára szegezte; elmentek mellette s Noel majdnem felsikoltott. Most megfordult Cyril, elvált a többiektől s odalépett hozzá. Észrevette Noelt, még mielőtt a lány meglátta volna őt. Nagyon ki volt hevülve, egy kis ránc rajzolódott kék szeme között s összeszorította fogát.

Ott álltak, tekintetük mereven összefonódott s kezük keményen kapcsolódott egymásba. Hirtelen felcsapott bennük a tegnapi est minden érzése, egy szó és letörnek mindketten. Milyen jó, hogy ott vannak védőfalul a tejeskannák, s olyan közel állnak egymáshoz, hogy nem lehet látni arcukat.

Noel szólalt meg először; remegő ajkáról halkan röppent a szó:

- Írj, amilyen gyakran csak tudsz, Cyril. Én mindjárt ápolónőnek megyek. És mihelyt szabadságot kapsz, eljövök hozzád... ne felejtsd el!

- Elfelejteni! Gyere egy kicsit hátrább, angyalom. Megláthat valaki. Csókolj meg!

Noel hátrább húzódott, előrenyujtotta arcát, úgy hogy a fiúnak nem kellett lehajolnia s ajkára tapasztotta ajkát. Aztán megijedt, hogy elájul és rázuhanhat a tejeskannákra, s lassú mozdulattal homlokát támasztotta Cyril szájához.

A fiú halkan megkérdezte:

- Jól érkeztél haza tegnap?

- Jól; átadtam a búcsúüdvözleted.

- Ó! Noel... úgy féltem... nem kellett volna... nem kellett volna...

- De igen! Most már semmi sem rabolhat el tőlem.

- *Te* igazán merész vagy, merészebb, mint én.

Hosszú fütty sivított bele a levegőbe. Morland görcsösen megszorította a lány kezét.

- Isten veled, kis feleségem! Ne aggódj! Isten veled! Mennem kell. Isten áldjon meg, Noel!

- Imádlak!

Még egy mély pillantás, aztán Noel kihúzta kezét a fiúéból, hátrább húzódott az árnyékba, a tejeskannák mögé s merev tekintettel követte, amíg el nem tűnt a kocsiban.

Minden ablak tele volt barnaruhás, napbarnított arcú férfiakkal; néhány kézlegyintés, néhány kiáltás, itt-ott egy-egy *hurrá*; valaki kihajolt és elkezdett énekelni: «Ha pajtások elválnak...»

Noel mozdulatlanul állt a tejeskannák mögött, összeszorította ajkát, kezét görcsösen összekulcsolta és a fiatal Morland az ablakból visszanézett rá...

2.

Hogy hogyan jutott a Trafalgar Square padjára, igazán nem tudta volna megmondani. Könnyek ködfátyolán át látta a meleg nyári estén fel s alá hullámzó tömeget. Tekintete gépiesen követte a fényszórók suhanását, ahogy mint megannyi új Tejút végigsétáltak az égen s eltüntek a semmiségbe. Olyan csodaszép volt minden, az ég sötét kékje, a holdfényben ezüstösen csillogó Szent Márton-templom tornya s a meseszerűen életrekelt hatalmas épülettömbök. Még az oroszlánok is feléledtek és csodálkozva bámulták a kis emberi lényeket, akik ott lenn nyüzsögtek a holdsütötte pusztaságban s olyan picinyek voltak, hogy nem érdemes még a lábát sem kinyujtania miattok.

Noel ott ült, szíve rettenetesen fájt, mintha minden elhagyatott lélek fájdalma ő reá csapott volna le. Most este ezerszer szerencsétlenebbnek érezte magát, mert tegnap elkábította a beteljesült szerelem diadalmas, új érzése. Most úgy érezte, mintha az élet egy óriás, üres szoba sarkába állította volna, mintha eloltotta volna az öröm lángját s bezárta volna az ajtót örökre.

Könnytelen, száraz zokogás rázta meg. A lekaszált rét és Cyril, a nyakán kigombolt inggel, ahogy szénát gyüjt s közben ránéz, míg ő villájával összeszedi a maradékot. A széles folyó, s a sekélyes vízen imbolygó csónakjuk, az elröppenő fecskék! És a hosszú tánc, az érzés, hogy a vállához szorítja kezét! Milyen édes, milyen hasogató emlékek, hogy majdnem felzokog alattuk. Maga előtt látja a kolostor füves, sötét udvarát s a fölötte suhanó fehér baglyot. A fehér bagoly! Ma este is arra repül, de már nincsenek ott a szerelmesek lenn a füvön! Most már csak úgy áll előtte Cyril, mint egy barna atómja a barnán hömpölygő férfiáradatnak, ahogy beletorkol egy hatalmas barna tengerbe. Az a kegyetlen látvány, ahogy ott állt a perronon és fürkészve igyekezett kikeresni a mozgó erdőből az *egy* fát, élesen belevésődött szemébe. Cyril elveszett, nem tudja alakját kiemelni az ezer meg ezer összefolyt többi alak közül. És egyszercsak megrohanta a gondolat:

- Én is elvesztem számára. Sohasem látott engem otthon, sohasem látott Londonban; nem fog tudni maga elé képzelni. Elmúlt, minden elmúlt... mindkettőnknek. Vajjon van még egy ilyen szerencsétlen a világon, mint én?

És a város zűrzavaros hangja, a kerékzörgés, a léptek zaja, fütty, beszéd, nevetés - mind, mind, mind azt mondták, kegyetlenül:

- Nincs, nincs, nincs!

Megnézte óráját; azon is olyan világító mutatók voltak, mint a Cyrilén.

Féltizenegyet mutatott a zöldes fény. Noel megdöbbenve ugrott fel. Otthon azt fogják hinni, hogy elveszett, vagy megszökött, vagy talán valami bolondot csinált! Nem talált hirtelen üres taxit s nekiindult gyalog, bizonytalanul az ismeretlen útnak, a sötétségben. Végül megszólított egy rendőrt:

- Mondja, kérem, merre menjek Bloomsburybe? Nem találok taxit.

A rendőr ránézett, egy ideig gondolkozott, aztán azt mondta:

- Azok most mind ott állnak sort a színházak előtt. - Megint megnézte a fiatal lányt. Mintha valami megmozdult volna az agyában.

- Én is azon az úton megyek, kisasszony. Ha tetszik, lépést tarthat velem.

Noel lépést tartott vele.

- Nem olyan bizony mostanság az utca, mint amilyen kellene, hogy legyen - kezdte a társalgást a rendőr. - Ez a sötétség és a háború elcsavarja a leányok fejét. Nem is képzeli, hányan vannak ilyenkor az utcán. Persze, a katonák miatt.

Noel érezte, hogy elpirul.

- Azt gondolom, fel se tűnt a kisasszonynak - beszélt tovább a rendőr. - De nagyon fura dolog ez a háború. Az utcák mozgalmasabbak éjjel és vidámabbak, mint valaha; valóságos piknikeket rendeznek. Hogy mi lesz velünk, ha megint béke lesz, igazán el sem tudom képzelni. Azt hiszem, ott, arrafelé, önöknél csendes az utca, úgyebár?

- Igen, nagyon csendes - mondta Noel.

- Bloomsburyben nincsenek katonák. Van valakije a hadseregben, kisasszony?

Noel bólintott.

- Ó! Veszedelmes idők ezek úrihölgyeknek. A Zeppelinek és a bátyáik Franciaországban, igazán borzasztó. Én is elvesztettem egy öcsémet és a fiam künn van Flandriában; az anyja rettenetesen bánkódik miatta. Hogy mi lesz velünk, ha egyszer majd túlvagyunk az egészen, azt igazán nem tudom elképzelni. Azok a húnok átkozottul kemény legények.

Noel ránézett. Magas ember volt, rendes, korrekt, olyan bizalmatgerjesztő, becsületes arccal, amilyet gyakran láthatunk a londoni rendőrök között.

- Sajnálom, hogy elesett valakije. Én még nem vesztettem el senkimet a harctéren - mondta Noel.

- Reméljük, nem is fogja. Ilyen nehéz időkben megtanulják az emberek sajnálni egymást és ez is valami. Láttam már megváltozni olyanokat, akikről sose hitte vóna az ember, hogy van szívük mások iránt is. De azért láttam sok gonoszságot is; tetszik tudni, sokat látunk ám mi a rendőrségen. Angol asszonyok, akik külföldiekhez mentek férjhez, és ártatlan német pékek, meg osztrákok és más hasonlók, szegények, rossz időket élnek át. Pedig hát nem tehetnek róla, nem vétettek azok a légynek sem, a szerencsétlenek, mán én úgy gondolom; és hogy bánnak velük, az ember igazán szégyenkezik néha, hogy angol, úgy bizony. És a fehérnépek a leggonoszabbak. Éppen az este mondtam a feleségemnek, hogy aszontam: - Ezek keresztényeknek mondják magukat. Nahát, amennyi szív van bennük, attól ugyan húnok is lehetnének. De az asszony nem látta be; nem a'. - Má' mé' hajigálnak le bombákat? - monta. - Micsoda? - mondtam én - azok az angol feleségek és a pékek bombákat dobnak? Ne beszélj má' olyan bolondokat - mondtam. - Olyan ártatlanok azok, szegények, akárcsak mink. Az ártatlanok bűnhődnek a bűnösökért! - De hiszen azok mind kémek - mondta az asszony. - Ó! - mondtam én - öregem! E' mán mégis sok! Ilyen vén fejjel olyanokat mondani! - De hát így van ez, kérem. Nem lehet az asszonyokat jobb belátásra bírni. A sok újságolvasás teszi. Sokszor gondoltam mán, hogy talán asszonyok írják - bocsánatot kérek, kisasszonykám - de igazán a sok hisztria, meg az a gyűlölködés, a mán mégis csak sok egy kicsit. Maguknál is olyan nagy a gyűlölködés otthon, kisasszony?

Noel a fejét rázta.

- Dehogy. Az apám lelkész.

- Ó! - csodálkozott a rendőr s hirtelen odavetett tekintetén meglátszott, hogy még nőtt a Noel iránti tisztelete.

- Persze, - folytatta aztán fejtegetését - kell, hogy annyi igazságosság legyen az emberben, hogy elítélje azokat a húnokat. Az is sok, amit azok művelnek, kérem. De azért magamba sokszor gondolom - persze, nem mondom hangosan, mert mért tegye magát az ember csúffá mások előtt - de magamban sokszor gondolom: vegyük csak őket egyenként s akkor meglátjuk, hogy azok is csak olyan emberek, mint mink, ha szabad azt mondanom. Csakhogy éppen bűnben nevelték fel őket, arra tanították, hogy mikor nagy tömegben vannak, tehetnek, amit akarnak, ezért olyan kegyetlen népség. Elég sokszor látok én, kérem, nagy tömegeket az én hivatásomban, és nagyon rossz véleményen vagyok róluk. A tömeg a legistentelenebb, legvadabb valami a világon. Olyanok azok együtt, mint valami dühös némber, akinek be van kötve a szeme, és mondhatom, nincs veszedelmesebb annál. Azok a germánok, úgy látszik, mindig nagy tömegben vannak, kérem. És az a Bill császár, meg a vérszomjas népsége felolvastatja nekik a véleményüket és egy percig sem gondolkoznak rajta.

- Azt hiszem, lelőnék őket, ha megtennék - vélte Noel.

- Az könnyen meglehet - mondta a rendőr elgondolkozva. - Az igaz, hogy nagyon erős a fegyelem náluk. Sokra vitték abba'. És ha tőlem kérdeznék, - tette hozzá olyan halkan, hogy hangja már-már beleveszett sisakja állpántjába - mi sem maradunk nemsokára mögöttük. Az már nem tréfa dolog, amit most meg kell óvnunk. A várost a világosságtól, az utcákat a sötétségtől, az idegeneket, az idegenek üzleteit, a belgákat, az angol asszonyokat, a katonákat az asszonyoktól, az asszonyokat a katonáktól, a békepártot, a lovakat a kegyetlenség ellen, aztán a minisztereket és most még ráadásul ezeket a baptistákat, akik nem akarnak szolgálni. És tessék elképzelni, nem is emelték fel a fizetésünket; a rendőrségen nincs háborús fizetés. Amennyire én látom a dolgot, csak egy jó oldala van a háborúnak: nincsenek betörők. De majd meglátjuk, mi lesz, ha véget ér a tánc; ne legyen Harry a nevem, ha nem nőnek akkor majd gombamódra ki a földből.

- Nagyon izgalmas élete lehet - mondta Noel.

A rendőr oldalvást nézett le a kislányra, a nélkül, hogy lehajtotta volna fejét - csak rendőrök tudnak így nézni - s jólelkűen mondta:

- Tetszik tudni, mink mán megszoktuk; nem izgalmas a' mán kérem, amit megszokott az ember. Azt hallottam, így van ez a lövészárokban is. És vegyük csak a tengerészeket - hányan repültek már a levegőbe újra és újra és másnap megint jelentkeznek. Mert ebben tévednek a németek! Anglia háborús időben! Sokat gondolkozom, tetszik tudni, mikor szolgálatban vagyok; az ember nem tehet róla, az esze forog és minél többet gondolkozom, annál jobban látom a háborús kedvet a népben. Mi nem csinálunk olyan nagy dolgot belőle, mint az a Bill császár. Az ember elnéz egy olyan kis kereskedőt, akinek a házát lebombázták; az ember elnézi, milyen arcot vág a komédiához: hát kérem, majdnem undorral fordul el. Az ember elnézi az arcát és látja, hogy már beleharap a dologba. Vagy az ember elnézi a katonáinkat a mankóikkal, verejték üt ki a homlokukon, ahogy végigdöcögnek az utcán - akkor megérti az ember! Sajnálom azokat a békebarátokat, igazán sajnálom őket; nem tudják, mi ellen kelnek ki. Azt hiszem, néha sajnálja kisasszonykám, hogy nem lett férfi, ugyebár? És néha én magam is szeretnék a lövészárokba lenni. S ez a legrosszabb az én foglalkozásomnál, hogy az ember nem lehet olyan, mint a többiek - vagy legalább is nem a szó szoros értelmében. Az ember nem engedheti szabadjára a szenvedélyét, nem ihatik, nem beszélgethet; nehéz élet! Nos, itt vagyunk, kisasszony; a következő fordulónál jobbra ott a Tér. Jóéjszakát és köszönöm, hogy így elbeszélgetett velem.

Noel odanyujtotta kezét:

- Jóéjszakát - mondta.

A rendőr furcsa, megtisztelt és zavart arccal szorította meg a lány jobbját.

- Jóéjszakát, kisasszony - mondta újra. - Látom, hogy valami bánata van; remélem, minden jóra fordul.

Noel megszorította a hatalmas kezet; szemébe könny szökött s gyorsan sarkonfordult, a Tér irányába. Egy sötét alak jött arról eléje. Apját ismerte fel benne. Arca beesett volt és gondterhelt; bizonytalan léptekkel imbolygott az úton, mintha elvesztett volna valamit.

- Nollie! - mondta. - Nollie! - és hangjában olyan nagy megkönnyebbülés csengett. - Kislányom! Hol jártál?

- Nincs semmi baj, apus! Cyril éppen most ment ki a frontra. Elbúcsúztam tőle a Charing Cross pályaudvaron.

Pierson karonfogta leányát. Szótalanul léptek be a házba...

3.

A transzporthajó korlátjára támaszkodva állott Cyril Morland, amilyen messzire csak lehetett a többiektől - úgy körülbelül két lábnyira. Elnézte, ahogy Calais, mint valami meseváros, kiemelkedik a ködből s határozott alakot ölt. Már hallszott az ágyúzás, az új élet hangja beszélt hozzá messziről. Sajátságos izgalmat váltott ki lelkéből, amely még telítve volt csodálatos, édes emlékekkel, Noel képével, ahogy ott ül a holdsütéses fűben, a kolostor sötét falának tövében. Ez a gyors átmenet egyik csodából a másikba elviselhetetlenül sok volt annak, aki nem szokott hozzá az elmélyedéshez, s ostobán bámult Calais-ra, mialatt az új élet dörgése beleharsogott a szenvedélyes, holdsugaras álomképbe.

HETEDIK FEJEZET.

Az utolsó három nap izgalmai után olyan érzéssel ébredt Pierson, amilyen a hajóst szállhatja meg, mikor végre földet lát. Az ilyen megkönnyebbülés nagyon érthető, de általában csalóka; mert az események rendszerint éppen annyira szülői a jövőnek, mint amennyire gyermekei a multnak. Otthon maradhatott két leányával - mert még tíz nap volt hátra szünidejéből - szinte a régi jó idők ismét! Most, hogy George annyira jobban van, Gratian megint a régi lesz; most, hogy Cyril Morland elment, Noel kigyógyul a hirtelen támadt első szerelem lázából. Talán egy, két nap mulva, ha George így folytatja, elmehetnek Noellel valahova az utolsó hétre.

Közben jól kipihenheti magát otthon, a régi házban, a sok boldog és szomorú emlék közt, lányai társaságában s éppen olyan kedvesen, jól fogja érezni magát, mint régen, mikor bejárta velük Írországot és Waleset.

Az első délelőtt tökéletes tétlenségben telt el, nagyon kellemesen, még senki sem tudta, hogy visszaérkezett Londonba; tett-vett, majd zongorához ült a meghitt dolgozószobában, ahol úgyszólván semmi sem változott felesége óta. Még nem találkozott a lányokkal, mert Noel nem jött le reggelizni és Gratian George-nál volt. Csak lassanként jött rá a következő két nap alatt, hogy mégsem olyan egészen egyek a leányaival. Nem akarta beismerni, de volt valami a hangjukban, a mozdulataikban, - nem annyira valami új, mint inkább az, hogy valami hiányzott a régiből. Mintha mindenik azt mondta volna:

- Szeretünk, de nem avatunk titkainkba - nem tehetjük, mert mindjárt megpróbálnád elrontani az egészet.

Nem féltek apjuktól, de szinte öntudatlanul félretolták útjukból, mert különben megszorította vagy megmásította volna azt, ami legkedvesebb nekik. Nagyon szerették egymást, de olyan különböző irányba haladt fejlődésük. Minél jobban csüggtek egymáson, annál inkább vigyáztak, hogy semmi se zavarja ezt a szeretetet.

Noel arcában volt valami félig csodálkozó, félig gőgös kifejezés, ami meghatotta, de bosszantotta is. Mit vétett, hogy eljátszotta bizalmát - hiszen be kell hogy lássa, mennyire természetes és helyes volt az ellenkezése! Erőt vett magán, hogy kimutassa iránta érzett igazi részvétét, de Noel válasza mindössze annyi volt:

- Nem tudok Cyrilről beszélni, apus; egyszerűen nem tudok!

És az apa, a maga zárkózott természetével, mit tehetett egyebet, minthogy megértéssel fogadja leánya tartózkodását.

Gratiannal máskép állott a dolog. Érezte, hogy nem kerülheti ki az összetűzést; hogy meg kell mérkőznie Georgezsal, mert - s ez jellegzetes volt ránézve - meg volt győződve róla, hogy a férj indította meg ezt a változást leánya lelkében és nem önálló gondolkozás és érzés vitte rá. Rettegett az összetűzéstől és mégis örült neki. Meg is történt harmadnapra, mikor Laird már felkelt s ugyanazon a pamlagon heverészett, ahol Pierson ült, mikor meghallgatta Gratian gyónását hitetlenségéről. Eltekintve attól, hogy be-bedugta fejét és jóreggelt kívánt vejének, nemigen látta a beteget.

A fiatal orvos nem is nézhetett ki nagyon gyengének, arcformája, energikus álla, erős pofacsontja kizártak minden gyengeséget, de azért eléggé meglátszott rajta, hogy nehéz küzdelmen esett keresztül, s Pierson szíve kissé összeszorult.

- Nos, George, - mondta - ugyancsak megijesztettél! Hálát adok Istennek a kegyelméért.

Ezzel a félig szokásból, gépiesen odavetett mondattal öntudatlanul megadta a kihívást s Laird gúnyosan nézett rá.

- Hát igazán könyörületesnek gondolja Istent?

- Ne vitatkozzunk ezen, George, nem vagy még elég erős hozzá.

- Ó, már égek a vágytól, hogy valakibe belekössek.

Pierson Gratianra nézett és lágy hangon mondta:

- Isten kegyelme végtelen, ezt magad is tudod.

Laird is Gratianra nézett, s csak aztán válaszolt:

- Isten kegyelme mindenesetre a kegyelem összesége, amelyet az emberiség eddig elért. Hogy ez mekkora, azt világosan megmutatja ez a háború.

Pierson elpirult.

- Nem tudlak követni - mondta s meglátszott rajta, mennyire kínosan érintette veje kijelentése. - Hogy mondhatsz ilyet, mikor magad is éppen most... Nem, nem bocsátkozom vitába veled, George, nem vitatkozom.

Laird kezét nyujtotta feleségének, a fiatal asszony odajött hozzá, megfogta férje kezét, úgy állott mellette.

- Nos, *én* vitatkozom, - mondta - mert különben egyszerűen megfulladok. Felhívom, uram, mutassa meg, hol van az önzetlen szánalomnak legkisebb nyoma is, kivéve az emberiségben. Az anyai szeretet nem számít, gyermek és anya igen nagyon egyek.

Megint kiült mindkettejük arcára a különös mosoly.

- Kedves George, hát nem az ember-e Isten legfelsőbb műve, és a könyörületesség a legfelsőbb tulajdonsága az embernek?

- Távolról sem. Ha a geológiai időt huszonnégy órának vesszük, akkor az ember létezése a földön pontosan két percnek felel meg; nehány perc mulva, mikor az ember már megfagyott a földön, éppen olyan hosszúra fog továbbnyúlni a geológiai idő, amíg a föld belerohan valamibe és ismét ködfelhővé lesz. Isten keze nem mért valami bőségesen, két perc huszonnégy órából - mi az, ha valóban az ember a kedvenc teremtménye? És ami azt illeti, hogy a könyörületesség a legfelsőbb tulajdonság az emberben, ez csak olyan modern szólásmód. Az ember legfelsőbb értéke a dolgok egymáshoz való viszonyának helyes érzékelése, mert ez tartja életben; míg a könyörület végső következményeiben megölné. Ez csak olyan luxus dolog vagy mellékproduktum.

- George! A te lelkedben nincs semmi zene. Milyen semmi a tudomány, ha láthatnád!

- Mutasson valami nagyobbat, uram.

- A hit.

- Hit! miben?

- Abban, ami kinyilatkoztattatott számunkra.

- Á! Itt vagyunk újra! Ki által - hogyan?

Halvány pír ömlött el Laird sárgás arcán és a szeme csillogott.

- Krisztus, ha igazán létezett, - mondta - mert tudvalevőleg vannak, akik kételkednek ebben - nagyszerű jellem volt; de akadtak más ilyenek is. Azonban azt kívánni, hogy higyjünk a természetfölöttiségében, vagy istenségében manapság, egyenértékű azzal, mintha azt kívánnák tőlünk, hogy járkáljunk bekötött szemmel a világban. És ezt teszi ön is, uram, nemde?

Pierson megint leánya arcát fürkészte. Gratian mozdulatlanul állott, tekintetét le nem vette férjéről. Valahogy érezte, hogy a beteg minden szava ő érte van. Harag és valami kétségbeesésféle gerjedt a lelkész szívében.

- Nem tudom megmagyarázni. Vannak dolgok, amiket nem lehet megmagyarázni neked, mert akarattal vakká teszed magad minden iránt, amiben én hiszek. Mit gondolsz, miért küzdjük végig ezt a nagy háborút, ha nem azért, hogy visszaállítsuk a szeretetbe, mint az élet vezérelvébe vetett hitet?

Laird a fejét rázta.

- Azért harcolunk, hogy helyreállítsuk az egyensúlyt, amely már majdnem felbomlott.

- Az erők egyensúlyát?

- Ugyan! Dehogy! A filozófia egyensúlyát.

Pierson mosolygott.

- Ez nagyon okosan hangzik, George; de megint olyasvalami, amit nem egészen értek.

- Az egyensúlyt a két mondás között: *A hatalom jog* - és *A jog hatalom*. Mindkettő féligazság, de az első már-már kiszorította a másikat. A többi mind lári-fári. S most jut eszembe, az ön egyháza feltétlenül megbünteti a gonosztevőt. Hát hol van itt a könyörületesség? Vagy nem könyörületes az Istene, vagy pedig az egyház sem hisz az Istenében.

- Az igazságos büntetés nem zárja ki a könyörületességet, George.

- A természetben igen.

- Ej, természet, George, mindig a természettel álltok elő. Isten a természet fölött áll.

- Akkor hát miért ad szabad kezet neki? Az iszákos férfi, vagy nő... mennyi könyörületességet kap az a természettől? A túlzott elnézésével együttjár az egyenlő értékű büntetés; imádkozhatik Istenhez, amennyit akar - amíg meg nem változik, nincs számára könyörület. De ha *megváltozik*, sem lehet könyörületességről beszélni, hanem a természettől megkapja az őt megillető jutalmat. Mi angolok elhanyagoltuk az észt és a nevelést - nos, mennyi könyörületességre számíthatunk ebben a háborúban? A könyörületesség ember-csinálta sallang, betegség, vagy fényűzés - nevezze, aminek akarja. Különben nincs semmi kifogásom ellene. Sőt, ellenkezőleg, nagyon is mellette vagyok.

Pierson tekintete megint a leányát kereste. Valami volt az arcában, ami megdöbbentette - az a néma intenzitás, amellyel férje szaván csüggött, szemének mohó, fürkésző kifejezése. És az ajtó felé fordulva, mondta:

- Sajnállak mindezért, George.

Látta, hogy Gratian férje homlokára tapasztja kezét és irígységgel gondolta:

- Hogyan menthetném meg szegény lányomat ettől a hitetlenségtől? Az én húszéves gondoskodásom semmivé törpül ez előtt a modern szellem előtt?

Lenn a dolgozószobájában eszébe jutott a régi zsoltár:

«Szent, szent, szent, Könyörületes és Hatalmas!»

Odament a zongorához, kinyitotta és eljátszotta a zsoltárt. Halkan, lágyan játszotta, a harminc éves barát kopott billentyűin, amely vele volt az egyetemen is; és lágyan énekelte, fáradt hangján. Valami zajra hátrafordult. Gratian jött be. Apja vállára tette kezét és azt mondta:

- Tudom, hogy fájdalmat okoztunk neked, apus. De nekünk magunknak kell megtalálnunk a magunk útját, nemde? Mialatt Georgezsal beszéltél, éreztem: nem vetted észre, hogy én változtam meg. Nem arról van szó, hogy mit gondol George, hanem, hogy mire jöttem rá én, a magam meggyőződéséből. Szeretném, ha megértenéd, hogy nekem megvan a magam önálló véleménye.

Pierson csodálkozva nézett rá.

- Természetes, hogy van véleményed.

Gratian a fejét rázta.

- De te azt gondoltad, hogy az én nézeteim tőled származnak és most azt hiszed, hogy George oltotta őket belém. Pedig nem, nekem megvan a *magam* véleménye. Mikor az én koromban voltál, nem igyekeztél te is mindenképpen megtalálni az igazságot, mást, *mint az apádét*?

Pierson nem felelt. Nem emlékezett már erre. Mintha egy halom száraz levelet kavart volna fel valaki botjával, de csak üres zörgést keltett volna életre, valami határozatlan bizonytalanság érzését. Kutatott? Bizonyára kutatta az igazságot, de nem ment semmire. A tudás merő füst! Csak az érzéssel telt hit igazság, - valóság!

- Ó, Gracie! - mondta - kutass, ha szükségét érzed, de hogyan akarsz a mélybe hatolni? Igen mély a kút számunkra. Vissza fogsz térni Istenhez, gyermekem, ha belefáradsz; csak ott van igazán nyugalom.

- Nem kívánom a nyugalmat. Vannak, akik egész életükben kutatnak és úgy halnak meg, kutatás közben. Miért ne tartozhatnék azok közé én is?

- Nagyon szerencsétlen leszel, gyermekem.

- Ha szerencsétlen leszek, apus, az csak azért lesz, mert az egész világ szerencsétlen. Nem hiszem, hogy szükségképpen ilyen. Azt hiszem, azért szerencsétlen, mert behunyom a szememet.

Pierson felállt.

- Azt hiszed, én behunyom a szemem?

Gratian bólintott.

- Ha megteszem is, csak azért, mert ez az egyetlen mód a boldogságra.

- Boldog vagy, apa?

- Amennyire a természetem megengedi. Hiányzik az anyád. Ha elvesztelek téged, meg Noelt...

- Ó! csak nem képzeled!

Pierson mosolygott.

- Szívem, azt hiszem, már meg is történt.

NYOLCADIK FEJEZET.

Valami tréfás alak krétával ráírta három egymásután következő kapura a Buckingham Palaceszal szemben lévő kis utcában: Béke.

A felírás szemetszúrt Jimmy Fortnak, amint hazafelé tartott a klubjából egy kissé hosszúranyúlt vita után, és valami mosolyfélére húzta keskeny, csupasz száját. Egyike volt azoknak a lavinaszerű angol férfiaknak, akik ifjúságukat a világ legkülönbözőbb részén töltik, a legkülönbözőbb fizikai konfliktusokban. Olyan volt, mint egy bögös cikoria fa, magas, sovány, egyenes, kemény, mint az acél, harcos, domború tarkóval és egyenes, harcos, napbarnított arccal. Az a típus, amelyik tipikusan gyarmati, vagy tipikusan amerikai lesz egy generáción belül; de azért senki sem mondta volna Jimmy Fortra, hogy más, mint angol. Már közel volt a negyvenhez, de még mindig volt valami gyerekesség az arcában, valami nyíltság, valami a régi, göndörfürtű fejből, lovagias volt és lelkes, és éles kis, szürke szeme harcos humorral nézett a világba. Még mindig egyenruhában járt, habár, mint rossz üzletet, egyszerűen lerázták a nyakukról, miután kilenc hónapig hiába fizették, mialatt mindent megpróbált, hogy meggyógyítsa gyógyíthatatlan, sebesült lábát. Most aztán a hadügyminisztériumban kapott valami foglalkozást a lovakkal kapcsolatban; azokhoz értett valamicskét. Nem nagyon szerette hivatalát; olyan sokáig élt mindenféle fajú és rendű ember közt, akik nem voltak sem angolok, sem hivatalos személyiségek, hogy nem tudta megszokni ezt az idegesítő összetételt. Mostani élete valósággal a kétségbeesésig úntatta, százszor inkább ment volna vissza Franciaországba. Azért örült meg olyan nagyon ennek a *Béke* szónak.

Amint hazaért, ledobta egyenruháját, nem tudta sehogysem megszokni a katonaruha merevségét, elővette pipáját s odaült az ablakba.

A holdfény nem tudta lehűteni a forró várost, s érezni lehetett, milyen rosszul alszik hétmillió alvó a millió lakásban. A zaj még nem ült el, nem is szűnt meg teljesen sohasem; valami áporodott szag tapadt hozzá a szűk kis utcához, hiába próbálta az esti szellő felfrissítni a levegőt.

- Átkozott háború! - gondolta magában Fort. - Mit nem adnék érte, ha valahol künn alhatnék, nem ebben a pokoli városban.

Azok, akik fütyülnek az erkölcsre és künn aludtak a szabadban, jól jártak akkor éjjel, mert egy csepp harmat sem hullott, mint ahogy nem hullt harmat Jimmy Fort szívére sem, hogy lehűtse szüntelenül háborgó gondolatát: «Háború, átkozott háború!»

A kis, szürke házak végtelen során, a hatalmas karavánserailokban, a nagyok házaiban, a villákban, a bérkaszárnyákban, az állam hivatalaiban és a gyárakban meg vasúti állomásokon, ahol egész éjjel dolgoznak, a hosszú kórháztermekben, ahol egymás mellett sorban feküsznek, a hadifoglyok táboraiban, barakkokban, dologházban, palotákban - nincs ember, alvó vagy éber, akinek fejében ne zakatolna a gondolat: «Átkozott háború!»

Egy toronyra esett tekintete. Milyen kísértetiesen nyúlt a magasba a tető fölött! Ó! csak az egyház áll olyan távol az emberi lélektől, hogy nem vesz tudomást a sok szenvedésről! De a többieket még az alvás sem szabadítja fel. Itt egy anya suttogja fia nevét; ott egy kereskedő horkol és azt álmodja közben, hogy megfullad, lehúzza az arany súlya; egy asszony forgolódik, kinyujtja karját... és nincs senki mellette; és egy megsebesült katona homlokára kiüt a verejték, mikor felébred az álmodott lövészárokból; a rikkancs rekedten kiabál padlásszobájában. Ezerszámra forgolódnak, vergődnek fekhelyeiken, akiket megfosztottak szeretteiktől, nyögnek, sóhajtoznak; ezerszámra merednek a bizonytalan, sötét jövő elé a tönkrejutottak; a háziasszonyok háztartáspénzecskéjükkel küzködnek, a katonák alusznak, mint az ágyú, hiszen holnap úgyis meghalnak; és a gyermekek is róluk álmodnak; s a prostituáltak tompa értetlenséggel vetnek számot félálomban kenyérkeresetükkel; és az újságírók az igazak álmát alusszák; s mindannyiuk fölött ott lebeg a holdfényben a gondolat: «Az átkozott háború!», sötét szárnyakkal suhan el, mint valami fekete holló.

- Ha Krisztus igazán volna, - töprengett magában Fort - akkor lehozná ezt a holdat és sugarával odaírná minden egyes háznak minden kapujára, szerte egész Európában: *Béke!* De Krisztus nincs, csak Hindenburg, meg Harmsworth vannak!

Olyanok, mint két egymásnak rontó vad bika; Afrikában látott egyszer egy ilyen viadalt. Mintha megint hallaná dübörgésüket, ahogy fújnak és lihegnek s összeroppan kemény koponyájuk; mintha megint látná, ahogy hátratorpannak s aztán egymásnak rontanak s látná vérbenforgó kis szemüket. Aztán kihúzott a zsebéből egy levelet és ismét elolvasta a holdfénynél:

«Camelot Mansion 15.
St. Johns Wood.

Kedves Mr. Fort!

Régi leveleim közt keresgéltem ma este s véletlenül a kezembe jutott az ön klubjának a címe. Tudja már, hogy Londonban vagyok? Steenbokból elköltöztem öt évvel ezelőtt, mikor férjem meghalt. Azóta egyszerűen borzalmas, hogy mi mindent éltem át. A délafrikai német háború alatt ápolónő voltam ott lenn, de körülbelül egy éve hazajöttem, hogy itt szolgáljak. Nagyon örülnék, ha megint együtt lehetnék egyszer önnel, ha véletlenül éppen Angliában volna. Egy hadikórházban dolgozom, a saját kerületemben, de az estéim rendszerint szabadok. Emlékszik arra a holdas szüreti éjszakára? Itt nem olyan illatosak az éjszakák. Lysoform! Ó! ez a háború!

Szívesen gondol önre

Leila Lynch.»

«Borzalmas, hogy mi mindent éltem át.» Ha jól emlékszik, Leila Lynch mindig borzalmas dolgokat élt át. És elmosolyodott, amint maga előtt látta a holland ház verandáját, High Constantában; egy asszony ül az illatos, fehér futónövények között - egy gyönyörű asszony, szeme igéző, egy asszony, aki erősen beleszövődött volna életébe, ha akkor el nem menekül! Tíz éve ennek, s íme, most megint itt van és felfrissíti a multat. Beszívta a levél illatát. Miért kell, hogy mindenki, aki levelet ír, beletegye, hogy mit csinál a háborúban? Ő bizonyára meg fogja írni a válaszában: «Mióta megbénult a lábam, a hadügyminisztériumban dolgozom, lovakkal, ami nagyon unalmas história.»

Leila Lynch! Az asszonyok nem fiatalodnak s az a gyanuja, hogy Leila idősebb nála. De kellemesen gondolt vissza fehér vállára s a mozdulatra, ahogy oldalthajtotta nyakát, mikor ránézett az emberre nagy, szürke szemével. Mindössze ötnapos volt az ismeretség, de mi minden történt azalatt... jól kihasználták, mint ahogy az már lenni szokott idegenben. Csábító, veszedelmes epizód volt, olyan, mint a mohlepte zöld folt a mocsaras ingoványban; nyakig és azontúl is belesülyed, aki vigyázatlanul ott veti meg lábát, szalonkavadászat közben. Nos, most már elmúlt a veszedelem, mert a férje meghalt... szegény ember! Milyen kedves lenne, ha ezekben a keserves időkben, mikor senkinek sem jut másra ideje, mint a haza szolgálatára, megerősíthetné magát a szolgálatra néhány, a Leila társaságában töltött kellemes órával.

- Milyen svindlerek vagyunk mindnyájan - gondolta magában, - Ha az ember elolvassa az újságokat és a beszédeket, azt hihetné, hogy senki sem gondol semmi másra, mint hogy miképpen ölethetné meg magát a jövőjéért. Megrészegednek a szavaktól! Milyen arcot fogunk vágni mindnyájan, ha egy szép reggel arra ébredünk fel, hogy béke ragyog be az ablakunkon! Ó! Csak megérnénk! És ismét vidáman élhetnénk!

És belebámul a holdba. Már eltűnőben volt, beleveszett a hajnalba. Öntözőkocsik, utcaseprők jelentek meg az első hajnalfénnyel; verebek csipogtak a háztetőn. A város különös arccal, idegenszerűen nézett a szürke világosság elé; lezárva, elhagyottan, mint Babilon. Jimmy Fort kiverte pipáját, nagyot sóhajtott és lefeküdt.

Ugyanebben a pillanatban ért véget Leila Lynch éjjeli szolgálata s elhatározta, hogy előbb sétál még egy órát, csak azután megy haza. Két terem volt hozzá beosztva s rendesen nappali szolgálatot végzett; de valami jelentéktelen változás még néhány túlórát rótt rá. A legrosszabb, vagy talán éppen a legjobb kondícióban volt tizennyolc órai munka után. Arca sápadt s szeme körül kis ráncok jelentkeztek, amelyek rendesen nem látszottak. Valami meglepő vegyüléke a lágyságnak és keménységnek volt arcában, mert szeme, telt ajka, sápadt arca természettől lágyan hatott, de megkeményítette a kenyérkereső asszonyokban kifejlődött önérzet, szépségének tudata s az igyekezet, hogy konzerválja, kora ellenére is.

Termetében is ilyen ellentmondás nyilvánult meg; puha vonalait kissé megmerevítette a fűző. A szürkület néptelenségében kigombolt, libegő kabáttal és újjahegyén himbálózó kalappal sétált, hogy a hajnali szellő szabadon borzolgassa világosbarna, kissé festett haját. Nem láthatta ugyan magát, de nagyon meg volt elégedve külsejével, amint könnyed lépésekkel haladt a magányos fák és házak mellett.

Milyen kár, hogy senki sem láthatja most így a Regent Parkban; majdnem egy óráig sétált elgondolkozva; élvezte a világba ismét visszatérő színt, mintha csak az ő kedvéért virulna minden.

Leila Lynch egyéniség volt s bizonyos szempontból érdekes volt élete. Lánykorában sok szívet hódított meg, többek közt unokabátyjáét, Edward Piersonét is; tizennyolc évvel esett át az első igazi, nagy szerelmen; egy indiai Fane nevű államhivatalnokkal kölcsönösen egymásba szerettek s össze is házasodtak. Tizenkét hónapig tartott a lobogó szerelem s azután ötévi unalom, türelmetlenség, egyre növekvő cinizmus következett; egyre gyakoribb üdülő kirán-

dulások Simlába, hazautazások megrendült egészsége miatt, mert igazán nem tudta elviselni a nagy hőséget. Mindez aztán, természetesen, egy Lynch nevű katonatiszt iránti szerelemben robbant ki teljes erővel. Válás, új házasság gyorsan követték egymást, aztán jött a búrháború s a férj súlyosan megsebesült. Leila kiment a harctérre, félig-meddig egészségesre ápolta a vasszervezetű embert s huszonnyolc évvel új életet kezdett vele egy vidéki farmban, Cape Colonyban.

Tíz évig tartott ez a középkor, felváltva a magányos farmon és a High Constantiai holland házban. Lynch nem volt rossz ember, de, mint a régi hadsereg legtöbb tagjából, belőle is alaposan kiirtottak minden esztétikai érzéket. S Leila pechje volt, hogy az élet némely pillanataiban múlhatatlanul szükségesnek érezte az esztétikai érzéket. Igyekezett leküzdeni ezt a gyengéjét, meg egy másikat is: hogy szerette a férfiak hódolatát; de bizonyára voltak időközök, mikor nem járt teljes sikerrel ez az önleküzdés. Jimmy Forttal éppen egy ilyen időközben ismerkedett meg, s mikor a fiatalember hirtelen visszautazott Angliába, sok gyöngédséggel gondolt rá. Most is bizonyos jóleső érzéssel emlékezett vissza rá. Lynch halála előtt még-egyszer fellobbant benne a rokkant ember iránti szerelem, akivel olyan regényes körülmények között lépett házasságra. Mint gazda, természetesen nem tudott zöldágra vergődni s férje halálával nem maradt Leilának más, mint a saját vagyona után járó, évi százötven font jövedelem. Első pillanatban megrémült a kilátástól, hogy most már, harmincnyolc éves korában, maga kell hogy kenyér után lásson, de hamar megnyugodott, mert elég bátorságot érzett magában.

Mint olyan sokan, akiknek sikerük volt műkedvelő színjátszásban, szívesen gondolt a színésznői pályára. De hosszas kísérletezés után rájött, hogy csak hangja és tökéletes lába arat sikert az élesszemű színházigazgatóknál és az afrikai közönség körében. S három évi kísérletezés után, álnéven, ezek segítségével dacolt a sorssal. És ahogy megcsinálta, - ahogy amellett megtartotta azt a bizonyos előkelő, finomodott jellegét - igazán több volt, mint amit a legtöbb tiszteletreméltó lady az ő helyében meg tudott volna tenni. Sohasem zokogott a «változott körülményein»; igaz, hogy élete mozgalmas volt s legalább három epizód előfordult benne, de legalább igazán emberi élet volt. Bátran fogadta a rossz és jó időket, sohasem vesztette el életkedvét és mindig megértő maradt a mások szenvedése iránt. De halálos fáradt lett. Mikor kitört a háború, eszébe jutott, milyen jó ápolónő volt annak idején, megint felvette igazi nevét és pályát változtatott.

Azok, akik szeretik, ha megtetszik nekik egy férfi és örülnek férfisikereiknek, sok érdekességet találhattak a háborús időkben. Kétévi ápolónői gyakorlat után is még mindig jólesően állapította meg Leila, hogy a katonák megfordulnak utána s megnézik, mikor elmegy mellettük. De megtanulta a teljes önfegyelmezést az élet nehéz iskolájában; igaz, hogy még a legsavanyúbbak és legpuritánabbak is észrevették vonzó egyéniségét, de azt is észrevették, hogy már negyvenhárom éves.

A katonák szerették azért s az ő osztályán nem sok baj volt. A háború eseményeiből ő is kivette a maga egyszerű részét, mert benne is megvolt társadalmi osztályának egyenes hazafiassága. Apja tengerész volt, első férje államhivatalnok, a második katona; hazafias érzését nem komplikálta semmiféle elvont elmélkedés. A haza mindenek előtt! Annyi megnyomorított fiatal testet ápolt az elmúlt két esztendő alatt, de állandóan mindennapi munkájának tekintette a dolgot, s ha el is árasztotta rokonszenvével az egyeseket, nem sokat sajnálkozott általában és nem törte a fejét az emberpazarláson. Igazán sokat dolgozott, megtette a magáét, de utóbbi időben megint felébredt benne a vágy «élni», élvezni, valamivel többet kapni az életben, mint a bakák passzív csodálatát.

A régi levelek - hogy elővette őket, már az is ennek a határozatlan vágyódásnak jele volt - valósággal fájdalomig fokozták benne az érzést, hogy az élet elsiklik mellette, pedig még

egész elfogadható asszony. Olyan sokáig volt távol Angliától és olyan erősen dolgozott, mióta visszajött; nem sok szálba kapaszkodhatott bele, így hirtelen. Két levél, két egymástól egészen különböző írás a multból, ébresztett benne valami szentimentális vágyódást.

«Csillagvirágok Úrnője,

Exiturus (sic) te saluto! Küldönc viszi el Önnek ezt a búcsúüdvözletet. Őszintén szólva, gyűlölöm a gondolatot, hogy el kell hagynom Délafrikát. És összes emlékeim közül a legutolsó fog legtovább élni bennem. A constantiai szüret és az Ön éneke: «Ha lehulló harmat lehetnék!» Ha valaha Angliába kerülnek, Ön és kedves férje, kérem, értesítsenek, szeretném meghálálni és viszonozni, valamennyire, életem legboldogabb öt napját, amit itt töltöttem.

Őszinte híve

Jimmy Fort.»

Maga előtt látta erősen lebarnult arcát, magas, hajlékony alakját, az egész lényén elömlő lovagiasságot. Vajjon mi lett belőle tíz év alatt? Megőszült, megházasodott, nagy családja van? Rettenetes valami az... idő!

Hát unokabátyjának, Edwardnak elsárgult levele? Szent Isten! Huszonhat évvel ezelőtt írta, még akkor nem volt sem lelkész, sem házas ember! Milyen jó táncos volt, igazán zeneértő! Különös, kedves fiú volt, odaadó, ábrándos; olyan könnyen botránkozott meg mindenen, pedig benne is égett valami titkos láng.

«Kedves Leila!

Az utolsó tánc után egyszerűen megszöktem, nem volt maradásom benn. Lementem a folyóhoz, ott sétáltam a parton; csodaszép volt, minden csupa köd és szürkeség, a fák susogtak, a tehenek olyan ünnepélyesek voltak; én sétáltam és rád gondoltam. Az egyik majoros holdkórosnak nézett a frakkomban. Kedves Leila, olyan szép voltál az este, úgy élveztem a táncot veled. Remélem, nem vagy fáradt és nemsokára megint látlak.

Szerető unokabátyád

Edward Pierson.»

Aztán elment és lelkész lett, megházasodott s most már tizenöt éve özvegy. Még emlékezett a felesége halálára, közvetlenül azelőtt történt, hogy elutazott Délafrikába; abban a kellemetlen időben, mikor egész családját megbotránkoztatta válásával. Szegény Edward... ő volt a legkedvesebb az unokabátyjai közül, az egyetlen, akit szívesen viszontlátna. Bizonyára rettenetesen megöregedett és borzasztó jó és korrekt lett azóta!

Már egészen körülsétálta a Regent Parkot, a nap felbukkant a házak fölött, de még nem indult meg a városi forgalom lármája. Megállott egy virágágy mellett, s hosszú mély lélekzettel szívta be a vanilia illatát. Nem tudott ellenállni a vágynak, leszakított egy szálat s odatartotta orrához.

Hirtelen valami erős vágy a szerelem után borzongott végig minden idegszálán; egész testében remegett, amint ott állt, félighúnyt szemmel, s a halványlila virág fölé hajolt. Aztán karkötőórájára esett tekintete; négy óra volt; sietve ment tovább, hogy hamar ágyba kerüljön, mert délben megint szolgálata volt. Ó, az a háború! Mennyire belefáradt! Bár már vége volna s az ember megint élhetne!...

A hold eltűnt, valahol Twickenham felé és Kentish Town felől felbukkant a nap; megindult megint a kerékrobogás és a millió ház hétmillió alvó lelke ugyanazzal a gondolattal ébredt fel reggeli álmából.

KILENCEDIK FEJEZET.

Edward Pierson elábrándozott reggeli tojása mellett, aztán kibontotta az ismeretlen kézírású levelet.

Hadikórház, Mulberry-út,
St. Johns Wood N. W.

«Kedves Edward bátyám!

Emlékszel még rám, vagy egészen belemerültem a mult homályába? Leila Piersonnak hívtak valaha, rég; sokszor gondolok rád s találgatom, vajjon milyen vagy most és milyenek a leányaid. Majdnem egy éve, hogy itt vagyok s a sebesülteinkért dolgozom; egy évig Délafrikában is ápoltam sebesülteket. A férjem öt évvel ezelőtt halt meg, ott lenn. Igaz, hogy nem láttuk egymást, nem is merem végiggondolni, mióta, de azért nagyon szeretnék találkozni veled. Nem jönnél el valamelyik nap? nézd meg a kórházam. Két ápoló dolgozik alattam; az embereink igazán angyaliak.

Elfelejtett, de még mindig ragaszkodó unokahúgod

Leila Lynch.»

«P. S. Véletlenül a kezembe került egy régi leveled s felidézte bennem a régmult idők emlékét.»

Nem! Nem felejtette el. Volt valaki a házban, aki rá emlékeztette. S Noelre nézett. Ott ült vele szemben. Mennyire hasonlított hozzá a szeme!

- Kíváncsi vagyok, mi lett Leilából - gondolta magában. - Az ember ne legyen kegyetlen. Az az ember meghalt; ő pedig két éve ápol. Valószínűleg nagyon megváltozott. Igazán nagyon szeretném látni. Elmegyek!

Megint Noelre nézett. Még tegnap is kérte megint, hogy engedje résztvenni egy ápolónői tanfolyamon.

- Egy hadikórházat látogatok ma meg, Nollie - mondta. - Ha akarod, érdeklődöm. Attól félek, hogy eleinte odaállítnak mosogatni is.

- Tudom, de nem törődöm vele. Csak kezdjem már meg egyszer.

- Jól van. Utánajárok. - S megint visszatért a tojáshoz.

Noel hangja rezzentette fel.

- Nagyon érzed a háborút, apus? Fáj itt tőle? - a szívére szorította kezét. - Talán nem is, mert félig-meddig egy másik világban élsz. Ugyebár?

- Isten őrizz! - akarta mondani Pierson, de nem szólt, csak sértődötten és ijedten tette le kanalát. Mit akart ezzel mondani ez a gyermek? Hogy nem érzi a háborút! Mosolygott.

- Remélem, tudok néha segítni az embereken, Nollie - mondta és már tudatára ébredt, hogy saját gondolatára felelt, nem leánya kérdésére.

Sietve befejezte reggelijét s nemsokára elment hazulról. Átvágott a téren; Eastnek fordult, két nagyon népes utcán végigment, a templomába. Olyan idegenszerűen hatott feketeruhás alakja, komoly arca a Van Dyck szakállal ebben az utcai tolongásban, a nagy zűrzavarban, összevisszaságban, mint az elmúlt kultúra egy ittfelejtett maradványa.

Az oldalajtón ment be. Csak öt napig nem volt itthon, de annyi izgalmat élt át azalatt, hogy az üres, jólismert épületet majdnem idegennek találta. Önkéntelenül irányultak erre léptei, valami támaszt keresett, amibe kapaszkodjék, valami vezetőt, a leányaival váratlanul keletkezett új viszonylatban.

Megállott a fénytelen bronz szószék előtt és felnézett a kórusra. Új zsoltárkönyvek kellenek az énekkarnak... el ne felejtse megrendelni! Tekintete a festett üvegablakot kereste, melyet felesége emlékére ajándékozott a templomnak. A nap igen magasan állott még ahhoz, hogy átszűrődhessenek ferde sugarai, csak az alját sütötte, amíg sötét narancsszínben izzott. «Egy másik világban!» Milyen különösen hangzottak Noel szavai. Tekintete megakadt a ragyogó orgonasípokon; aztán felment a kórusra és halk egymásbafolyó akkordokat kezdett leütni. Majd befejezte a játékot s lenézett a templomba.

Ez a négy magas fal közti tér, a boltívek alatt, ahol örökös félhomályba tompul a fény, csak itt-ott törik meg kissé ragyogóbban egy-egy virágon, üveglapon, fémen vagy sötét polituros fán, ez itt az ő otthona, gondja, menedéke. Nem mozdult semmi lenn, és mégis, nem misztikusan élő-e ez az üresség, nem vibrál valami különös fuvalom a zárt levegőtérben, mintha zene, imádkozás és dicsőítés hangjának zsongása tapadt volna hozzá örökre mindenhez? Nem mindig jelenlévő-e a szentség? Kinn egy verkli darálta le dalát; szekér döcögött végig az út kövezetén s egy kocsis biztatta hangos szóval lovait; valahol messzébb a gyakorlatozó katonák ágyúlövése dörgött és kerekek, kerekek zörgése szövődött állandó lármába. De a beszűrődő hangok egyszerű morajlásra tompultak itt benn, csak a csend és a homály hatott valóságként Piersonra, amint ott állt, egy kis fekete alak a nagy üres teremben.

Mikor kilépett a templomból, még mindig igen korán volt ahhoz, hogy Leila kórházába menjen; megrendelte az új zsoltárkönyveket s még beszólt egyik hívéhez, akinek fia elesett Franciaországban.

Az asszonyt a konyhában találta, öreg volt szegényke, napszámból élt. Letörült egy széket és hellyel kínálta meg a vikáriust.

- Éppen egy csésze teát főztem magamnak, tiszteletes uram.

- Bizony, jól esik az embernek egy csésze tea, úgy-e, Mrs. Soles?

S leült, hogy az asszony ne érezze magát feszélyezve vele.

- Igen, de gyomorégésem van tőle. Nyolc-tíz csészével is megiszom mostanság. És nagyon erősre csinálom. Nem tudok meglenni nélküle. Remélem, jól vannak a kedves leányai, sir?

- Nagyon jól, köszönöm. Miss Noel is ápolónő akar lenni.

- Szent Isten! Hiszen még olyan fiatal; de a fiatal lányok is akarnak dolgozni valamit manapság. Nekem is van egy unokahúgom, aki a muníciósgyárban dolgozik - szépen keres, igazán szépen. Igen, még azt akartam mondani a tiszteletes úrnak, hogy nem járok templomba mostanság... mióta megölték a fiam, nem tudok elmenni sehova... nem voltam moziban sem, vagy három hónapja. Mindenért felizgatódom és akkor csak sírok.

- Tudom, de a templomban megnyugodna.

Mrs. Soles a fejét rázta s színtelen hajából csavart kis kontya ide-oda mozgott vele a fejebúbján.

- Nem kell nekem semmi szórakozás - mondta. - Jobb szeretek itt ülni, vagy munkába járni. Áldott jó fiú volt a fiam. Csak ez a tea esik jól. Egy pillanat alatt csinálok frisset a tiszteletes úrnak, ha tetszik.

- Köszönöm, Mrs. Soles, de dolgom van még. Erősen kell hogy mindnyájunkban éljen a remény, hogy viszontlátjuk szeretteinket, Isten kegyelméből. És hamarosan látom a templomban, ugyebár?

Mrs. Soles egyik papucsba bujtatott lábáról a másikra nehezedett egész súlyával.

- Remélem én is... de igazán nem tudom, mikor lesz hozzá szívem. Igazán köszönöm szépen a látogatást, sir.

Pierson ajkán halvány mosoly villant el, amint továbbment. Szegény, furcsa öreg! Az asszony nem volt öregebb nála, s mégis úgy gondolt rá, mintha egész agg nő volna... most már elszakadt ő is a fiától, mint annyian... de annyian; és milyen jó, milyen türelmes!

Egy zsoltár dallama jutott hirtelen eszébe. Újjait úgy mozgatta a levegőben, mintha zongoráznék s megállt; egy omnibuszra várt, amely St. John's Woodba vigye. Ezer ember is elment mellette, mialatt ott várt, de nem vette észre őket, a zsoltárra gondolt, a lányaira és Isten kegyelmére; és az omnibusz tetején, mikor végre jött egy - olyan elhagyatott, olyan elkülönült benyomást tett, pedig olyan kövér ember ült mellette, hogy alig maradt egy kis helye, amin összehúzódjék.

Leszállt a Lordok Cricket Groundjánál s megkérdezte egy ápolónői ruhába öltözött asszonytól, hogy merre kell mennie.

- Ha tetszik, jöjjön velem, én is éppen odamegyek - mondta az ápolónő.

- Talán ismer, kérem, egy Mrs. Lynch nevű ápolónőt, ő is ott...

- Én Mrs. Lynch vagyok. És te Edward Pierson?

A lelkész az asszony arcába nézett. Eddig még nem is igen figyelte meg.

- Leila! - mondta csodálkozva.

- Igen, Leila! Milyen kedves tőled, hogy eljöttél, Edward.

Még mindig egy helyben álltak s régi, fiatal arcaikat keresték egymásban. Végre megszólalt halkan az asszony:

- Megismertelek volna, pedig akkor nem volt szakállad! - De magában gondolta: - Szegény Edward! *Milyen* öreg! És olyan, mint valami szerzetes.

Pierson is halkan mondta:

- Igazán keveset változtál, Leila! Nem láttuk egymást a kisebbik lányom születése óta. Hasonlít hozzád egy kicsit. - De magában gondolta: - Drága kis Nollie! Mennyivel üdébb; szegény Leila!

Együtt mentek tovább. Pierson a lányairól beszélt, amíg a kórházhoz értek.

- Várj egy pillanatig, kérlek, beviszlek a termeimbe.

A lelkész egy csupasz hallban maradt, egyik kezében a kalappal, a másik kezével a mellényén lógó kis aranykeresztet fogta; de Leila hamar visszajött s egy kis melegség kúszott Pierson szívébe. Milyen jól áll a nőknek az irgalom munkája. Egész más volt most Mrs. Lynch a fehér ápolónői főkötővel, s fehér ápolónői kötényben a kék ruháján, annyival lágyabb.

Leila észrevette a változást Pierson arcában és egy kis melegség sugárzott beléje is, éppen oda, köténye felső pántja fölé, s szeme végigsiklott a férfin, miközben az azelőtt biliárdszobának használt kórterem felé igyekeztek.

- Nagyon drágák az embereim - mondta az asszony. - És szeretik, ha elbeszélgetnek velük.

Hat-hat ágy állott a felsővilágításos terem zöldre festett fala mellett, egymással szemben, és mindenik ágyból egy-egy arc fordult feléjük... fiatal arcok s majdnem egészen kifejezéstelenek.

A terem másik végében egy ápolónő foglalatoskodott, hátranézett s aztán folytatta munkáját. Piersonnak éppoly kevéssé volt új a kórterem, mint minden más, ezekben az időkben. Annyira megszokta már, hogy tulajdonképpen nem jelentett számára semmit. Megállott az első ágy mellett, Leila odament a beteghez. A beteg mosolygott, mikor Leila beszélt, és nem mosolygott, ha ő beszélt, s ez sem volt már újság előtte.

Egyik ágytól a másikhoz mentek, mindenütt pontosan ugyanazt tapasztalta; végül aztán elhívták Leilát és Pierson leült egy nagyon fiatal, hosszú, nagyon keskenyarcú, erősen bepólyált vállú katona mellé. A lelkész tiszteletteljesen megérintette a kötést és megkérdezte:

- Még mindig rosszul van, kedves barátom?

- Ó! - mondta a fiatal fiú - srapnel-seb. Egészen szétszakította a húst.

- De a lelkét nem, amint látom.

A fiatal katona különös pillantást lövelt rá, mintha azt akarta volna mondani:

- Nem rossz!

Egy grammofon az utolsó ágynál rákezdett egy divatos nótára.

- Szereti a zenét?

- Eléggé. Eltelik az idő vele.

- Úgy-e, nagyon nehezen múlik az idő a kórházban?

- Bizony, elég nehezen; már ahogy kórházban lenni szokott. Tetszik tudni, már másodszor sebesültem meg. De jobb itt, mint ott künn. A karomat, azt hiszem, sohasem használhatom már többet. De nem búslakodom; megszabadulok a katonaságtól.

- Jó ápolónőik vannak itt?

- Jók. Nagyon szeretem Mrs. Lynchet, őt szeretem legjobban.

- Az unokahúgom.

- Láttam, hogy együtt jöttek be. Általában mindent látok. És sok mindent gondolok is. Ráérek.

- Szabad maguknak dohányozni?

- Hogyne.

- Vegyen egyet.

A fiatal katona először mosolyodott el.

- Köszönöm, el vagyok látva bőven.

Az ápolónő odajött és rámosolygott Piersonra.

- Ez blazírt fiú. Már másodszor van itt nálunk. Úgy-e, Simson?

Pierson ránézett a fiatalemberre, keskeny arcára, félig lehúnyt, világos pillájú szemére, s valami korlátolt «jobbantudást» vélt kiolvasni belőle.

A gramofon lejárt. Megint felhúzták s most a «Sidi Brahmin» nyikorgott le. Az ápolónő továbbment.

- A franciák szokták énekelni ezt - mondta a beteg. - Egyik a másiktól tanulja.

- Ó! Nagyon szép! - mondta Pierson s újjával dobolt az ágyon, mert először hallotta ezt a dalt. Valami megmozdult a fiatalember arcában, mintha egy függönyt félrehúztak volna egy kicsit.

- Nem olyan rettenetes Franciaország, - mondta hirtelen - a gránátokat és mindent ki lehet bírni... csak a mocsár rettenetes. Hány sebesült hal meg a mocsárban; nem tudnak felállni, beleragadnak. - Ép karjával izgatott mozdulatot tett. - Én is szinte belefulladtam. Éppen, hogy az orrom künn tudtam tartani.

Pierson megborzongott.

- Hála Istennek, hogy megmenekült.

- Bizony, rettenetes volt. Egyszer, mikor nagy lázam volt, elmondtam az egészet Mrs. Lynchnek. Nagyon kedves hölgy; sok ilyen magamfajta fiúval volt már dolga. Borzasztó az a mocsár, tetszik tudni. - Ép karja megint izgatottan kapott a levegőbe. A grammofon most már a «Ti barna-ruhások» kuplét fújta.

A lelkészt borzasztóan izgatta a beteg gesztikulálása. Felállt, megérintette bekötözött vállát és elbúcsúzott:

- Isten vele - mondta. - Remélem, nemsokára jobban lesz.

A fiatal katona ajka valami mosolyfélére húzódott. Lehúnyt szempillája mintha fel akart volna nyílni.

- Jónapot, sir - mondta. - Köszönöm a látogatást.

Pierson visszament a hallba. A nap éppen a nyitott ajtóba küldte sugarát és valami ellenállhatatlan ösztön késztette úgy lépni, hogy derékig áthassa a melege. Mocsár! Milyen undorító az élet! Élet és halál! Útálatos mind a kettő! Szegény fiúk! Szegény fiúk!

Megszólalt mögötte egy hang:

- Ó! Itt vagy, Edward? Meg akarod nézni a másik termet is? Vagy mutassam meg inkább a konyhát?

Pierson ösztönszerűleg megszorította unokahúga kezét.

- Nemes munkát végzel, Leila! Arra akartalak kérni, hogy ha lehet, eszközöld ki, hogy Noelt bevegyék itt ápolónői gyakorlatra. Mindjárt meg is kezdené. Úgy áll a dolog ugyanis, hogy beleszeretett egy fiatalemberbe és azt éppen most kivitték a frontra.

- Ó! - sajnálkozott Leila s olyan melegség sugárzott tekintetéből. - Szegény gyermek! Jövő héten éppen szükségünk lesz még egy segítségre. Utánanézek, hátha mindjárt jöhetne is. Beszélek a főnöknőnkkel és megmondom még ma este az eredményt.

Melegen megszorította a lelkész kezét.

- Drága Edward, úgy örülök, hogy ismét találkoztunk. Te vagy az első ember a családból, akit tizenhat esztendő óta láttam. Nem hoznád el ma este hozzám Noelt? Vacsoráljatok nálam... Nagyon kevés ennivaló lesz, azt tudod! A lakásom egész kicsi. Egy Fort nevű kapitány is eljön; nagyon kedves ember.

Pierson elfogadta a meghívást s hazafelé menet gondolta:

- Kedves ez a Leila! Azt hiszem, a sors keze játszott közre. Szeretetre van szüksége. Érezni akarja, hogy a mult elmúlt. Milyen jók is az asszonyok.

A nap hirtelen előbukkant egy felhő mögül, rásütött a kis fekete alakra és a kis aranykeresztre, ott a Portland-tér közepén.

TIZEDIK FEJEZET.

Azok; akik sokat jártak külföldön és megfordultak a világ sokféle helyén, még ha nincs is művészi érzékük, egy bizonyos színpadi gyakorlatra tesznek szert, kifejlődik bennük a festői látás. Jimmy Fort is képben, vagy inkább képek sorozatában idézte később vissza emlékezetébe az első vacsorát Leilánál. Véletlenül az egész napot szabadban töltötte, motorbiciklin száguldott egyik farmból a másikra a forró napon; és Leila bóléja határozottan finoman erős, aromás volt. Ez mindenesetre fokozólag hatott festői érzékére, annál is inkább, mert a hosszú kislány, akivel ott találkozott, nem ivott belőle s apja is csak az ajkát nedvesítette meg vele, úgy hogy ketten Leilával fogyasztották el majdnem az egészet.

Igazán kedves, gyönyörű kép maradt emlékezetében, meleg, izzó, bár valami különös sötét háttér is tapadt hozzá, de ez talán a fekete fal miatt volt.

A lakás egy művészé volt, akit kivittek a frontra. Olyan kis babaházféle, a harmadik emeleten. A négyszögű, kis szalon ablakai fákra és valami templomra néztek. De Leila nem szeretett nappali világításnál vacsorálni s mindjárt lehúzta a sötétkék függönyöket.

Fort emlékében a következő kép maradt meg: egy kis, négyszögű sötét faasztal, közepén élénk kék kínai szalmafonatú tálca, rajta ezüst váza szegfűvel, néhány zöldes pohár, bennök rajnai bor; bal szomszédja Leila, kivágott lila ruhában, nyaka, válla vakító fehér, arca kissé púderes, szeme nagy, ajka mosolyos; vele szemben egy feketeruhás lelkész kis aranykereszttel s keskeny, hegyes szakállas, sötét arcán elsuhanó szelíd mosollyal, de mélyen beesett szürke szemében izzás és ragyogó fény; jobbján egy magas, világos szürke, majdnem fehérruhás leány, éppen csak egész kis kerek kivágással a nyakánál, bő, könyökig érő újjakkal, úgy hogy vékony karja kilátszott; rövid, világos haja kissé borzas; nagy szürke szemében komolyság; telt ajka különös finomsággal formált meg minden szót, amit kiejtett... és nem sokat beszélt; ragyogó piros ernyők aranyfényű lámpákon sárgás reflexet vetnek a fekete falakra; kék pamlag, egy kis fekete zongora a fal mellett; sötétre fényezett padló; négy japán színnyomat; fehér mennyezet.

Érezte, hogy khaki ruhája megzavar valamit, ami különös és ritka, akárcsak egy régi kínai teásdoboz. Még arra is emlékezett, hogy mit ettek: tengeri rákot, hideg galambpástétomot, spárgát, St. Ivel-sajtot; málnát habbal. Félannyira sem emlékezett arra, amit beszélgettek, kivéve, hogy ő mondott el történeteket a búrháborúból, melyet mint önkéntes harcolt végig, s mialatt beszélt, a kislány, mint a gyermek, mikor tündérmesét hallgat, egy pillanatra sem vette le róla szemét.

Arra is emlékezett, hogy vacsora után mindnyájan cigarettáztak, még a hosszú gyermek is s apja szelíden azt mondta neki:

- De szívecském!

A kislány csak annyit mondott:

- Kénytelen vagyok, apus, csak egyet.

Emlékezett rá, hogy Leila török kávét főzött... nagyon jót, és hogy milyen gyönyörű volt hófehér karja, amint átnyujtotta a csészéket. Emlékezett rá, hogy zongorához ültette a tiszteletest, s hogy az öreg játszott nekik. Egymás mellett ültek a pamlagon a kislánnyal, olyan különös ellentét és éppen olyan különös hasonlóság volt köztük. Nem tudta elfelejteni, milyen szépen, milyen finoman csengett a zene a kis szobában, milyen álmodozó boldogsággal ölelte körül.

Aztán... erre is emlékezett... Leila énekelt, a tiszteletes mellette állott és a kislány a pamlagon térdére könyökölt, úgy hajolt előre, tenyerére támasztott állal. Nagyon élénken maradt emlékezetében a mozdulat, ahogy Leila hátrafordította fejét és felnézett, hol a tiszteletesre, hol

meg őrá; és az egész est valami színes melegség, valami különös ragyogás volt; Leila hosszú, tapadó kézszorítása, a búcsúnál, mikor már elmentek; mert együtt mentek el mind a hárman.

Emlékezett rá, hogy sokat beszélt a tiszteletesnek a kocsiban, az iskoláról, ahova mindketten jártak s magában gondolta:

- Ez jó lelkész... ez az ember.

Emlékezett rá, hogy egy öreg térre vitte őket a taxi, soha nem járt még arra, a fák sűrű sötéten nyúltak fel a csillagok fényénél. Emlékezett rá, hogy egy ember megszólította a lelkészt a ház előtt és komoly beszélgetésbe mélyedtek; s a hosszú gyermek meg ő ott álltak a nyitott kapuban; mögöttük sötét volt a hall. Egész pontosan emlékezett arra a néhány szóra, ami azalatt elhangzott közöttük, mialatt a tiszteletesre vártak.

- Nagyon borzalmas a lövészárok, Fort kapitány?

- Bizony az; rendszerint nagyon borzalmas.

- És mindig veszedelmes?

- Eléggé.

- A tisztek nagyobb veszedelemnek vannak kitéve, mint a közlegények?

- Addig nem, amíg nincs támadás,

- Gyakran van támadás?

Olyan különösen primitívnek találta ezt a kis kátét, hogy elmosolyodott. Sötét volt és a kislány mégis meglátta mosolyát, mert arca hirtelen gőgös lett és zárkózott. Fort átkozta önmagát és szelíden mondta:

- Talán a bátyja van künn?

A lányka a fejét rázta.

- De valakije van künn?

- Van.

Valakije! Megdöbbent kissé erre a feleletre. Ennek a gyermeknek... ennek a tündérkirálynőnek már van valakije! Azon tünődött, hogy vajjon mindenkitől ugyanezeket kérdi s ugyanazt gondolja közben. Szegény gyermek! És sietve hozzátette:

- Nézzen meg engem, végtére is egy esztendeig voltam ott künn és itt vagyok makk egészségesen, csak éppen az egyik lábam béna; pedig akkoriban sokkal rosszabb idők jártak. Sokszor kívánom, bár megint ott künn lehetnék. Mindenütt jobb, mint Londonban és a hadügyminisztériumban.

Akkor már odaért a tiszteletes is; kezet fogtak a lánnyal.

- Jóéjszakát, Miss Pierson. Ne búsuljon. Az nem tesz jót és félakkora veszedelem sincs künn, mint ahogy gondolja.

A lány hálásan szorította meg kezét; mintha egy gyermek szorította volna meg.

- Jóéjszakát - mondta halkan. - Nagyon köszönöm.

És a sötét kocsiban, emlékszik, azt gondolta:

- Különös gyermek! Az a fiú ott künn burokban született! Hallatlan! Szegény kis tündérkirálynő!

MÁSODIK RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

1.

A mosogatás nem valami érdekes mesterség. Az augusztusi mosogatás bizony nagyon próbára tette Noel erejét és lelkesedését. A mellett még mindenféle más ápolási gyakorlattal is össze volt kötve s így nagyon kevés szabadideje maradt, úgy hogy esténként néha elaludt otthon a nagy, kretonnal bevont karosszékben.

George és Gratian már rég visszamentek kórházaikhoz s csak ketten maradtak a házban apjával. Noel nagyon sok levelet kapott Cyriltől, mindig magával hordta őket, olvasgatta kórházba menet-jövet; s minden másodnap írt. Még nem került tűzvonalba; leveleiben leírta a legénységet, az élelmezését, az ottani lakosságot, vagy kestreli emlékeit; Noel elmondta, hogyan mosogat, vagy kestreli emlékeit. De mindkettőjük levelében volt valami kis vonatkozás, egy szó a bennük élő nagy vágyódásról.

Augusztus vége felé kapta meg Noel a levelet, amelyben azt írta vőlegénye, hogy kimentek a lövészárokba. Most aztán állandó veszedelemben lesz! Akkor este nem aludt el Noel a nagy karosszékben, ebéd után, hanem kiült a nyitott ablakba, ökölbe szorította kezét és a «Gőg és Előítélet»-et olvasta, de egy szót sem értett belőle. Miközben ott ült, egyszer csak odajött hozzá apja:

- Fort kapitány van itt, Nollie. Nem kínálnád meg egy csésze feketekávéval? Nekem el kell mennem.

Mikor apja elment, Noel elnézte vendégét, ahogy csendesen itta feketekávéját. Ő is volt ott künn és még él, csak éppen hogy sántít egy kicsit. A vendég mosolygott és megkérdezte:

- Mire gondolt, mikor beléptünk?

- Csak a háborúra.

- Van valami hír róla?

Noel összeráncolta homlokát.

- Van! Kivitték a frontra. Parancsol egy cigarettát?

- Köszönöm. Rágyujt szintén?

- Borzasztóan szeretnék elszívni egyet. Azt hiszem, tétlenül ülni és várni a legszörnyűbb dolog a világon.

- Kivéve a tudatot, hogy valaki vár minket. Mikor én ott künn voltam, rettenetesen búsultam anyám miatt. Éppen beteg volt akkoriban. A legkegyetlenebb dolog a háborúban az, ahogy emberek egymásért aggódnak... nincs semmi ehhez fogható.

Ugyanez a gondolat kóválygott állandóan a Nollie fejében. Nagyon okosan beszél ez a hosszúlábú ember, a keskeny, barna, csontos arcával!

- Szeretném, ha férfi lehetnék, - mondta Nollie - azt hiszem, az asszonyoknak van a nehezebb dolguk a háborúban. Mondja, öreg már az édesanyja? - Ej, persze, hogy öreg, hiszen ő maga is öreg már.

- Meghalt mult karácsonykor.

- Ó! Őszintén sajnálom!

- Maga akkor vesztette el anyját, mikor még egész kis bébi volt, ugyebár?

- Igen. Itt az arcképe. - A szoba másik végében pasztelkép függött fekete zsinóron, nagyon halvány színekben tartott, majdnem elmosódott kép; egy élénk, édesarcú, sötétszemű fejet ábrázolt, kissé előrehajolva, mintha éppen kérdezne valamit a festőtől. Fort odament a képhez.

- Egy cseppet sem hasonlít magához. De nagyon bájos nő lehetett.

- Úgy érezzük, mintha itt volna velünk ő is. *Bár* én is olyan lennék, mint ő.

Fort hátrafordult:

- Ó, nem! Jobb így, ahogy van. Csak elrontott volna valami tökéletest.

- Nagyon jó volt.

- Hát maga nem?

- Ó, nem! Bennem az ördög lakik néha.

- Magában? Hiszen a tündérmesékből szállt ki!

- Apustól örököltem... csakhogy neki nincs tudomása róla; mert ő tökéletes szent; de én tudom, hogy benne is volt valami kis ördög, máskülönben nem lehetne olyan szent, amilyen.

- Hm! mondta Fort. - Ez nagyon mély és elhiszem, hogy igaz... a szentekben benne lakott az ördög.

- Szegény apus! az ő ördöge már rég meghalt. Elsorvadt benne, azt hiszem.

- Elragadja néha teljesen magát az ördöge?

Noel érezte, hogy elpirul a férfi átható tekintetétől és az ablak felé fordult.

- El. Igazi ördög.

Élénken látta maga előtt a sötét kápolnát, az omladozó fal fölött lebegő holdat és az előtte elsuhanó fehér baglyot. S mintha a levegőnek beszélne, halkan mondta:

- Egyszerűen megcselekedteti velem, amit akarok.

Várta, hogy nevessen; olyan bolondul hangzott ez a mondás. De Fort nem nevetett.

- És vigye az ördög a következményeket? Ismerem ezt. Nem is olyan rossz dolog!

Noel a fejét rázta.

- Itt jön apus.

Fort búcsúra nyujtotta kezét.

- Nem maradhatok tovább. Jóéjszakát. És ne aggódjék túlsokat! Jó?

Elég sokáig tartotta fogva a leány kezét; és keményen megszorította.

Ne aggódjék! Milyen tanács! Cyril!

2.

1916. szeptemberében is szombat előzte még mindig meg a vasárnapot, a háború ellenére is. És Edward Piersonnak nehéz napja volt az ilyen szombat; még éjféltájt is az éppen befejezett prédikációját nézte át.

Mint hazafi, sokszor érzett magában vágyat arra, hogy otthagyja egyházközségét és, mint a segédlelkésze, ő is kimenjen a frontra, tábori papnak. Úgy érezte, hogy az emberek olyan

hiábavalónak, kényelmesen védettnek, lustának látják az életét. Még békevilágban is megérezte érzékeny lelke a hideg áramlatot, aminek az egyház a materialista világban ki volt téve. Tudta, hogy tíz ember közül kilenc parazitának nézi, aki nem végez semmiféle igazi munkát a világban. És minthogy rendkívül lelkiismeretes ember volt, csont- és bőrig dolgozta le magát.

Most is félhétkor kelt fel, megfürdött, elvégezte mindennapi tornáját és aztán mindjárt hozzálátott a prédikációja megírásához... mert még mindig új prédikációt írt havonként egyszer, pedig huszonhat év szellemi gyümölcsében válogathatott volna.

Igaz, hogy ezeket az új beszédeket inkább összekompilálta, mint újonnan írta, mert segédlelkész nélkül nem igen jutott ideje új gondolatokat keresni.

Nyolckor reggelizett Noellel, mielőtt lánya elindult a kórházba, ahonnan csak este nyolckor jött vissza. Kilenctől tízig volt a fogadóórája, hívei ügyes-bajos dolgaikkal jöttek el, vagy vigasztalásért, tanácsért, segítségért fordultak hozzá. Ma három embert fogadott, akik mind anyagi támogatást kértek. Meg is adta mind a háromnak. Tíztől-tizenegyig megint az egyházi beszédével bajlódott, tizenegytől egyig a templomban töltötte idejét, mindenféle aprósággal, feljegyzéseket tett, zsoltárokat választott ki, megtartotta a mindennapi félórás misét, amit a háborus időre való tekintettel rendeltek el, de alig-alig akadt látogatója. Aztán hazament löncsre s úgy sietett, hogy maradjon legalább egy órája, amikor zongora mellett megfeledkezhetik a jelenről. Háromkor megkeresztelt egy nagyon lármás csecsemőt, és sok időt eltöltött a szülőkkel, akik különböző tanácsot, útbaigazítást kértek tőle.

Félötkor lehajtott gyorsan egy csésze teát s közben belenézett az újságba; öttől hétig két egyházközségi klubban fordult meg, meglátogatta azokat, akiknek hadisegélyügye az ő kezében volt, kitöltött egy csomó kérdőívet és formulát, amelyeknek az volt a rendeltetése, hogy addig heverjenek a különböző hivatalokban, amíg a rendszer változásával más kérdőíveket és formulákat nem adnak ki.

Héttől nyolcig megint otthon volt, hátha felkeresi valamelyik báránykája; ma négy bárány jelent meg s vonult el - attól félt - nem sokkal okosabban. Félkilenctől féltízig a karpróbán vett részt, mert az orgonista szabadságon volt. Lassú léptekkel ment hazafelé a hűvös esti órában s elaludt a székében, amint hazaért. Tizenegykor felriadt s visszaült prédikációjához. És most, majdnem éjfélkor, még mindig alig volt húsz percnyi az egész beszéd.

Cigarettára gyujtott, ami ritkán történt meg vele és elgondolkozott. Milyen gyönyörű az a halványrózsaszín rózsacsokor az antik ezüst vázában... mint valami furcsa kis vers, vagy egy Debussy-dal, vagy Mathieu Maris festmény... különös, Leila neve jut eszébe róla. Vajjon nem teszi rosszul, hogy olyan sokat engedi Noelt együtt lenni Leilával? De hiszen annyira megváltozott szegény... kedves Leila!... Mindjárt elhullatják levelüket a rózsaszín rózsák! És mégis, milyen gyönyörűek még!... Olyan csendes, nyugalmas este van... milyen álmos... Vajjon gondol-e még Noel arra a fiúra, vagy már túl van rajta? Sohasem beszélt azóta bizalmasan vele! Milyen jó lesz háború után, leviszi Olaszországba, megnézik a sok kisvárost. Szent Ferenc Assisijét, Szent Ferenc Kis Virágait... A Kis Virágok... Keze lehanyatlott, a cigaretta kialudt. Arcát árnyékba fordította, úgy aludt. Halk, vészterhes hangok szűrődtek be álmába. Kis rázkódtatások rezzentették fel mély alvásából. Felriadt. Noel ott állt az ajtóban, hosszú kabát volt rajta. Nyugodt hangon mondta:

- Zeppelinek, apus!

- Igen, szívecském. Hol vannak a lányok?

Ír kiejtéssel mondta egy hang:

- Itt vagyunk, sir, bízunk Istenben, de lent a földszinten biztosabb.

Három összebújt, különösen öltözött alakot látott a lépcsőn.

- Igen, igen, Bridgie, itt lenn biztosabb.

Aztán észrevette, hogy Noel eltűnt. Utánament a térre. Nagy tömeg emberi arc világlott elő halványan a sötétben. Nollie a kert kerítéséhez támaszkodva állott, ott talált rá apja.

- Gyere be, Nollie.

- Ó! Cyril végigcsinálja ezt mindennap.

Apja ott állt mellette. Őt is elfogta az izgalom. Így álltak néhány percig s megerőltették szemüket, hogy valami egyebet is lássanak, mint a felrobbanó srapnelek cik-cakos fényvonalát. Körülöttük állandó morajlás hallatszott:

- Nézd! Ott! Ott van!

De úgy látszik, a többieknek jobb szemük volt, mint neki, mert Pierson nem látott semmit. Végül karonfogta Noelt és magával vitte a házba. A hallban kiszabadította magát Noel.

- Gyerünk fel a tetőre, apus! - mondta és már rohant is fel a lépcsőn.

Pierson megint leánya után ment, felmászott a létrán és egy csapóajtón át kijutott a tetőre.

- Csodaszép itt fenn! - kiáltott fel Noel.

Pierson látta, hogy ragyog a szeme és gondolta:

- Hogy szereti az én kislányom az izgalmakat... igazán rettenetes!

Fényszóró sugárkévék suhantak végig a csillagokkal teleszórt égboltozaton s világították meg a nehány kis felleget; kísértetiesen finoman nyúlt fel az égbe a sok templomtorony, kupola a háztetők tengeréből. Az ágyútűz megszűnt, mintha megdöbbenésében hallgatott volna el. Valami távoli csattanás hangzott.

- Bomba! Ó! bár el tudnánk csípni egy Zeppet.

Dühös tüzelés következett, talán egy percig tartott, aztán, mintegy varázsütésre, elhallgatott. Két fényszóró kévéje hajolt egymásfelé és futott össze éppen a fejük fölött.

- Fölöttünk van! - súgta Noel.

Pierson átölelte leányát.

- Egy cseppet sem fél! - gondolta magában.

A fénynyalábok szétváltak, majd hirtelen eltűntek és egyszerre, valahonnan messziről zavaros lárma hangzott.

- Mi az? Mi történt? Az emberek éljeneznek. Ó, apus! Nézd!

Fenn az égen, kelet felől, valami sötétvörös test vonult lassulva el.

- *Megvan!* Eltalálták! Kigyulladt! Ég! Hurrá!

Az izzó gömbalakú test lejebb hajolt az égbolton és esésnek indult; az éljenzés vad ordítozásba csapott át. Pierson még jobban magához szorította leányát.

- Hála Istennek! - mondta halkan.

A fényes ellipszis mintha szétpattant és szertefoszlott volna, gyorsan zuhant lefelé a háztető tenger szintje alá; most hirtelen fellobbant az egész ég, mintha egy hatalmas vörös fénnyel telt edényből zúdulna ki a láng. Pierson szívébe belemarkolt valami; szeméhez kapta kezét.

- Szegények, ott benn! - mondta. - Milyen borzasztó!

Noel hangja keményen, könyörtelenül csengett:

- Minek jöttek ide? Gyilkosok!

Igaz... gyilkosok! De milyen borzasztó! Pierson egész testében remegve állott ott, arcát kezébe temette, amíg meg nem szűnt a hurrázás lent.

- Gyere, imádkozzunk, Nollie! - súgta halkan. - Ó, Isten, aki végtelen kegyelmedben elhárítottad rólunk a veszedelmet, vedd gondjaidba ezeknek a mi ellenségeinknek a lelkét, akiket szemünk előtt pusztított el a Te haragod; adj nekünk erőt, hogy szánalommal gondoljunk reájuk... hiszen, miként mi, emberek ők is.

De mialatt imádkozott, Nollie vakítóan fehér arcát nézte, és mialatt a fény kialudt, még-egyszer fellobbant szívében a diadal érzése.

Lementek, hírül vitték a győzelmet a lányoknak s aztán még együtt ültek egy ideig, apa és lánya; megbeszélték mégegyszer, amit láttak, piskótát ettek, tejet melegítettek egy spiritusz-főzőn.

Majdnem két óra lett, mire ágyba kerültek. Pierson azonnal elaludt és meg sem mozdult reggelig, amíg félhétkor fel nem keltette ébresztőórája. Nyolckor szent áldozásra várta híveit és sietett, hogy korán érkezzék a templomba, megnézni, nem történt-e valami baj az éjjel? Ott állott az Istenháza a napfényben, magasan, szürkén, nyugodtan, sértetlenül, a harangok szelíden hívó szavánál.

3.

Ezalatt Cyril Morland a lövészárokban ült, fedezékében, megszorította az övét a derekán és talán századszor nézett karkötőórájára s közben pontosan mérlegelte, hova helyezi majd kezét, lábát, a kirohanásnál.

- Egyáltalában nem szabad, hogy utólérjenek ezek a fickók! - gondolta magában.

Ennyi lépés az első ellenséges állásig, ennyi meg ennyi a másodikig, ott aztán: állj! Így ment ez a próbáknál, most itt az előadás! A következő pillanatban pergőtűzbe megy át a rettenetes rakétalövés s előttük fedez. Tekintete végigfutott a lövészárkon. A mellette álló alak két újját nyálazta, mintha kroketlabdát készülne éppen ütni. Messzébb, egy másik csavart térdgamasni-ját tapogatta. Egy hang szólt:

- Mit szóltok a zenekarhoz?

Fehér fogakat látott villogni majdnem feketére barnult arcokból; aztán felnézett. Az ég kéken ragyogott a barnás porfelhő fölött, amit a lecsapó gránátok kavartak fel. Noel! Noel! Noel!... Kezét mélyen beledugta katonablúzába, amíg megérezte újjával egy arckép körvonalát a szíve és a névtáblája között. Szíve hevesen dobogott, mint akkor az iskolában, a százméteres futás előtt, mikor induló állásban, kezével a földön várta a startot. Félszemmel látta fellobbanni a lángot, ahogy egyik ember cigarettára gyujtott öngyujtójával. Azok megtehetik, de ő nem, neki szüksége van az egész tüdejére, a fegyver és felszerelés elég akadály amúgyis! Két nappal ezelőtt olvasta az egyik újságban, hogyan érzik magukat az emberek támadás előtt. Most már tudja. Éppen hogy ideges volt egy kicsit. Csak már eljönne az a pillanat és el is múlna! Egyáltalában nem gondolt az ellenségre, mintha nem is létezett volna - csak a golyó és gránát élt külön életet. Hallotta a füttyentést; lába azon a ponton volt, amit megjelölt magának; keze oda támaszkodott, ahol imént képzeletben látta.

Elkiáltotta magát:

- Rajta, fiúk!

Feje kiemelkedett a fedezékből, teste már átlendült; tudta, hogy valaki leesett és két ember vállvetve állt mellette.

Nem futni, nem megbontani a sort; kitartás, nyugalom és elől maradni! Átkozott lyukak! Egy golyó fúródott kabátja ujjába, súrolta karját; mintha izzó-vörös vassal érintették volna. Egy angol gránát közvetlenül feje fölött zizegett el és öt lépésnyire robbant; Cyril megbotlott, leesett, ismét felkelt. Már hárman előzték meg! Gyorsabban lépkedett, utolérte őket. Ketten elestek közülök.

- Milyen szerencse! - gondolta magában.

Szorosabbra markolta puskáját és eszeveszetten rohant lefelé egy lejtőn. Holttestek feküdtek ott! Az első német lövészárok vonal; nem maradt benne egyetlen élőlény sem, nincs mit kitakarítni, nincs itt semmi! Megállott, kifújta magát egy kicsit, nézte, hogy rohannak emberei, lihegve, bukdácsolva. Az ágyúdörej hangosabb volt, mint valaha, pergőtűz zárta el a második vonalat. Eddig jól ment hát! És itt van a kapitánya!

- Készen vagytok, fiúk? Akkor rajta!

Most lassabban haladtak előre, rettenetes talajon, csupa földhányás és tölcsér. Félig öntudatlanul fedezte magát, amennyire lehetett. A levegő tele volt gépfegyverropogással, zegzugosan keresztül-kasul cikázó fénnyel - tele volt golyóval, füsttel, porral.

- Hogy írjam ezt le neki? - villant át Cyril agyán.

Nem lesz elmondanivalója, csak egy zavaros, sötétbarna orkánszerű érzés. Mereven maga elé nézett folytonosan, hogy ne lássa elesni az embereit, nem akarta, hogy valami elvonja a figyelmét a céltól. Érezte az elsurranó golyók gyenge légáramát. Egész közel kell hogy legyen a második vonal már. Miért nem indították még meg a pergőtüzet? Vajjon nem maradnak benne a pácban ezért az utolsó percre halasztott tüzelésért? Még száz yard és pont belekerül.

Hasravetette magát és várt; megnézte karkötőóráját és látta, hogy át van itatva kabátújja vérrel.

- Megsebesültem! - gondolta. - Most legalább hazakerülök. Hála Istennek! Ó, Noel!

Golyók fütyültek el mellette; a gránáttűz pergése és dörgése között is hallotta suhanásukat.

- Átkozott bestiák! - gondolta magában.

Egy hang lihegte mellette:

- Megindult a pergőtűz, sir!

Nagyot kiáltott:

- Rajta, fiúk! - és lehajolva ment tovább.

Egy golyó hozzácsapódott puskájához. Megtántorodott az ütéstől és valami villamos rángást érzett a karjában.

- Megint szerencsém volt! - gondolta. - Most rajta! Még nem láttam egyetlen németet sem.

Előreugrott, megfordult a tengelye körül, a levegőbe kapott karjával és hátraesett; keresztülkasul volt lőve...

4.

Az új állás meg volt erősítve, ahogy mondani szokták; a sötétségben hordágyakat vivő alakok járkáltak, félmérföldnyire. Mint valami szentjánosbogarak mozogtak, óráról-órára lezárt lámpáikkal és lassan, óvatosan keresgéltek, kutatták keresztül-kasul a sötét, az új brit vonal mögötti területet. Néha-néha megvilágította őket egy-egy rakétabomba, amint lehajoltak és felemelték a sebesülteket, vagy ásóval, pikával dolgoztak.

- Tiszt.

- Meghalt?

- Meg.

- Átkutatni.

A lezárt lámpát lehajtották, egész a holttestig; sárgás fénye rávetődött egy arcra, egy mellre. A szanitétsz keze a kis fénysávban mozgott. A másik szanitétsz jegyzeteket csinált. Lehajolt.

- Megint egy fiatal fiú - mondta. - Ez minden, ami nála van?

A szanitétsz felegyenesedett.

- Ez minden, meg egy fénykép.

- Névtábla, egy font aprópénz, cigerettatárca, karkötőóra, fénykép. Hadd lássam.

A lámpa fénysávja elé tartották az arcképet. Egy finom kislányarc nézett egyenesen rájuk, rövid hajfürtök keretéből.

- Noel - olvasta le az egyik szanitétsz.

- Hm! Vigyázz rá. Dugd bele a névtáblájába. Gyerünk.

A fénysáv eltűnt és örök sötétség borult Cyril Morlandra.

MÁSODIK FEJEZET.

1.

Mikor a négytagú társaság elfoglalta helyét a Queen’s Hall erkélyén, már a második programmpontnál tartottak, amely, minden hazafias felbuzdulás ellenére is német eredetű volt - Bach: Brandenburgi koncertje, S ami még különösebb: megismételtették! Pierson nem tapsolt, annyira belemerült az élvezetbe, arcán átszellemült mosoly ült; egészen megfeledkezett környezetéről. Így maradt, távol minden emberi örömtől és fájdalomtól, amíg el nem hangzott az utolsó taps is és Leila halkan fülébe súgta:

- Nem csodálatos ez a közönség, Edward? Nézd ezt a sok egyenruhát. Ki gondolta volna, hogy ezek a fiatalemberek szeretik a zenét... a jó zenét... a német zenét is.

Pierson lenézett a sok, türelmesen álldogáló alakra, szalmakalap, katonasapka tarka összevisszaságban s minden arc egy irányba nézett; felsóhajtott:

- Szeretném, ha ennyi embert látnék egyszer együtt a templomomban.

Leila ajkán mosoly suhant el. Gondolta magában:

- Ej, a te templomod kiment már a divatból, kedvesem, és kimentél te magad is! A templomod, a tömjén- és penészszagával, a mozaik-üvegablakaival, nyomasztó méreteivel, zúgó orgonájával. Szegény Edward, mennyire a fellegekben él. - De nem mondta ki. Megszorította a lelkész karját és figyelmeztette:

- Nézd Noelt!

A kislány Jimmy Forttal beszélgetett. Arca kipirult. Pierson rég nem látta ilyen szépnek. Tulajdonképpen Kestrel óta nem.

Leila nagyot sóhajtott.

- Kap hírt a fiújától? Emlékszel arra a májusi ünnepélyre, Edward? Milyen fiatalok voltunk! Még te is fiatal voltál. Olyan kedves kis levelet írtál nekem. Még most is látlak magam előtt, ahogy frakkban sétálsz a folyó partján, az «ünnepélyes» tehenek közt.

De szeme minduntalan odatévedt a másik szomszédja és a kislány felé. Egy hegedűs a Frank Cesar-szonátát játszotta, Pierson kedvencét; egy darab eget varázsolt eléje ez a zene, áhítatos, kék levegőtengert, átszellemült fák, virágok és vizek fölött, amelyben átszellemült hattyúk úsznak. - Különös világot élünk, Mr. Pierson. Képzelje el, hogy ezeknek a fiúknak vissza kell menniök a kaszárnyába, miután ezt végighallgatták. Mit gondol? Visszafelé megyünk, a majmokhoz? A legfelsőbb hangot billentettük meg ezzel a szonátával?

Pierson hátrafordult és fürkésző pillantást vetett a beszélőre.

- Nem, Fort kapitány, nem hiszem, hogy visszafelé megyünk a majmokhoz; ha ugyan tőlük származtunk valaha. Ezek a fiúk hőslelkűek.

- Tudom, sir. Talán jobban tudom, mint ön.

- Ó! Persze. Elfelejtettem - mondta Pierson szerényen. - De még mindig gyanakodva nézett szomszédjára.

Ez a Fort kapitány, a Leila barátja, már kétszer volt náluk látogatóban. Piersonnak szeget ütött a fejébe. Nyílt arca van, nyílt, őszinte hangja, de olyan különösek a véleményei... legalább is Pierson úgy találta. Egy kis mozlemizmus, egy kis őserdő, valami az afrikai sivatagból van benne; váratlan, cinikus kijelentések élnek benne és mindenféle szokatlan vélemények Angliáról és nem is titkolja őket. Mint valami golyók lövelnek ki belőle, azon az őszinte hangján s vágnak kis lyukakat a hallgatóiban. Piersont nagyon érzékenyen érintették ezek a kritikus kijelentések, olyasvalakitől, aki ugyanolyan sablonos nevelésben részesült, mint jómaga, sokkal érzékenyebben, mintha valami csiszolatlan gyémánt, valami művész, idegen ember, vagy még egy olyan George-féle orvos szájából hallotta volna is. Mindig kellemetlenül érintette őt az efféle, mintha szúrós levélhez ért volna; nem mulattatta az ilyesmi. Természetes, hogy Edward Pierson visszariadt a knock-out filozófiától. Nem is lehetett máskép.

Pierson Noellel együtt hazament a koncertről az első rész után. Az ajtóban búcsúztak el a társaság másik két tagjától. Az apa karonfogta leányát; gondolatait követve megkérdezte a hallban:

- Mondd, Nollie, szimpatikus neked Fort kapitány?

- Igen; kedves ember.

- Kedves embernek látszik, az bizonyos; nagyon kellemes a mosolya, de attól félek, igen különösek a nézetei.

- Azt mondja, hogy a németek nem sokkal rosszabbak, mint mi; szerinte a mieink nagy része is vadember.

- Igen, ilyesmire gondoltam.

- De hát nincs igaza?

- Persze, hogy nincs.

- Egy rendőrrel beszéltem nemrég, az ugyanezt mondta. Fort kapitány meg van győződve róla, hogy nagyon kevés ember állja meg, hogy vissza ne éljen a kezébe adott hatalommal. Nehány borzalmas történetet mondott el. Azt mondja, hogy az embereknek nincs elég fantáziájuk, azért cselekednek gyakran sok mindent, a nélkül, hogy sejtelmük volna brutalitásukról.

- Mi nem vagyunk tökéletesek, Nollie; de azt hiszem, úgy általában véve jószívű nép vagyunk.

Noel hallgatott egy ideig, aztán hirtelen megszólalt:

- A jószívű emberek sokszor hiszik másokról is, hogy jószívűek, pedig távolról sem azok. Fort kapitány nem esik bele ebbe a hibába.

- Azt hiszem, kissé cinikus és kissé veszedelmes.

- Mondd, apus, minden ember veszedelmes, aki máskép gondolkozik, mint a többi?

Pierson képtelen volt ugyan gúnyra, de azért észrevette, ha vele gúnyolódtak. Mosolyogva nézett leányára.

- Ezt éppen nem lehet állítni, de meg vagyok győződve róla, hogy Mr. Fort destruktív elem. Azt hiszem, igen sok furcsa oldalát látta már az életnek.

- Annál jobban tetszik nekem.

- Úgy... úgy... - mondta Pierson szórakozottan. Egy konfirmációs osztálya volt és a másnapi tananyagot kellett előkészítnie. Bevonult dolgozószobájába.

Noel bement az ebédlőbe, egy pohár meleg tejet szokott inni minden este.

Az ablakfüggönyt nem húzták le, a szobát elárasztotta a holdfény. Noel nem is csavarta fel a villanyt. Meggyujtotta a spirituszfőzőt és nézte a holdat... már másodszor van telehold, mióta akkor Cyrillel várták, hogy felbukkanjon. Szívére szorította kezét és megborzongott. Csak tudná idevarázsolni... a holdfénybe! Ha tündér volna és láthatná, mit csinál most, merre jár? Két hét óta nem kapott tőle levelet. Mióta elment, mindennap elolvassa az elesettek névsorát; valami babonás remény él benne, hogy ezzel megelőzi azt, hogy belekerüljön.

Éppen elég világosság volt, elolvashatta a hősi halottak névsorát... aztán odasütött a hold földön elterült alakjára, s mellette, a leejtett újságra...

De Noel büszke volt, bevitte magával szobájába bánatát, mint ahogy akkor este, a búcsú után, bevitte szerelmét. Semmi jel sem árulta el környezetének szerencsétlenségét; a földön heverő lap és az odaégett tej szaga nem fecsegtek ki semmit. Hiszen végtére is ő csak egy az ezer megtört szív közül, amely halálos kétségbeesésben tölti a holdas éjszakát. Minden éjjel, évek óta már, ezer és ezer arc fúródik bele a párnába, hogy belefojtsa a lázongó fájdalom első viharát, s keres halvány vigaszt, amibe gyenge lelkével kapaszkodhasson: mások hasonló bánatának gondolatát...

Reggel, mint rendesen, felkelt az álmatlan éj után, úgy tett, mintha reggeliznék és elment a kórházba. És tányérokat, tálakat mosogatott, kőarccal, sötét karikás szemmel.

2.

Pierson Thirza leveléből tudta meg a hírt. Éppen löncsnél ült, mikor a levél érkezett. Rettenetesen belenyilallott a fájdalom, amint olvasta. Szegény kis Nollie! Milyen rettenetes bánatot jelent ez neki! És ő is dolga után látott, a lidércnyomással lelkén, hogy este tudomására kell hoznia a szörnyű hírt. Sohasem érezte még magát ennyire elhagyatottnak, sohasem vágyódott annyira gyermeke anyja után. Ő tudná, hogyan kényeztesse, hogyan vigasztalja. Az ő szívén kizokoghatta volna, szegény gyermek, bánatát. És azt az órát, melyet héttől nyolcig rendszerint híveinek szentelt, hogy mint Isten szolgája álljon rendelkezésükre, most egészen imádságba merülve töltötte, meglátásért könyörgött, hogyan üssön sebet és gyógyítsa meg.

Mikor végre hazajött Noel, maga nyitott ajtót neki, hátrasimította homlokáról haját és azt mondta:

- Gyere be hozzám egy pillanatra, szívecském.

Nollie követte apját a dolgozószobába és leült.

- Már tudom, apus.

Piersont jobban lesújtotta ez a sztoikus viselkedés, mintha valami természetes fájdalomkitörés tanuja lett volna. Ott állt, félve simogatta leánya fejét és halkan suttogta, amit annakidején Gratiannak és annyi ezer és ezernek mondott mostanában:

- Nincs halál; reméld a viszontlátást. Isten kegyelme végtelen.

És csodálkozva nézte a sápadt arcot, a maga nyugalmában... milyen fiatal még!

- Nagyon hősies vagy, kislányom! - mondta.

- Mit csináljak?

- Mondd, tehetnék valamit érted, Nollie?

- Semmit, apus.

- Mikor tudtad meg?

- Tegnap este.

Huszonnégy órája, hogy tudja és egy szót sem szólt neki!

- Imádkoztál, szívecském?

- Nem.

- Próbáld meg, Nollie.

- Nem.

- Ó, próbáld meg!

- Nevetséges lenne, apus; te nem érted.

Pierson fájdalmas megdöbbenéssel, tanácstalanul hátrált egy lépést.

- Rettenetesen fáradtnak látszol. Nem akarsz forró fürdőt, és talán ágyban vacsorálnál? - kérdezte.

- Csak egy csésze teát iszom, semmi mást - mondta Noel és kiment.

Mikor Pierson látta, hogy felvitték leányának a teát, ő is elment; olyan nagy vágyódás fogta el egy asszonyi lény után. Kocsiba ült és Leilához hajtatott.

HARMADIK FEJEZET.

1.

Mikor Leila és Jimmy Fort eltávoztak akkor este a koncertből, a kapitány taxit rendelt; nagyon sok előnye volt ennek a járműnek azokra nézve, akik háborús időben közelebbi ismeretségbe akartak kerülni egymással. Vibrálás, lárma, sötétség biztosítva; még csak rózsa- és vadszegfű-szag hiányzik az érzelmek fokozásához, vagy annak a fehér felfutóvirágnak az illata, amely a High Constantiai ház verandáján annyival édesebb, kábítóbb volt, mint a benzinszag.

Leila végre egyedül volt Fort kapitánnyal. Már előre örült ennek a pillanatnak és íme, most valami ideges hallgatás nehezedett rá. Olyan különös időket élt át az utóbbi hetekben. Minden este megvizsgálta érzelmeit, de még mindig nem értette magát egészen. Az ő korában rendszerint valami világhatalom keríti hatalmába a nőt s azt mondja neki:

- Fiatal voltál, szép voltál, még mindig tudsz tetszeni, nem vagy, nem lehetsz vén. Kapaszkodj bele a fiatalságodba, kapaszkodj a szépségedbe; ragadj meg mindent, amit megragadhatsz, mielőttráncos lesz arcod és fehér a hajad; lehetetlen, hogy utoljára szerettek volna.

Mikor Noellel látta beszélgetni Jimmy Fortot a koncert alatt, teljes erővel csapott fel benne ez az érzés. Általában nem volt rosszakaratú és őszintén bámulta Noelt, de a gondolat, hogy Jimmy Fort is bámulója lehet, nagyon lehangolta. Ezt nem engedheti meg, ez nem *fair* dolog; igen öreg hozzá... s különben is, ennek a kislánynak már megvan a választottja; és gondja volt rá, hogy tudomására hozza ezt. Amint hozzáhajolt egyszer, mialatt egy meztelen vállú hölgy énekelt, megkérdezte:

- Min gondolkozik?

- Majd elmondom azután - súgta vissza a férfi.

Ez megvigasztalta Leilát. Hazakísérteti magát vele. Ideje, hogy megnyissa előtte szívét.

És most, a taxiban, miután elhatározta, hogy kimutatja érzelmeit, hirtelen valami szégyenkezés fogta el és nagyon nehéznek találta a dolgot. Most, háromévi szélcsend után, megmozdult benne a szerelem. Olyan édes volt ez a tudat és olyan kínos is, hogy elfordította fejét, úgy ült ott, s tehetetlenül hagyta elrohanni a drága perceket.

Megérkeztek Leila lakásához, a nélkül, hogy többre mentek volna, mint hogy megállapodtak abban, hogy az utcák sötétek és a hold gyönyörű. Leila csalódottan szállt ki és végső kétségbeeséssel mondta:

- Jöjjön fel hozzám egy cigarettára. Még nagyon korán van.

A férfi felment.

- Bocsásson meg, egy pillanatra.

Jimmy Fort egy pohár bor mellett ült, cigarettázott, tekintete mereven tapadt nehány napraforgóra, egy vázában... így várt pontosan tíz percig; maga előtt látta a tündérkirálynő orrát, ajkát, ahogy bájosan formálja a szavakat és mosolygott. Ha nem lett volna az a szerencsés fickó katonája, künn a harctéren, az ember szerette volna megoldani cipője szalagját, vagy leterítni lábai elé a kabátját a sárba, megtenni bármit, mint a mesékben. Az ember szeretett volna... ó, mi mindent szeretett volna! Vigye az ördög azt a katonafickót. Leila azt mondta, huszonkét éves. Jupiterre, milyen öregnek érzi magát ilyenkor egy férfi a negyven felé, még hozzá ha sántít az egyik lábára. Annak már nincs tündérkirálynője!

Erős parfömillat ütötte meg, s amint felnézett, ott állt előtte Leila, hosszú fekete selyemruhában, hófehér karja kivillant a felhasított újjakból.

- Megint gondolatokban? Emlékszik erre a viseletre, Jimmy? A maláj asszonyok öltözködtek így Cape Townban. El sem képzeli, milyen megkönnyebbülést jelent megszabadulni a rabszolgaruháktól. Ó! mennyire beleuntam az ápolásba. Úgy szeretnék megint élni egy kicsit, Jimmy!

Tizenöt évvel fiatalabbnak látszott ebben a ruhában, és a gardenia a kivágásnál egy cseppet sem volt fehérebb, mint a bőre. Fort kapitánynak hirtelen az a különös ötlete támadt, hogy a sötétből hullott le rá a virág.

- Élni? - kérdezte. - Hát nem él?

- Két év óta nem éltem. Ó, Jimmy! Segítsen élni egy kicsit. Olyan rövid még az élet.

A férfit zavarba hozta az asszony szeme, olyan feszült, áradozó volt a nézése; elővillanó karja, a virágillat megzavarta, érezte, hogy arca kipirul és lesütötte szemét.

Leila hirtelen letérdelt eléje, megfogta kezét, megszorította mindkét kezével és halkan súgta:

- Szeress egy kicsit! Mi más van a világon? Ó, Jimmy, mi más van?

Kezük összetörte a virágot s bódító illata felkorbácsolta Fort érzékeit. Gondolta magában:

- Ó! mi más van ebben az átkozott világban?

2.

Jimmy Fort érzéke a humor iránt és bizonyos tekintetben filozófus természete többnyire megtalálta a mulatságos oldalát a véletleneknek, melyekkel az élet a maga dolgait intézi. De mikor elment Leilától, elgondolkozó hangulatba esett. Jófajta ember, gyönyörű teremtés, elbűvölőn kedves; de... határozottan érett. És most belesodródott abba, hogy «élni» segít neki; belesodródott a legizgalmasabban, mert nem tagadhatja el maga előtt a valót, hogy az asszony igazán szerelmes belé.

Ez hízelgő és édes érzés! Nehéz, szomorú idők járnak, kevés az élvezet, de...! Vándor természete, mely koraifjúsága óta bolyongani kényszeríti a világban, ösztönszerűleg visszariadt minden lekötöttségtől, ha még olyan kellemes is az a kötelék, mert nem láthatta előre erejét, szívósságát; vagy talán az is hozzájárult, hogy most először életében vethetett egy pillantást tündérországba és ez az ügy Leilával egyáltalában nem volt tündérmeseszerű?

De volt egy más, kevésbbé tudatos oka is a nyugtalankodásra. Szíve lágy maradt, a sok vándorlása mellett is, és sohasem tudott megbántani másokat, főképpen olyanokat nem, akik szerelmükkel tisztelték meg. Valami rossz előérzet nehezedett rá, amint végigment a holdsütötte utcákon, ebben az elhagyatott időben, mikor már az utolsó taxi is eltűnt a forgalomból. Vajjon azt fogja kívánni tőle, hogy vegye feleségül? És vajjon kötelessége lesz-e, ha kívánja? Aztán egyszercsak azon vette magát észre, hogy a koncertre gondol, annak a kislánynak az arcára, amint hallgatja a történeteket, amiket mesél neki.

- Átkozottul furcsa világ ez! - gondolta magában. - Milyen furcsán torlódnak az események. Vajjon mit gondolna rólunk, ha tudná? És az a derék tiszteletes! Tyüh!

Nagyon lassan lépegetett, félt, hogy rossz lába felmondja teljesen a szolgálatot és akkor kénytelen valahol egy kapuban tölteni az éjszakát; volt tehát ideje bőven a meggondolásra; de nem tudott semmi megnyugtatóra jutni s végül azt érezte:

- Ej, lehetne még rosszabbul is. Az ember fogadja el a jót, amit az istenek küldenek rá és ne sokat tépelődjék.

És hirtelen rendkívül élénken éledt fel emlékezetében az éjszaka a High Constantiai verandán. Kelletlenül gondolta:

- Akkor fülig beleestem volna; de most... lehetetlen! Ilyen az élet! Szegény Leila! És talán nekem is *me miserum*... szegény fejemnek! Ki tudja?

NEGYEDIK FEJEZET.

Mikor Leila ajtót nyitott Edward Piersonnak, szeme mosolygós volt és ajka puha. Csupa mosoly és puhaság volt, amint megszorította mindkét kezét. Minden örömöt okozott neki aznap, még ez a szomorú arc is. Szerelmes volt és szerették; jelene volt és jövője ismét, nemcsak színes multja; és egy félórán belül végeznie kell Edwarddal, mert jön Jimmy.

Leült a pamlagra, testvéries kedvességgel fogta a lelkész kezét; megkérdezte:

- Mondd, mi baj, Edward? Látom, hogy valami szomorúságod van. Mi az?

- Noel. A fiút, akit szeretett, megölték.

Leila keze lehanyatlott.

- Az nem lehet! Szegény gyermek! Rettenetes!

Könny szökött szemébe és egy kis csipkezsebkendővel törülgette a sós cseppeket.

- Szegény kis Noel! Szegény kislány! Nagyon szerette?

- Olyan hirtelen, gyors eljegyzés volt; de attól félek, hogy nagyon a szívére veszi. Nem tudom megvigasztalni, csak egy asszony ért ilyesmihez. Azért jöttem hozzád, hogy megkérdezzem, mit gondolsz, Leila, folytassa tovább a munkáját? Mi a véleményed? Én olyan tanácstalan vagyok.

Leila ránézett és gondolta:

- Tanácstalan? Igen, olyan felhőbenjárónak látszol, szegény Edward.

- Én hagynám, hadd dolgozzék tovább - mondta aztán. - Ez jót tesz. Ez az egyetlen, ami jót tesz. Meglátom, utánajárok, talán megengedik, hogy már bejöjjön a terembe. Hadd lássa a mások szenvedését, legyen emberek közt. Az a konyhamunka most rettenetes nehezére esnék. Nagyon fiatal volt?

- Fiatal. Össze akartak házasodni, de én elleneztem.

Leila ajka kissé lehúzódott.

- Ez rád vall! - gondolta.

- Nem tudtam elviselni a gondolatot, hogy Nollie ilyen hebehurgyán odadobja magát. Mindössze három hétig ismerték egymást. Nagyon nehezemre esett, hidd el, Leila. Aztán hirtelen kiküldték a frontra.

Leilában felágaskodott a felháborodás.

- Ezek az örömölők! Mintha az élet nem elég hamar ölne meg minden örömöt amúgy is!

Unokabátyjának arca valósággal irtózattal töltötte el ebben a pillanatban. Ez a szelíd, szomorú jóság s a szigorú aszkétatekintet komor, torzító hatása!

Elfordította fejét, az órára nézett, a kandallón, és gondolta:

- Igen, meggátolna minket is Jimmyvel. Azt mondaná: «Ó, nem, kedves Leila, nem szabad szeretned! Ez bűn!» Mennyire gyűlöli ezt a szót!

- Azt hiszem, a legborzasztóbb dolog a világon, - mondta hirtelen - hogy az emberek elnyomják természetes ösztöneiket. Amit elnyomnak magukban, azt kiirtanák másokból is, ha lehet; és ez az oka a világ félnyomorúságának.

A lelkész arcán meglepetés tükröződött erre a kis kitörésre, melynek indítóokát nem sejthette. Leila látva a hatást, másra terelte hirtelen a szót:

- Remélem, Noel hamarosan túl lesz az egészen és talál magának valaki mást.

- Remélem. Mennyivel rosszabb lenne most, ha összeházasodtak volna. Hála Istennek, hogy nem történt meg.

- Nem tudom. Lett volna legalább egy boldog órájuk. Még egy órai boldogság is ér valamit a mai világban.

- Azoknak persze, akik csak az itteni életben hisznek.

- Még tíz perc! - számlálta magában Leila. - Ó, miért nem megy már!

Ebben a pillanatban felállott Pierson s az asszony szíve megint tele volt szánalommal iránta.

- Nagyon sajnálom, szegénykét, Edward. És ha valamiben segítségére lehetek... megpróbálom, hátha tehetek valamit Noel érdekében holnap; és kérlek, jöjj el, amikor csak úgy érzed, hogy szükséged van rám.

Megfogta a férfi kezét; félt ugyan, hogy megint leül, de azért nem tudott elfojtani egy meleg pillantást és egy meleg kézszorítást.

Pierson mosolygott. Ez a mosoly mindig olyan nagy szánalmat gerjesztett benne a férfi iránt.

- Isten veled, Leila; nagyon kedves és jó vagy hozzám. Isten veled.

Leila szíve túláradt a szánalomtól, a megkönnyebbülés örömétől... s kiengedte vendégét a kapun.

Amint felszaladt a lépcsőn, gondolta:

- Éppen ideje. Mit vegyek fel? Szegény Edward, szegény Noel! Vajjon melyik a Jimmy kedvenc színe? Ó!... miért nem tartottam meg ezelőtt tíz évvel... milyen kár az elpazarolt időért!

Lázas sietséggel öltözködött, szépítette magát, aztán megint odaállt az ablakhoz és várt a sötétben. Néhány fehér jázmin édes illatát küldte feléje lentről.

- Hozzámennék, ha megkérne? - töprengett magában. - De nem fog megkérni. Minek is kérne... most már? Különben sem szeretném, ha azt hinné, hogy társadalmi állást vagy pénzt akarnék tőle. Nekem csak szerelem kell... szerelem... szerelem!

Ahogy magában, némán ismételgette azt a szót, valami kellemes védettség és nyugalom érzése szállta meg. Addig, amíg csak szerelmet kíván tőle, bizonyára meg is kapja.

Egy magas alak fordult be a sarkon, a templom mellett és közeledett feléje. Ez ő! Most hirtelen meggondolta magát. Odament a kis fekete zongorához, leült s egy dalba kezdett, amit ezelőtt tíz évvel énekelt neki:

«Ha lehulló harmat lehetnék s rád hullhatnék mindég...»

Hátra sem fordult, mikor a férfi belépett, hanem tovább dúdolta a szöveget. De érezte, hogy ott áll a háta mögött a sötétben. Mikor befejezte, felállt, átölelte, magához szorította s könnyek között borult vállára. Noelre gondolt, a halott fiúra, a millió és millió többi fiúra, a saját boldogságára, az elpazarolt tíz esztendőre, a rövid életre, rövid szerelemre; száguldtak gondolatai... alig tudta, mire gondol! És Jimmy Fort meghatottan szorította magához, csak félig értette ezt a nagy elérzékenyülést, de lecsókolta könnyeit a sötétben, melegen, halványan fehérlő, nedves arcáról, nyakáról.

ÖTÖDIK FEJEZET.

1.

Noel még egy hónapig folytatta tovább munkáját, egy reggel aztán ájultan esett össze a sok edény mellett. A lármára figyelmesek lettek és odahívták Mrs. Lyncht.

Leila idegeit rettenetesen megrázta a látvány, ahogy Noel ott feküdt halott halványan, a földön. De a fiatal lány hamar magához tért és kocsiért küldtek. Leila velement. A kocsisnak saját lakáscímét adta meg. Nem vihette haza ilyen állapotban! Minek rázódjék olyan sokáig, nem jobb, ha nála szépen összeszedi magát?

Karonfogva vitte fel a lépcsőn, lefektette a pamlagra és melegvizes palackot tett a lábához. Noel olyan sápadt volt, olyan élettelen, hogy kegyetlenség lett volna még szólni is hozzá. Leila bement a kis kamrájába s lopva kihozott egy üveg pezsgőt, - Jimmy Fort ajándéka - két poharat, meg a dugóhúzót s bevitte a hálószobába. Noel ivott egy keveset, de szemébe mintha az lett volna írva:

- Mit gondolsz, ilyesmivel lehet rajtam segítni?

De Leila már annyi mindenen ment keresztül az életben, hogy értékelni tudta az ilyen földi orvosságokat is; odatartotta tehát a poharat a beteg ajkához és addig nem vette el, amíg nem ivott belőle. Kitűnő pezsgő volt s minthogy Noel még sohasem ivott alkoholt, azonnal meg is volt a hatása. Szeme felélénkült, kis rózsás foltok jelentek meg arcán. Aztán hirtelen megfordult s a párnába temette arcát. Rövid hajával igazán olyan volt, mint egy gyermek, amint ott feküdt; Leila letérdelt melléje, a fejét simogatta s anyásan mondta:

- Úgy, úgy, szívecském! Úgy, úgy!

Végül már felült Noel; most, hogy az utóbbi hónapok halálos sápadtsága elmúlt, csupa tűz volt, arcán valami vad kifejezés ült. Visszahúzódott Leila simogatásától, karját szorosan összefonta mellén és azt mondta:

- Nem tudom elviselni! Nem tudok aludni. Adják vissza nekem! Gyűlölöm az életet, gyűlölöm az egész világot! Nem csináltunk semmit... csak éppen szerettük egymást. Isten *szeret* büntetni; csak éppen mert szerettük egymást; egyetlenegy napunk volt, amikor szerethettük egymást... egyetlen egy napunk... csak egyetlenegy!

Leila látta a lány hosszú, fehér nyakát, ahogy nyelt, küzködött s keze egyre szorosabban merevült mellére, és ő is úgy érezte, hogy fojtogatja valami, amint ránézett. Feldúlt arca, féktelen szavai mellett is olyan szelíd volt a hangja, s tovább lázadozott:

- Nem fogok... nem akarok tovább élni. Ha van túlvilági élet, odamegyek hozzá. És ha nincs... hát elalszom örökre.

Leila kinyujtotta karját, mintha el akarta volna hárítni ezt a vad kitörést. Mint a legtöbb asszony, akit érzékei és ösztönei vezérelnek, Leila is erősen hívő lélek volt, vagyis inkább sohasem töprengett ilyen kérdéseken.

- Beszélj valamit magatokról, róla - mondta.

Noel unokanővérére szegezte nagy szemét.

- Szerettük egymást; és gyermekek születnek a világra, ha az emberek szeretik egymást, ugyebár? De az enyém nem fog megszületni!

Inkább arcának kifejezéséből, mint szavaiból értette meg Leila a szavak valódi értelmét; elhárította magától s újra előtérbe tolult a gondolat. Ostobaság! És milyen szörnyűség, ha igaz! Milyen túlzottnak találta mindig, hogy olyan nagy dolgot csinálnak belőle az élet rendes

folyása mellett... s íme, most itt a tragédia! Ösztönszerűleg odahajolt és megölelte a fiatal lányt.

- Szegénykém! Képzelődöl! - mondta.

Noel arcából kiment minden szín, fejét hátravetette, szemét félig lehúnyta; olyan volt, mint valami haragos kísértet.

- Ha úgy van... nem akarok élni. Nem akarom... könnyű meghalni. Nem akarom, hogy apa valaha megtudja.

- Ó, szegénykém, szegénykém! - Ez volt minden, amit Leila mondani tudott.

- Mondd, Leila, bűn volt?

- Bűn? Nem tudom... bűn? Ha igazán úgy van... akkor... véletlen szerencsétlenség. De egész biztos, hogy tévedsz... egész biztos.

Noel a fejét rázta.

- Úgy rendeztem a dolgot, hogy egymáséi lehessünk. Semmi sem szakíthatta volna el tőlem.

Leila csak most fogta fel a szavak értelmét.

- Akkor látod, szívecském, nem ment el egészen tőled...

Noel ajkán egy alig hallható «Nem» éledt.

- De apus! - suttogta aztán.

Leila olyan élénken látta maga előtt Edward arcát, hogy Noelé majdnem elmosódott a szenvedéstől eltorzult vonások mellett. Aztán fellázadt benne a hedonista az aszkétikus látomás ellen. Világias gondolkozásával elítélte és sajnálta a bajt, de ösztönszerűleg mégis tapsolt annak a halál karmából ellopott egyórai életnek, szerelemnek.

- Hát meg kell tudnia? - kérdezte.

- Nem tudnék soha hazudni apusnak. De nem baj. Miért éljen az ember tovább, ha elromlott az élete?

Künn ragyogón sütött a nap, pedig már október vége felé jártak. Leila felkelt térdelő helyzetéből. Az ablakhoz ment és erősen törte a fejét.

- Szívem, - szólalt meg végre - nem szabad halálosan kétségbeesned. Nézz rám! Két férjem volt és... és... nos, és sok viharos időt éltem át; hol fenn voltam, hol lenn, és meg vagyok győződve róla, hogy még sok szomorúság vár rám. De nem adom meg magam. Neked sem szabad így letörnöd. A Piersonokban van bátorság; ne tagadd meg a véredet. Ez igazán szégyen volna. A vőlegényed is azt mondaná, kitartás! Ez a te lövészárkod, csak nem akarsz gyáván megfutamodni?

Hosszú hallgatás követte Leila szavait. Végre megszólalt Noel:

- Adj egy cigarettát, Leila.

Leila elővette lapos kis cigarettatárcáját, amit mindig magánál hordott.

- Ez derék dolog! - mondta. - Mindent meg lehet gyógyítani a te korodban. Csak egy van, ami gyógyíthatatlan... az öregedés.

Noel nevetett.

- Az is gyógyítható, nem?

- Kapitulálásokkal.

Megint elhallgattak. Két mohón szívott cigaretta kékes füstje szállt az alacsony mennyezet felé. Aztán Noel felkelt a pamlagról, odament a zongorához. Még mindig lila vászon ápolónői ruhájában volt s amint ott állt és le-leütött néha egy-egy taktust, Leila szíve csordultig telt szánalommal; olyan boldognak érezte magát éppen most, és ez a szegény gyermek milyen boldogtalan!

- Játsszál valamit nekem! - mondta. - Különben ne... én játszom neked.

Leült a zongorához s eljátszott egy kis francia dalt. Énekelt is hozzá. A dal így kezdődött:

- *Si on est jolie, jolie, comme vous.*

Meleg, vidám, bájos dal volt. Ha megríkatja a kislányt, annál jobb. De Noel nem sírt. Mintha hirtelen visszakapta volna egész önuralmát. Nyugodtan beszélt, izgalom nélkül felelt Leila kérdéseire s aztán kijelentette, hogy hazamegy. Leila elkísérte egy darabig; levert volt, maga sem tudta miért. A Portland Place sarkán megállt Noel és azt mondta:

- Most már egészen jól vagyok, Leila; nagyon köszönöm a jóságodat. Most hazamegyek és lefekszem. Holnap reggel jövök, a rendes időben. Isten veled!

Leila megszorította a leányka kezét:

- Ez igazán nagyszerű, szívem - mondta. - Sok minden történhetik még addig... különben is: háború van.

Maga sem tudta tulajdonképpen, mit akar ezzel mondani. Egy ideig még Noel után nézett, aztán visszafordult a kórház felé. Szívére nyugtalanság és szánalom nehezedett.

2.

De Noel nem East felé indult; lement a Regent Streeten. Megnyugodott kissé, megerősítette tapasztalt unokanővére energikus vitalitása és új gondolatokat ébresztettek benne szavai: «Látod, nem ment el egészen tőled!» és «Különben is, háború van!» Leila olyan őszintén beszélt vele és most már elmult róla az a fizikai tudatlanság, ami az utóbbi hetekben olyan rettenetesen nyomasztólag hatott rá. Mint a legtöbb büszke természet, nem sokat töprengett azon, hogy mit szólnak hozzá az emberek; különben is olyan keveset tudott a világról, a világ érzéseiről, ítéleteiről. Csak ha apja kétségbeesésére, iszonyatára gondolt, nehezedett rá lidércnyomás. Azzal igyekezett tompítni ezt a lidércnyomást, hogy arra gondolt, mennyire ellenezte apja a házasságot és milyen dacot váltott ezzel ki belőle. Nem értette meg egy percre sem, nem volt tisztában vele, hogy mennyire szerették egymást Cyrillel. Ha igazán lesz gyermeke, az a Cyrilé lesz... a Cyril fia... Cyril folytatása. Az okosságnál, kultúránál, tradíciónál, nevelésnél erősebb ösztön, amely arra késztette Noelt, hogy sietve biztosítsa magának az egyesülést Cyrillel, - a megsemmisülés veszedelmének pillanatában elfojthatatlanul fellobbant életerő - mintha ismét életrekelt volna benne, hogy kimondhatatlan értékessé tegye szörnyű titkát. Olvasott a «háborus gyermekek»-ről az újságokban, nagyon érdekelte a kérdés, de most egész más világításban látta a dolgot. Az ilyen gyermekek születéséhez igazságtalanság tapad, probléma; és mégis úgy érezte, hogy az emberek örülnek titokban neki; az ilyen gyermekek hiányt pótolnak, űrt töltenek ki.

Talán, ha neki is lesz gyermeke, ő is büszke lesz rá titokban, az egész világ ellenére, apja ellenére is! Meg akarták ölni Cyrilt - Isten és az emberek; de nem tudták, íme benne továbbél! Arca kigyulladt, amint a vásárló tömeg közt haladt és az emberek megfordultak utána. Noel úgy járt, mintha nem is látná, mi történik körülötte, nem látott semmit, senkit, ami mindig érdekes azok szemében, akiknek akad idejük a maguk dolga mellett másokkal törődni. Két teljes órát bolyongott így és csak akkor ült el benne az izgatott felajzottság, mikor kis szobájá-

ban elővette Cyril arcképét, leült az ágyra és elnézte. Aztán megint nagy letörés következett. Bezárkózott, lefeküdt az ágyba s addig sírt keserves elhagyatottságában, amíg kimerült és elaludt, a könnytől áztatott arcképpel görcsösen összeszorított kezében. Sötét volt és valaki kopogott az ajtón.

- Miss Noel!

Gyermekes dac szorította össze ajkát. Nem felelt. Miért nem tudják békében hagyni? Bezzeg, milyen magára hagynák, ha tudnák! Most megint egész mást kopogást hallott s apja hangja szólt:

- Nollie, Nollie!

Feltápászkodott és ajtót nyitott. Apja olyan ijedten nézett rá, hogy belenyilallott szívébe.

- Nincs semmi baj, apus, elaludtam.

- Sajnálom, szívecském, de benn a vacsora.

- Nem, nem vacsorálok; azt hiszem, jobb lesz, ha lefekszem.

Apja homlokán elmélyültek a ráncok.

- Nem kellene bezárnod az ajtódat, Nollie. Annyira megijedtem. Elmentem érted a kórházba, hogy együtt jöjjünk haza, s ott megmondták, hogy elájultál. Szeretném, ha orvost hívatnál.

Noel erélyesen rázta fejét.

- Ó, dehogy! Nincs semmi bajom.

- Semmi bajod? És így elájulsz? Tedd meg, gyermekem, az én kedvemért.

Két kezével megfogta leánya arcát. Noel ijedten húzódott vissza.

- Nem, apus, nem kell orvos. Minek ilyen extravagancia háborus időben? Felesleges! Ne is próbálj rábeszélni, úgyis hiába. Lemegyek az ebédlőbe, ha akarod; holnap nem lesz semmi bajom.

Piersonnak ezzel meg kellett elégednie; de Noel sokszor kapta rajta apját azon az estén, hogy aggódva néz rá. És mikor felment szobájába, apja kijött dolgozószobájából, felkísérte s mindenáron tüzet akart gyujtani nála. Aztán megcsókolta leányát az ajtóban és azt mondta:

- Ó, ha anyád lehetnék, kislányom!

Noel agyán átvillant egy pillanatra a gondolat:

- Tudja!

De apja kérdő arcába nézett és tudta, hogy tévedett. Bár már tudná, milyen nagy kő esne le a szívéről! De csak annyit mondott, csendesen:

- Jóéjszakát, édes apus! - megcsókolta és becsukta az ajtót.

Leült a frissen gyujtott tűz elé és kitárta eléje kezét. Olyan hideg, télies volt a szíve. A tűz világa rávillant mély, karikás szemére, még mindig telt arcára, keskeny sápadt kezére, fiatal hajlékony termetére. Künn a sötét éjszakában fellegek száguldtak át a holdon... megint telehold volt az este.

HATODIK FEJEZET.

1.

Pierson visszament dolgozószobájába és levelet írt Gratiannak.

«Ha kaphatsz néhány napi szabadságot, kedvesem, kérlek, jöjj haza. Sokat aggódom Nollie miatt. Mióta rázúdult az a szerencsétlenség, egyre sápadtabb lesz; és ma elájult. Nem akar orvoshoz menni, de talán te rá tudnád venni, hogy konzultálja George-ot. Ha idejössz, bizonyára fel tud ő is ugrani ide néhány napra. Ha nem, akkor le kell hogy vidd magaddal Nollie-t a tengerre. Éppen most olvastam másodunokatestvéreteknek, Charlie Piersonnak hősi halálát; a legutolsó Somme melletti ütközetnél esett el; Leila unokahúgomnak unokaöccse volt, annak, akivel Noel most mindennap találkozik a kórházban. Bertramnek kitüntetése is volt. Én most nem vagyok annyira elhalmozva munkával egy idő óta; Lauder hazajött és levett egy kis terhet rólam. És hogy az idő is hidegebbre fordult, sokkal frissebben érzem magam. Tégy meg mindent, hogy hazajöhess. Komolyan nyugtalankodom drága gyermekünkért.

Szerető apád:
Edward Pierson.»

Gratian azt felelte, hogy a hét végén elszabadulhat és pénteken otthon lesz. Pierson eléje ment a pályaudvarra s onnan egyenesen a kórházhoz hajtattak, Nollie-ért. Leila lejött hozzájuk a váróterembe, s Pierson, abban a hitben, hogy fesztelenebbül beszélhetnek négyszemközt Noel egészségi állapotáról, magukra hagyta őket, felment az üdülőszobába és elnézte, ahogy két lábbadozó tivolit játszik.

Mikor visszament a kis fogadószobába, még mindig ott álltak a kandalló mellett és halkan beszélgettek. Gratian bizonyára közel kellett hogy hajoljon a tűzhöz, mert az arca nagyon vörös volt, majdnem duzzadtnak látszott és szeme olyan volt, mintha a meleg megégette volna.

Leila könnyed hangon mondta:

- Úgy-e, milyen kedvesek az embereink, Edward? Mikor megyünk megint egyszer hangversenyre együtt?

Ő is nagyon piros volt és olyan fiatalos.

- Ó, ha megtehetnénk, amire vágyódunk!

- Ez kedves mondás volt, Edward; de neked is jót tenne egy kis szórakozás.

Pierson a fejét rázta és mosolygott.

- Ne vigyél a kísértésbe, Leila. Légy szíves, mondd meg Nollie-nak, hogy itt vagyunk és magunkkal visszük. Szabadságot adhatsz neki holnapra?

- Amennyi időre akarod. Nagyon ráfér a pihenés. Beszéltem róla Gratiannal. Nem volna szabad így dolgozni hagyni, ilyen rázkódtatás után... félek, hogy ez az én bűnöm. Azt hittem, ilyenkor legjobb a munka.

Pierson észrevette, hogy Gratian elhaladt mellette és kiment a szobából. Kezet nyujtott Leilának és követte leányát. Valami kis neszt hallott a hátamögött; olyasfélét, mint mikor egy nő rálép a szoknyájára, vagy valami más jelentéktelen oka van a bosszankodásra. Aztán meglátta Noelt a hallban és valami halvány tudat élt benne arról, hogy egy női háromszög középpontjába került és mindhárman élénk szemjátékot folytatnak körülötte. Leányai megcsókolták egymást; aztán közéjük ült az autóba. Mint rendesen, most sem vett észre semmit, csak talán

az tűnt fel kissé, hogy nagyon hallgatagok. Bement dolgozószobájába és elővette Sir Thomas More életét. Volt benne egy részlet, amit okvetlenül meg akart mutatni George Lairdnek, ha megjön este.

Gratian és Noel összeszorított ajkakkal, elfordított tekintettel mentek fel a lépcsőn; nagyon sápadtak voltak mindketten. Mikor Gratian szobájának ajtajához értek, - anyjuk szobája volt régen - Noel tovább akart menni, de Gratian megfogta karját és azt mondta:

- Gyere be.

Tűz lobogott a kandallóban. A két testvér leült eléje, kezüket összefonták a kandalló párkányán és belebámultak a lángokba. Végre Noel szeme elé tartotta fél kezét és azt mondta:

- Kértem, hogy mondja meg neked.

Gratian olyan mozdulatot tett, mint akiben két nagyon erős érzés tusakodik s szeretné, ha egyik vagy másik diadalra jutna.

- Rettenetes! - volt minden, amit mondani tudott.

Noel az ajtó felé fordult.

- Megállj, Nollie!

Noel megállt, kezét az ajtókilincsen tartotta.

- Nem kérek a megbocsátásodból, sem a szánalmadból. Hagyjatok magamra, ez az egyetlen, amit akarok.

- Hogy hagyhatnánk magadra?

Noelben felcsapott a túláradó kétségbeesés és szenvedélyesen kiáltott fel:

- Gyűlölöm az olyanok szánalmát, akikben nincs megértés! Nem kell senki kegye! El tudok én menni és egyszerűen eltűnök!

Gratian megdöbbent arra, hogy «Akikben nincs megértés».

- *Én* megértelek! - mondta.

- Nem érthetsz meg! Te sohasem láttad Cyrilt! Sohasem láttad... - Nollie ajka remegett, kénytelen volt elhallgatni. Ajkába harapott, hogy visszafojtsa könnyeit. - Különben is, te sohasem tetted volna meg.

Gratian oda akart menni hozzá, de aztán meggondolta és leült az ágyra. Nollienak igaza volt. Ő sohasem lett volna képes ilyesmire; és éppen ez fagyasztott meg benne minden vágyat, hogy segítsen testvérén, minden iránta érzett sajnálatot. Milyen rettenetes, szégyenletes megalázás! Az ő testvére, a saját testvére legyen ilyen helyzetben, mint a legutolsó, szegény, elhanyagolt nevelésű leányok, akik megfeledkeznek magukról! És az apja... az apjuk! Eddig még nem is igen gondolt rá, annyira elfoglalta a saját hiúságán esett csorba. De most kitört belőle:

- Apus!

Noel megborzongott.

- Az a fiú! - szólalt meg Gratian hirtelen. - *Neki* nem tudok megbocsátani! Te nem tudhattad... de *ő* tudta! Igazán... igazán... - Elhallgatott, amint Noel arcára nézett.

- *Én* tudtam - mondta. - Én voltam az oka! Éppen úgy a férjem volt, mint ahogy George a tied. Ha még egy rossz szót szólsz ellene, soha többet nem beszélek veled. Boldog vagyok és te is az volnál, ha gyermeket várnál. Mi a különbség? Az, hogy neked szerencséd volt... nekem pedig nem.

Ajka megint remegett. Elhallgatott.

Gratian mereven nézett rá. Úgy vágyódott George után... szerette volna tudni, mit gondolna, mit érezne, ha tudná.

- Van valami kifogásod az ellen, hogy megmondjam Georgenak? - kérdezte.

Noel a fejét rázta.

- Nincs! Most már nincs. Elmondhatod akárkinek.

Gratian szívébe markolt hirtelen a Nollie fegyelmezettsége mögött rejlő kétségbeesés. Felállt és megölelte húgát.

- Nollie drága! Ne nézz így!

Nollie viszonzás nélkül tűrte az ölelést, de mikor túl volt rajta, szó nélkül bement szobájába.

Gratian szomorúan, fájó szívvel, megbántottan és kissé bizonytalan érzéssel maradt ott. Büszkesége mélyen meg volt sebezve, szívét keserűség marcangolta; haragudott saját magára. Miért nem viselkedett résztvevőbben? És most, hogy Noel már nem volt a szobában, megint a halottat ítélte el. Megbocsáthatatlan, amit tett! Hiszen Nollie még gyermek! Szentségtörést követett el. Csak jönne George és megbeszélhetne vele mindent!

Ő maga is szerelemből ment férjhez, ismerte a szerelem szenvedélyét és elég megértő volt ahhoz, hogy átérezve, mennyire mély Noel szerelme... már amennyire, természetesen, valami elmélyülhet egy ilyen gyermekben. Gratian húsz év érettségével dicsekedhetett. De hogy ennyire megfeledkezzék valaki magáról! És az a fiú! Ha ismerte volna, az emberi ítélkezésnél annyira fontos személyes befolyás enyhítette volna érzelmeit. De sohasem látta s így egyszerűen becstelennek tartotta viselkedését. Tisztában volt vele, hogy ez volt és lesz mindig az elválasztó fal kettejük között. Bármennyire leplezze is, Nollie ki fogja érezni ezt az elítélő véleményt.

Átöltözött, levetette ápolónői ruháját és nyugtalanul tett-vett a szobában. Mindent inkább, csak ne kelljen lemennie és újra látnia apját! Szóval ki nem fejezhető, milyen rettenetesen lesujtó, milyen borzasztó lesz ránézve, ami történt; irtózott attól, hogy Noel egészségéről beszéljen vele. Természetesen, nem árulhat el semmit, amíg Noel fel nem hatalmazza rá; s őszinte, egyenes természetét kínosan érintette a rákényszerített hazugság.

Végre mégis lement; már ott ültek mindketten a nappaliban. Noel könnyű estélyi ruhában, a kandalló előtt, állát kezére támasztva, míg apja a háborús híreket olvasta az újságban. A hideg, nyugodt, törékeny leány, amint töprengve ült a tűz fölé hajolva és apja fáradt arca kétszeres erővel éreztette vele az egész ügy tragikusságát. Szegény apus! Szegény Nollie! Borzasztó!

Noel hátrafordult, fejével intett s tekintetében olyan világosan állott, mintha ajkával mondta volna ki:

- Csitt!

Gratian bólintott, ő is leült a kandallóhoz.

S megkezdődött megint egy békés, családias est, mikor a nyugodt, csendes felszín olyan mély fájdalmat takar.

2.

Noel addig maradt lent, amíg apja le nem feküdt, akkor azonnal felment szobájába. Látszott rajta az elhatározás: nem engedi meg, hogy róla beszéljenek. Gratian egyedül ült és várta férjét! Már majdnem éjfélre járt az idő, mikor megjött s nem mondta meg neki a családi újságot reggelig. George jelentős hümmögéssel fogadta a hírt. Gratian észrevette, hogy összehúzza szemét, mintha valami veszedelmes, komplikált sebet nézne, s aztán mereven a mennyezetre tapadt tekintete. Egy éve, hogy házasok már, de Gratian még nagyon sok dologról nem ismerte férje véleményét; most hirtelen összeszorult a szíve, úgy várta az első szót. Ez a szörnyű családi titok próbaköve lesz férje szerelmének, tükre annak, hogy milyen férfit választott magának az életre. A férfi nem szólt és Gratian aggodalma egyre nőtt. Aztán keze után nyúlt a férj jobbja és melegen megszorította.

- Szegény kis Nollie! Bizony ez nem könnyű eset. De ne búsulj, Gratian, valahogy majd csak átsegítjük rajta.

- De apus! Lehetetlen titokban tartani előtte és lehetetlen megmondani neki! Ó, George! Eddig fogalmam sem volt róla, mi az a családi büszkeség. Hihetetlen! Az a nyomorult fickó!

- *De mortuis*... Gyere Gracie! Mi még élünk, a sok halál közepette! Nollie egyszerűen kis idióta volt. De hát ez a háború... a háború! Apád is meg kell hogy szokja a gondolatot; most aztán gyakorolhatja keresztény erényeit.

- Apus olyan gyöngéd, drága lesz... el sem tudod képzelni! De éppen ez teszi a dolgot olyan tragikussá!

George Laird még melegebben szorította felesége kezét.

- Igazad van! A régimódi apa átadhatná magát érzelmeinek. De hát általában meg kell tudnia? Elküldhetjük Nollie-t Londonból s később majd elintézzük valahogy. És ha mégis megtudja, azt kell éreztetni vele, hogy Nollie a kötelességét teljesítette.

Gratian visszahúzta kezét.

- Ne... - mondta fátyolos hangon.

George Laird megfordult és ránézett az asszonyra. Ő maga is nagyon le volt törve, talán még mélyebbre látott és jobban felfogta a szerencsétlenség horderejét, mint a felesége; és teljesen megértette azt is, hogy mennyire felizgatta, mennyire mélyen bántotta Gratiant a dolog; de mint született pragmatikus, aki mindig kísérleti alapon nézi az életet, türelmetlen volt a «szörnyűség! borzasztó!» sápítozással szemben. És mindig élénk vágyat ébresztett benne Gratiannak apjától örökölt hajlamossága az aszkétikus tradicionalizmus iránt, hogy kiirtsa belőle. Ha nem a felesége, minden további nélkül belátta volna, hogy ugyanolyan fáradsággal megpróbálhatná megváltoztatni koponyájának alakját, mint amilyennel egy ilyen alapvető jellemvonást akar kiirtani belőle; de mert a felesége, olyan természetesnek talált minden változtatást, mint például új lépcsőt építeni egy házba, vagy két szobát egyesíteni. Megölelte az asszonyt és azt mondta:

- Tudom, de elsimul minden, ha jó arcot vágunk hozzá. Beszéljek Nollieval?

Gratian beleegyezett, csakhogy nyugodt lelkiismerettel mondhassa apjának: «George megvizsgálta!» s ezzel elejét vegye minden bővebb magyarázgatásnak. De egyre súlyosabbnak látta a helyzetet és úgy érezte, hogy sem enyhítni, sem elsimítni nem lehet.

George Lairdben sok hideg, józan bátorság volt, ami megbecsülhetetlen olyan embernél, aki fájdalmat nemcsak enyhítni, de okozni is kénytelen, de, ahogy mondani szokta: «egy cseppet sem» szerette a most ráháruló szerepet s azt ajánlta Nollie-nak, menjenek egyet sétálni. Nollie, ugyanilyen okból, szívesen elfogadta az ajánlatot. Szerette George-ot s talán, mert,

mint sógornő, messzébb állott tőle, vagy a fiatalsággal járó éleslátással, jobban ismerte, mint a felesége. Azzal legalább teljesen tisztában volt, hogy sem elítélni, sem sajnálni nem fogja. Mehettek volna, természetesen, bármerre sétálni, de a City felé indultak. Az ilyenféle fontos választás mindig tudatalatt történik. Egész bizonyos, hogy valami rideg, érzelemmentes környezetet kerestek; vagy talán azért választotta George ezt a vidéket, mert egyenruhában volt és meg akarta kímélni karját a gépies fel-le, katonásdi játéktól. Csak, mikor Cheapside-ba értek, jött tudatára, hogy milyen különös séta ez, szép, fiatal sógornőjével a feketeruhás, lármás üzletcsinálók között.

- Vigye el az ördög, bár ne jöttünk volna sétálni! - gondolta magában. - Sokkal könnyebb lett volna elintézni a dolgot otthon.

A torkát köszörülte, melegen magához szorította sógornője karját s elkezdte:

- Gratian megmondta, Nollie. A fődolog, hogy ne veszítsd el a fejed és ne kínozd magad.

- Nem hiszem, hogy tudnál segítni rajtam!

George megdöbbent ezektől a szelíd, lágy hangon kiejtett szavaktól. Gyorsan rávágta:

- Ki van zárva, Nollie. Lehetetlen! Hogy is gondolsz ilyesmit?

- Apus...

George-nak már az ajkán volt: «Ördög vigye apust!», de volt annyi lelkiereje, hogy lenyelje, s azt mondta:

- Isten tartsa meg! Még jól meg kell gondolni a dolgot. Igazán el akarod titkolni előle? Határozd el magad: logikusan kell keresztülvinni aztán a dolgot, nincs semmi értelme a titkolózásnak, ha később mégis kitudódik.

- Nincs.

George lopva sógornőjére pillantott. Nollie mereven maga elé nézett. Milyen átkozottul fiatal, milyen gyönyörű! Valami összeszorította a torkát.

- Még nem tennék semmit, most. Igen korai - mondta aztán. - Majd később, ha akarod, megmondom neki... de ez egészen tőled függ, édesem. Egyáltalában nem szükséges, hogy megtudja.

- Nem.

George nem tudta követni sógornője gondolatmenetét. Később megszólalt Noel.

- Gratian elítéli Cyrilt. Ne engedd. Nem akarom, hogy rosszat gondoljanak róla. Én voltam az oka. Biztosítni akartam magamnak.

George megértéssel mondta:

- Gracie nagyon le van törve, természetesen, de majd megnyugszik. Nem szabad, hogy ez eltávolítson titeket. Gondolj mindig arra, hogy az élet a folytonos alkalmazkodások végtelen sora. Nézd ezt a sok embert! Alig van köztük egy, akinek ne lett volna, vagy ne lenne valami nehézsége, baja, legalább akkora, ha nem nagyobb, mint a tied. És látod, itt vannak, tovább élnek mindnyájan, mozgékonyak, mint a legyek. Éppen ebben van az élet érdekessége - a dolgok nagyszerű iróniája. Jót tenne neked most szétnézni egy kicsit Franciaországban s összemérni magadat az ottani viszonyokkal.

George érezte, hogy Nollie keze hirtelen karja alá csúszik és nagyobb biztonsággal folytatta:

- Az *élet* lesz a jövőben a legfontosabb; nem a kényelem, a klastromi erény és védettség, hanem az *élet*; kihozni belőle mindent. Érted? A régi, merev tradíciók, életgátlások, mind

olvasztótégelybe kerültek. Halál kotyvasztja, főzi csontvázukat; pompás kivonat lesz belőlük az új leveshez. Ha nyessük, visszavágjuk a fát, annál gyorsabban hajt ki újra. Megbánás, lelkiismeretfurdalás, elfojtás, kimennek a divatból; nem lesz időnk efféle hiábavalóságokra a jövőben. Új életet adsz... ezért mindenesetre hálásak lehetnek. Általad továbbél Cyril Morland. És... végtére is, tudod, mindannyian születtünk egyszer; némelyikünk símán, mások törvényen kívül, s nincs egy szemernyi különbség a minőségben, sem abban, hogy milyen nehezen jönnek a világra. Minél vidámabb vagy, annál nagyszerűbb lesz a gyermeked és most ez legyen minden gondod. Egészen felesleges, hogy gondokat csinálj magadnak, legalább még néhány hónapig; akkor aztán mondd meg nekünk, hogy hova akarsz menni és én elintézek mindent.

Noel ránézett és George-nak az a kényelmetlen érzése támadt hirtelen a fiatal, tiszta, elgondolkozó tekintet előtt, hogy úgy beszélt, mint egy sarlatán. Igazán rátapintott a dolgok gyökerére? Mi haszna volt az ilyen általános szólás-mondásnak, egy ilyen művelt, fiatal leánynál, akit ósdi, vallásos apja igazmondásra nevelt és aki annyira szerette apját? George természetében rejlett, hogy megvesse a szavakat; és az utóbbi két év tapasztalata egy bizonyos irtózatot ébresztett benne azok iránt, akiknek csak a szájuk jár. Legszívesebben azt mondta volna neki:

- Ne is hederíts arra, amit mondok. Csupa humbug az egész. Ami lesz, meglesz s ezzel vége.

Most megszólalt Noel, nyugodtan.

- Mondjam meg apusnak, vagy ne mondjam?

George azt szerette volna felelni: «Ne mondd!», de valahogy nem jött ki a torkán. Mindenesetre az egyenes út a legjobb. És egy egész életen át titkolózni nagyon nehéz; lehetetlen. Előbb-utóbb kisülne a dolog. Aztán felülkerekedett benne az orvos.

- Ne tedd magadnak feleslegesen nehezebbé a dolgot, Nollie; ráérsz két hónap mulva is. Akkor mondd meg, vagy engedd, hogy én mondjam.

Noel a fejét rázta.

- Nem. Én fogom megmondani, ha kell.

George a lány kezére tette kezét, ahogy karján pihent és megszorította.

- Mit tegyek addig is? - kérdezte Noel.

- Végy egy hét teljes szabadságot s aztán folytasd a munkádat, ahol eddig dolgoztál.

Noel hallgatott egy pillanatig.

- Igen, úgy teszek.

Nem beszéltek többet erről. George igyekezett kórházi tapasztalatairól, a csodálatos brit katonákról beszélni. De közvetlenül mielőtt hazaértek, még azt mondta:

- Nézd, Nollie! Ha nem szégyelled magad, senki sem fog szégyenkezni miattad. Ha hamut hintesz fejedre, embertársaid is segítni fognak a hamuhintésben; mert ilyen a felebaráti érzés.

Noel megint olyan tiszta, elgondolkozó pillantást vetett sógorára és George azzal a gondolattal vált el tőle:

- Milyen magányos gyermek!

HETEDIK FEJEZET.

Noel visszament a kórházába egyheti pihenés után. George sokkal többet segített rajta, mint ahogy gondolta, azzal a mondásával, hogy «Az élet az alkalmazkodások végtelen sora». Ez megrögződött agyában. Mit jelent hát akkor, a mi vele történik? Megszokta lassanként, hogy belenézett a szembejövők arcába és próbálgatta kitalálni, hogy vajjon mi foglalkoztatja őket. Miféle titkos örömöt és bánatot cipelnek magukkal? Magányos élete kényszerítette az ilyen másokkal való törődésre; mert rettenetesen egyedül volt. Gratian és George visszatértek munkájukhoz s apját távol kellett tartania magától. Leilával nem érezte elég fesztelenül magát, büszkeségét sértette az elhamarkodott önvallomás; a család barátait, ismerőseit pedig kerülte, mint a pestist. Az egyetlen ember, akit nem sikerült elkerülnie, Jimmy Fort volt. Egyszer egy este meglátogatta vacsora után és egy csokor melegházi ibolyát hozott Noelnek. De ő nem számított... olyan új ismeretség volt, olyan távolálló.

Valami megjegyzéséből arra következtetett, hogy hallott gyászáról és részvéte jeléül hozta az ibolyát. Nagyon kedves volt akkor este Noelhez, Arábiáról mesélt neki és nem mondott semmi olyast, ami megbotránkoztatta volna a tiszteletest.

Milyen nagyszerű lehet így végigbolyongani a világot, annyiféle életet látni, annyi furcsa helyet, népet... kínaiakat, gauchokat, búrokat, mexikóiakat. Valami szomjúságféle ébredt Noelben. Olyan szívesen elnézte a férfi barna, humoros arcát; mintha szárított bőrből lenne kivágva. Úgy érezte, hogy élet és tapasztalat a fontos. Látni kell és cselekedni. Saját baját kisebbnek látta, kevésbbé fontosnak. Erősen megszorította Fort kezét a búcsúnál.

- Köszönöm az ibolyát és köszönöm, hogy eljött. Igazán nagyon kedves volt öntől! Bár nekem is lehetnének ilyen kalandjaim!

Mondta a férfi:

- Lesz még, kedves tündérkirálynő!

Olyan különösen mondta és olyan kedvesen.

Tündérkirálynő! Milyen különös elnevezés! Ó, ha tudná!

Nem sok kalandra lehetett kilátása azokban a régiókban, ahol mosogatott. Nem sokat látott az «alkalmazkodások végtelen sorából», hogy elvonják gondolatait saját magáról. De kórházba menet-jövet adódott néha alkalom a megfigyelésre.

Egy reggel egy vörös, dagadt arcú, szegényesen öltözött asszonyt látott; mint valami sebzett madár támolygott végig a Regent Streeten s egész furcsán harapdálta a kezét. Noel hallotta, hogy nyögött és megkérdezte, mi baja? Az asszony kinyujtotta kezét:

- Ó! - jajgatott - súroltam és egy nagy tű bement a kezembe. Beletört és most nem tudom kivenni. Ó! Ó!

Egyre harapdálta kezét. Nem lehetett látni a tűt, de a fogával érezte. Egyszercsak elsápadt. Noel ijedten fogta át karjával és bevitte egy elegáns drogériába. Nehány illatszert vásárló asszony görbe szemmel nézett a rendetlen, piszkos nőre. Noel odament az egyik elárusító segédhez és azt mondta:

- Kérem, adjon valamit hamar ennek a szegény asszonynak. Azt hiszem, mindjárt elájul. Valami tű ment a kezébe és nem tudja kivenni.

A segéd adott «valamit hamar» és Noel félretolt két asszonyt a beteg nő elől. Még mindig a kezét rágta a szerencsétlen. Egyszercsak hátrakapta fejét és ott volt a tű a foga közt. A másik kezével kivette szájából, büszkén beszúrta blúzába és diadalmasan kiáltott fel:

- Itt van! Megfogtam!

Aztán lenyelte az orvosságot, ijedten nézett körül és zavartan mondta:

- Nagyon köszönöm, miss! - és kicsoszogott.

Noel kifizette az orvosságot s kiment az asszony után. S megkönnyebbülés, sóhaj röpült utána az illatszerrel teli, ragyogó üzletből.

- Most nem mehet vissza dolgozni - mondta Nollie. - Hol lakik?

- Hornseyben, Miss.

- Üljön fel egy autóbuszra és menjen egyenesen haza. A kezét kösse be gyenge hipermangan oldattal. Meg fog dagadni. Itt van öt shilling.

- Igenis, Miss. Köszönöm szépen, Miss. Igazán nagyon kedves. Jaj, hogy fáj!

- Ha nem lesz jobban délutánig, menjen orvoshoz. Ígérje meg, hogy elmegy.

- Ó, kedves, hogyne! Itt az autóbuszom. Nagyon köszönöm, Miss!

Noel utánanézett, amíg el nem tűnt; még egyre szopogatta piszkos, dagadt kezét. Meleg részvét áradt szét benne a szerencsétlen asszony iránt és gyűlölettel gondolt azokra a nőkre a drogériában. Közben elfelejtette saját bánatát. Így ért a kórházba.

Máskor, egy novemberi napon, szombat volt éppen, korábban ment haza és végigsétált a Hyde Parkon. A platánok teljes szépségükben pompáztak. Nehány... alig nehány sárga levél maradt még rajtuk; s a magas, karcsú fák mintha kipihenték volna magukat a nyári lomb terhétől. Finom ágaik, vesszőik szabadon hajladoztak, táncoltak a szélben és esőmosta, leopárdos törzseik egész angoltalan benyomást tettek vidám mozgékonyságukkal.

Noel végigment a fás sétányon és leült egy padra. Közel hozzá egy művész festegetett. Állványa alig nehány yardnyira volt tőle, úgy hogy jól láthatta a képet. A Park Lane házai látszottak a platánágak vidám összevisszasága mögött. A festő magas, negyven körüli ember volt, látszott rajta, hogy idegen; sovány, hosszú, csupasz arca, magas homloka; nagy, szürke szeme olyan, mintha gyakran szenvedne fejfájásban és sokat élne magábamélyedve. Gyakran nézett Noelre; Noelt viszont új érdeklődése az «élet» iránt szintén arra ösztönözte, hogy diszkréten megfigyelje. Kissé megdöbbent mégis, mikor a festő megemelte széleskarimájú kalapját és tört angolsággal mondta:

- Bocsásson meg, hogy annyi szabadságot veszek magamnak és megszólítom, mademoiselle, de arra szeretném kérni, engedje meg, hogy egy vázlatot csináljak önről, ahogy itt ül. Nagyon gyorsan dolgozom. Kérem, engedje meg. Látja, én belga vagyok, nincs modorom - mondta mosolyogva.

- Ha annyira akarja - egyezett bele Nollie.

- Igazán köszönöm.

Felállította a festőállványt és munkához látott. Nollienak hízelegett a dolog s egy kicsit izgatott is volt. Milyen sápadt szegény ember s különös, éhes tekintete olyan megható.

- Régóta él Angliában? - kérdezte végre Nollie.

- A háború kezdete óta.

- Szeret itt nálunk?

- Eleinte rettenetes honvágyam volt. De a festményeimben élek; gyönyörű témákat talál az ember Londonban.

- Miért akar vázlatot csinálni rólam?

A festő megint mosolygott.

- Mademoiselle, a fiatalság olyan titokzatos. Ezek a fiatal fák, amiket festettem, annyival többet jelentenek, mint az öreg, nagy fák. Az ön szeme olyanokat lát, amik még nem történtek meg. Sors ül bennök és tekintetével elhárít magától minket, kíváncsiskodókat. Az én hazámban nincsenek ilyen arcok; mi egyszerűbbek vagyunk, nem titkoljuk annyira érzelmeinket. Az angolok nagyon titokzatosak. Mi gyermekdedek vagyunk hozzájuk képest. De más tekintetben viszont önök gyerekesek hozzánk képest. Önök egyáltalában nem nagyvilági emberek. Az angolok jól bánnak velünk, de nem szeretnek minket.

És azt hiszem, önök sem szeretnek bennünket.

A művész megint mosolygott s Noelnek feltűnt fehér fogsora.

- Hát, nem nagyon. Az angolok kötelességből megtesznek sok mindent, de a szívüket nem nyitják meg előttünk. És a művészetük... egyszerűen mulatságos!

- Nem sokat értek a művészethez - mondta Noel halkan.

- Ez az én világom - jegyezte meg a festő s aztán szótlanul dolgozott, egyre növekedő kitartással és szenvedéllyel.

- Olyan nehéz jó témát találni - szólalt meg ismét egy idő mulva. - Nem fizethetek modelleket és nem szívesen veszik itt, ha a szabadban fest az ember. Ha mindig ilyen témám volna, mint ön! Önnek... önnek, úgy-e, valami bánata van?

Erre a meglepő kérdésre Noel összeráncolta homlokát, úgy nézett a festőre.

- Mindenkinek van mostanában.

A férfi hirtelen állához kapott, szemében tragikus kifejezés ült.

- Igen, - mondta - mindenkinek. A tragédia mindennapi kenyér lett. Én elszakadtam családomtól. Belgiumban maradtak. Hogyan élnek, nem tudom.

- Szegény ember! Sajnálom igazán, ha nem vagyunk kedvesek magához itt nálunk. Bizony kötelességünk lenne.

A művész vállat vont.

- Mit akar? Mi olyan mások vagyunk. Ez megbocsáthatatlan. De a művész különben is magányos lélek. Érzékenyebb a bőre, mint a többieké és olyasmit is meglát, amit mások nem. Az emberek nem szeretik, aki más, mint ők. Ha valaha életében máskép cselekszik, mint a többiek, tapasztalni fogja ezt mademoiselle.

Noel érezte, hogy elpirul. Csak nem olvasta le titkát? Olyan sajátságos, mélyreható a tekintete.

- Befejezi nemsokára? - kérdezte.

- Nem, mademoiselle. Órákat tudnék még eltölteni vele; de nem akarom feltartani. Hideg van így itt ülni.

Noel felállt.

- Megnézhetem?

- Hogyne.

Nem ismert egészen magára... de vajjon ki ismer rá magára?... de az arc, amit maga előtt látott, nagyon meghatotta; egy fiatal lány néz valamire, ami ott van és mégsincs ott előtte.

- A nevem Lavendie - mutatkozott be a festő. - Itt lakunk a feleségemmel - és egy névjegyet adott át.

Noel önkéntelenül szintén bemutatkozott:

- Noel Pierson vagyok. Az apámmal lakom együtt; itt a címünk - elővette tárcáját és kihúzott egy névjegyet. - Az apám lelkész; örülnénk, ha meglátogatna egyszer. Nagyon szereti apa a zenét és a képeket.

- Szívesen; és talán megengedné, hogy lefessem önt. Sajnos! nekem nincs műtermem!

Noel már szabadkozott:

- Én egy kórházban dolgozom egész nap és félek... s köszönöm, de különben sem akarom, hogy lefessenek. De apus nagyon örülne önnek, meg vagyok győződve róla.

A festő megint meghajtotta magát. Noel látta rajta, hogy meg van sértve.

- Hiszen látom, hogy nagyszerű festő, - tette hozzá gyorsan - de... de... nem *akarom*... Talán lefesti apust, nagyon érdekes az arca.

A festő mosolygott.

- Az ön apja, mademoiselle. De megenged egy kérdést: miért nem akarja, hogy lefessem?

- Mert... mert, *nem akarom*, félek...

Kezetnyujtott s a festő meghajtotta magát.

- *Au revoir mademoiselle*.

- Köszönöm, nagyon érdekes volt - mondta Noel búcsúzóul s elindult.

Az ég teljesen beborult a lemenő nap körül és a platánágak idegenszerű, összevissza hálózata kedvesen emelkedett ki a vörösesszürke felhők hátteréből. A szépség és mások baja, bánata megvigasztalta Noelt. Sajnálta a festőt, de mégis, ez az ember igen sokat lát! És a mondása: «Ha valaha máskép cselekszik, mint a többi» valósággal boszorkányosan hatott rá. Igaz, hogy az emberek mindig elítélik és megútálják, aki máskép cselekszik, mint ők? Ha régi iskolatársnői tudnák, mi vár rá, vajjon hogyan bánnának vele?

Apja dolgozószobájában egy kis festmény függött a falon, a Louvre-beli «Európa elrablásá»-nak másolata. Festője ismeretlen. Szellemes, finom kép. Lelkes, szőke lány ül egy vad, fehér bikán, egy folyón gázolnak át; a parton szőkehajú társnői állnak csoportokban és félig savanyú, félig irígykedő arccal fordítják el tekintetüket a borzalmas látványról, míg egyikük félénken, kétségbeesve próbál felkapaszkodni egy fekvő tehénre, hogy kövesse. A bikán ülő leány arcára egyszer azt mondta valaki, hozzá hasonlít. Most eszébe jutott ez a kép és a parton álló, felháborodott, csodálkozó leányokban iskolatársnőit vélte látni.

Mi lenne, ha ezek közül kerülne valamelyik hasonló helyzetbe?

- Vajjon elfordítottam volna a fejem, mint ezek? - kérdezte magától. - Én megértettem volna.

De érezte, hogy van valami álpátosz ebben a gondolatban. Ösztönösen igazat adott a festőnek. Az, aki máskép cselekszik, mint a többi, elveszett ember.

Elbeszélte apjának érdekes találkozását és hozzátette:

- Remélem, hogy eljön hozzánk.

Pierson szórakozottan, elgondolkozva mondta:

- Szegény ember, nagyon fogok örülni, ha eljön.

- És modellt ülsz neki, úgy-e?

- Én, szívecském?

- Tudod, apus, olyan egyedül van és az emberek nem kedvesek hozzá. Nem útálatos, hogy bántsanak valakit, mert idegen, vagy más, mint ők?

Noel észrevette, hogy apja tágranyitja szemét a csodálkozástól és továbbfolytatta:

- Tudom, apus, hogy te jószívűeknek tartod az embereket, pedig nem azok.

- *Ez* nem éppen jószívűség, Nollie.

- Magad is tudod, hogy nem jószívűek. Néha azt hiszem, egyszerűen bűnnek nevezik, ha valaki nem úgy tesz valamit, mint ők. Nem igazi bűn az, ha valaki csak saját magának okoz fájdalmat. És az emberek ilyenkor is elítélik, úgyebár?

- Nem tudom, mit akarsz ezzel mondani, Nollie.

Noel az ajkába harapott és halkan mondta:

- Biztos vagy benne, apus, hogy mi igazi keresztények vagyunk?

Olyan megdöbbentő volt ez a kérdés a leánya ajkáról, hogy Pierson tréfával próbálta elütni a dolgot.

- Tanulmányozni fogom a kérdést, csak azután felelek az interpellációra, ahogy a parlamentben mondani szokás.

- Ami azt jelenti, hogy nem fogsz felelni.

Pierson fellobbant.

- Bűnösök vagyunk mindnyájan; de ne forgass ilyen gondolatokat a fejedbe, gyermekem. Nagyon sok a forradalmi beszéd és cikk manapság.

Noel összekulcsolta kezét hátul a tarkóján, úgy állt meg apja előtt.

- Azt hiszem, - mondta és mereven maga elé nézett - a kereszténység abban van, amit teszünk, és nem abban, amit mondunk vagy gondolunk. És én nem hiszem, hogy keresztények lehetünk, ha úgy cselekszünk, mint a többiek... úgy értem, ha mindnyájan összefognak, hogy elítéljék és megbántsák az embereket.

Pierson felállt és fel-alá járkált a szobában.

- Te még nem láttál elég sokat az életből ahhoz, hogy így beszélj - mondta.

De Noel folytatta:

- Gratiannak elmondta egyik katonája a kórházban, hogy hogyan bánnak a szimulánsokkal. Rettenetes! Hogy szabad úgy kínozni őket, csak azért, mert más véleményen vannak? Fort kapitány azt mondja, hogy a félelem teszi az embereket ilyen erőszakosakká. De lehet félelemről beszélni ott, ahol százan vannak egy ellen? Azt mondja, az ember megszelídítette a háziállatait, de sohasem jutott annyira, hogy megszelídítse önmagát. Határozottan vadállat *kell hogy legyen* az ember, máskülönben nem lehetne a világ olyan rettenetes brutális. Én nem látok nagy különbséget a között, hogy magasabbrendű, vagy alacsonyabb célból vagyunk vadállatiasak.

Pierson szomorú mosollyal nézett le leányára. Egész fantasztikusnak tetszett előtte, hogy egyszercsak így filozofáljon valaki, akit egész kis kora óta ismer és maga előtt látott felnőni. Gyermekszáj igazat mond... néha! De a legfiatalabb nemzedék valósággal lepecsételt könyv volt számára; érzékeny tartózkodása, de főképpen papi ruhája láthatatlan falat vont köréje, elzárta előle a mások szívét, különösen az ifjúságét. Olyan sok mindent volt kénytelen elítélni,

vagy legalább is nem vitatkozhatott róla. És ezt nagyon jól tudta az ifjúság. Az utóbbi hónapokig észre sem vette, hogy saját leányai is olyan ismeretlenek maradtak előtte, mint Brazilia fel nem kutatott területei. És most, hogy rájött, elszomorodott, de sejtelme sem volt róla, hogyan közeledhetne hozzájuk.

Ott állt most, tanácstalanul nézte Noelt és nem is sejtette, hogy milyen kérlelhetetlen valóság változtatta meg ennyire... leányát. Valami halvány féltékenység, aggodalom és nagy fájdalom volt tekintetében.

Mikor Noel felment, Pierson még jóideig járkált, gondolatokba merülve, alá és fel, a szalonban. Mennyire vágyódott egy jóbarát után, akinek kitárhatná lelkét, akitől tanácsot kérhetett volna, de nem ismert ilyet. Visszariadt mindenkitől, igen nyomasztó, tapintatlan, energikus, vagy igen világias, ízléstelen, vagy igen merev és korlátolt volt mindenik. Fiatalabb kartársai között sokszor akadt érdekes, vonzó arcú, de az ember nem beszélheti meg legbizalmasabb, legmélyebb kérdéseit fél olyan idősekkel. És saját kortársai, vagy idősebb kollégái között nem talált egyetlenegyet sem, akihez fordulhatott volna.

NYOLCADIK FEJEZET.

1.

Leila teletüdővel élvezte élete új sodrát. Valahányszor szerelmes volt, mindig fülig esett bele, de eddig még rendszerint nála lobbant el hamarabb a szenvedély lángja. Ezzel, természetesen, nagy fölényben volt partnere fölött. Nem mintha Leila valaha is számított volna arra, hogy a nagy tűz elhamvad. Mindig meg volt győződve arról, hogy ez a szerelme örökké fog tartani. Most is bizonyos volt benne, bizonyosabb, mint valaha. Úgy érezte, hogy Jimmy Fort az az ember, akit egész életében keresett. Nem volt olyan jó külseje, mint akár Fanenek, akár Lynchnek, de most a többieket egyszerűen nevetségesnek találta mellette. Vagyis inkább nem számítottak már előtte, eltűntek az összesekkel együtt, akik valaha futó érzelmeket váltottak ki belőle. Most csak egyetlenegy ember létezett számára és csak egyetlenegy is fog létezni, örökké. Nem idealizálta azért, sokkal mélyebbre ment a dolog ezúttal; borzongás futott végig rajta, ha hangját hallotta, érintését érezte; álmodozott róla, vágyódott utána, ha nem voltak együtt. Sokat búsult is miatta, mert tisztában volt vele, hogy a férfi félannyira sem szereti, mint amennyire ő érez iránta.

Valósággal megdöbbentette ez az új élmény; kínos éberségben tartotta ösztöneit. Talán éppen ez a bizonytalanság tette annyira értékessé, emelte annyira elődei fölé. De volt erre más oka is... nagyon tisztában volt vele, hogy repül az idő és ez az utolsó, nagy szerelme. Úgy leste, mint ahogy az anyamacska lesi kölykeit, de természetesen, észrevétlenül, sokkal nagyobb gyakorlata volt az ilyesmiben, semhogy elárulta volna magát. És valami különös, titkos féltékenységet érzett Noel iránt. De hogy miért, azt maga sem tudta volna megmondani. Talán egyszerűen, mert olyan fiatal volt, vagy mert annyira hasonlított saját elbűvölő lánykori énjéhez; vagy talán, mert Fort gyakran tett célzást a «kis tündérkirálynőre», ahogy Noelt nevezte. Valami megfoghatatlan, tisztára ösztönös mélységből fakadt ez a féltékenység.

Amíg még életben volt fiatal unokahúgának szerelme, biztonságban érezte magát, mert tudta, hogy Jimmy Fort sohasem vetné magát más férfi menyasszonya után; hiszen bebizonyította ezt annakidején, mikor megszökött előle. Hányszor megbánta, hogy beszélt vele Cyril Morland haláláról. Egyszer elhatározta, hogy jóváteszi hibáját. A Zooban voltak; gyakran rándultak ki oda vasárnap délutánonként. A tengeri macskának nevezett állatot nézték éppen, az afrikai időkre emlékeztette őket a ritka vad. Leila hátra sem fordította fejét, úgy mondta, mintha a kis állatnak beszélt volna:

- Tudja, hogy a maga «tündérhercegnője» nemsokára egy úgynevezett «háborús gyermek» anyja lesz?

Ahogy Fort kapitány ajkán elhangzott: - Micsoda? - Leila valóságos tőrszúrást érzett szívében. Olyan rettenetes iszonyat döbbent meg egyetlen szóban.

Az asszony konokul folytatta:

- Elmondta nekem az egész dolgot. A fiú meghalt, azt tudja. Igazán borzasztó! Ugyebár?

Ránézett a férfira. Fort arca egészen komikus volt, ahogy ezer ráncba futott a csodálkozástól.

- Az az aranyos gyermek! Lehetetlen!

- A lehetetlen néha valósággá válik, Jimmy.

- Egyszerűen nem hiszem!

- De ha mondom, hogy *úgy van*! - mondta haragosan.

- Gyalázatos szégyen!

- Ő maga akarta; nekem bevallotta.

- És az apja... a páter!... Szent Isten!

Leilát hirtelen rettenetes kétség marcangolta. Azt hitte, elveszi a kedvét attól a gyermektől, kigyógyítja a legkisebb romantikus vonzalomból is és íme, azt látja, hogy még nagyobbra nő benne a veszedelmes szánalom. Le szerette volna harapni a saját nyelvét, amiért így elszólta magát. Mikor a lovagiasság magas piedesztáljára ül, akkor nem lehet bízni benne, ezt már kitapasztalta; és most még keservesebben tapasztalta a hozzávaló viszonyában. A legerősebb kötelék, amely a férfit hozzáfűzte, lovagiassága volt, a tapintatos kímélet: ne kínozza magát a keserves gondolattal, hogy mellőzi a kora miatt. Alig tíz perce, milyen szónoklatot tartott egy szerencsétlennek látszó majom ketrece előtt. És most Nollie érdekében ébresztette fel ezt a veszedelmes vonást benne. Micsoda hülyeség!

- Ne nézz így, Jimmy! Sajnálom, hogy megmondtam!

Keze nem viszonozta az asszony szorítását. Halkan mondta:

- Ez igazán a teteje mindennek! Mit lehetne tenni az érdekében?

Leila meleg hangon mondta:

- Félek, hogy semmit. Mondd, szeretsz? - és erősen megszorította a férfi kezét.

- Hogyne!

De Leila gondolta magában:

- Ha én lennék ez a tengeri macska, jobban észrevette volna pratzlimat.

Hirtelen belenyilallott szívébe. De felemelt fejjel, összeszorított ajkakkal ment át a szomszéd ketrechez.

2.

Jimmy Fort kellemetlen érzéssel távozott azon az estén a Camelot Mansionból. Leila olyan különös volt, hogy otthagyta mindjárt vacsora után. Nem akart Noelről beszélni; sőt úgy látta, hogy haragos lett, mikor megint megpróbálta. Milyen különösek az asszonyok! Azt hiszik, hogy van olyan férfi, aki nyugodtan végighallgathat ilyesmit egy olyan törékeny, fiatal teremtésről! A legrettenetesebb dolog! Mi a csudát fog csinálni... szegény kis tündérkirálynő!

Hogy összeomlottak kártyavárai, milyen kegyetlenül! Tönkre van téve az egész élete... egész élete! Az ő neveltetésével... ilyen apa mellett... el nem tudja képzelni, hogy túlélje! És Leila majdnem érzéketlen egy ilyen szörnyű dologgal szemben. Milyen kegyetlenek az asszonyok egymáshoz! Még akkor is rettenetes az ilyesmi, ha egyszerű munkáslánnyal történik, hát még ezzel a védettségben élő, törékeny, csodaszép gyermekkel! Nem, ez már igazán sok... szörnyűség! És ellenállhatatlan ösztönének engedve az ódon Tér felé vette útját. De mikor a házhoz ért, majdnem visszafordult.

Mialatt ott állt, kezével a csengő gombján és habozott, egy katona meg egy leány bukkantak elő, szinte varázsütésre, a holdsütéses novemberi ködből, összesímulva mentek s csakhamar ismét eltűntek a ködbe, csak lépteik zaja hallszott. Fort megnyomta a csengőt.

Annak, aki mint ő is, a ködből lépett be, ragyogó fényesnek és emberekkel zsúfoltnak tűnt fel a szoba, ahova vezették, pedig csak két lámpa égett és mindössze öten ültek benne.

A kandalló körül ültek és beszélgettek. Mikor Jimmy Fort belépett, elhallgattak. A kapitány kezetfogott Piersonnal, bemutatták «Gratian leányom»-nak, meg egy katonaruhás férfinak: «Vőm, George Laird», egy magas, keskeny arcú, külföldinek látszó, fekete nyakkendős, gallérnélküli férfinak, aztán odafordult Noelhez; a fiatal lány felállott, úgy üdvözölte vendégét.

- Nem, - gondolta Fort - vagy álmodtam, vagy Leila hazudott!

Ugyanaz a nyugodt, öntudatos, törékeny leány állott előtte, akinek képére emlékezett. Még kezének érintése is ugyanaz volt - meleg, bizalmas. A kapitány belesüppedt egy karosszékbe.

- Folytassák, kérem és engedjék meg, hogy én is résztvegyek - mondta.

- A világegyetemről vitatkoztunk, Fort kapitány - mondta az egyenruhás férfi. - Nagyon örülök, hogy segítségünkre jön. Én éppen azt állítottam, hogy ennek a mi speciális világunknak nincs semmi speciális jelentősége, egy hajszállal sem több, mint amennyit egy rikkancs tulajdonítna neki, ha teljesen összeomlana holnap: «Borzasztó szerencsétlenség! A világ vége, teljes összeomlás! Külön kiadás!» Azt állítom, hogy megint ugyanolyan ködmaggá zsugorodna, amilyenből keletkezett, s összeolvadva más ködfoltokkal, ismét új alakot öltene... és ez így menne a végtelenségig, de hogy miért, annak nem tudnám okát adni. A feleségem azt kérdezi, vajjon létezik-e általában; nem csak az emberi agy elképzelése-e... de nem tudja megmagyarázni, mi az emberi agy. Apósom úgy véli, hogy Isten kedvenc teremtése... de nem tudja megmagyarázni, ki, vagy mi az Isten. Nollie hallgat. És monsieur Lavendie még eddig nem mondta meg nekünk, hogy mi a véleménye. Nos, mit *gondol* ön, *monsieur*?

A keskenyarcú, nagyszemű férfi végigsimította magas, eres homlokát, mintha fejfájás kínozná, elpirult és franciául kezdett beszélni. Fort kapitány csak nehezen tudta követni fejtegetését.

- Szerintem a világegyetem korlátlan művész, *monsieur*, aki időtlen-idők óta és időtlen-időkig mindig különböző formákban fejezi ki magát... mindig műremeket igyekszik alkotni és rendszerint belebukik. Szerintem ez a világ és minden másik világ is, olyan mint mi magunk, mint a fák, virágok... különálló kis művészi alkotások... többé-kevésbbé sikerültek, kis életüknek megvan a maga folyása, s mind tönkremennek, visszazuhannak a Teremtő Művészbe, ahonnan ismét friss művészi kísérlet formájában kerülnek vissza. Én egy véleményen vagyok monsieur Lairddel, ha jól értettem; de egyetértek madame Lairddel is, ha jól értem őt. Látják, kérem, én úgy gondolom, hogy szellem és anyag ugyanaz, vagy talán nem is létezik sem anyag, sem szellem, csak növekedés és fogyás, ár és apály örökkön örökké; de a növekedés mindig tudatos... egy művész fejezi ki magát millió folytonosan változó formában; fogyás vagy halál, ahogy mi nevezzük, csak pihenés, alvás; a dagály apálya, aminek mindig ott kell

lennie két növekedő dagály között, vagy éj, amely mindig ott van két nappal között. De a következő nap sohasem olyan, mint az előző volt, a dagály sem olyan, mint amely megelőzte; így a világ kis formái és mi magunk, az Örök Művész művei, sohasem újulunk meg ugyanabban a formában, sohasem jelenünk meg kétszer egyformán, hanem mindig másképp... más világok, más egyéniségek, más virágok, más minden. Nem látok semmi lehangolót ebben. Rámnézve lehangolóbb lenne az a gondolat, hogy tovább élek a halál után, vagy újraélek egy új testben, én és mégsem én. Milyen meddő dolog lenne! Mikor befejezek egy képet, el nem tudom képzelni, hogy ez a kép valaha más kép lehet, vagy hogy el lehet választani a kifejezés módját a szellemtől, amit kifejez. A Nagy Művész, a Mindenség mindene, mindig új erővel igyekszik új dolgokat létrehozni. Szökőkút, amely új sugarakat lövel ki magából, nincs köztük kettő egyforma, s mindannyi visszahull a vízbe, belefolyik a csőbe és újra kiszökell, újraformált sugárban. De nem tudnám megmagyarázni, miért van ez az Örök Energia, amely mindig új, egyéni formában jut kifejezésre, ez az Örök Dolgozó Művész; miért nincs a semmi... örökös, üres sötétség; hacsak nem úgy van, hogy egyiknek vagy a másiknak léteznie kell, vagy minden, vagy semmi és a véletlen döntötte el, hogy ez legyen s nem az: minden és nem semmi.

Elhallgatott; nagy szemét Fortra szegezte, de olyan tekintettel, mintha nem őt nézné, hanem valamit mögötte. A katonaruhás férfi felállott, kezét felesége vállára tette, úgy válaszolt:

- Bravó, *monsieur*; nagyon jól beszélt, a művész szempontjából. Az eszme nagyon szép; de hát van-e általában szükség eszmére? A dolgok léteznek s nekünk el kell fogadnunk őket.

Fort valami sötétséget és valami vonaglást érzett. A házigazda sovány, fekete alakja közeledett a kandallóhoz.

- Nem fogadhatom el - mondta - a Teremtő és Teremtmény egységét. Isten rajtunk kívül létezik. És azt sem fogadhatom el, hogy nincs határozott cél és értelem. Minden az Ő nagy céljáért van teremtve. Azt hiszem, mibennünk nagyon nagy a szellemi gőg. A világból kiveszett a tisztelet; nagyon sajnálom, rettenetesen sajnálom.

- Én meg örülök neki - mondta a katonaruhás férfi. - Most aztán önön a sor, Fort kapitány.

Fort Noelen felejtette szemét; most összeszedte magát és megszólalt:

- Azt hiszem, amit *monsieur* kifejezésnek mond, azt én harcnak nevezem. Én a mindenséget egyszerűen hosszú harcnak tekintem, egy csomó vereség és győzelem összeségének. A győzelmek vereségekhez, a vereségek győzelmekhez vezetnek. Én amíg élek, győzni akarok, és mert győzni akarok, tovább akarok élni a halál után is. A halál vereség. Nem vagyok hajlandó tehát elfogadni. És amíg él bennem ez az ösztön, nem hiszem el, hogy igazán meg fogok halni; mikor elvesztettem, elhiszem.

Tudta, hogy Noel feléje fordítja arcát, de úgy érezte, hogy nem figyel rá.

- Azt hiszem, hogy amit mi szellemnek nevezünk, az csak harci ösztön; amit anyagnak nevezünk, az a pihenésre való hajlam. Hogy Isten kívülünk van-e, mint ahogy Mr. Pierson állítja, vagy mindnyájan részei vagyunk Istennek, ahogy *monsieur* gondolja, azt igazán nem tudom.

- Lám, így vagyunk! Mindenki a temperamentumának megfelelően beszél - mondta a katona - és egyikünk sem *tud* semmit. A világ összes vallásai bizonyos erősen kifejlett temperamentumoknak a kifejezése. Monsieur-ben egy poétát ismertünk meg és az ő temperamentuma éppen az, amelyiket még eddig nem sikerült rákényszerítni a világra valamilyen vallás formájában. Menjen, uram, hirdesse nézeteit a házak tetejéről, majd meglátja, mi fog történni.

A festő mosolyogva rázta fejét; Fort igen szélesnek találta ezt a mosolyt a felszínen és igen szomorúnak a mélyen.

- *Non monsieur*, - mondta - a művész nem kívánja senkire ráerőszakolni a maga temperamentumát. A temperamentumbeli különbségek teszik éppen örömeinek lényegét és az életbe vetett hitét. A különbségek nélkül nem lenne számára élet az élet. *Tout casse, tout lasse*, de a változás örök. Mi művészek tiszteljük a változást, *monsieur*; tiszteljük a reggelben, hogy mindig más, az éjben, minden egyes egyénben, az energia minden kifejezésében. A mi felfogásunk szerint semmi sem végleges; mi mindig mohón várunk minden újat és minél többet. Látja, mi szerelmesek vagyunk még a... halálba is.

Elhallgattak. Aztán Pierson halk dörmögését hallotta Fort:

- Ez gyönyörű, uram, de ó! milyen téves!

- Mi a te véleményed, Nollie? - kérdezte hirtelen a katona.

A kislány egész csendesen ült alacsony székében, ölében összekulcsolta kezét, tekintete a tűzre tapadt, a lámpa fénye rásütött világos hajára; most összerezzent, felnézett és szeme Fort pillantásával találkozott.

- Nem tudom; nem figyeltem oda.

Valami megmozdult Fortban; valami égő sajnálat, dühös védeni akarás. Gyorsan belevágott:

- Most a tettek idejét éljük. A filozófia elvesztette a jelentőségét manapság. Az egyetlen fontos dolog: gyűlölni a zsarnokságot, kegyetlenséget és megvédeni mindenkit, aki gyenge és elhagyatott. Ez az egyetlen, amiért még élni érdemes, most, mikor a világ minden söpredéke vérszomjas.

Noel élénken figyelt most már s Fort hevesen folytatta:

- Hiszen minket is, akik azért vonultunk hadba, hogy megverekedjünk azzal a porosz bandával, minket is elfogott a harci düh... végigszáguld az egész országon, minden irányban. Nagyon ragályos dolog ez.

- Én nem látom, hogy ránkragadt volna, Fort kapitány.

- Pedig attól félek, benne vagyunk mi is, Mr. Pierson. A nagy tömeg mindig hajlandó volt a farkasokkal üvölteni; most nagyon nagy a nyomás; a harci szellem benne van a levegőben.

Pierson a fejét rázta.

- Nem, igazán nem látom, - mondta ismét - sőt ellenkezőleg, úgy találom, hogy sokkal testvériesebbek, elnézőbbek vagyunk, mint azelőtt.

- Ó, *monsieur le curé*, - hallotta Fort a festő szelíd szavát - nagyon nehéz a jó embernek meglátni a rosszat maga körül. Ezek azok, akik kimaradnak a világ forgatagából, akikhez nem jöhet közel a valóság. Ezek Istennel járnak és a mi állati bestialitásunk ismeretlen marad előttük. A harci szellem., ahogy *monsieur* magát kifejezi, benne van a levegőben. Én tátott szájjal látom rohanni az emberiséget, kilógó, piros nyelvvel, amint lihegve fujtatnak, ordítnak. Nem lehet tudni, kire támadnak a következő pillanatban, ártatlanra, bűnösre, vegyesen. Talán, ha azt látná, *monsieur le curé*, hogy a szeme előtt marcangolnak szét valakit, aki közel áll szívéhez, akkor ön is megérezné azt, amit mi; vagy talán még akkor sem...

Fort látta, hogy Noel apja felé fordítja fejét; olyan különös kifejezés ült ebben a pillanatban arcán, fürkésző, félig rémült ijedtség. Nem! Leila nem hazudott és ő nem álmodott! Igaz!

Nemsokára elbúcsúzott Fort kapitány s amint kilépett a sötét Térre, egyre Noel alakját, arcát látta maga előtt a holdsütésben; puha körvonalait, világos színárnyalatát, hajlékony finomságát és a nagy, szürke szem elgondolkozó tekintetét.

Már átvágott a New Oxford Streeten és lefelé indult a Strand irányába, mikor halkan megszólalt mögötte egy hang:

- *Ó, ön az, monsieur!* - s a festő bukkant fel mellette.

- Errefelé jön szintén? - kérdezte Fort. - De attól félek, igen lassan járok önnek.

- Minél lassabban, annál jobb, *monsieur*, London csodaszép sötétségben. A festők kétségbeesése... egy ilyen holdas éjszaka. Vannak pillanatok, mikor az ember érzi, hogy a valóság nem létezik. Minden olyan álomszerű, mint annak a fiatal hölgynek az arca.

Fort élesen szemügyre vette egy pillanatig.

- Ó, hát ilyen benyomást tett önre!

- Elragadó teremtés! A mult és jövő atmoszférája lengi körül! És nem akarja megengedni, hogy lefessem. Hát lehet, hogy csak Mathieu Maris... - Levette széles, bohém kalapját és újjait végighúzta haján.

- Igen, - mondta Fort - gyönyörű képet lehetne róla csinálni. Én nem vagyok szakértő, de ezt meg tudom ítélni.

A festő mosolygott és továbbfolytatta gyors franciaságával:

- Ifjúság és kor egyesül benne... ez nagyon ritka jelenség. Az apja is nagyon érdekes ember; próbálom lefesteni, de nagyon nehéz feladat. Úgy ül magába mélyedve, önfeledten; mintha a lelke már előre eltávozott volna valamerre, mint az egyházáé, az is megszökött ebből a gépkorból és csak a testét hagyta itt... nem találja? Milyen jóságos ember, valóságos szent. Sok papot látok az utcán, de azok nem hasonlítnak hozzá. Állig begombolkozottak és olyan fontoskodók, arcuk akár tanító, vagy ügyvéd, vagy éppen katona arca lehetne - a mostani világ emberei. Ez irónikusan hangzik, de higyje el, úgy van: nem lehet jó pap, aki nem ebből a világból való. Senkinél sem láttam azt a kissé elkínzott, elvonatkozó arckifejezést, mint monsieur Piersonnál. Félig-meddig művészember, lelkes zenebarát. A zongoránál ülve festem le; mikor játszik, felélénkül arca, de még akkor is olyan messze kalandozik a lelke. Rám olyan benyomást tesz, mint valami csodaszép templom, amely tudja magáról, hogy üres. Meghatónak találom. *Je suis socialiste*, de van bennem valami esztétikai bámulat a jó öreg egyház iránt, amely egyszerűen az érzés erejével fűzi magához gyermekeit. Az idők megváltoztak; nem tarthatja továbbra is így magánál őket; az egyház a homályban áll, tornyai a már nem létező ég felé mutatnak, harangjai még mindig csodaszépek, de hangjuk elvész az utca zajában. Valami ilyesfélét szeretnék kifejezésre juttatni Monsieur Pierson arcképében; de, *sapristi*, nagyon nehéz dolog!

Fort helyeslően dörmögött valamit. Amennyire meg tudta érteni a festő szavait, nagyon nehéz feladatot vállalt.

- Hogy az ember ezt kihozhassa a képből... megfelelő háttérre volna szüksége, - a modern élet mindenféle iránya, modern típusok, ahogy elrohannak mellette és nem érintik. A modern életben nincs illúzió és nincs álmodozás. Nézze ezt az utcát. *La, la!*

Százával özönlöttek a sötét Strandon katonaruhába bújtatott férfiak, fiatal lányok, hangjukban volt valami kemény, félig-meddig vidám durvaság. Az autók, kocsik, autóbuszok kíméletlenül törtettek előre; újságárusok ordítoztak szüntelenül. A festő megint kétségbeesett mozdulattal tárta szét karját.

- Hogyan vegyem bele képembe ezt a modern életet, amely épp úgy áramlik körülötte, mint itt a templom körül, amely mozdulatlanul áll az utca közepén. Nézze, hogy körülfolyna az ár, mintha el akarná sodorni; és a templom csak áll, tudomást sem vesz az egészről. Ha fantaszta volnék, könnyebb dolgom lenne; de nem vagyok elég egyszerű ahhoz, hogy fantaszta

legyek... azok a romantikus *gentlemanok* összehordanak mindenünnen mindent, ami éppen eszükbe jut, hogy megoldják feladatukat. *Moi, je suis réaliste.* Tehát, *monsieur*, kitaláltam valamit; a feje fölé festek egy képet a falra... egy nagyvárosi lányt, akiben nincs semmi titokzatosság, semmi fiatalság; nincs semmi, csak valami olcsó műveltség és bizalmatlanság, meg jó humor. Pierson felnéz rá, de nem látja. Annak a lánynak az arca a modern életet jelképezi; ő ott ül, rábámul, s nem látja. Mit szól az ötlethez?

De Fortban felébredt a belső ellentmondás, ami olyan hamar fellobban a tett embereiben, ha művész beszédét hallgatják.

- Nagyon jól hangzik, - mondta röviden - én is úgy vagyok vele, hogy teljes lélekkel rokonszenvezem a modern élettel. Nézze ezeket a fiatal lányokat, meg a bakákat itt. Minden kiáltó közönségességük mellett is - és átkozottul közönségesek, azt meg kell adni - nagyszerű emberek; elfogadják a rosszat és jót vegyesen az élettől; mindnyájan «kiveszik egy kicsit a részüket» és bátran néznek szembe ezzel a nyomorult világgal. Esztétikai szempontból, persze, sajnálatraméltók, de merné-e állítni, hogy egész filozófiájukban nincs valami haladás minden eddigivel szemben? Igaz, hogy nem imádnak semmit; de bámulatosan megállják a helyüket.

A festő, úgy látszik, megérezte az ötletére áramló hideg fuvalmat, mert vállat vont.

- Engem mindez nem érdekel, *monsieur*; én vászonra teszem, amit látok; jobban, vagy rosszabbul-e, azt nem tudom. De nézzen ide.

A homályos, holdfényes utcára mutatott. Mintha ékkövekkel lett volna teleszórva, vörös és zöldeskék fényfoltok meg sávok ragyogtak, csillogtak mindenfelé s az egészet a magas lámpák sárgás fénye hatotta át - mint valami elvarázsolt álomutca, amelyen megszámlálhatatlan sok mozgó alak suhan jobbra-balra, fantasztikusan, s csak egész közel érve bontakoznak valósággá. A festő sípolva lélekzett befelé.

- Ó! - mondta - micsoda szépség! És ezek nem látják... ezer közül egy sem látja! Kár, nemde? A szépség szent!

Most Fort vonogatta vállát.

- Mindenkinek megvan a maga álomvilága! - mondta. - A lábam kezd komédiázni. Azt hiszem, jobb lesz, ha kocsiba ülök. Itt a címem; bármikor szívesen látom. Hét óra tájt rendszerint otthon vagyok. Úgy-e, nem vihetem most magammal?

- Ezer hála uram, de én észak felé megyek. Nagyon tetszett nekem, amit a harci kedvről mondott. Sokszor ébredek fel éjjelenként és hallom a világ összes harcosainak ordítását. A természettől lágyszívű emberek úgy érzik magukat manapság, mintha idegenek volnának, valami messzi országban. Jóéjszakát, monsieur.

Feltette fejére furcsa kalapját, mélyen meghajolt és átvágott a Strandon, mintha álomvilágból lépett volna ki, s mindjárt eltűnne, ahogy felébredünk. Fort intett egy kocsinak s hazahajtatott; még mindig Noel arcát látta maga előtt. Íme valaki, aki arra vár, hogy odadobják a farkasoknak, arra vár, hogy mindjárt körülötte hangozzék fel a gyilkos banda ordítása... bájos gyermek; és talán a leghangosabb, az egész bandában az apja kell hogy legyen, a sovány, szelídarcú, fekete emberke, a nagy, izzó szemével. Milyen útálatos dolog! Leila aligha lett volna elragadtatva, ha megtudja, amiket Fort kapitány azon az éjszakán álmodott.

KILENCEDIK FEJEZET.

Mikor egy igazi, nagy családi titkot őriznek a család egyetlenegy tagja előtt, akkor, minden valószínűség szerint kissé elhagyatottnak érezheti magát az illető családtag. De Pierson magányosan élt már tizenöt esztendeje s nem érezte annyira a dolgot, mint ahogy más szenvedett volna alatta. Álmodozó természetében valami különös, önmagával való beteltség rejtőzött s csak nagy megrázkódtatások zavarták ki belőle, pontosan tovább végezte tehát kötelességét, olyan megszokottsággal, amilyennel az utca kövezetét taposta, útban, hivatala felé.

A festő megállapítása, hogy ez a gyakorlat elvonja a világtól, nem felelt meg teljesen a valóságnak. Hiszen látta híveit, mikor megszülettek, megházasodtak, meghaltak. Segített rajtuk, ha pénzre volt szükségük, ha betegek voltak; bibliai történeteket mondott a gyermekeknek vasárnap délutánonként; levest, kenyeret adott a nélkülözőknek saját konyhájából. Soha, semmilyen tekintetben sem kímélte magát s füle mindig rendelkezésre állott a panaszkodóknak. És mégsem értette őket, s azok megérezték ezt. Mintha vagy ő, vagy azok, színvakok lettek volna. Különbözőképpen értékeltek. Azok egyik oldalát látták a dolgoknak, ő a másikat.

Egyházközségének egyik utcája a fő közlekedési útba torkolt, s egyik kedvelt vadászterülete lett az utcalányoknak, mióta a sötétség leple alatt kényszerültek üzleteik után járni, mert a hatóság kitiltotta őket, mint az állam fekélyeit, a régi területeikről. Ez a sajátságos rossz mindig valóságos lidércnyomással nehezedett Piersonra. A saját aszkétizmusának hatása alatt rendkívül szigorú elveket vallott ilyen tekintetben, de a szigor nem tartozott a legerősebb oldalai közé. Következésképpen tehát állandó egyéni, heves lelkitusa tombolt benne, a látszólagos rideg rosszalás mellett. Ő is az üldözőkhöz csatlakozott, mert félt... természetesen nem a saját hajlamaitól, mert hiszen finomodott ízlésű gentleman és pap volt, hanem attól, hogy igen engedékeny lehetne egy bűnnel szemben, olyasmivel szemben, amit Isten szigorúan tilt. Úgy érezte, hogy hivatása éppen ezzel a bűnnel szemben a legellenségesebb állásfoglalásra kötelezi. Ha egy-egy ilyen lánnyal találkozott útközben, önkéntelenül lebiggyesztette ajkát és összeráncolta homlokát. Az utcák sötétje adott nekik olyan nagy hatalmat, olyan istentelen uralmat az éjszakában. Milyen veszedelmesek voltak a katonákra nézve is; de viszont a katonák is olyan nagy veszedelmet jelentettek nyájának báránykáira. Rettenetes családi szerencsétlenségek jutottak tudomására időnként; fiatal lányokról hallott, akiknek katonák elcsavarták a fejüket, úgy hogy gyermekük is született. Borzasztóan sajnálta szegényeket; de nem tudta megbocsátani nekik a könnyelműséget, hogy kísértetbe vitték a derék, fiatal, hadbavonuló vagy szabadságra jövő harcosokat. A katonákat körülövező dicsfény nem elég enyhítő körülmény. Mikor a gyermekek megszülettek s hírét vette, megtanácskozta a dolgot egy bizottsággal, amelyet ő szervezett három asszonyból és két vénleányból, akik meglátogatták a leányanyákat és ha szükséges volt, lelencházakba helyezték a csecsemőket; mert ezek a gyermekek új értéket jelentettek a hazának és - szegény kicsikék - nem vonhatók felelősségre anyjuk bűnéért. Ő maga nem igen látta a leányanyákat; zavarban volt előttük és talán titokban attól is félt, hogy nem lesz elég szigorú hozzájuk. De egyszer aztán mégis arra kényszerítette a Sors, hogy szemtül-szembe lásson egyet.

Szilveszterestéjén a dolgozószobájában ült, tea után; ezt az órát mindig a híveinek tartotta fenn. Egyszercsak bejelentettek egy Mrs. Michettet, egy kis könyvkereskedő feleségét. Pierson jól ismerte, áldozásoknál szokott résztvenni néha. A nő belépett; fiatal, feketeszemű leány jött vele, egérszínű, bő kabátban. A lelkész hellyel kínálta meg őket, mire leültek a nagy könyvszekrénnyel szemben, két zöld, a hosszú egyházi szolgálat alatt elkoptatott bőr karosszékbe; a lelkész, íróasztala mellett, feléjük fordította csavaros körszékét, egymáshoz szorította hosszú zongorás-újjait, rájuk nézett és várt. Az asszony elővette zsebkendőjét és a szemét

törülgette vele. A lány csendesen ült, mint egy egér, valahogy egészben hasonlított is az egérhez, bő kabátjában.

- Nos, Mrs. Mitchett? - szólalt meg végül szelíden a lelkész.

Az asszony eltette zsebkendőjét, elszántan szipákolt egyet és elkezdte:

- A Hilda miatt, tetszik tudni. Sem Mitchett, sem én nem gondoltuk, hogy ilyesmi előfordulhat nálunk. Hát úgy gondoltam, legjobb lesz, ha eljövök ide, szegény leánnyal. Persze, a háború az oka mindennek. Százszor is figyelmeztettem; és most itt van; a jövő hónapra várja és a fiú Franciaországban van.

Pierson ösztönszerűleg elkapta tekintetét a leányról, az pedig le nem vette szemét a lelkész arcáról s valami látszólagos közömbösséggel fürkészte, mintha már régóta lemondott volna arról, hogy a sorsával törődjék s inkább rábízta magát másokra.

- Ez bizony - mondta Pierson - nagyon, nagyon szomorú dolog!

- Bizony! - mormogta Mrs. Mitchett - eleget mondtam én is Hildának.

A leány egy pillanatra lesütötte szemét s aztán megint Pierson arcára szegezte közömbös, fürkésző tekintetét.

- Hogy hívják azt az embert és melyik ezrednél szolgál? Talán kieszközölhetünk számára annyi szabadságot, hogy hazajöjjön és mindjárt összeházasodjék Hildával.

Mrs. Mitchett szipogott egyet:

- Nem akarja elárulni, sir. Nos, Hilda, mondd meg Mr. Piersonnak. - Valósággal könyörgés csengett hangjából. A lány a fejét rázta. Mrs. Mitchett fájdalmasan sóhajtott: - Látja, sir, ilyen; egy árva szót sem szól. Mondom is neki, akkor biztosan nemcsak eggyel volt dolga. Mit gondoljon az ember egyebet. Ilyen szégyent hozni a fejünkre!

A leány meg sem mozdult.

- Beszéljen vele, sir! Én már igazán nem tudom, mitévő legyek.

- Miért nem akarja megmondani nekünk? - kérdezte Pierson. - Meg vagyok győződve róla, hogy az az ember megteszi a kötelességét.

A lány a fejét rázta, s aztán megszólalt; először mondta ki:

- Nem tudom a nevét.

Mrs. Mitchett arcán görcsös rángás futott végig.

- Ó, Istenem! Hallottak mán ilyet! Még sosem árult el ennyit sem nekünk.

- Nem tudja a nevét - dörmögte Pierson. - De hát hogyan... hogyan lehetett... - elhallgatott, de arca elkomorodott. - Feltételezem, hogy nem tett ilyesmit vonzalom nélkül. Mondja meg őszintén.

- Nem tudom - ismételte a leány.

- Az a sok park az oka - mondta Mrs. Mitchett a zsebkendője mögül. - És ha az ember meggondolja, hogy ez lenne az első unokánk! Nagyon sok bajom van ezzel a Hildával; hallgat, csendes, de *azt* a makacsságot!

Pierson a lányra nézett; mintha egyáltalában nem is róla lett volna szó, még közömbösebben ült ott. Ez az érzéketlenség és valami csökönyösség az egyéniségében bosszantotta a lelkészt.

- Nem tudom megérteni, hogyan feledkezhetett meg ennyire magáról. Igazán sajnálatos dolog.

Mrs. Mitchett halkan dörmögte:

- Igen, sir, ezek a lányok a fejükbe vették, hogy nem marad nekik férfi.

- Igaz is - szólalt meg Hilda megint mogorván.

Pierson még jobban összeszorította ajkát:

- Nos, mit tehetnék az érdekében, Mrs. Mitchett? - kérdezte. - Szokott templomba járni a leánya?

Mrs Mitchett szomorúan rázta fejét.

- Mióta biciklije van, soha.

Pierson felállott székéről. A régi história! Ellenőrzés, fegyelem alá vannak aknázva s íme, ez a keserű alma a gyümölcse!

- Nos, - mondta - ha szüksége van a lelencházunkra, csak forduljon hozzám. - Aztán a leányhoz intézte a szót: - Hát a maga szíve nem lágyul meg ettől a szomorú esettől? Kedves leányom, mindnyájunknak fegyelmeznünk kell magunkat, szenvedélyeinket, a balga dacot, különösen ilyen időkben, mikor a hazának olyan nagy szüksége van arra, hogy erősek, fegyelmezettek legyünk, hogy ne csak magunkra gondoljunk. Meg vagyok győződve róla, hogy szíve mélyén jó leány maga is.

A leány le nem vette sötét szemét a lelkész arcáról s ez valami ideges ingerültséget váltott ki belőle:

- Nagy veszedelemben van a lelke és nagyon szerencsétlennek érzi magát, azt látom. Forduljon Istenhez segítségért, az Ő kegyelme jobbra fordíthat még mindent... egészen jóra fordíthat! Higyje el!

A lány megdöbbentő nyugalommal mondta:

- Nekem nem kell gyermek!

Piersont annyira megrázta ez a kijelentés, mintha valami szörnyű átkot hallott volna.

- Hilda a muníciógyárban dolgozott - mondta az anya magyarázó hangon. - Négy fontot is megkeresett hetenként. Ó, Istenem! Most már vége! Elpackázni ilyesmit!

Pierson ajkán különös, majdnem kegyetlen mosoly jelent meg.

- Méltó büntetés! - mondta. - Jóestét, Mrs. Mitchett. Jó estét Hilda. Ha szüksége van rám a nehéz napokban, küldjön értem.

Felálltak. A lelkész kezetfogott velük s egyszercsak azon vette észre magát, hogy az ajtó kinyílott és Noel állt a küszöbön. Nem hallott semmi neszt; vajjon mióta állhatott ott? Fogalma sem volt róla. Valami különös merevség volt az arcában, a magatartásában. A lányra szegezte tekintetét; az, amint elhaladt mellette, felemelte fejét és a fekete meg a szürke szempár tekintete találkozott. Az ajtó becsukódott. Pierson egyedül maradt Noellel.

- Ma korábban jöttél haza, mint máskor, úgy-e, kislányom? - mondta Pierson. - Olyan csendesen jöttél be, nem is hallottalak.

- Igen. Mindent hallottam.

Valami kis ijedtségféle nyilallott végig a lelkészen, olyan különösen csengett Noel hangja; milyen jól ismerte már azt a nyugodt arckifejezést, rosszat sejtett.

- Mit hallottál? - kérdezte.

- Hallottam, hogy azt mondtad: «Méltó büntetés!» Ezt fogod mondani nekem is, úgy-e? Csakhogy *énnekem kell a gyermekem*!

Háttal állott az ajtónak; sötét függöny takarta el az ajtónyílást. Olyan fiatalnak, kicsinek látszott arca a sötét háttér előtt, a szeme olyan nagynak. Egyik kezével a blúzát huzigálta, éppen a szíve fölött.

Pierson rábámult; belekapaszkodott a székbe, amelyen ült. Egész életén át gyakorolt önfegyelmezése nem hagyta cserben még ennek az első percnek félig-felfogott iszonyatában sem. Csak egyetlenegy szót hebegett:

- Nollie!

- Igen, úgy van! - mondta Nollie, sarkonfordult és kiment.

Piersonnal forgott a világ; ha megmozdult volna, menten leesik. Nollie! Aztán lerogyott egy székbe. Idegeinek kegyetlen játéka volt, hogy úgy érezte, mintha ölében ülne Nollie, mint régen, kislány korában s szőke haja arcát simogatta. Szinte érezte a hajfürtök csiklandozását; ez volt az egyetlen kedves öröme, mióta felesége meghalt. Büszkesége úgy összezsugorodott egy pillanat alatt, mint a tűz elé tartott virág szirma; egész titkos apai büszkesége összeomlott, a szerető, a gyermekét bámuló apa büszkesége, aki még mindig halott feleségét imádja ittmaradt gyermekeiben; s alázatosságában nem is tudja, mennyire büszke rájuk, amíg rá nem zúdul a keserű szerencsétlenség; a hosszú papi évek büszkesége, aki állandó prédikáció és intelem gyakorlatával maga sem sejtette magasságokba emelte önmagát.

Aztán felágaskodott benne valami és felordított, mint ahogy a megkínzott állat ordít, aki nem tudja, miért kínozzák. Hányszor kiáltottak már fel emberek fájdalmukban: Istenem, Istenem, miért hagytál el! Pierson felugrott; utat keresett, kifelé vezető ösvényt, ebből a zavaros ketrecből. Érzései, gondolatai a legfurcsább összevisszaságban kavarogtak, szellemi és világi szempontok, kizárás a társadalomból, a lelke veszedelemben forog... Isten küldte rá ezt a megpróbáltatást! A jövő! Képzelete cserbenhagyta.

Odament kis zongorájához, kinyitotta, majd ismét becsukta; vette a kalapját és halkan kilopózott. Nagyon hideg volt, tiszta, kegyetlen téli est. A néma, gyors rohanás a fagyos levegőn egy kis megkönnyebbülést hozott. Ahogy Noel elfutott előle, mikor rázúdította a szörnyű hírt, úgy futott most ő is leánya elől. A kétségbeesett ember mindig rohan. Már le is ért a folyóhoz s nyugat felé vette útját, a fal mentén.

A hold felkelt, ragyogón fénylett majdnem telt tányérja; s sugarainak acélos tüze ott izzott az apályban hullámzó vizen. Kegyetlen éj! Az Obeliskhez ért; nekitámaszkodott; a valóra-eszmélés kínja gyötörte. Mintha halott feleségének arca meredne rá a multból, megtestesült vádként.

- Így vigyáztál Nolliera, hogy ennyire juthatott?

A holdfényben fürdő szfinksz arcát öltötte magára a látomás, egyenesen rábámult a sötét arc a tág orrlikakkal, kegyetlen ajkakkal, a nagy, pupillanélküli szemekkel, ahogy élt és fehérlett a holdfényben a nagyszerű, láthatatlan Életenergia megtestesülése, amely kérlelhetetlenül tépi és gyötri a szíveket. Valami félő bizalmatlansággal nézett bele a szörnyeteg szemébe. Hatalmas, karmokkal ellátott lába, az emberfejű, guggoló bestia ereje és könyörtelen vidámsága életrekelt Pierson képzeletében és a hold fényében, mintha az istentagadás kísértése jelenült volna meg benne, minden emberi erénynek tagadása.

Aztán megmozdult benne a szépérzék; arrébb állt, ahonnan a szobor hátát láthatta a holdsugár ezüstös özönében; az oldalbordákat, a hatalmas izmokat, a csípőhöz tapadó farkot, a kígyófejszerűen visszacsavarodó végével. Kísértetiesen élő, finom és kegyetlen volt ez a hatalmas

emberi alkotás. Kifejezése az emberi léleknek - a könyörtelen, szeretetlenségnek - vagy inkább a kegyetlenségnek, amit az ember az emberi sorsban lát.

Pierson visszarettent tőle, továbbment a part mentén; nem járt arra egy lélek sem a csípős hidegben. Odaért, ahol a földalattira láthatott, a sok apró, kis mozgó emberkére, az izzó vörös és narancsfényre. A kép meleg mozgalmassága megkapta. Megállott. Vajjon nem álom az egész? Igazán ott volt nála az az asszony, meg a lánya? Noel nemcsak látomás volt, szava idegeinek kínos játéka?

Aztán élesen látta megint a sötét háttérből kiemelkedő fejet, kezének körvonalát, amint a blúzát huzigálta, hallotta saját rémült hangját: «Nollie!» Nem, ez nem illúzió, nem érzéki csalódás! Életének műve porbahullott. Furcsa, undok fejek táncolták körül; jóembereinek, barátainak feje; akikről csak jót gondolt, akiket jól ismert, de abban a pillanatban ismeretlenekké váltak, mind Noel körül csoportosultak és újjal mutattak rá. Visszarettent ettől a látomástól; nem tudta elviselni; nem tudta felfogni ezt a szerencsétlenséget.

Lelke bizonyos jóleső érzéssel és mégis sajgó fájdalommal menekült oda, ahol annyi régi kedves nyarat töltött leányaival: Skóciába, Írországba, Cornwallba, Walesbe, hegyeken, tavaknál. Milyen naplementéket figyeltek meg együtt, lombsárgulást, madarakat, vadállatokat, rovarokat! Mennyi melegséget, örömöt adott fiatalságuk, élénkségük, beléje vetett bizalmuk. Ha ez a sok emlék mind igaz, akkor az a másik nem lehet igaz. Úgy érezte hirtelen, hogy vissza kell sietnie Nollie-hoz, meg kell mondania, hogy kegyetlen volt apjához, vagy győződjék meg arról, hogy abban a pillanatban elvesztette józan eszét.

Düh fogta el hirtelen. Haragudott Nolliera, haragudott mindenkire, az egész életre. Kezét mélyen beledugta vékony fekete kabátja zsebébe, befordult a szűk, kivilágított alagútba, a földalatti megállójánál s visszatért a népes utcába. De mire hazaért, elszállt haragja; már nem érzett mást, mint nagy fáradtságot.

Kilenc óra volt, a lányok leszedték az asztalt, lemondtak róla. Noel felment szobájába. Pierson elvesztette bátorságát, vacsora nélkül ült le zongorájához; újjai alól lágy, szomorú hangok keltek életre... hátha Nollie meghallja a zene halk melódiáját, nehéz álmában. Így maradt ott, amíg ütött az óra s el kellett mennie a szilveszteri éjféli misére.

Mikor hazajött, beburkolózott egy pokrócba s lefeküdt az öreg pamlagra, dolgozószobájában. Reggel alva találta a szobalány. Tisztelettel nézte egy darabig; szélesarcú, barátságos, rózsásarcú leány. Pierson egyik kezére hajtotta fejét, fekete, őszülő haja nem is volt borzas, mintha meg sem mozdult volna egész éjjel; másik kezével mellére szorította a pokrócot s cipőbe bujtatott lába kilátszott alóla. A fiatal teremtés szánalmasan elhanyagoltnak találta gazdáját. Érdeklődéssel nézte beesett arcát, barázdált homlokát, még álmában is keményen összeszorított ajkát, fekete szakállát, bajuszát. Úgy látszik, a szent élet nem teszi boldoggá az embert! A lányt, különösen a férfi arcát beárnyékoló szürkés szempilla kapta meg és testének, arcának finom mozdulása, amint lélekzett, lélekzetének szelíd ritmusa, ahogy a levegő kiáramlott táguló orrcimpái között. Közelebb lépett, lehajolt föléje azzal a gyerekes szándékkal, hogy megszámlálja szempilláit. Ajkát kissé szétnyitotta egy *ó*-ra készen, ha netalán felkeltené. Volt valami az alvó ember időnként megvonagló arcában, ami sajnálkozással töltötte el. Gentleman, van pénze, prédikációját hallja minden vasárnap és még nem is olyan nagyon öreg... mit kívánhat még az ember? És mégis... olyan fáradtnak látszott, ezzel a beesett arccal. Sajnálta szegényt; olyan tehetetlennek, elhagyatottnak látta, ahogy itt elaludt, a helyett, hogy szépen ágybafeküdt volna. Nagyot sóhajtott s lábújjhegyen ment az ajtó felé.

- Maga az, Bessie?

A lány hátrafordult.

- Igenis, sir. Sajnálom, hogy felkeltettem, sir. Boldog újévet, sir.

- Ó, igen! Magának is boldog újévet, Bessie!

A lány látta a lelkész rendes mosolyát, látta, hogy eltűnik a mosoly és valami merevség lép az arcába. Megijedt tőle; gyorsan kisietett, Piersont megrohanták az emlékek. Öt teljes percig feküdt mozdulatlanul és bámult maga elé a levegőbe. Aztán felkelt, gépiesen összehajtogatta a pokrócot és az órára nézett. Nyolc! Felment, kopogott Noel ajtaján és belépett.

Az ablakfüggönyök már fel voltak húzva, de Noel még az ágyban feküdt. Pierson megállott, lenézett rá.

- Boldog újévet, kislányom! - mondta. Egész testében remegett. Látni lehetett, ahogy végigfut rajta a borzongás.

Milyen fiatal, ártatlan, gömbölyű arcú, üde az éjszakai alvás után! Megint felvillant benne a gondolat:

- Csak álom volt!

Noel nem mozdult, de arca lassan elvörösödött. Nem álom!... nem álom! Remegő hangon mondta:

- Nem tudom elhinni. Azt reméltem, hogy rosszul hallottam. Nollie, ugyebár? Nemde?

Nollie csak a fejét rázta.

- Mondj el mindent - kérlelte leányát. - Az Isten szerelméért, mondd el.

Pierson látta, hogy Nollie ajka megmozdul és alig hallhatóan suttogja:

- Nincs tovább. Gratian, meg George tudják... és Leila is. Ezt már nem lehet meg nem történtté tenni, apus. Talán nem akartam volna lekötni magamnak, ha nem próbáltál volna elválasztani Cyriltől... Néha még örülök is, mert lesz valamim az ő...

Ránézett apjára.

- Végtére is mindegy... csak éppen hogy nincs gyűrűm. Nem sok értelme van most beszélni a dologról, mintha nem gondoltam volna meg mindent ezerszer is. Mindent tudok, nem mondhatsz semmi újat; hidd el, elmondtam én már mindent magamnak. Nincs más hátra, mint úgy venni, ahogy van.

Forró kezét kihúzta a paplan alól és erősen megszorította apja jobbját. Tekintete elmélyült s mintha nedvesség csillant volna meg szemében.

- Ó, apus! Olyan fáradtnak látszol! Nem feküdtél le az éjjel? Szegény apus!

A forró kézszorítás és a «Szegény apus»! könnyeket fakasztottak Pierson szeméből. Lassan gördültek le szakállába; másik kezével eltakarta szemét. Noel kézszorítása görcsösen erősbödött; hirtelen ajkához emelte apja kezét, megcsókolta s aztán elengedte.

- Apus, ne! - mondta és elfordította fejét.

Pierson leküzdötte izgalmát és nyugodtan mondta:

- Itthon akarsz maradni, szívecském, vagy inkább elmennél valahova?

Noel nyugtalanul dobálta ide-oda fejét a párnán, mint egy lázas gyermek, mikor szemébe, szájába ér a haja.

- Ó, nem tudom! Nem fontos.

- Kestrel; nem mennél Kestrelbe? A nagynénéd... Írhatok neki.

Noel rászegezte tekintetét egy pillanatra. Látszott, hogy valami belső küzdelem megy végbe benne.

- Igen... szívesen mennék - mondta. - Csak Bob bácsi...

- Nagybátyád talán idejön hozzám azalatt.

Noel elfordította fejét és megint nyugtalanul dobálta magát ide-oda a paplan alatt.

- Nem bánom, akárhova... nem fontos! - mondta.

Pierson homlokára tette hűvös kezét.

- Csendesen! - biztatta leányát és letérdelt az ágy mellé.

- Könyörületes Atya, - suttogta halkan - adj erőt nekünk, hogy elviseljük ezt a szörnyű megpróbáltatást. Tartsd meg épségben szeretett gyerekemet, küldj rá békességet; és világosítsd meg elmém, hogy megértsem, miben hibáztam, miben vétkeztem Ellened és ellene. Vezesd és erősítsd meg gyermekemet és vezess és erősíts meg engem is.

Gondolatai továbbszáguldtak s zavaros, tagolatlan foszlányokban szálltak ég felé, míg leánya hangja ki nem ragadta:

- Te nem vétkeztél; miért beszélsz vétekről... nem igaz; és ne imádkozz értem, apus.

Pierson felállott; egy lépést hátrált az ágytól. Leánya szava zavarbahozta, de nem mert felelni rá. Noel mélyen belenyomta fejét a párnába s felnézett a mennyezetre.

- Fiam lesz; Cyril tovább fog élni benne; és nekem nem kell megbocsátás.

Pierson homályosan sejtette, milyen hosszú, sötét gondolkozási és érzési folyamat mehetett végbe leányában, amíg ennyire megkeményedett lelkiállapotba került, hogy már majdnem istenkáromlás, amit mond. Nagy lelki kínja mellett is kénytelen volt arra gondolni, milyen bájos az arca, amint így hanyatt fekszik, úgy hogy nyakának hajlásvonala tisztán látszik a rövid, göndör hajfürtkeretben. Mennyi szenvedélyes tiltakozó életerő volt ebben a hátravetett, a felmelegedett párnán nyugtalanul ide-oda hánykolódó fejben! És nem jött az apa ajkára szó.

- Azt akarom, hogy tudjad, én vagyok az oka az egésznek. Nem tudok tettetni. Természetesen igyekezni fogok minél kevesebb fájdalmat okozni neked. Nagyon sajnállak, szegény apus! Ó, igazán, nagyon sajnállak!

Hihetetlen bájos, gyors mozdulattal megfordult, a párnába fúrta arcát; csak borzas haja és a válla fölött remegő paplana látszott. Pierson meg akarta símogatni haját, de Noel lerázta magáról kezét. A lelkész halkan kilopózott.

Reggelihez nem jött le Noel; miután Pierson befejezte szomorú étkezését, hivatásának körforgása mindjárt magával ragadta. Újév napja! Nagyon sok dolga volt. Elsősorban vidám arccal kell megjelennie nyája előtt, remény és bátorság sugározzék arcáról, mikor köszönti őket.

TIZEDIK FEJEZET.

1.

Thirza Pierson mindjárt megismerte sógora írását a borítékon, s természetesen megszólalt:

- Nézd, levél Tedtől.

Bob Pierson, kolbásszal telt szájjal, természetesen megkérdezte:

- Nos, mit ír?

Minél tovább olvasta Thirza a levelet, annál inkább úgy találta, hogy erre a kérdésre igen nehéz a felelet. Ennél nehezebb feladata még nem is igen volt az életben. A hír rettenetesen megzavarta és felizgatta. Az ő szárnyai alatt történt ilyen szerencsétlenség! Itt nála ment végbe ez a szomorú csoda, amely annyi életet zavart meg egyensúlyában. Noel zárkózott, szenvedélyes arca, amint ott állott szobája ajtajában, akkor este, a Cyril Morland távozása után... ösztöne nem csalt!

- Szeretné, ha hozzámennél és nála maradnál egy ideig, Bob.

- Miért csak én? Miért nem mind a ketten?

- Nollie-t szeretné leküldeni hozzám. Nem érzi egészen jól magát.

- Nem érzi jól magát? Mi baja?

Megmondani: neme ellen elkövetett árulás, eltitkolni: árulás a férje ellen. A tények meggondolása és nem elvek döntöttek elhatározásában. Hiszen úgyis megszólalt volna mindjárt:

- Add ide, hadd fussam át! - és kénytelen lett volna odaadni.

Nyugodt hangon mondta:

- Emlékszel arra az estére, mikor Cyril Morland elutazott és Noel olyan különösen viselkedett. Nos, kedvesem, gyermeket vár április elejére. Szegény fiú elesett, hősi halált halt.

Bob Pierson arca lángvörös lett hirtelen.

- Micsoda?

- Szegény Edward rettenetesen le van törve. Mindent meg kell tennünk, amit lehet. Magamat vádolom. - Ösztönszerűen használta ezt a szót.

- Magadat vádolod? Ostobaság! Az a fiatal... - elhallgatott.

Thirza nyugodt hangon mondta:

- Nem, Bob; meg vagyok győződve róla, hogy kettőjük közül Noel volt az, aki akarta; kétségbe volt esve aznap. Nem emlékszel az arcára? Ó! Ez a háború. Fenekestül felforgatja az egész világot. Ez az egyetlen vigasztaló a dologban; semmi sem normális ma már.

Bob Piersonban szokatlanul nagymértékben volt meg a boldogság titkának ismerete, mert mindig teljesen bele tudott merülni a pillanatba, egészen az önfeledtségig. Ha tojását fogyasztotta el, ha faágat metszett le, ha az esküdtszékben ült, számadást csinált, burgonyát ültetett, a holdat nézte, paripáján lovagolt, a Szent Leckét olvasta, énjének egy része sem különült el azért, hogy figyelje, hogyan teszi, amit tesz, csodálkozzék, miért teszi, vagy miért nem csinálja jobban. Úgy nőtt fel, mint a tölgy, és úgy cselekedett, mint egy erős, jóakaratú kutya. Bánata, bosszúsága, öröme egyszerű volt, mint a gyermekeké, vagy mint kissé hangos alvása. Nagyon jól találtak egymáshoz Thirzával, mert ő is ugyanígy ismerte a boldogság titkát, bár, asszony létére, a pillanatba való elmerülés nem gátolta abban, hogy tudomást vegyen másokról is; sőt éppen ez foglalkoztatta elsősorban. Azt lehetne állítani róluk, hogy egyikükben sem volt filozófia, és mégis annyira filozófusok voltak, amennyire csak filozófus lehetett valaki a mai öntudatos világban. Mindketten sok gyönyörűséget találtak még a mindennapi életben. Mindketten természetesnek találták, hogy az élet maradéktalanul igénybe vegye őket - a pillanatok furcsa, végtelen szövedéke, az érzések, cselekedetek, a szó, a tett, a tengersok ember csodálatos, inspiráló összefogása - de sohasem gondolkoztak azon, hogy belemerültek-e mindebbe teljesen vagy nem, s nem volt semmi egyéni állásfoglalás bennük Élettel, Halállal szemben, valóságos áldás abban a korban, amelyben éltek.

Bob Pierson fel és alá járkált akkor a szobában, s annyira belemerült a maga boldogtalanságába, csalódásába, hogy már majdnem boldog volt általa.

- Jupiterre! - mondta. - Ez igazán útálatos dolog! Éppen Nollie! Egészen le vagyok törve, Thirza; kimondhatatlanul le vagyok törve.

De amint ezt ismételgette, egyre vidámabb lett a hangja, s Thirza érezte, hogy már túl van a rosszán.

- Kihűl a kávéd! - figyelmeztette férjét.

- Mit tanácsolsz? Menjek fel? Mi?

- Azt hiszem, Isten küldöttjének fog nézni szegény Ted; felvidítod egy kicsit. Eve nem akar szabadságot venni húsvétig; egész egyedül lehetek itt Nollie-val. A cselédeknek szabadságot adhatok; a madám, meg én ellátjuk a házat. Nagyon jó lesz nekem is.

- Jó lélek vagy, Thirza! - Bob megfogta felesége kezét és ajkához vonta. - Nincs még egy olyan asszony a világon, mint te!

Thirza szeme felragyogott.

- Add ide a csészédet, hadd öntsek bele friss kávét.

Elhatározták, hogy a hónap közepén megvalósítják tervüket; addig is azon igyekezett Thirza, hogy minden humorával hozzászoktassa férjét a gondolathoz, hogy egy gyermekkel több vagy kevesebb, nem jelent semmit a világban, ezerkétszázmillió ember között. Bob, a férfiak kifejezett családfő érzékével, nem tudta belátni, hogy ez a gyermek éppen olyan lesz, mint minden más csecsemő.

- Istenemre, nem vagyok képes megszokni a gondolatot! - mondogatta. - A mi családunkban ilyesmi! És Ted pap még hozzá! Mi az ördögöt kezdünk szegénykével?

- Ha Nollie beleegyezik, adoptálhatnánk. Legalább lesz valami, ami elvonja gondolataimat a fiúktól.

- Jó ötlet! De Ted nagyon furcsa ember. Biztosan előhozakodik majd valami bűn és büntetésféle teóriával.

- Ugyan! - tiltakozott Thirza rosszkedvűen.

Bob Piersonnak nem volt éppen kellemetlen a gondolat, hogy egy ideig a városban vendégszerepelhet. Az esküdtszéki cikluson túl volt, a korai krumplit behordták és most azzal áltatta magát, hogy a hazájának fog szolgálni, esetleg mint önkéntes rendőr, s a klubjában fog ebédelni. Minél közelebb van a fronthoz és minél többet beszélhet a háborúról, annál nagyobb lesz - úgy érezte - a szolgálat, amit hazájának teljesít. Olyan munkakört kér majd, ahol használhatja eszét. Rendkívül sajnálta, hogy Thirza nem lehet vele; nagy megpróbáltatás lesz egy ilyen hosszú válás. Nagyokat sóhajtott ennél a gondolatnál és szakállát simogatta közben. De a hazáért és Nollie-ért teszi!

Mikor végre aztán bent állott a kupéban, könnyek buggyantak ki mindkettőjük szeméből. Mert igazán, őszintén ragaszkodtak egymáshoz és tisztában voltak vele, hogy ha már kezükbe vették a dolgot, végre is kell hajtani, ami legalább háromhónapi távollétet jelentett.

- Mindennap írok.

- Én is írok, Bob.

- Úgy-e, nem nyugtalankodol, öregem?

- Ha te nem, én sem.

- Én öt óra öt perckor érkezem Londonba és ő négy ötvenkor érkezik ide. Adj egy csókot... ördög vigye a hordárt. Isten veled! Remélem, Noelt nem zavarja, ha néha-néha lenézek egy kicsit?

- Attól félek, hogy igen. Egy kicsit... egy kicsit... hiszen *érted*.

- Hogyne, hogyne, megértem. - És igazán meg is értette, mert szíve mélyén finom érzésű ember volt.

Az asszony utolsó szava: - Igazán, drága vagy, Bob! - még sokáig a fülében csengett.

Thirza visszament az üres házba, kirepültek a családi fészekből férje, fiai, leánya, a cselédek; csak a kutyák maradtak otthon s bevonult az öreg madám, akit beavatott a titokba.

Még a védett, erdős völgyben is nagyon kemény volt a tél abban az évben. A madarak elbújtak, egyetlenegy virág sem nyílt és a vörösesbarna folyó megáradt medrében. Az erdőből, a ház fölött, egész nap fejszecsapás hallszott a fagyos levegőben, lövészárok gerendának vágták ki a fákat.

Thirza maga szándékozott főzni. Egész délelőtt, sőt még kora délután is sütött egy csomó jó dolgot s elgondolta közben, hogyan érezné magát, ha ő volna a Noel és Noel az ő helyében; így akart mindent elhárítani, ami bánthatná a fiatal lányt. Délután lement a pályaudvarhoz. Ugyanazzal a kocsival robogott el Cyril Morland azon az emlékezetes júliusi éjszakán; az ő kocsisuk bevonult és lovaikat elrekvirálták.

Noel sápadt volt és fáradtnak látszott, de nyugodtnak... igenis nyugodtnak. Thirza úgy találta, hogy arca még jobban kifinomodott és még szebb a nagy, elgondolkozó szemekkel. A kocsiban megfogta a fiatal lány kezét és melegen megszorította; több célzás nem is történt a helyzetre, kivéve Nollie udvariaskodó szavait:

- Nagyon köszönöm, Thirza néni, hogy magadhoz veszel; igazán nagyon kedves tőled és Bob bácsitól.

- Nincs senki a házban, csak az öreg madám. Unatkozni fogsz nálam, de gondoltam, hogy talán megtanítlak főzni; nagyon hasznos dolog.

A Noel arcán átsuhanó mosoly belenyilallott Thirza szívébe.

Ezúttal más szobát rendezett be Nollie-nak. Fahasábok égtek a kandallóban, krizantémummal, ragyogó bronz gyertyatartókkal, melegítő flaskákkal s hasonló kedveskedésekkel igyekezett barátságos hangulatot teremteni. Felkísérte vendégét, mikor aludni készült. Megállt a kandalló előtt és azt mondta:

- Hidd el, Nollie, én nem tudom tragikus szemmel nézni a dolgot. Életet adni a mai időkben, akárhogyan is, boldoggá kell hogy tegyen mindenkit. Bár én is megtehetném még, akkor igazán azt érezném, hogy még jó vagyok valamire. Jóéjszakát, édesem; ha valamire szükséged volna, csak kopogj a falon. Itt alszom a szomszéd szobában. Isten áldjon meg!

Látta, hogy unokahúga nagyon meg van hatva, de sápadt arca merev maradt; s miközben kiment, nem győzött csodálkozni a fiatal lány nagy fegyelmezettségén.

De Thirza nem aludt jól azon az éjszakán: folytonosan maga előtt látta, hogy Noel jobbra-balra forgolódik széles ágyában s nagy, szürke szemével rámered a mennyezetre.

2.

A Pierson-fivérek találkozása az estebédnél történt és igazán angolosan, minden érzelgősség nélkül folyt le. Annyira különböztek egymástól és olyan keveset voltak együtt kora gyermekségük óta, hogy valójában idegenek lettek, csak éppen hogy valami távoli, halvány közös emlék kapcsa fűzte össze őket. A mai időkről beszélgettek, a háborúról. Ezekben a kérdésekben egyetértettek általánosságban, a nagy vonásokban és csak kisebb részletkérdésekben volt közöttük nézeteltérés.

Mindketten azt képzelték például magukról, hogy ismerik Németországot és a többi államokat, holott egyiküknek sem volt igazán tiszta képe saját hazáján kívül semmilyen idegen földről. Igaz ugyan, hogy mind a ketten bejárták a világ egy részét időnként, de sohasem vettek észre semmit, legfeljebb a felszínt, a templomokat, a naplementéket. Továbbá mindketten azt állították magukról, hogy demokraták, de egyikük sem ismerte a szó értelmét és nem érezték, hogy a munkásban is meg lehet bízni; a mellett mindketten tisztelték a királyt és egyházat. Mindketten elvben ellene voltak az általános katonai szolgálatnak, de határozottan szükségesnek tartották. Mindketten hívei voltak a Home Rule for Irelandnak, de egyikük sem hitte, hogy meg lehet adni. Mindketten nehezen várták a háború végét, de azért kitartást követeltek a teljes győzelemig, de nem voltak tisztában azzal, hogy mit értenek győzelem alatt. Ennyit a nagy körvonalakról.

A kisebb részletkérdésekben, mint stratégia, az állam vezető személyiségei, eltértek véleményeik. Edward nyugati ember volt, Róbert keleti, ami természetes is, ha valaki huszonöt évet töltött Ceylonban. Edward a megbukott kormány híve volt, Róbert az újé. Egyiküknek sem volt valami különös oka állásfoglalásához, csak amennyire újságjuk hangolta őket. Dehát végtére is... mi más okuk lehetett volna? Edward útálta a *Harmsworth* sajtót; Róbert viszont azt gondolta, hogy jó hatása van. Róbert lobbanékony volt és kissé ködös fejű, Edward álmodozó és kissé didaktikus. Róbert gondolta: szegény Ted, olyan, mint valami kísértet; Edward gondolta: szegény Bob, olyan, mint a lemenő nap.

Arcuk igazán éppen olyan különös ellentétben állt egymáshoz, mint hangjuk, nézeteik; Edward halvány, beesett, keskeny arca, a rövid, hegyes szakállal és Róbert telt, pirospozsgás, széles képe a pofaszakállal. Barátságos kézszorítással búcsúztak el egymástól lefekvés előtt.

Így kezdődött a különös kettes, amely a reggeli félórás együttléttel - miközben mindenik a maga újságját olvasta - és hetenként háromszori közös vacsorázással merült ki. Mindenik különcnek tartotta a másikat, de azért a legjobb véleménnyel volt róla. S a mellett egyre erősödött bennük a mélyen gyökerező családi érzés, hogy közös baj sujtott le rájuk. De erről a bajról nem beszéltek soha, bár Róberttel gyakran megesett, hogy leengedte újságját és gyönyörű formájú orrán ülő pápaszeme fölött elnézte bátyját s a sajnálkozás kis ránca jelent meg olyankor homlokán, bozontos szemöldöke között. Néha-néha elfogta Edward tekintetét, amint újságja mellől nem öccsére, hanem a fenyegető rémre meredt; ilyenkor Róbert hirtelen megigazította pápaszemét, szidta az újság betűit és bocsánatot kért Edwardtól a káromkodásért. S gondolta magában:

- Szegény Ted. Vörös bort kellene innia... és néha... mulatnia kellene egy-egy kicsit, hogy felejtsen. Milyen kár, hogy pap!

Thirzához írt leveleiben sajnálkozott Edward aszkétizmusán.

- Nem eszik, nem iszik, valami rettenetes cigarettát szív néha-néha. Olyan egyedül él, mint egy remete. Borzasztó kár, hogy elvesztette a feleségét. Mindig várom, hogy mindjárt kinő a szárnya; de... vigye a kánya... talán még a szárnyak sem találnak annyi húst rajta, hogy lenne miből kinőjjenek. Küldj neki egy kis finom tejfelt, hátha rá tudom venni, hogy megegye.

Mikor megjött a tejfel, első reggel sikerült rábeszélnie Edwardot, hogy megkóstolja, de egyszercsak azon vette észre magát, hogy a délutáni teához maga fogyasztotta el az egészet.

- Sohasem beszélünk Nollie-ról - írta feleségének. - Mindig felteszem magamban, hogy kibeszélem magam vele és megmondom, hogy tegye túl magát rajta, de mikor rákerülne a sor, elhagy a bátorságom; mert hiszen, végtére is, én magam is nagyon érzem; rettenetesen megfekszi a begyemet. Mi, Piersonok, bizony régi család vagyunk és mindig mindnyájan tiszteletreméltó emberek, Szent Bertalan éjszakája óta, mikor az öreg hugenotta átjött ide és megalapította a családot. Az egyetlen fekete bárány, akiről tudok, Leila unokahúgom. Különben

találkoztam vele a napokban; eljött meglátogatni Tedet. Emlékszem, hogy röviddel az esküvőnk előtt meglátogattam őt és első férjét, Fane-t, Simlában, útban hazafelé. Tyű! milyen furcsa házasság volt az! Mennyi fiatal fickó rajongta körül az asszonyt, és szegény Fane úgy támolygott közöttük, mint valami cinikus kísértet. Még most sem tudja megállani, hogy ne vessen szemet szegény Tedre, az meg bekapja a maszlagot és elhiszi, hogy a megtestesült önfeláldozás lett, teljesen megváltozott, csak a kórházának él. Szegény öreg Ted, a legálmodozóbb ember, aki erre a világra született.

Később azt írta:

- A hét végén itt voltak Gratian meg a férje. Nem szeretem úgy, mint Nollie-t; igen komoly és fölényes, szerintem. A férje derék embernek látszik, de olyan szabadgondolkozóféle. Szegény Teddel úgy vannak, mint a kutya-macska. Leila is itt ebédelt megint szombaton este. Egy Fort nevű ember jött vele. Félszemmel láttam, hogy nagyon odavan azért a férfiért, de persze, szegény öreg Ted nem vesz észre semmit. A doktor és Ted mennyországról és pokolról beszélgettek. A doktor mondott valamit, ami megkapta a figyelmemet. «Miben különbözünk az állatoktól? Akaraterőben, semmi másban. Mi más ez a háború, ha nem haláltánc, annak a bebizonyítására, hogy az emberi akarat legyőzhetetlen.» Mindjárt papírra vetettem, amint felmentem a szobámba, hogy elmondhassam neked. Okos fiú. Én hiszek Istenben, azt jól tudod, de azt meg kell hagyni, szegény Ted kissé gyengén áll, ha érvelésre kerül a sor, az örökös: «Mondva van» így... «mondva van» úgy-okkal - Nollie-ról nem beszél senki. Tisztáznom kell a kérdést Teddel. Tudni akarom, mit szándékszik tenni, ha túl leszünk a dolgon.

De ez a kibeszélés csak március közepén történt meg, mikor már két hónap óta ült egymással szemben a két fivér az étkezéseknél, és akkor sem Róbert kezdeményezésére.

Edward a kandalló előtt állott, estebéd után, a megszokott pózban, egyik lábával a rácson, kezével a párkányba kapaszkodva, tekintete a lángokra szegezve, úgy mondta:

- Még nem is kértem tőled bocsánatot, Bob.

Róbert még az asztalnál ült, bora mellett, megdöbbent s ránézett bátyja hátára, papi ruhájára.

- Drága öregem! - mondta.

- Nagyon nehéz dolog erről beszélni.

- Persze, persze!

Elhallgattak. Róbert ezalatt körüljártatta tekintetét a falon, mintha onnan keresne inspirációt. De csak az elhalt Piersonok képmásával találkozott - igazi giccsek - és megint a terített asztalra esett pillantása. Edward megint megszólalt, mintha a tűznek beszélne:

- Még most is olyan hihetetlennek tetszik nekem. Éjjel-nappal arra gondolok, hogy mit parancsol a kötelességem, mit tegyek?

- Semmit! - szaladt ki Róbert száján. - Hagyd a gyermeket Thirzánál. Mi gondunkba vesszük és ha Nollie összeszedte magát, hadd dolgozzék megint egy kórházban. Hamar túlesik rajta. Észrevette, hogy bátyja a fejét rázta és gondolta: - Ó, jaj! Most jön az átk... lelkiismereti komplikáció!

Edward hátrafordult, szembe öccsével:

- Ez igazán nagyon kedves mindkettőtöktől, de helytelen és gyávaság lenne tőlem, ha belemennék.

Róbertben felágaskodott az apai érzés, mikor egy másik apa így rendelkezett egy fiatal élet fölött.

- Hagyjuk ezt, öregem. Nollie-nak kell határozni. Ne felejtsd el, hogy most már asszony.

Mosoly suhant át bátyja komor arcán.

- Asszony? Kicsi Nolliem! Rettenetes, mit csináltam mind a két leányomból, Bob. - Kezével eltakarta száját és megint a lángok felé fordult. Róbert úgy érezte, hogy valami fojtogatja torkát.

- Ugyan, hagyd, öregem. Hogy is gondolhatsz ilyesmit! Én nem látom be, mi mást csinálhattál volna? Nagyon is gyötröd magad. Hiszen igazán kitűnő leányok. Meg vagyok győződve róla, hogy Nollie nagyszerű teremtés. Ezek a modern elvek meg a háború az oka mindennek. Fel a fejet, öregem! Majd rendbejön minden!

Odament bátyjához, vállára tette kezét. Edward mintha még jobban megmerevedett volna az érintés alatt.

- Semmi sem jön rendbe, - mondta - amíg szembe nem nézünk a dolgokkal; ezt magad is jól tudod, Bob.

Róbert arca valóságos tanulmány volt ebben a pillanatban. Felfújódott, majd ismét összeesett, mint a kutyák pofája verés után. Elpirult, zsebébe dugott kezével aprópénzét csörgette.

- Valami van benne, az bizonyos - dörmögte - de azért Nollienak kell határozni. Meglátjuk, mit mond Thirza. Egyelőre még nem olyan sürgős a dolog. Rettenetes kár, hogy pap vagy; elég nehéz ügy ez a nélkül is.

Edward a fejét rázta:

- Az *én* állásom nem jön itt tekintetbe; a gyermekemről van csak szó, feleségem gyermekéről. Tisztán büszkeség kérdése az egész és nem tudok megbirkózni vele. Nem tudom legyőzni a büszkeségemet. Isten bocsássa meg a bűnöm, lázadozom.

Róbert ezt gondolta:

- Istenemre, igen nagyon a szívére veszi a dolgot! Én is így éreznék az ő helyében. És így is eléggé megvisel.

Elővette pipáját, megtöltötte, sokáig tömködve bele a dohányt.

- Én nem vagyok világi ember - hallotta megint bátyja szavát. - Sok tekintetben kívül állok a dolgokon. Elviselhetetlennek érzem a gondolatot, hogy én is csatlakozom a világhoz, mikor elítélem a leányomat; nem az ő szempontjukból, talán... nem tudom; remélem, nem; de mégis ellene fordulok.

Róbert rágyujtott pipájára.

- Nyugodj meg, öregem! - mondta. - Szerencsétlenség. De én a te helyedben ezt érezném: «Bolond, ostoba dolgot csinált, de vigye el az ördög, ha valaki egyetlenegy szót szól ellene, kitöröm a nyakát.» Mi több, te is így gondolkozol majd, ha rákerül a sor.

Hatalmas füstgomolyt eregetett ki, úgy hogy elhomályosult mögötte bátyjának arca és a halántékában lüktető vér zúgása eltompította hangját.

- Nem tudom; megpróbáltam tisztán látni. Imádkoztam útmutatásért, hogy mi a kötelességem és mi az övé. Úgy tetszik nekem, hogy addig nem lelhet nyugodalmat, amíg nem vezekelt nyílt szenvedéssel, a világ ítélete a kereszt, amelyet viselnie kell; különösen manapság, mikor az egész világ olyan nemesen tűr minden szenvedést. Aztán megint olyan kegyetlennek találom, olyan keservesnek; szegény kis Nolliem!

Elhallgattak; csak Róbert pipájának szörtyögése törte meg a csendet. Aztán hirtelen megszólalt:

- Nem tudlak követni, Ted; nem... nem tudlak. Én azt hiszem, az ember védelmezze és óvja gyermekeit, amennyire lehet. Beszélj velük, ahogy akarsz, de ne hagyd, hogy a világ is megtegye. Ördög vigye! a világ egy rohadt pletykafészek. Én világi embernek tartom magam, de mikor magánügyről van szó, nos, akkor meghúzom a határvonalat. Én... embertelennek találom. Mit szól hozzá George Laird? Az igazán nyílteszű fiú. Bizonyára meg... dehogy, bizonyára nem...

Különös mosoly ült Edward arcára.

- Nem, - mondta - igazán nem kérdezem meg George Laird véleményét.

Most értette csak meg Róbert ennek a sovány fekete emberkének a dacos magányosságát, ahogy ott játszadozott újja a kis aranykereszttel.

- Jupiterre! - gondolta magában - azt hiszem, az öreg Ted olyan, mint azok a keleti emberek, akik visszavonulnak a világtól. Körülveszi magát nem létező dolgok vízióival. Nem él a valóságban - mi meg sem tudjuk érteni az ilyesmit. Nem lepne meg, ha ő is hangokat hallana, mint... kicsoda is volt az? Cccc! Milyen kár érte!

- Tedben csalódik az ember. Olyan szelíd és természetesen gentleman és minden, de ez csak külső máz; de belülről, a lelke mélyén... valóságos aszkéta, fakír! Bob Pierson úgy érezte magát, mint aki elvesztette lába alól a talajt, olyasmivel állott szemben, amit nem tudott megfogni, csüggedten ment vissza az asztalhoz s megint leült bora mellé.

- Azt hiszem, - mondta elég mogorván - jobb lesz megvárni, amíg a csirke kikel a tojásból s csak azután rendelkezzünk fölötte.

De mindjárt megbánta, hogy olyan brutális volt, felhajtotta borát s miközben a folyadék lecsúszott torkán, gondolta:

- Szegény öreg Ted, még csak nem is iszik... nincs semmi öröme az életben, ahogy én látom a dolgokat, csak éppen a kötelesség teljesítése és még ezt sem ismeri jól, úgy látszik. Nem sok ilyen ember van... szerencsére! És mégis szeretem... szegény, szerencsétlen fickót!

A «szerencsétlen fickó» még mindig belebámult a tűzbe.

3.

Ugyanebben az órában, mialatt a fivérek így beszélgettek, - mert gondolatok és érzések igazán titokzatosan terjednek tova a világür láthatatlan drótjain - Noel világrahozta Cyril Morland fiát, valamivel a megállapított idő előtt.

MÁSODIK KÖTET

HARMADIK RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

1.

Lenn, a Wye-folyó partján, virágró szilvafák alatt Noel függőágyba fektette kisfiát, ott állt mellette és a következő levelet olvasta:

«Édes Nolliem!

Most, hogy már elég erős vagy, úgy érzem, eléd kell tárnom mindazt, amit kötelességednek tartok, életed jelen válságában. Nagynénéd és nagybátyád a legnagyobb nemeslelkűséggel felajánlták, hogy örökbe fogadják fiacskádat. Én tudtam már régóta, hogy ez a szándékuk és hetek óta gondolkozom rajta éjjel-nappal. Világi szempontból tekintve ez lenne kétségkívül a legjobb. De a dolog spirituális természetű. Lelkünk jövője attól függ, hogyan nézünk szembe viselkedésünk következményeivel. És bármilyen borzasztó, kínos legyen is, aminthogy valóban az lesz, mégis belső kényszer ösztönöz a hitre, hogy csak úgy nyerheted el lelked igazi nyugalmát, ha bátor megalázkodás szellemében viseled el a megpróbáltatást. Szeretném, ha addig gondolkoznál és gondolkoznál... amíg olyan bizonyossághoz jutsz, amely kielégíti lelkiismeretedet. Ha arra határozod magad, - amiről meg vagyok győződve - hogy visszajössz hoznám kisfiaddal, megteszek minden tőlem telhetőt, hogy boldoggá tegyelek s ketten együtt vállaljuk a jövőt. Ha elfogadnád nagynénéd és nagybátyád kedves ajánlatát, attól félek, végeredményben megfosztanád magad a belső erőtől és boldogságtól, amit Isten csak azoknak ad meg, akik híven teljesítik kötelességüket és megpróbálják bátran helyrehozni tévedéseiket. Bízom benned, szeretett gyermekem.

Igazán szerető atyád

Edward Pierson.»

Másodszor olvasta már végig a levelet, aztán gyermekére nézett. Apus, úgy látszik, azt hiszi, hogy elválna ettől a drága kis teremtéstől! Napsugarak hatoltak keresztül a szilvafa virágain s finom rajzú takarót borítottak a kis fehérségre, amint ott feküdt; megcsiklandozták a baba orrát, száját, amíg tüsszenteni kezdett. Noel nevetett, ajkát odatartotta, egész közel a kisfiú arcához.

- Lemondani rólad! - gondolta. - Ó, nem! És boldog leszek! Senki sem akadályozhat meg ebben.

A levélre egyszerűen csak annyit válaszolt, hogy nemsokára hazamegy. Egy hét mulva vonatra is ült, nagynénje és nagybátyja legnagyobb sajnálatára. Az öreg dada is vele ment.

Thirza néni olyan gondosan rendezett el eddig mindent, annyira vigyázott rá, hogy Noel csak akkor látta szemtől-szembe helyzetét, mikor hazaért.

Gratiant áthelyezték egy londoni kórházba és most otthon lakott. Új cselédeket fogadott fel, mire húga hazajön; Noel ugyan megkönnyebbült, hogy nem találkozott otthon a régi, megszokott arcokkal, de viszont bosszantotta az újak titkos kíváncsisága.

Az utolsó reggel, mielőtt elutazott Kestrelből, bejött hozzá nagynénje, mialatt öltözködött, megfogta a balkezét és egy kis aranykarikát csúsztatott a középső újjára.

- Tedd meg nekem, viseld, Nollie, most, hogy hazamész, csak éppen azok miatt az ostobák miatt, akik nem ismernek téged.

Noel szó nélkül tűrte, azzal a gondolattal, hogy «ostobaság az egész!» De amikor az új leány beöntötte a meleg vizet, egyszercsak észrevette, hogy nagy, kerek, kék szeme majdnem gépiesen keresi kezét. Ennek a kis aranykarikának milyen ijesztő hatalma van! Undor fogta el. Az egész életet csupa formaságnak, hazugságnak látta hirtelen. Hát mindenki ezt a kis gyűrűt nézi majd; és ő elég gyáva, hogy védelmet keres előlük. Mikor egyedül maradt, lehúzta a gyűrűt újjáról, letette a mosdóra, a napsugár útjába. Ez a kis fényes ércdarab, ez a kis sárga gyűrű védi meg a világ ellenséges gúnyjától! Ajka remegett. Kezébe vette a gyűrűt, odament a nyitott ablakhoz; ki akarta dobni. De nem tette, visszariadt, habozva, szerencsétlenül... félig-meddig tudatában a világ kegyetlenségének. Kopogtak az ajtón s visszaugrott a mosdóhoz. Gratian lépett be.

- Megnéztem a kicsikét - mondta meleg hangon. - Egészen olyan, mint te, Nollie. Csak az orra más.

- Alig lehet még látni az orrát. De nem találod, hogy nagyon intelligens a szeme? Én gyönyörűnek találom. - Odatartotta eléje a gyűrűt. - Mit gondolsz, mit tegyek ezzel, Gratian?

Gratian elpirult.

- Viseld. Nem látom be, miért kell az idegeneknek tudni. Azt hiszem, apus kedvéért is viselned kellene. Ott az egyházközség.

Noel visszahúzta a gyűrűt újjára.

- *Te* megtennéd?

- Nem tudom. Azt hiszem, meg.

Noel hirtelen felnevetett.

- Lassanként cinikus leszek; érzem a csontom velejéig. Milyen színben van apus?

- Nagyon sovány; Mr. Lauder visszajött a frontról, s egy időre leveszi a munka egy részét a válláról.

- Még mindig annyit búsul miattam?

- Nagyon örül, hogy hazajöttél. Olyan drága, gyöngéd, mikor rólad beszél, mint azelőtt.

- Igen - mondta Noel csendesen. - Éppen ez a legborzasztóbb. Örülök, hogy nem volt itthon, mikor megérkeztem. Beszélt róla valakinek?

Gratian a fejét rázta.

- Nem hiszem, hogy valaki tudná; hacsak... talán Fort kapitány nem. Itt volt a multkor egy este és valahogy...

Noel elpirult.

- Leila! - kiáltott fel. - Találkoztál már vele?

- Meglátogattam a minap a lakásán, apussal... tetszik neki.

- Az igazi neve Delilah. Mindenki szereti. Fort kapitány a szeretője.

Gratian felsóhajtott. Noel olyanokat mond néha, hogy úgy érzi, mintha ő lenne a fiatalabb kettejük közül.

- Biztosan tudom, hogy az - mondta Noel kemény hangon. - Nincsenek férfi barátai; az ilyenfajtáknak soha sincs. Csak szeretőik. Miért gondolod, hogy tud rólam?

- Mikor irántad érdeklődött, úgy nézett...

- Igen, emlékszem, én is láttam már így nézni, mikor sajnál valakit. Nem bánom, nem törődöm vele. Volt itt mostanában Monsieur Lavendie?

- Volt. Nagyon szerencsétlennek látszik.

- A felesége kábítószerekkel él.

- Ó, Nollie! Honnan tudod?

- Egyszer találkoztam vele. Meg vagyok győződve róla; érzik rajta és a tekintete olyan nyugtalan, a szeme egész üveges. Most már lefesthet Lavendie, ha akar; azelőtt nem engedtem meg. Vajjon *ő* is tudja?

- Dehogy.

- Azt tudja, hogy valami volt velem; azt hiszem olyan táltosszemű. De vele igazán nem sokat törődöm. Jó a kép, amit apusról csinált?

- Nagyon erőteljes, de van benne valami bántó.

- Gyere, menjünk le, nézzük meg.

A kép a fogadószobában függött; intenzív modernsége mellett élettelenül és idegenszerűen hatott a régidivatú szoba. A fekete alak hosszú, sápadt újjai a még színtelenebb zongorabillentyűkön megdöbbentően valószerűen hatottak. Az arc háromnegyed profilban felfelé néz, mintha ihletet keresne, s szeme álmodozón, befelé nézőn pihen egy, a falon a zongora fölött függő fiatal lány arcképén.

- Ennek a leánynak az arca teszi - szólalt meg Gratian, miután egy ideig szótlanul nézték a képet.

- Nem - mondta Nollie. - A szemek kifejezésében van valami.

- De miért választott ilyen közönséges, rettenetes leányt? Nézd, mintha igazán élne! Úgy néz, mintha azt akarná kiabálni: Hejehuja!

- Azt is kiáltja; nagyon szomorú kép. Szegény apus!

- Bántó - mondta Gratian csökönyösen.

- Dehogy! A fájdalmas az, hogy apus nincs... nincs egészen ott. Mondd, vajjon hamarosan hazajön?

Gratian karonfogta húgát és erősen magához szorította.

- Mondd, őszintén akarod, hogy veletek vacsoráljak, vagy jobb szeretnéd, ha nem? Szívesen elmegyek.

Noel a fejét rázta.

- Minek komédiázzunk? Semmi értelme. Azt akarta, hogy hazajöjjek és most itt vagyok. Ó! Miért is kívánta. Rettenetes lesz neki!

Gratian felsóhajtott.

- Én megpróbáltam mindent, de folytonosan azt mondta: «Annyit gondolkoztam már a dolgon, hogy többet nem tudok. Csak azt érzem, hogy a bátrak útja a jobbik út. Ha bátran és alázatosan nézünk szembe a dolgokkal, megbocsátásra és jóságra számíthatunk.

- *Nem* számíthatunk - mondta Noel. - Apus egy szent, nem látja a dolgokat.

- Igen, igazán szent. De az ember gondoljon magára is - *kell*, hogy gondoljon. Én már nem tudok úgy hinni, mint ő; te még tudsz, Nollie?

- Nem tudom. Most, abban a nehéz órában, imádkoztam; de nem tudom, hittem is igazán? Nem hiszem, hogy alapjában véve olyan nagyon fontos lenne ez a kérdés rámnézve.

- Nekem borzasztó fontos - mondta Gratian. - Tudni akarom az igazat.

- Én nem tudom, mit akarok - mondta Nollie csendesen. - Csak azt tudom, hogy néha... élni akarok; borzasztón.

A két testvér elhallgatott; kissé csodálkozva néztek egymásra.

2.

Noelnek kedve támadt felvenni világoskék ruháját akkor este, nyakdíszül egy antik breton keresztet választott, mely még anyjáé volt hajdan. Mikor befejezte az öltözködést, bement a gyermekszobába, megállt a kis bölcső mellett. Az öreg dada azonnal felállott székéről.

- Nagyszerűen alszik... a kis legény. Lemegyek, kérek egy csésze teát és feljövök, mikor megszólal a gong. Addig itt marad a nagyságos asszony?

Mint általában az olyan emberek, akik sohasem tesznek semmit önállóan, hanem csak beleilleszkednek a helyzetbe, ahova mások juttatták, az öreg dada is elfogadta a teóriát, hogy Noel igazi hadiözvegy. Nagyon jól tudta, hogy nem így van; hiszen előtte folyt le a kestreli tragikus kis szerelmi idill, de szánalomból és egy kis fantáziával könnyen beleélte magát az illő és kellő, amúgy is esedékes házassági ceremónia elgondolásába; és buzgón igyekezett elképzeltetni másokkal is. Annyival rendesebb és természetesebb volt így s megszerezte «kicsikéjének» is a kijáró tiszteletet.

Lement «egy csésze teára». Közben gondolta:

- Festeni valók mind a ketten... igazán. Drága kicsi szívem! Milyen gyönyörű kicsi asszonyka! Még gyermek ő is és már mi mindenen ment keresztül!

Noel ott állt nehány percig a húnyó nap sugaraiban, elmerülve nézte az alvó gyermek arcát, aztán felnézett és a tükörben meglátta apja fekete alakjának reflexét, amint éppen belépett az ajtón. Hallotta lélekzetét, mintha a lépcső kifárasztotta volna; s a bölcső fejéhez húzódott, kezét rátette a bölcsőre s arcát apja felé fordította. Pierson odajött mellé; szótlanul nézett le a kicsire. Noel látta, hogy apja keresztet vet a bölcsőre és ajka imát mormol. A fiatal asszony szívében rettenetes harcot vívott apja iránti szeretete a felháborodással, hogy ártatlan, tökéletes gyermekéért szükségesnek találja így vezekelni; úgy érezte, mindjárt megfullad, örült, hogy sötétség van és apja nem láthatja szemét.

Pierson most megfogta leánya kezét és ajkához vonta, de még mindig egyetlen szó nélkül; és ha Noel élete függött volna tőle, sem tudott volna ő sem kihozni magából egy szót. Szótlanul csókolta meg az apa leánya homlokát; ekkor fellobbant Noelben a vágy, hogy megmutassa, mennyire büszke gyermekére és mennyire szereti. Kinyujtotta újját és megérintette a kis kezet. Az alvó gyermek piciny újjai kiegyenesedtek s mint valami kis tengeri anemona, kulcsolódtak megint össze. Noel hallotta, hogy apja felsóhajt, látta, hogy gyorsan elfordul s halkan, szótlanul kimegy. Noel ott állt, visszafojtott lélekzettel, újjával a kis gyermek összeszorított kezében.

MÁSODIK FEJEZET.

1.

Mikor Edward Pierson, a felcsapó nagy felindulástól félve, távozott a szürkület homályába borult gyermekszobából, szobájába sietett, letérdelt ágya mellett s elmerült az iménti látvány víziójába. A fiatal, Madonna-kék ruhás alak, világos hajának dicsfényével, az alvó gyermek a szürkület világában, a csend, a fehér szoba imádattal teli hangulata! A mult egy képe is felbukkant lelkében, mikor még Noel volt az alvó bébi, anyja ölében és ő állott mellettük, elragadtatással, hálatelt szívvel. A látomás eltűnt s vele a túlvilágiasság, a finom szentség, ami a szépség sajátja, eltűnt és ottmaradt az élet kínzó realitása. Ó! ha az ember csak belső életet élhetne, átszellemült, megszépült ritka elragadtatásban, mint amilyent imént is átélt.

Ébresztőórája az est sötétjébe ketyegte át a szürkület óráját, mialatt ott térdelt szűk, cellaszerű kis szobájában. És még mindig térdelt, irtózott visszatérni az életbe, szembenézni a világgal, a világ nyelvével, érintkezni a durvasággal, a közönségességgel, az erkölcstelennel. Hogyan védje meg gyermekét? Hogyan tartsa meg életében, lelkében ezt a látomást, mikor ilyen hideg, vad vizekbe kell vetnie magát? De megszólalt a gong. Felállt és lement.

A rettegett első családi együttlét, mint ahogy ilyen rettegett percekben rendszerint lenni szokott, könnyedén folyt le. A belga festő váratlan megjelenése hozta a megkönnyebbülést. Mindig szívesen látták a lelkész házában és ő gyakran élt vendégszeretetükkel. Csakhogy olyan hallgatag volt most; sovány, beretvált arca, mintha csupa szem és homlok lett volna, és olyan végtelen szomorú, hogy mindhárman úgy érezték, az ő bánata még súlyosabb, mint a saját családi bajuk. Az étkezés alatt szótlanul nézte Noelt. Egyszer aztán megszólalt:

- Remélem, mademoiselle, most megengedi, hogy lefessem?

És arca felragyogott, mikor Noel igenlően bólintott. Sohasem beszéltek sokat a festő látogatásai alatt, mert minden mélyebb vita, még ha művészet körébe vágott is, igen nagy szakadékot jelentett közöttük. És Pierson sohasem tudott megszabadulni egy bizonyos ingerültségtől olyan emberekkel szemben, akik nyilván spiritualisták, de olyan értelemben, amelyet nem tudott követni. Vacsora után bocsánatot kért és visszavonult dolgozószobájába. Monsieur jobban fogja érezni magát a két lányával! Gratian is felállt. Eszébe jutottak Noel szavai: «Vele igazán nem sokat törődöm!» Talán sikerül Nollienak megtörni a jeget.

2.

- Nagyon régóta nem láttam, *mademoiselle* - mondta a festő, mikor egyedül maradtak.

Noel a hideg kandallóval szemközt ült a fogadószobában, s kezét kinyujtotta, mintha égne a tűz.

- Nem voltam Londonban. Hogy akar lefesteni, *monsieur*?

- Ebben a ruhában, *mademoiselle*. Éppen így, ahogy most ül és kezét az élet tüzénél melegíti.

- De hiszen nincs tűz.

- Igen, a tűz kialudt. *Mademoiselle,* nem látogatná meg a feleségemet? Beteg.

- Most? - csodálkozott Noel.

- Igen, most. Nagyon beteg és senki sincs mellette. Azért jöttem, hogy a testvérét kérjem meg rá, de most, hogy ön itt van, még jobb. Szereti önt.

Noel felállt.

- Várjon egy pillanatig - mondta és felsietett a lépcsőn.

A gyermek aludt, az öreg dada bóbiskolt. Gyorsan magára kapott egy kabátot meg egy szürke nyúlbőr sapkát és máris rohant le a hallba. A festő már ott várt rá. Elindultak.

- Nem tudom, bűnös vagyok-e - mondta. - A feleségem nem volt igazán a feleségem, mióta megtudta, hogy van valakim, és én sem voltam igazi férje.

Noel egyenesen a festő arcába nézett. Különös mosoly ült a férfi ajkán.

- Igen, - beszélt tovább a festő - ez az oka a tragédiájának. De hiszen tudhatta volna, mielőtt elvettem. Nem titkoltam előle semmit. *Bon Dieu!* Tudnia kellett volna! Miért nem láthatja egy asszony úgy a dolgokat, ahogy vannak? Az én szerelmem nem húsból és vérből való. A művészetem a szerelmem. Mindig ez volt az első az életemben és az is marad. És ő sohasem akarta ezt elfogadni... nem képes elfogadni. Nagyon sajnálom szegényt. De hát mit csináljak? Bolond voltam, hogy elvettem. *Chère mademoiselle*, nincs ahhoz fogható baj és szomorúság, mint amely változatlanul ráfekszik az emberre éjjel-nappal, egyik étkezésnél, mint a másiknál, évről-évre, két olyan ember közt, akik sohasem kellett volna hogy összeházasodjanak, azért, mert az egyik igen nagyon szeret és mindent akar, a másik pedig egy cseppet sem szeret - nem, egy cseppet sem, most már rég meghalt szerelme... és csak morzsákat tud adni.

- Miért nem válnak el? - kérdezte Noel csodálkozva.

- Nagyon nehéz elválni valakitől, aki majd meghal az emberért, mint ahogy majd meghal a kábítószereiért... igen, kábítószerekkel él most már. Lehetetlen megtenni, ha van egy kis részvét az ember szívében. És különben is, mihez kezdene? Egyik napról a másikra élünk, idegen országban. Nincsenek itt barátai, egyetlenegy sincs. Hogy hagyhatnám el, amíg ez a háború tart? Éppen, mintha egy elhagyatott szigeten válna el két ember egymástól. Tönkreteszi magát ezekkel a kábítószerekkel és én nem tudom megakadályozni.

- Szegény *madame*! - sajnálkozott Noel. - Szegény *monsieur*!

A festő végigsimította szemét kezével.

- Én nem változtathatom meg a természetem, - mondta elfojtott hangon - de az övét sem. Hát így élünk tovább. De egyikünk élete hirtelen végetér majd. Végtére is neki sokkal rosszabb a sorsa, mint nekem. Lépjen be, *mademoiselle*. Ne mondja meg neki, hogy lefestem önt. Azért szereti önt, mert nem engedte meg, hogy lefessem.

Noel felfelé haladt a lépcsőn; borzongás fogta el. Már járt egyszer itt és emlékezett az émelygős orvosságszagra. A harmadik emeleten benyitottak egy kis nappali szobába. A falak tele voltak aggatva festményekkel és rajzokkal. Az egyik sarokban egy csomó képvászon volt felhalmozva. Kevés bútor; egy vörös pamlagon belga egyenruhás katona ült, könyökét térdére támasztotta és szakállas arcát ökölbeszorított kezére hajtotta. Mellette, a pamlagon kislány játszott babával. Amint Noel belépett, ránézett. Különös, szép sápadt arcú, hegyesállú, nagyszemű gyermek. Tekintetét le nem vette a szürke nyúlbőrsapkás jelenségről.

- Ó, Barra! Te itt vagy! - kiáltott fel a festő. - *Mademoiselle*, ez itt Barra, régi barátunk; most jött a frontról; ez pedig a háziasszonyunk kislánya. Ő is menekült, úgy-e, Chica?

A kislány szeme felragyogott, arcára bájos mosoly ült, aztán megint az idegen nőre szegezte fürkésző tekintetét. A katona nehézkes mozdulattal állt fel és szomorú, súlyos nevetéssel nyujtotta Nollienak otromba kezét.

- Üljön le, *mademoiselle* - mondta Lavendie, s egy széket tett eléje. - Mindjárt behívom a feleségemet. Ezzel kiment egy kettős ajtón.

Noel leült. A katona visszahelyezkedett előbbi pózába, a kislány megint babájával játszott, de közbe-közbe a látogatóra emelte nagy szemét. Noelt valami különös érzés szállta meg, nem volt kedve beszélgetni. Különben csakhamar bejött a kettős ajtón a festő a feleségével. Az asszony nagyon sovány volt, beesett arcú, erősen kiálló pofacsontokkal, szemében valami mohóság fénylett. Fekete haja kibontva omlott vállára, egyik kezével idegesen gyűrögette pongyolája ráncát. Kezetfogott Nollieval; mintha a leány arcába akarta volna fúrni tekintetét, aztán megint másfelé kalandozott szeme.

- Hogy van? - üdvözölte a szokásos angol szólással. - Hát elhozta megint hozzám Pierre. Nagyon jól emlékszem önre. Nem akarta megengedni, hogy lefesse. *Ah que c'est drôle!* Pedig maga nagyon szép! Mit szól, *Monsieur* Barra, nem gyönyörű *mademoiselle*?

A katona megint nevetett egyet és tovább is a földre szegezte tekintetét.

- Henriette, - mondta Lavendie - *asseyezvous à côté de Chica* - miért áll? Üljön le *mademoiselle*, kérem.

- Sajnálom, hogy nem érzi jól magát - mondta Nollie és leült.

A festő a falhoz támaszkodva állott; felesége úgy nézett fel magas, sovány alakjára, félig dühös, félig ravasz pillantással.

- Nagy festő az uram, ugyebár? - fordult Noelhez. - Nem is képzeli, mi mindenre képes ez az ember. És hogy fest... egész nap; éjjel is csak az van a fejében. Hát igazán nem akarja megengedni, hogy lefesse?

Lavendie türelmetlenül vágott közbe:

- *Voyons Henriette, causez d'autre chose.*

Felesége idegesen huzigálta vörös pongyolája ráncát, úgy nézett a festőre, mint egy megvert kutya.

- Én fogoly vagyok itt, mademoiselle, sohasem megyek ki a házból. Itt élek nap-nap után... a férjem mindig fest. Kinek van kedve egyedül sétálni, a maguk örökös szürke ege alatt? És az a rettenetes gyűlölködés minden arcon! Inkább bennmaradok a szobámban. A férjem mindig fest. Minden arc érdekli, amit lát, kivéve, amit minden nap lát. Hát így fogoly vagyok. Monsieur Barra az első látogatónk hosszú idő óta.

A katona felemelte fejét ökölbeszorított kezéről.

- *Fogoly, madame!* Mit szólna ahhoz, ha ott künn lenne? - és megint olyan szívettépően nevetett. - Mi vagyunk foglyok, mi, többiek. Mit szólna ahhoz, ha éjjel-nappal robbannának a bombák és nem mozdulhatna el. Soha egy percnyi szünet. Bum, bum, bum! Ó, a lövészárkok! Ott aztán igazán nem lehet szabadságról beszélni.

- Mindenkinek megvan a maga börtöne - mondta Lavendie keserűen. - Még *mademoiselle*-nek is van börtöne... és a kis Chicának is, meg a babájának. Mindenkinek megvan a maga börtöne, Barra. *Monsieur* Barra is festő, *mademoiselle*.

- *Moi*, - mondta Barra és felemelte nagy, szőrös kezét - én pocsolyát, robbanó bombákat, lócsontvázat festek... meg lyukakat és gödröket, gödröket, gödröket, drótot, drótot, drótot és vizet... hosszú, fehér, undorító vizet. Gránátszilánkot festek, az emberek meztelen lelkét és halott testüket, és kísértetet... kísértetet, éjjel-nappal kísérteteket festek a fejemben. - Hirtelen elhallgatott és megint némán nézte a szőnyeget, szakállas arcát öklére hajtva.

- És a lelkük olyan fehér, mint a hó, *les camarades*, - folytatta ismét hangosan - millió meg millió angol, belga, francia, még a bochok lelke is hófehér. Ezeket a lelkeket festem meg!

Noelen hideg borzongás futott végig. Kérő pillantást vetett Lavendie-re.

- Barra híres festő, - mondta Lavendie, mintha barátja nem is lenne jelen - de a háború egy kicsit megzavarta a fejét. Különben, amit mond, mind igaz. Ott künn nincs gyűlölködés. Itt vagyunk a gyűlölet rabjai, *mademoiselle*. Kerülje a gyűlölködőket... meg vannak mérgezve.

Felesége kinyujtotta kezét és megérintette a kislány vállát.

- Miért ne gyűlölnénk? - kérdezte. - Ki ölte meg Chica apját és dúlta fel otthonukat? Ki dobta ki szegénykét ebbe a rettenetes Angliába? *Pardon, mademoiselle*... de igazán rettenetes! Ó, a bochok! Ha a gyűlöletemmel tönkretehetném őket, egyetlenegy sem maradna élve a világon. Még a férjem sem volt úgy beleőrülve a festésbe, amíg otthon éltünk. De itt...! - Tekintete megint a férfi arcára tapadt s aztán bűntudattal sütötte le szemét. Noel látta, hogy a festő ajka mozog. A beteg asszony egész teste vonaglott.

- Mánia az örökös festésed! - Mosolyogva nézett Noelra: - Iszik egy csésze teát, *mademoiselle*? *Monsieur* Barra, egy csésze teát?

A katona undorodva mondta:

- Nem, *madame*, a lövészárokban éppen eleget teázunk. Ez minden vigasztalásunk. De ha kikerülünk onnan... adjon bort, jó bort, jó kis bort!

- Hozz egy kis bort, Pierre.

Noel látta a festő arcán, hogy nincs bor a házban, sőt talán pénz sincs, hogy hozhatna. De a férfi gyorsan kisietett. Noel felállt.

- El kell mennem, *madame*.

Madame Lavendie előrehajolt és átfogta Noel csuklóját.

- Várjon egy kicsit, mademoiselle. Iszunk egy kis bort s aztán Pierre mindjárt hazakíséri. Nem mehet haza egyedül... túlságosan szép. Úgy-e, *monsieur* Barra?

A katona felnézett.

- Mit szólna ahhoz, - mondta - borosflaskák repülnek fel a levegőbe, robbannak fel pirosan, fehéren, egész éjjel, egész nap? Nagy acélflaskák, akkorák, mint Chica: meg kis palackok, amik elviszik az emberek fejét? Bumm, ratttatttat... és összeomlik egy ház, kis ember-foszlányok, egész picike kis foszlányok, olyan kicsik, repülnek a levegőbe, szétszóródnak a földön. Nagy lelkek vannak ott künn, *madame*. De mondok egy titkot, - és megint kibuggyant belőle a borzalmas nevetés - mind, mind bolondok egy kicsit, nincs mit beszélni... egy icipicit bolondok, olyanok, mint az óra, amit már akármeddig húzhat fel. Ez ennek a háborúnak a találmánya, *mademoiselle* - mondta és most először fordult Noelhez szavával. - Az ember nem tehet szert nagy lélekre, amíg meg nem őrül egy kicsit. - Megint lesütötte kis disznó-szemét s visszahelyezkedett előbbi pózába. - Ezt az őrültséget fogom majd egyszer megfesteni - jelentette ki a szőnyegnek. - Ahogy egy kis sarokból ráles a milliók lelkére, ahogy kúszik, lecsap, mindig váratlanul, mindig csak egy kicsit, mikor azt hisszük mindnyájan, hogy már elszunnyadt, itt... ott, most... később, mikor legkevésbbé várják; ki-be jár, mint az egér, villog a szeme. Millió ember, fehér a lelkük és egy kicsit mind bolondok. Hatalmas téma, azt hiszem - tette hozzá fáradtan.

Noel akaratlanul szívére szorította kezét. Valósággal rosszul érezte magát. Szíve hevesen dobogott.

- Mennyi ideig volt a fronton, *monsieur*?

- Két évig, *mademoiselle*. Ideje már, hogy hazamenjek festeni, ugyebár? De a művészet...! - Rándított egyet súlyos, kerek vállán, egész, medvés testén. - Egy kicsit bolondok - dörmögte magában ismét. - Elmondok egy történetet. Egyszer télen, kétheti pihenés után, éjjel, visszamegyek a lövészárokba. Egy kis föld kellene nekem, hogy betömjem a gödröket a földön, ahol aludni fogok. Ha az ember egy ideig ágyban aludt, elkényesedik az ízlése. Elég az hozzá, összekaparok egy kis földet a mellvédpárkányról és valami furcsára bukkanok. Meggyujtom az öngyújtóm, hát ott van egy bochfej, összefagyva, csupa föld, halott, zöldes-sárga az öngyujtóm fényében.

- Ó! Csak nem?

- Ó! De igen, *mademoiselle*! Olyan igaz, mint ahogy itt ülök. Nagyon hasznos mellvéd... halott bochfej. Egyszer az is olyan ember volt, mint én. De reggel nem bírtam ki, kiástuk és eltemettük és másmivel töltöttük be a gödröt. De éjjel ott álltam, olyan közel volt az arcom hozzá, mint ez itt... - nehány centiméternyire tartotta kezét arcától. - Az otthonunkról beszélgettünk. Lelke volt annak az embernek. *Il me disait des choses*, hogy mennyit szenvedett, és én is elbeszéltem neki a szenvedéseimet. Édes Istenem, mi már mindent tudunk. Sohasem tudhatunk többet, mint amennyit már megtudtunk ott kinn, mi többiek, mert bolondok vagyunk... szóra sem érdemes, csak egy kicsit bolondok. Ha lát minket, *mademoiselle*, az utcán járni, jusson eszébe.

Megint öklére hajtotta arcát. Csend borult a szobára... különös, hangtalan csend. A kislány babájával játszott, a katona a földre szegezte tekintetét, az asszony szája némán mozgott s Noel fejében szüntelenül az a gondolat kóválygott:

- Nem futhatnék le valahogy az utcára?

De csak ült tovább, mozdulatlanul, mintha hipnotizálta volna a csend, amíg végre megjelent Lavendie egy palackkal és négy pohárral.

- Igyék az egészségünkre, *mademoiselle* és kívánjon nekünk jószerencsét! - mondta.

Noel felemelte az átnyújtott poharat.

- Mindnyájuk boldogságára!

- És az önére, *mademoiselle* - mondta a két férfi halkan.

Noel ivott egy kortyot, aztán felállt.

- Most, *mademoiselle*, ha okvetlenül haza kell mennie, elkísérem - mondta Lavendie.

Noel kezet fogott Madame Lavendievel, az asszony keze hideg volt és nem viszonozta a szorítást. Szeme üvegesen meredt maga elé, mint akkor, mikor először látta. A katona letette a földre üres poharát és megfeledkezve mindenkiről, bámult maga elé. Noel gyorsan az ajtó felé sietett. Az utolsó, amit látott, a babával játszadozó kislány volt.

Az utcán mindjárt elkezdett beszélni a festő, a maga gyors francia kiejtésével:

- Nem kellett volna, hogy idehozzam, *mademoiselle*. Nem tudtam, hogy itt van Barra barátom. Különben a feleségem sem arravaló, hogy egy fiatal hölgyet fogadjon. *Vous voyez, qu'il y a de la manie dans cette pauvre tête.* Nem kellett volna idehoznom önt. De olyan nyomorultnak éreztem magamat.

- Ó! - mondta Noel halkan - tudom.

- Odaát, otthon, még volt valami, ami érdekelje. Ebben a nagy városban csak az ellenem irányult keserűségét táplálja. Ó! Ez a háború! Úgy tetszik, mintha mindnyájan egy nagy, tekergőző kígyó gyomrában volnánk. Ott fekszünk, amíg megemészt. Bizonyos tekintetben

még jobb ott künn, a lövészárokban. Azok legalább felülállnak a gyűlölködésen, olyan magaslatra jutottak, amilyet mi sohasem érünk el. Csodálatos, hogy még a mellett vannak, folytatni kell, amíg leverik a bocheokat. Igazán különös és nagyszerű. Elmondta Barra, hogyan fogják ezek a harcosok... majd, ha visszajönnek egyszer... berendezni és kormányozni a világot? Csakhogy az nem lesz úgy. Belevegyülnek ők is az életbe, elkerülnek egymástól, szétszóródnak és éppen úgy kormányozzák tovább is őket, mint azelőtt. A szó és a toll fogja kormányozni őket: azok, akik sohasem láttak háborút, fognak kormányozni.

- Ó! - kiáltott fel Nollie - bizonyára ők lesznek a legerősebbek, legbátrabbak a jövőben.

A festő mosolygott.

- A háború leegyszerűsíti az embereket, - mondta - primitívekké teszi; békében az élet sem nem egyszerű, sem primitív, hanem komplikált, tele változó befolyásokkal, amikhez alkalmazkodni kell; a ravasz, a kitartó, az alkalmazkodó fog mindig uralkodni békeidőben. Szomorú, hogy azok a derék katonák azt hiszik, övék a jövő.

- Különös dolgot mondott a barátja - mondta Noel. - Hogy mindnyájan bolondok egy kicsit.

- Furcsa zseni az a Barra. Kár, hogy nem ismeri a régebbi képeit. Bolond nem éppen a megfelelő kifejezés, de valami meglazult bennök, zörög, elvesztették a mértéket, belekényszerítették őket egy bizonyos irányba. Megmondom önnek, *mademoiselle*, ez a háború egy nagy melegház; minden élő növényt arra kényszerítnek, hogy gyorsabban fejlődjék, minden szenvedély, minden erény, gyűlölet, szerelem, türelmetlenség, élvvágy, fösvénység, bátorság, energia; igen, még önfeláldozás is... mind erejükön felül hajtanak, természetük s képességükön túl állnak kihasználás alatt, addig erőltetik, amíg egy nagy, vad, bőséges termést adnak, és aztán... krach! presto! Jön a változás, ezek a növények elhervadnak, elrothadnak, bűzlenek. De csak aki a Művészet formájában látja az Életet, csakis az érzi meg ezt; mi pedig olyan kevesen vagyunk. Elveszett a dolgok természetes formája. Vérköd lebeg mindenki szeme előtt. Az emberek félnek attól, hogy igazságosak legyenek. Nézze, mennyire gyűlöljük mindnyájan, nemcsak az ellenségeinket, hanem azokat is, akik mások, mint mi. Nézze az utcákat... nézze, hogy rohannak együtt férfiak, nők, mennyire Vénusz uralma alatt áll a melegház. Nem természetes-e, hogy a halálra szánt Fiatalság örömökre áhítozik, szerelemre, egyesülésre, halála előtt?

Noel rábámult. - Most! - gondolta magában. - Megpróbálom!

- Igen, - mondta - tudom, hogy így van, mert magam is belevetettem magamat. Meg akartam ismerni. Nem tudtunk összeházasodni... nem volt rá időnk. És őt megölték. De a fia él. Azért voltam távol olyan sokáig. Azt akarom, hogy mindenki tudja. - Nagyon nyugodtan beszélt, de az arca égett.

A festő elhárító mozdulatot tett kezével, mintha hirtelen valami villamos áram csapta volna meg, aztán csendesen mondta:

- Fogadja legmélyebb hódolatom kifejezését, *mademoiselle*, és meleg részvétemet. És édesapja?

- Neki rettenetes!

A festő lágy hangon mondta:

- Ó! *mademoiselle*, nem vagyok olyan egészen bizonyos benne. Talán nem is szenved olyan nagyon. Talán még az ön bánata sem érinti olyan közelről. Ő egy külön világban él. Azt hiszem, ez az igazi tragédiája... él és mégsem él eléggé ahhoz, hogy megérezze a valóságot. Ismeri Anatole France-nak a leírását egy öreg asszonyról: *Elle vivait, mais si peu.* Élt, de alig egy kicsit. Nem lehetne ugyanezt mondani manapság az egyházról? Élt, de alig egy keveset?

Úgy látom mindig édesapját, mint egy gyönyörű, sötét tornyot az éjszakában, mikor az ember nem láthatja, hogyan van a földhöz rögzítve. Nem ismeri, sohasem is fogja ismerni az életet.

Noel felnézett a művészre.

- Mondja, *monsieur*, mit ért ön Élet alatt? Annyit olvasok az Életről, az emberek annyiszor mondják, hogy látják az Életet. Mi az... hol van? Én nem látok semmi olyast, amit Életnek lehetne nevezni.

A festő mosolygott.

- *Látni* az életet! - mondta. - Ó! az egészen más. Mulatni! Nos, én azt tapasztaltam, hogy mikor az emberek «látják az életet», ahogy mondani szokták, nem mulatnak. Tudja, ha valaki nagyon szomjas, iszik, iszik, de szomját nem tudja oltani. Vannak helyek, ahol az ember láthatja az úgynevezett életet, de akiket ott mulatni lát, azok olyan magamfajta csavargók, akik odamennek egy kis beszélgetésre egy csésze kávé mellett. De talán a maga korában máskép van még.

Noel összecsapta kezét, szeme felragyogott.

- Zenére vágyom, táncra, mulatságra, fényességre, gyönyörű arcokra, mindenféle szépre; de sohasem fogom megkapni.

- Nem, ilyesmi nincs ebben a városban, de máshol sem talál olyan helyet, ahol mindezt megkapná. Fox-trot, meg ragtime és festék, puder, pillantások, becsípett fiatalemberek, pirosajkú nők... azt találhat bőven. De ritmust, szépséget, bájt... azt nem. Brüsszelben, mikor még fiatal voltam, sokszor láttam «életet», ahogy mondani szokták, de semmi szépet, romlatlant; mindennek olyan hamuíze volt. Ó! hiába mosolyog, tudom, mit beszélek. A boldogság sohasem akkor jön, mikor várja, *mademoiselle*. A szépség a Természetben van, meg az igazi művészetben, sohasem azokban a hamis, ostoba csinálmányokban. Éppen itt van egy helyiség, ahova mi belgák járni szoktunk, nem akar meggyőződni róla, mennyire igazam van?

- Hogyne!

- Nagyszerű! Menjünk be?

Egy forgóajtón mentek keresztül, amely egy kis üvegfülkén át valósággal belökte őket a fényesen kivilágított folyosóra. Mikor a folyosó végére értek, a festő megállt egy pillanatra s Noelre nézett, mintha habozna, aztán mégsem nyitott be az ajtón, hanem jobbra fordult, egy másik terembe. Tágas, gazdagon aranyozott, csupa plüss; márványasztalok mellett párok ültek; fiatal khakiruhás katonák, öreg urak civilben, egymással, vagy fiatal nőkkel. Noel legalább egyenként megnézhette őket, mialatt végighaladtak a termen, egy üres asztalig. Látott csinos nőket; olyanokat, akik csak szerettek volna csinosak lenni, majdnem mindnyájan puderesek, aláfestett szemmel, kipirosított ajakkal; végül már majdnem kínosan érezte magát kikészítetlen arcával. Fenn a karzaton egy kis zenekar valami üres, édeskés kis dalt játszott; a beszéd, nevetés fülsiketítő lármában verődött össze.

- Mit parancsol, *mademoiselle*? - kérdezte a festő. - Pont kilenc, gyorsan kell rendelnünk valamit.

- Kaphatnék én is olyan zöld italt?

- Két *crêmes de menthe* - szólt oda Lavendie a pincérnek.

Noel igen el volt foglalva a környezettel, semhogy észrevette volna a festő ajka körül játszadozó végtelen keserű mosolyt. Nem győzte nézni a nőket, akik viszont hideg, fürkésző pillantásokkal mérték őt végig; és a férfiakat, a lopva rávetett meleg, bámulatteljes tekinteteikkel.

- Szeretném tudni, vajjon apus volt-e valaha életében ilyen helyen? - szólalt meg végre Noel, miközben ajkához emelte a zöld folyadékkal telt poharat. - Jó ez? Olyan fodormenta szaga van.

- A színe gyönyörű! Jó szerencsét, mademoiselle! - és koccintottak.

Noel szippantott egy kicsit, letette a poharat, majd újra megkóstolta.

- Nagyon jó, de rettenetes fojtós. Adhat egy cigarettát?

- Cigarettát! - kiáltott Lavendie a pincérnek. - És két feketét. - Most még csak azt kell elképzelnie, hogy mindenikünk megivott egy-egy palack bort - mondta, miután elhozták a feketét - s akkor végigcsináltuk az egész bevezetést az úgynevezett Bűnhöz. Mulatságos, nemde? - kérdezte aztán és vállatvont.

Noel hirtelen olyan kedvetlennek, majdnem komornak látta a festő arcát.

- Ne haragudjék rám, *monsieur*, látja mindez olyan új nekem.

A festő arcára megint kiült a barátságos, felszínes mosoly.

- Bocsánat! Megfeledkeztem magamról. De annyira bánt, hogy ilyen helyen lássam a szépséget. Nem illik ehhez a dalhoz, lármához, meg az arcokhoz itt. Élvezzen, *mademoiselle*, szívjon be mindent magába! Látja, hogyan néznek ezek az emberek egymásra; milyen szerelem lobog a szemükben! Csak az a kár, hogy nem hallhatjuk, amit beszélnek. Higyje el, nagyon finom, nagyon szellemes a társalgásuk. Ezek a fiatal nők «kiveszik egy kicsit a részüket», ahogy mondani szokták; elszórakoztatják azokat, akik hazájuknak szolgálnak. Együnk, igyunk, mert holnap meghalunk. Ki törődik az egyszerűség, a szépség világával ilyen időkben? A szellem lakása kiürült.

Fürkésző oldalpillantást vetett Nolliera, mintha bele akarna látni a lelkébe.

Noel felállott.

- Menjünk, *monsieur*.

A férfi rásegítette kabátját, fizetett és kimentek; megint a kis asztalok során kellett végighaladniok, nevetés, beszéd lármájában, szivarfüstben, miközben egy másik üres kis dal hangzott fel mögöttük.

- Erre, - mondta a festő s egy másik ajtóra mutatott - itt táncolnak. Így megy ez! London háborús időben! Lényegében nincs is olyan nagy különbség; minden nagyváros egyforma. Nos, élvezte az «életet», *mademoiselle*?

- Azt hiszem, tánc kell ahhoz, hogy az ember boldognak érezze magát. Ilyen helyekre járnak a barátai?

- Ó, nem! Sokkal közönségesebb helyekre, ahol dominóznak, kártyáznak, sört isznak meg feketekávét és beszélgetnek. Nincs kidobni való pénzük.

- Miért nem vitt engem is oda?

- *Mademoiselle*, találkozhatna esetleg ilyen helyen valakivel, akivel még máskor is szeretne együtt lenni. Ott, ahol most voltunk, egész biztonságban érezhette magát; legalább úgy hiszem.

Noel vállat vont.

- Azt hiszem, most már egészen mindegy, hogy mit csinálok.

Torkát fojtogatta a hirtelen támadt elérzékenyülés, egy hullám a multból... holdas éj, az öreg, sötét kolostor, fák, golyó. Két könny gördült lassan végig az arcán.

- Eszembe jutott valami - mondta fojtott hangon. - Már elmúlt.

- *Chère mademoiselle!* - mondta Lavendie halkan. Egész úton hazafelé bátortalan volt és lehangolt. Mikor kezet fogtak a kapuban, azt mondta Noel:

- Sajnálom, hogy ilyen bolondos voltam; nagyon, nagyon köszönöm önnek, *monsieur*. Jóéjszakát.

- Jóéjszakát és szebb álmokat. Lesz még jobban is... Béke és Boldogság lesz megint a földön. Nem lesz mindig ilyen Melegház. Jóéjszakát, *chère mademoiselle*!

Noel felment a gyermekszobába, halkan lopózott be. Éjjeli mécses égett, a dada és a kicsike mélyen aludtak. Lábújjhegyen osont át, szobájába. Hirtelen olyan fáradság fogta el, hogy alig tudott levetkőzni; és mégis, valami egész különös nyugalom szállta meg, mintha az a váratlanul felcsapó érzéshullám örökre elmosta volna Cyrilt és a multat.

HARMADIK FEJEZET.

1.

Noel első találkozása a Közvéleménnyel másnap zajlott le. A baba éppen sétájából érkezett haza; édesdeden elszunnyadt, felvitték szobájába és Noel lefelé jött a lépcsőn. Egyszercsak megszólalt egy hang a hallban:

- *How do you do?* - és Adrian Lauder katonaruhás alakja bukkant fel. Apjának segédlelkésze. Noel habozott egy pillanatig, de aztán elszántan lépegetett lefelé s - kezet fogott a látogatóval. Köpcös, harminc év körüli, sárgás férfi volt; sehogysem állt rajta az egyenruha, a hátul-csukódó, kerek, fehér gallérral, de élénk szeme kibékítette az embert külsejével; a világ leg-jobb szándéka mosolygott tekintetéből, szentimentalizmusra való hajlandóság, a szépség láttára.

- Egy örökkévalóság óta nem láttam! - mondta a fiatalember, kissé esetlenül, mialatt Noel bevezette apja dolgozószobájába.

- Nem bizony - mondta Noel. - Hogy érezte magát a fronton?

- Ó! - kiáltott fel a lelkész. - Igazán nagyszerűek a fiaink! - És szeme felragyogott. - Úgy örülök, hogy megint viszontláthatom.

- Igazán?

A fiatalember szemmelláthatólag megdöbbent erre a feleletre; hebegve mondta:

- Nem tudtam, hogy a kedves nővérének kis gyermeke van. Bájos baba.

- A nővéremnek nincs gyermeke.

Lauder nyitva felejtette a száját.

- Ostoba száj! - gondolta magában Noel.

- Ó! Akkor hát valami kis védenc, belga, vagy afféle?

- Nem, az enyém; az én sajátom. - Noel hátrafordult és lehúzta újjáról a gyűrűt. Mikor ismét visszafordult a férfi felé, még mindig ott ült arcán a csodálkozás. Olyan szerencsétlen képet vágott, mintha azt akarta volna mondani, hogy ilyesminek nem lett volna szabad őt kitenni.

- Ne nézzen így rám - mondta Noel. - Nem érti? Az enyém... enyém. - Kinyujtotta balkezét. - Látja, nincs rajta karikagyűrű.

A férfi hebegett:

- Nem kellett volna... nem... nem...

- Mit?

- Tréfálni ilyen dologgal; hogy tehet ilyet?

- Az embernek nincs tréfálnivaló kedve, ha gyermeke születik és nincs férje.

Lauder hirtelen összerokkant. Mintha bomba csapott volna le az orra előtt. Aztán, ahogy ilyenkor rendesen lenni szokott, összeszedte magát nagy erőfeszítéssel, kiegyenesedett és különös merev, nehézkes hangon mondta:

- Nem tudom... nem lehet... nem... lehetetlen...

- Pedig úgy van - mondta Nollie. - Ha nem hisz nekem, kérdezze meg apust.

Lauder kerek gallérjához kapott; Noelnak hirtelen az az ostoba érzése volt, hogy mindjárt letépi magáról és ijedten kiáltott fel:

- Ó! Ne!

- *Maga* - csodálkozott a férfi. - *Maga!*... De...

Noel elfordult tőle, az ablakhoz ment. Ott állt, kinézett, de nem látott semmit.

- Nem akarom rejtegetni - mondta, de nem fordult vissza. - Azt akarom, hogy mindenki tudja. Ostobaság... igen, ostobaság! - kiáltotta és lábával toppintott.

- Nem látja, milyen ostobaság, hogy mindenki tátva felejti a száját? - mondta ismét.

A férfi valami sajnálkozó hangot hallatott, Noelnek most megmozdult a lelkiismerete. Lauder a szék hátába kapaszkodott, arcából eltűnt az esetlenség. Mély pír öntötte el. Noelnek az az érzése volt, hogy árulásba ugratták be. A férfi hallgatása, különös, szavakkal ki nem fejezhető, személytelen fájdalommal telt tekintete, amely sokkal többet fejezett ki, mint egyszerű rosszalást... benne is visszhangot keltett. Gyors léptekkel haladt el mellette, egyenesen felsietett szobájába. Rávetette magát az ágyra. Nem, Lauder nem jelentett semmit; nem ő volt az oka! Saját magában volt a rettenetes érzés, először életében érezte ilyen tisztán, ennyire élesen, hogy elárulta kasztját, eljátszta a jogát, hogy ladynek tekintsék, pellengérre állította benső tartózkodását, kifinomultságát, sötét hálátlansággal fizette vissza a gyermekkora óta élvezett szeretetet, azzal, hogy úgy viselkedett, mint valami elhagyatott, közönséges lány.

Eddig még sohasem érezte ezt, még akkor sem, mikor Gratiannak megmondta titkát s ott álltak a kandalló két oldalán, képtelenek egy szóra is. Akkor még élt benne a halott iránti szerelme, mély gyásza. Most mindez elszállt, mintha sohasem is érezte volna; nincs többé védelme, nincs semmi, amivel körülbástyázza magát a lesujtó megalázás, a megbánás ellen. Őrült volt! Őrült kellett, hogy legyen! A belga Barranak igaza volt: «Mindnyájan megőrültek egy kicsit», abban a melegházban, a háborúban.

Belefúrta arcát mélyen a párnába, hogy már majd megfulladt, nem jutott lélekzethez. Feje, arca, füle csak úgy égett. Bár legalább kimutatta volna az az ember, hogy megundorodott tőle, valami olyast tett volna, mitől düh foghatná el, ami fellázíthatná igazságérzetét, hogy azt érezhetné, milyen kegyetlen volt hozzá a Sors; de csak állt, a megtestesült megdöbbenés, mint valaki, aki elvesztette legszentebb illusióját. Szörnyű volt!

Aztán azt érezte, hogy nem tud tovább feküdni, járnia kell, rohanni, elfutni valahova az árulás, csalás érzése elől; felugrott. Lenn csendes volt minden. Leosont, ki az utcára, futott, azt sem tudta, merre, önkéntelenül azon az úton, amerre nap-nap után ment a kórházba.

Április vége volt. A fák és bokrok már virág- és levélpompában illatoztak; a kutyák vídáman futkároztak, olyan jókedvű arca volt mindenkinek a napsütésben.

- Csak megszabadulhatnék magamtól! Nem bánnék semmit! - gondolta magában Noel.

Könnyű megszabadulni az emberektől, Londontól, talán még Angliától is; de saját magától... lehetetlen! Elment a kórház mellett, rosszkedvűen nézte a Vöröskereszt zászlót, a fal mellett egy kékruhás, vörös karszalagos katonát, amint éppen kijött a kapun. Mennyi rossz órát töltött ott benn, de ilyen keserveset soha! Elhaladt a templom mellett; szemben vele volt Leila lakása, aztán hirtelen nekiszaladt egy magas férfinek, ahogy kifordult a sarkon. Fort volt. Noel biccentett fejével, el akart gyorsan surranni, de a férfi feléje nyujtotta kezét. Mit tehetett, belecsúsztatta jobbját. Éles pillantással fürkészte arcát s aztán azt mondta:

- Úgy-e, tud mindent?

Fort őszinte arca hirtelen megmerevedett, mintha valami akadályon akarna átugratni.

- Hazudni fog valamit - gondolta Noel keserűen.

De nem hazudott.

- Igen, Leila említette.

Gondolta Noel:

- Most az következik, hogy megpróbálja bebizonyítani, mennyire nem vagyok azért még utolsó!

- Csodálom a bátorságát! - mondta Fort.

- Nincs nekem egy fikarcnyi sem.

- Mi sohasem ismerjük saját magunkat. Mondja, nem jönne velem néhány percig lassított lépésben. Én is arra megyek, amerre maga.

- Nem tudom én, merre megyek.

- Pont így vagyok én is.

Szótlanul mentek egymás mellett.

- Szeretném, ha visszamehetnék Franciaországba - szólalt meg végre Fort. - Itt valahogy nem érzi magát az ember tisztának.

Noel szívében annyira igazat adott neki.

Ó! Ha az ember elfuthatna saját maga elől! De aztán eszébe jutott a kisbaba és szíve megint elszorult.

- Nincs semmi remény rá, hogy meggyógyuljon a lába? - kérdezte.

- Semmi.

- Rettenetes lehet.

- Ezren és ezren fogadnák el boldogan, mint a legnagyobb szerencsét. És igazuk is van, ha az ember jobb szeret élő lenni, mint megholt. Már pedig én is inkább az élet mellett szavazok, még ha ilyen kutya rossz kedvem van is.

- Hogy van Leila?

- Nagyon jól. Tovább küzködik a kórházban. Nagyszerű ember. - De nem nézett közben Noelre és megint csend állott be. Végre a Lordok Cricket Groundjánál megállt Fort.

- Nem kívánhatom, hogy tovább is így másszon velem - mondta.

- Ó, engem igazán nem zavar!

- Csak azt akartam mondani, hogy ha bármikor, bármilyen szívességet tehetek önnek, kérem, rendelkezzék velem.

Megszorította a fiatalasszony kezét, megemelte kalapját és Noel egyedül folytatta, lassú léptekkel, útját. Ez a kis beszélgetés a ki nem mondottságaival, célzásaival, csak fokozta nyugtalanságát és mégis bizonyos tekintetben ír volt a fájó szívére. Annyi bizonyos, hogy Fort kapitány nem veti meg: és ő maga is bajban van. Megérezte arcáról, hangjának rezgéséből, mikor Leiláról beszélt. Meggyorsította lépteit. Eszébe jutott George mondása: «Ha te nem szégyelled magad, senki sem fog szégyellni téged!» Milyen könnyű mondani! A régi jó idők, az iskola, a kis táncestélyek, amelyeken részt szokott venni, mikor még minden jó volt... Vége! Vége mindennek!

De találkozása a Közvéleménnyel nem merült ki ezzel az egy esettel. Alig fordult be fáradtan, a három órai futkosás után, a Térre, egy öreg hölggyel találkozott. Egész kiskoruk óta ismerte őket, Gratiannal együtt... kedves néni, valami magasrangú államhivatalnok özvegye, aki fáradhatatlan buzgalommal szentelte idejét a jótékonyságnak. Vele volt leánya is, egy Marne-nál elesett tiszt özvegye. Mindketten egész kérdésözönt zúdítottak Noelre, a viszontlátás örömére.

- Hát visszajött vidékről? És már egész jól van? És megint dolgozik a kórházban? És hogy érzi magát a kedves atyja? Úgy találták, hogy nagyon sovány, kimerült. De most otthon van Gratian... Milyen rettenetes, hogy férj és feleség nem élhetnek együtt! És kié az a drága kisbaba, aki náluk van?

- Enyém! - mondta Nollie és emelt fővel ment el mellettük.

Egész lényének minden ízében érezte a két hűséges öreg barátnő ijedt, megdöbbent tekintetét, hogy így otthagyta őket az utca közepén; érezte, ahogy összeszedték magukat s elindultak megint, együtt, talán szótlanul, de a sarkon túl bizonyára elkezdik:

- Mi ütött Noelbe? Hogy értette azt?

Noel kihúzta zsebéből a kis aranykarikát s teljes erejéből behajította a Square-kertbe. Ez a cselekedet megmentette a teljes letöréstől; nyugodtan ment be a házba.

A lunchön már rég túl voltak, de apja még otthon volt. Eléje ment a hallba és bekísérte az ebédlőbe.

- Egyél valamit, kislányom - mondta.

Mialatt Noel legyűrte, amit apja félretétetett számára, Pierson ott állt a kandalló mellett, kedvenc pózában, egyik lábával a rácson, kezével belekapaszkodva a párkányba.

- Beteljesedett a kívánságod, apus - mondta komoran. - Most már mindenki tudja: megmondtam Mr. Laudernek, *monsieurnek*, Dinnafordséknak.

Látta, hogy apja elengedi a párkányt, aztán meging belekapaszkodik.

- Örülök - mondta.

- Thirza néni adott nekem egy gyűrűt, hogy viseljem, de eldobtam.

- Drága gyermekem... - kezdte az apa, de nem folytathatta, úgy remegett az ajka.

- Csak azt akartam mondani, hogy nagyon sajnállak, apus. És szégyellem, amit tettem. Azt hittem, nem, de igenis szégyellem... csakhogy kegyetlenségnek találom az egészet és nincs bennem bűnbánat Isten iránt; nincs is semmi értelme, hogy megpróbálj megtérítni.

Pierson megfordult és ránézett. Noel nagyon sokáig nem tudta elfelejteni ezt a tekintetet.

2.

Jimmy Fort még letörtebbnek érezte magát, mikor elvált Nollietól. Attól a naptól kezdve, hogy Leila elmondta neki a kislány szerencsétlen esetét, tisztában volt vele, hogy ez a liezon nem gyökerezik valami komoly alapon, legfejlebb szánalmon. Egyszer, egy erős lelkiismeretfurdalási roham hatása alatt házasságot ajánlott Leilának, de az asszony visszautasította. Fort annál jobban tisztelte ezután, mert kiérezte hangjának remegéséből, szemének fényéből, hogy nem azért utasította vissza, mintha nem szeretné eléggé, hanem mert attól félt, hogy teljesen elveszti a férfi rokonszenvét. Nagyon sokat tapasztalt nő volt.

Ma felhasználta a déli szünetet arra, hogy valami virágot vigyen neki, egy kis levélke kíséretében, melyben kimenti magát, hogy nem mehet hozzá este. Kinyitotta kulcsával a lakás ajtaját, gondosan betette a japán azalea-csokrot a «Famille Rose» vázába, miután előbb vizet tett bele a fürdőszobából. Aztán leült a pamlagra s kezébe temette fejét.

Annyit bolyongott össze-vissza az egész világban, de nem sok dolga volt asszonyokkal. S nem volt benne semmi a francia férfiakból, akik úgy veszik az életet, ahogy jön, örömmel kapnak minden kellemesség után, a Követel oldalra könyvelik el s az ilyenféle história gyors befejezését természetesnek találják.

Eddig öröme volt belőle, de ez most már megszűnt, csakhogy ezzel nem oldódott meg a dolog, nem érezte magát felmentve. Sőt ellenkezőleg, valami homályos, mélyen gyökerező ösztön késztette, hogy tovább is úgy tegyen, mintha nem únta volna meg, amíg az asszony meg nem únja. S amint ott ült, egyre valami kis jelt keresett emlékezetében, akármit, amiről ilyesmire következtethet, de hiába. Sőt az a nyomasztó érzése volt, hogy ha ő is szerelmes lett volna Leilába, eddig már bizonyára vége lenne az ügynek. Mert így mindig ő maradt a meghódítandó, minden lovagias igyekezete mellett, hogy behódoltnak lássák. És Leila nem únta meg. Végzetes ballépést követett el akkor este, a Queens's Hall-i koncert után, hogy félig szánalomból, félig vágyódásból beleesett a kelepcébe.

Mikor elvált Noeltől, még élesebben markolt bele ostobaságának tudata. Hogy is lehetett olyan kötözni való bolond, hogy Leilához csatlakozzék akkor este, mikor az a kislány is ott volt a társaságban? Talán az a halvány hasonlóság közöttük sodorta bele a végletekig?

- Ostoba, szamár voltam, - gondolta - rettenetes szamár. Odaadtam volna mindig minden Leilával töltött órát annak a gyermeknek egyetlen igazi mosolyáért.

Most, hogy hirtelen meglátta Noelt annyi hónapokig tartó, hiábavaló, küzdelmes felejteni-akarás után, tisztábban látta, mint valaha, hogy szerelmes belé. Annyira szerelmes, hogy rosszul lett, ha csak gondolt is Leilára. És mégis, lovagias ösztöne nem engedte, hogy elárulja bármelyiküknek is titkát. Átkozott bonyolult história!

Intett egy kocsinak, mert már késő volt s egész úton a Hadügymisztérium felé maga előtt látta a kislány alakját, arcát a rövid hajával. Rettenetes kísértés csábította. Vajjon nem *ő* az, aki lovagiasságra és szánalomra szorul? Nincs joga hozzá, hogy felajánlja magát védőjének, ilyen szörnyű helyzetben? Leila már kiélte magát, de ennek a kislánynak... ha mégúgy elrontotta is... előtte van az élete. Aztán undorodva fintorította el arcát. Mert tudta, hogy ez csak jezsuitizmus. Nem lovagiasság mozdult meg benne, hanem szerelem! Szerelem! Szerelem az elérhetetlen után. Nehéz szívvel lépett be a hatalmas épület kapuján, ahol egy kis szobában, telefon társaságában, számokkal teleírt akták bástyája mögött töltötte napjait. Olyan kilátástalan, szomorú volt minden ebben a háborús világban. Nem csoda, hogy kapva kapott minden szórakozáson, ami adódott... kapott rajta, amíg az elkapta őt.

NEGYEDIK FEJEZET.

1.

Rájönni minden rosszra, csak idő kérdése az embereknél. De mikor ez a «rossz» egy az egyház tekintélyének és tiszteletének oltalma alatt álló családdal függ össze, a felfedezés folyamatának igen sok kis sövényt kell áttörnie. A dolog valószínűtlensége; mély tisztelet; a védekező ösztöne azoknak, akik egynek érzik magukat valamilyen intézménnyel s a maguk gyengítését látják, ha annak erején csorba esik; végül az érzés, hogy a botrány túlságosan nagyszerű ahhoz, hogy igaz lehetne, - mindmegannyi kis akadály, amin át kell törtetni.

Dinnafordsék magukba zárták volna, már tisztára önvédelemből is, a Noel szentségtörő beszédét, de a dolog szörnyűsége azt az érzést keltette bennük, hogy itt valami tévedésnek kell lennie, hogy a kislányt valami bolond vágy fogta el, hogy becsapja őket. Abban a reményben, hogy meggyőződésük megerősítést nyer, megvárták az öreg dadát, mikor kisétált a babával s meg is kapták a rövid, pártatlan felvilágosítást:

- Igen, kérem; Miss Noelé. A férje elesett... szegény báránykám! Most legalább megkönnyebbülve sóhajtottak fel. Bizonyosak voltak benne, hogy itt valami tévedésnek kell lennie. Kimondhatatlanul megkönnyebbültek a «férj» szóra. Ez is olyan gyors, háborús házasság volt, pedig hogy ellenzi az ilyet a derék vikárius; ezért tartották hát titokban! Nagyon érthető, de szomorú! De azért maradt még annyi bizalmatlanság lelkük mélyén, amennyi elég volt, hogy visszatartsa őket a részvétlátogatástól; viszont annyira mégsem mentek, hogy kereken vissza ne utasítottak volna minden fülükhöz jutott pletykát, mende-mondát. Mikor egyszer aztán barátnőjük, Mrs. Curtis nagyon határozottan állította:

- Nos, jegygyűrűt nem visel, arra meg merek esküdni; alaposan megnéztem - elhatározták, hogy megkérdezik Mr. Laudert. Ő tudni fogja... kell, hogy tudja... és, természetesen, nem fog holmi meséket mondani.

Mikor aztán megkérdezték, olyan világos volt, hogy *mindent* tud, hogy legszívesebben lemondtak volna a válaszáról. Szegény fiatalember vörös lett, mint a pipacs.

- Szeretném, ha elengednék a feleletet - mondta.

A beszélgetés többi része igen kínos zavarban folyt le. És zavar, kínos érzés fogta el Pierson híveit nehány héttel Noel visszaérkezése után. Észrevették, hogy a lelkész leányai nem járnak istentiszteletre. Voltak, akik csak azért mentek el a templomba, hogy Noelt lássák, ezek csalódottan maradtak távol legközelebb. Persze, nincs bátorsága eljönni! És valószínűleg Gratian is szégyelli magát. Azt is megállapították, hogy a vikárius aggasztóan sovány és komor. Mikor a mende-monda bizonyossággá alakult, a vád és részvét különös keverékével gondoltak rá. Volt valami az egész dologban, amit az angolok nem tudnak elviselni. Pierson puszta megjelenése előttük minden vasárnap, nyilvános papi működése, mintha leánya magánéletének szégyenét, piruló orcáját tárná eléjük; és azonfelül még szakadatlan, világos bizonyítékát jelentette annak, hogy az Egyház nem képes vezetni nyáját. Ha valaki saját leányát nem tudja a jó úton megtartani, vajjon képes-e másokat? Lemondani! gondolatban ott lebegett a szó, de még nem öltött testet. Olyan sokáig volt közöttük; annyi pénzt áldozott a templomra, híveire; annyira szerették szelíd, álmodozó egyéniségét. Gentleman volt, nagyon sok emberen segített; igaz, hogy nagy zeneszeretete és a sok templomdíszítés szálka volt némelyek szemében, viszont mégis bizonyos fényt árasztott az egyházközségre. A nők, legalább is, örömmel állapították meg, hogy templomuk magához csábítja társnőiket a többi templomokból. Azonkívül háború van és erkölcsi ballépések, melyek békeidőben igen nagy port vertek fel, semhogy mellőzni lehetett volna őket, most sokkal kisebb intenzitással folynak le, mikor az embereket kenyérgondok és légitámadások foglalkoztatják. Természetesen ez nem mehet így tovább; de eddig még bizony így ment tovább.

2.

Akikről pletykálnak, mindig utoljára értesülnek a pletykákról. Piersonnak sem jutott semmi határozott, kézzelfogható dolog a fülébe. Látszólag változatlanul végezte tovább is mindennapi munkáját. Pedig valami megváltozott, titokban, lappangva. Maga is halálrasebzetten, úgy érezte, mintha a többiek egyesített nagy sebe tátongana körülötte. De hetek teltek el, amíg olyasmi történt, ami felkorbácsolta benne a harag hullámát, az oltalmazás ösztönét.

Egyszer aztán valami kis durvaság megrendítette egész lelkében. Nagyobb körlátogatásból ment hazafelé, befordult a Térre, mikor egy halk hang megszólalt mögötte:

- Hogy adja a kis fattyút?

Hidegség markolt bele, undor szorította össze torkát; levegőért kapkodott, hirtelen hátrafordult, két utcakölyök futott el gyorsan előle. Fellobbant dühvel rohant utánuk, kezével lecsapott vállukra s szembeforgatta őket, hogy azoknak ijedtükben tátva maradt a szájuk. Teljes erejéből megrázta őket és rájuk kiáltott:

- Hogy meritek... hogy merészeltek kimondani egy ilyen szót?

Rettenetes lehetett arckifejezése, hangja, mert a fiúk rémült képe egy szempillantás alatt észretérítette, elrestellte hevességét s elengedte vállukat. A következő percben már a sarkon voltak. Ott megálltak egy pillanatra; az egyik elkiáltotta magát:

- Nagypapa! - aztán eltűntek.

A lelkész csak állt, remegő ajakkal, reszkető kézzel; évek óta nem érezte azt az üres gyengeséget, ami gyilkos dührohamok után szokta megszállni az embert. Átvágott a téren, megállt a park előtt, nekitámaszkodott a kerítésnek s gondolatban fohászkodott:

- Bocsáss meg, én Istenem! Meg tudtam volna ölni őket... megölhettem volna!

Ördög szállta meg. Ha lett volna valami a kezében, gyilkolt volna.

Milyen borzasztó! Csak az egyik szólt és ő mindkettőt meg tudta volna ölni! És igazat mondtak... közszájon forog az a szó... minden otromba, közönséges ajkon ott van, nap-nap után, a saját leányának gyermekéről! A hirtelen tudatába villant gondolat szörnyűsége korbácsütésként hatott rá, megvonaglott s úgy belekapaszkodott a rácsba, mintha össze akarta volna törni.

Attól a naptól kezdve nem tágított tőle a lappangó érzés, hogy ki van közösítve. Egyre élesebben, reálisabban azonosította magát Noellel és kis, kiközösített gyermekével; egyre szenvedélyesebben óhajtotta megvédeni; és egyre erősebben élt benne az érzés, hogy suttogó hangok morajlanak körülötte, hogy újjal mutatnak rá s undorral töltötte el az egyre növekvő rosszakarat. Csak most kezdte megérteni a mélységes, rejtett valót: milyen könnyen rontja le a pletyka lehellete a hivatással járó szentség befolyását és hírnevét; milyen megbecsülhetetlen érték az érintetlen tisztaság érzése, és milyen nehéz elviselni, ha mások bemocskolják az embert.

Amikor csak lehetett, Noellel töltötte idejét; esténként együtt sétáltak, a nélkül, hogy egy szót is beszéltek volna arról, ami mindkettőjüket foglalkoztatta. Hattól nyolcig rendesen Lavendienek ült Noel a szalonban, néha hozzájuk csatlakozott Pierson is és zongorázott. Nem tudta elhárítni magától az érzést, hogy minden férfi veszedelmet jelent most már leányára. Háromszor jelent meg Jimmy Fort vacsora után.

Olyan kevés mondanivalója volt, hogy igazán nem lehetett tudni, miért jött; de Pierson, a leányáért remegő apa éleslátásával észrevette, hogy le nem veszi szemét Noelről.

- Nagy bámulója - gondolta magában s tőle telhetően igyekezett kifürkészni ennek a kóbor életű embernek a jellemét. - Vajjon az a fajta ember, lehet-e az a fajta ember, akire rábíznám Nollie-t? - tépelődött. - Ó, ha azt remélhetném, hogy valami derék ember feleségül veszi!... Drága kicsi Nolliem... még nemrég gyerek volt ő is!

Ezekben a szomorú, kínos, magányos hetekben talált egy kis helyet, valami menedékfélét, ahol felüdült: a Leila fogadószobáját. Szívesen látogatott el hozzá néha egy-egy félórára, mikor hazajött a kórházból. Ez a kis feketetapétás szoba, a japán színnyomataival, virágaival megnyugtatta. És Leila is megnyugtatta naiv lelkét; természetesen, sejtelme sem volt unokahuga utolsó kilengéséről, de talán sejtette, hogy ő sem boldog. Elnézte, ahogy virágait rendezte, kis francia dalokat énekelt, vagy leült melléje és meghallgatta bizalmas közléseit s ez volt az egyetlen igazi öröme ebben az időben.

Leila is elnézte s gondolta magában:

- Szegény Edward! Nem élt soha és már nem is fog élni.

De néha átvillant fején a gondolat:

- Talán irígylésreméltó. Azt semmiesetre sem érzi, amit én. Miért is lettem megint szerelmes?

Általában nem beszéltek Noelről, de egyszer, egy este kereken kimondta Leila a véleményét:

- Nagy hiba volt hazahozatni Noelt, Edward. Donkisottság volt. Szerencsés leszel, ha semmi rossz sem háramlik rád miatta. Nem nagyon türelmes teremtés, egyszer majd valami bolondot tesz. És még sokkal hamarabb elragadtatja magát, ha észreveszi, hogy az emberek gonoszsága ellened irányul, nem ellene. Visszaküldeném vidékre, mielőtt elmérgesítené a helyzetet.

- Nem tehetem, Leila. Együtt kell viselnünk a keresztet.

- Rosszul teszed, Edward. Úgy kell venni a dolgokat, ahogy vannak.

Pierson nagyot sóhajtott, úgy mondta:

- Bár beleláthatnék a jövőbe. Olyan bájos kislány. És nincs, aki oltalmazza. Elvesztette hitét, bizalmát a női eszményben. Megérkezése után való nap azt mondta, hogy szégyelli magát. De azóta... nem adta semmi jelét. Büszke teremtés... az én szegény kis Nolliem. Látom, mennyire bámulják a férfiak. Belga barátunk lefesti. Derék ember, de el van ragadtatva Nollie szépségétől; én tökéletesen megértem. És a barátod, Fort kapitány. Az apákról azt hiszik, hogy vakok, de néha nagyon is élesen látnak.

Leila felállott, lehúzta az egyik ablakfüggönyt.

- Ez a nap! - mondta. - Gyakran jár hozzátok Jimmy Fort?

- Dehogy! Nagyon ritkán jön. De azért... mégis észreveszem.

- Te ostoba... te tökfilkó, - gondolta magában Leila - hiszen még ezt sem veszed észre, ami itt melletted történik!

- Azt hiszem, sajnálja szegénykét - mondta aztán különös hangon.

- Miért sajnálná? Hiszen nem tudja.

- De tudja. Én mondtam meg neki.

- Megmondtad?

- Meg - jelentette ki Leila csökönyösen. - És sajnálja.

És a «szerzetes» még most sem vett semmit észre s tovább fecsegett:

- Nem, nem, ez nemcsak sajnálkozás. Elárulja a tekintete, egész biztosan tudom, hogy nem tévedek. Mit szólsz hozzá, Leila? Igen öreg hozzá; de tisztességes, jó embernek látszik.

- Ó, nagyon tisztességes, jó ember. - De szájára kellett szorítsa kezét, hogy elfojtsa a feltörő keserű nevetést. Még ő is, aki semmit sem vesz észre, látja, milyen szemekkel nézi Noelt; egész bizonyos, hogy szerelmes belé! Milyen beszédes lehet az a tekintet! Nem bírta tovább, elvesztette önuralmát.

- Mindez nagyon érdekes, - mondta Noeléhez hasonló, kissé fölényes hangon - annál is inkább, mert Fort kapitány több, mint barátom. - Bizonyos jóleső örömmel látta, hogy Edward összerezzen.

- Ezek a vak bolondok! - gondolta magában; rettenetesen bántotta, hogy ennyire versenyen kívül állónak tekinti unokabátyja. Aztán elszomorodott, megbánta kitörését. Pierson arca olyan merev, komor lett. Elfordult, úgy mondta:

- Ó, azért nem hasad meg a szívem; el tudok viselni minden veszteséget. De jó játékos is vagyok és talán nem fogok veszteni.

Letört egy geranium-ágat és ajkához tapasztotta.

- Bocsáss meg - mondta Pierson csendesen. - Nem tudtam. Ostoba vagyok. Azt hittem, hogy a szegény katonáink iránti szereteted mellett nem maradt hely másféle érzésekre.

Leila élesen felnevetett.

- Mi köze a két dolognak egymáshoz? Hát te sohasem hallottál a szenvedélyről, Edward? Ó, ne nézz így rám! Azt hiszed, egy asszony már nem képes szenvedélyre az én koromban? Éppen annyira, mint azelőtt, sőt még sokkal fokozottabban, mert minden elsiklik előle.

Levette kezét ajkáról, egy kis geranium-szirom ottmaradt rátapadva, mint valami vérfolt.

- Mi volt az eddigi életed? - kérdezte hevesen. - A szenvedélyek elnyomása, semmi más! Ti szerzetesek kenetteljes szavakkal forgatjátok ki a természetet, leplezni akarjátok, amit a legegyszerűbb tökfilkó is világosan lát. Nos, én nem fojtottam el a szenvedélyt magamban, Edward. Ennyi az egész.

- És boldogabb vagy általa?

- Voltam és leszek is még.

Pierson ajkán halvány mosoly suhant el.

- Leszel? - kérdezte. - Reméljük. Látod, Leila, két oldalról lehet nézni mindent.

- Ó, Edward, ne légy olyan szelíd! Bizonyára azt hiszed, hogy a magamfajta ember nem is tud igazán szeretni?

Pierson ott állott, lehajtott fejjel s az asszony egyszer csak megérezte, hogy minden naivsága, vaksága mellett is van ebben a férfiúban valami, amihez nem tud hozzáférkőzni; amit nem tud megérteni s kitört belőle:

- Nem voltam kedves hozzád. Bocsáss meg, Edward! Olyan szerencsétlen vagyok.

- Egy görög mondta: «Isten a segítség, amit ember embernek adhat.» Nem igaz, de gyönyörű mondás. Isten veled, Leila, ne kínozd magad.

Leila megszorította a lelkész kezét, aztán az ablakhoz ment.

Ott állt, nézte, ahogy a kis fekete alak átvág az utcán, a napsütésben s befordult a sarkon, a templomrács mellett. Gyorsan lépdelt, egyenes tartással. Még ahogy így háttal látta is, volt benne valami nemlátó; vagy talán... egy más világba nézett? Leilában még mindig mélyen gyökerezett ortodox nevelése, s bár idegessé tette unokabátyja, elismerte, hogy szent ember.

Mikor eltűnt szeme elől Pierson, bement hálószobájába. Tulajdonképpen nem mondott semmi újat Edward. Mindent tudott. Ó! mennyire tudta!

- Miért nem fogadtam el Jimmy ajánlatát! Miért nem mentem hozzá? De vajjon késő már? - töprengett magában. - Még megtehetném? Vajjon akarná... még?

Aztán megrémült még a gondolattól is. Férjhezmenni hozzá! Mikor tudja, hogy szíve azé a leányé!

Sokáig elnézte arcát a tükörben; aggódó érdeklődéssel vizsgálta a kemény vonásokat, kis ráncokat a vékony puderréteg alatt. Nézte az itt-ott ügyesen kijavított hajszínét. Vajjon elég ügyesen csinálta? Be tudja vele csapni? Hirtelen úgy látta, mintha kirikítnának az egyes színfoltok. Megfogta, simítgatta az álla alatt leereszkedő bőrt. Kiegyenesedett és végigsimította alakját kezével, mintha idomainak lazulását, vagy teltségét akarná ellenőrizni. S keserűen gondolta:

- Vége! Megteszek minden tőlem telhetőt!

Egy kis vers nehány sora duruzsolt fülében. Fort mondta el:

> Idő, te öreg cigány,
> Állj meg mán,
> Maradhat a karaván
> Egy nap tán!

Mit tegyen? Jim nem szereti, ha kipirosítja ajkát. Látja rajta, mennyire nem tetszik neki, észrevette, hogy ledörzsöli száját a csók után.

- Nem baj! Nincs is szükségem rá! Nollie ajka sem pirosabb, igazán. De hát mivel külömb nála egyáltalában? Fiatalság... harmat a füvön. Nem tart sokáig! De elég sokáig ahhoz, hogy őt «kiüsse a nyeregből», ahogy a katonák mondani szokták. S hirtelen fellázadt önmaga, Fort, a hideg, ködös ország ellen; szenvedélyes vágy ébredt benne a napos Afrika, afrikai virágok után; a boldog, vidám élet, a napról-napra élés változatossága, a háború előtti öt év ragyogása után. High Constantia szüretkor! Hány éve annak? Tíz... tizenegy. Ó! Ha újra átélhetné azt a tíz évet... vele! Tíz évet napsütésben! Ott, akkor szerelmes lett volna bele és szeretné ma is! S ő sem únta volna meg Jimmet, mint a többieket.

- Egy félóra mulva itt lesz. Leül, velem szembe; látom majd, hogyan igyekszik kedves, meleg lenni, hogy küzködik önmagával! Ó, milyen megalázó! De nem bánom. Kell nekem! Akarom!

Átkutatta gardróbját, valami új színt, új szabást keresett, valamit, ami segíthetne rajta. De kipróbálta már mindannyit... a sok kis trükköt, fogást... és csődöt mondott mind. Olyan letört, reménytelen hangulat nehezedett rá, hogy még csak át sem öltözött, ápolónői ruhájában ment át a másik szobába és lefeküdt a pamlagra. Úgy tett, mintha aludnék, mialatt a lány vacsorához terített.

Rosszkedvűen, mozdulatlanul feküdt, megpróbált bátorságot önteni magába, érezte, hogyha legyőzöttnek mutatja magát, elveszti a csatát; de tudta, hogy csak a szánalom szálai fűzik hozzá. Mikor azonban meghallotta lépteit a lépcsőn, gyorsan végigsimította kezével arcát, mintha ki akarta volna szorítni a vért belőle és egész mozdulatlanul feküdt. Azt akarta, hogy halálsápadt legyen és el is érte, szeme alatt sötét karikák tanuskodtak iménti rettenetes szenvedéséről.

Szempillája alól figyelte, ahogy a férfi megáll előtte és megdöbbenve nézi. Alszik... vagy beteg? Leila nem mozdult. Azt akarta, hogy nézze tovább. A férfi lábújjhegyen jött keresztül a szobán s megállott előtte. Mély ránc jelent meg a homlokán.

- Ohó, barátom! Jól jönne neked, ha meghalnék.

Fort kapitány lehajolt hozzá. Leila azon gondolkozott, vajjon szép-e, amint így fekszik s nagyon sajnálta, hogy nem vett fel más ruhát. Látta, hogy vállatvon, egész kis rándítással, meglepetésében és zavarában. Nem vette észre, hogy az asszony csak tettet. Milyen kedves, szép az arca... nincs benne semmi közönségesség, alattomosság, érzéketlen ridegség. Felnyitotta szemét. Tekintete akaratlanul is elárulta kétségbeesését. Jimmy Fort letérdelt előtte, megfogta kezét és hozzátapasztotta ajkát.

- Jimmy, - szólalt meg az asszony lágyan - milyen rettenetes nyűg vagyok neked! Szegény Jimmy! Nem, ne tagadd! Tudom, amit tudok!

- Ó, Istenem, miket beszélek itt össze-vissza! - gondolta magában, - Ez végzetes! Végzetes! Nem lett volna szabad...

Aztán magához vonta a férfi fejét és odaszorította szívére. Ösztönszerűen érezte, hogy végsőkig feszítette a húrt, ideje taktikát változtatni; felült, megcsókolta Jimmy homlokát, nyújtózkodott egyet és felnevetett.

- Elaludtam, Azt álmodtam, hogy szeretsz. Úgy-e, milyen különös? Gyere, osztriga van vacsorára, az utolsó ebben az évadban.

Egész este óvatosan, aggodalmasan kerültek minden érzelemnyilvánítást, minden olyan szót, amely jelenetet idézhetett volna elő, érezték mindketten, hogy a szakadék szélén álltak egy pillanatig. Leila folytonosan Afrikáról beszélt.

- Nem vágyódol napsütés után, Jimmy? Nem mehetnénk... nem mehetnél el? Ó! miért nincs még vége ennek az átkozott háborúnak? Odaadnék mindent, amit itt Angliában kaphatok... minden gazdagságot, kényelmet, kultúrát, zenét, művészetet, történelmi multat odaadnám mind egy kis ottani napért, ragyogásért. Te nem?

Fort ráhagyta, hogy odaadná. De tudta, hogy van valami, amit nem adna oda. És éppen olyan jól tudta Leila is.

Vidámabbak voltak mindketten, mint az utóbbi időben. De mikor Fort kapitány elment, Leila megint lefeküdt a pamlagra, arcát belefúrta a párnába és keservesen sírt.

ÖTÖDIK FEJEZET.

1.

Nem éppen kiábrándulás volt az, amit Pierson érzett, mikor elment Leilától. Talán nem is hitt igazán a megtérésében. Inkább valami éles vígasztalanság, egyre növekvő elhagyatottság érzése markolt belé. Meleg, nyugalmas helytől esett el ma; valami varázs, melegség tűnt el életéből. Még csak azt sem érezte, mintha kötelessége lenne megmenteni Leilát és rábeszélni, hogy házasodjon össze Forttal. Túlságosan finomérzésű, igen nagyon gentleman volt ahhoz, hogy teljesíteni tudja papi hivatásának erélyesebb részét. Hányszor állott útjában ez a túlérzékenység hivatásának teljesítésében! A nyolc év alatt, amíg mellette volt felesége, sokkal biztosabb, egyenesebb, egyszerűbb volt minden, az ő együttérzésének, ítéletének, tanácsainak segítségével. Az asszony halálával valami homály borult lelkére. Soha senki sem beszélt leplezetlenül vele. Ki is merne egy pappal? Soha senki sem mondta neki, hogy ismét meg

kellene házasodnia... hogy az özvegyi élet rossz neki testileg, lelkileg, fátyollal vonja be az életét, eltorzítja; hogy nem türelmetlenséget, kegyetlenséget vált ki belőle, mint a legtöbb emberből, hanem álmodozóvá teszi, eltávolítja az élettől és valami sötét, fájdalmas vágyódást ébreszt benne, ami állandóan rabul ejti lelkét.

Özvegyi éveiben csak a zenében talált igazi örömöt, meg egy-egy eldugott fészekben, ahol nagyokat sétálhatott s belefeledkezhetett a természet szépségeibe; s mióta kitört a háború, egyetlen egyszer hagyhatta el Londont, akkor arra a három napra, Kestrelben.

Útban hazafelé aggodalmaskodva vizsgálta végig, gondolatban mindazokat a tényeket, amikből arra következtethetett, hogy Fort szerelmes Noelbe. Hányszor is volt náluk, mióta visszajött? Mindössze háromszor... három esti látogatásra! És nem volt vele négyszemközt egyetlen egy pillanatra sem! Mielőtt ez a szerencsétlenség történt leányával, nem vett észre semmit Fort viselkedésében; de újabban, mióta olyan élesen figyeli, feltűnt, milyen nagy tisztelettel néz rá, mennyire ellágyul hangja, mikor hozzá beszél, s egyszer, mikor Noel kiment a szobából, milyen fájdalmas pillantást vetett utána s szinte magábarogyott távollétében. Hát a kislány? Kétszer kapta rajta, hogy Forton felejti tekintetét, mikor a férfi nem néz rá, s valami elgondolkozó érdeklődés volt szemében. Emlékezett rá, hogy mint kisgyermek így figyelt néha egy-egy felnőttet, aztán egyszercsak váratlanul odacsatlakozott hozzá és feltétlen, rajongó híve lett. Igen, figyelmeztetnie kell Noelt, mielőtt túlságosan belebonyolódna. Túlzott erkölcsösségében hirtelen nagyot esett Fort iránti véleménye. Eddig csak szabadgondolkozónak ismerte és íme, most kisült róla, hogy szabadon is él. Szegény kis Nollie! Megint veszedelem fenyegeti! Minden férfi egy-egy farkas, s mind kész reátörni.

Lavendie-t és Noelt a szalonban találta, a befejezéshez közeledő kép előtt álltak. A lelkész nézte nehány pillanatig, aztán elfordult.

- Nem találod, apus, hogy hasonlít hozzám?

- Nagyon hasonlít, de engem bánt. Nem tudom megmondani, miért?

Látta, hogy a festő mosolyog, így mosolyog egy festő, ha jelenlétében kritizálják képét.

- Talán a szinezés ellen van kifogása, *monsieur*?

- Nem, nem; mélyebben rejlik a baj. Az arckifejezésben. Mire vár?

Lavendie ajkán elhalt a tiltakozó mosoly.

- Én így látom őt, *monsieur le curé*.

Pierson megint a kép felé fordult, majd hirtelen eltakarta szemét.

- Úgy néz, mint egy «megszállott», - mondta és kiment a szobából.

Lavendie és Noel ottmaradt a szobában a képre szegezett tekintettel.

- Megszállott? Mit jelent ez, *mademoiselle*?

- Valami olyasfélét, hogy rossz szellemek laknak benne.

És tovább bámulták a képet, míg végre megszólalt Lavendie:

- Azt hiszem, egy kicsit igen sok a fény itt a füle mellett.

2.

Ugyanazon este, lefekvés előtt behívta magához Noelt Pierson.

- Nollie, szeretnék közölni veled valamit. Fort kapitány olybá vehető, mintha házasember lenne, ha névszerint nem is az.

Látta, hogy Noel mélyen elpirult és érezte, hogy neki is arcába szökik a vér.

Noel nyugodtan mondta:

- Tudom, Leilával.

- Azt akarod ezzel mondani, hogy Leila szólt neked?

Noel a fejét rázta.

- Akkor hát honnan tudod?

- Rájöttem. Apus, ne bánj, kérlek, még mindig úgy velem, mint egy kis gyerekkel. Mi értelme most már?

Pierson leült a székre a kandalló elé s kezébe temette arcát. Kezének remegéséből, vállának rezdüléséből látta Noel, hogy érzéseivel küzd, talán éppen zokogását fojtja vissza; ölébe ült, magához szorította apja kezét, arcát s halkan sugta:

- Apus! Drága apus!

A lelkész átölelte leányát; sokáig ültek így összesímulva, szótlanul.

HATODIK FEJEZET.

1.

A csendes érzelmi kitörést követő nap vasárnap volt. Noel, az éjszaka felgerjedt vágyát követve, olyan jó akart lenni apjához, amennyire csak kitelt tőle s azt mondta:

- Akarod, hogy elmenjek a templomba?

- Hogyne akarnám, Nollie.

Mit is válaszolhatott volna egyebet? Neki otthont, vígasztalást, megbocsátást jelentett a templom, oda kell, hogy elvigyék az emberek bajaikat, bűneiket... a bűnösök menedékhelye, kegyesség forrása, a megbocsátásé, szereteté. Nem hinni ebben, annyi év után, élete művének megtagadása lett volna, Isten házának lebecsülése.

Együtt mentek tehát apa és leánya, mert Gratian leutazott Georgehoz weekendre. Noel nyugodt léptekkel haladt el az oldalhajó felé, üres templomi ülésükhöz, a szószék alatt. Le nem vette szemét az oltárról s nem vette észre a jelenléte által okozott izgalmat, amely teljes egy óra és húsz percen át tartotta fogva a híveket.

Mögötte néma csodálkozás árja morajlott, rosszalás, felháborodás szakadatlan árama keringett. Rendre, rendre rászegeződött minden tekintet, vele foglalkozott minden kritika. Minden álló vagy térdelő, vagy ülő lélek arra az egy áhítatban meghajtott főre sugározta, az istentisztelet dörgő, zengő, szónokló hangjának hullámainál, szemét... nevetségesnek találták ezt a nagy jámborságot valakinél, aki megcsalta apját, elárulta hitét, társadalmi osztályát. Persze, meg kell, hogy bánja bűnét és a templom megfelelő hely erre, de mégis van valami szemérmetlenség abban, ahogy mindnyájuk szemeláttára vezekel; folt volt az egyházi tekintély makulátlanságán, nagyon is szemmellátható szakadás papjuk talárján.

Noel alakja volt három hét óta gyujtópontja a kényelmetlen értetlenségnek, kíváncsiskodó szívboncolásnak. Anyák remegtek, hogy férjeik látták őt. A férfiak érzése elítélés és kívánás között ingadozott. A fiatalság csodálkozott és nevetési ingerrel küzdött. Az öreg lányok nem is tudtak ránézni. Itt-ott akadt egy-egy férfi, vagy nő, akik már szemtől-szembe látták az életet és egyszerűen sajnálták szegénykét!

Mindazok, akik személyesen ismerték, azon törték fejüket, hogyan viselkedjenek, ha majd találkoznak a kivonulásnál. Mert igaz ugyan, hogy csak öten-hatan kerülhettek mindössze a közelébe, de mindnyájan tudatában voltak annak, hogy bármelyikükkel megtörténhetik, sőt sokan egyenesen kötelességüknek tartották, hogy belekerüljenek a féltucatba, legalább megállapíthatják egyszer s mindenkorra magatartásukat vele szemben.

Igazán nehéz próbára tette az emberi természetet, az egyház iránti tiszteletet. A fiatal alak mozdulatlansága, hogy lehetetlen volt meglátni arcát, nem lehetett megítélni lelkiállapotát, a titkos szégyenkezés, hogy ennyire izgatja őket, megzavarja áhítatukat valami, nemiséggel kapcsolatos gondolat, az Isten házában... egy bizonyos kegyetlen védekezéssé tevődött össze a tömeglélekben, s csak egy hajszál választotta el attól, hogy támadás dühévé ne fajuljon.

Noel félig-meddig tudatában mindennek, állt, ült, térdelt. Egyszer-kétszer észrevette apjának rászegezett tekintetét; és még mindig az este felébredt szánakozás, lelkiismeretfurdalás hatása alatt, valósággal imádatot érzett a sovány, komoly arc iránt. De azért arckifejezése többnyire olyan volt, ahogy Lavendie vászonra vetette - valaki várja az élet pillanatát, a nehány futó, megkapó érzést, melyet a lét az emberi szív számára tartogat - sem mohóság, sem éhség nem volt arcában, csak álmodozás és várakozás, a minden pillanatban meleg, mélységes ragyogásra készség, hogy a következő pillanatban már ismét visszatérjen álomvilágába.

Mikor elhalt az orgona utolsó rezgése is, Nollie még mindig ott ült, egészen mozdulatlanul, egy pillantással sem nézett körül. Nem volt második istentisztelet, a hivők özönlöttek kifelé mögötte, szétszóródtak az utcán, a téren, mielőtt megmozdult volna. Egy ideig habozott, benyisson-e a sekrestyeajtón, aztán hazafelé indult egyedül.

Ez az óvatos elszigetelődés robbantotta ki valószínűleg a végső döntést. Mindig veszedelmes, ha nincs szelep, ha nincs mentő nyílás a túlfűtött érzések számára. A gyülekezet úgy érezte, hogy megcsalták. Ha Noel is kiment volna azokkal, akiknek ájtatoskodását megzavarta jelenlétével, ha a kivonulása alatt néhányan kimutathatták volna megvetésüket, mások egy bizonyos tüntető ostracizmusról tehettek volna tanúságot, megnyugodott volna a megsértett társadalmi erkölcs; az alvó kutyák tovább alhattak volna, mert hamarosan megszokottá válik minden és végtére is a háború sokkal inkább foglalkoztatta az embereket, mint a társadalmi erkölcs. De nem így történt és az érzés, hogy minden vasárnap ezentúl el kell, hogy tűrjék ezt a szégyent, majdnem egy tucat embert mozgatott meg, egymástól egészen függetlenül, s ugyanannyi névtelen és aláírt levél elindítását vonta maga után, egy bizonyos városnegyed felé. London nem alkalmas hely egyházközségi összeesküvésekre. Vidéken többé-kevésbbé nyilvános gyűléseket, megbeszéléseket váltott volna ki hasonló eset s valószínűleg valami végleges elhatározásra vezetett volna, de Londonban csak így lehetett elintézni a dolgot. Különben is sok embernek telik titokzatos gyönyörűsége névtelen levelek írásában... az ilyen kitörések valami ellenőrizhetetlen vágy teljesülését jelentik, hogy leszámoljanak azokkal, akik nyugtalanító, kellemetlen érzést okoztak nekik, megsértették őket, a nélkül, hogy alkalmat adnának a sértőknek további sértésre, vagy nyugtalanításra.

Postára tett levelek gyakran érkeznek meg rendeltetési helyükre.

2.

Szerdán reggel, a hivőknek szánt fogadóórában dolgozószobájában ült Pierson, mikor a lány bejelentette:

- Rushbourne kanonok, sir.

Egy régi iskolapajtása lépett be, akivel nagyon ritkán találkozott az utóbbi években. Alacsony, ősz emberke volt a látogató, méltóságteljes tartású; kerek, rózsás, jókedvű arcából józan jóság sugárzott, kék szeme kissé élesen fénylett. Kezet szorított Piersonnal s dörgő, a hivatás gyakorlásában kenetteljessé vált hangon mondta:

- Kedves Edwardom, milyen régóta nem találkoztunk! Emlékszel a jó, öreg Blakewayre? Éppen tegnap beszéltem vele. Egy cseppet sem változott. Úgy örülök, hogy újra látlak. - Felnevetett, kissé idegesen hangzó hahotával. Aztán néhány percig a háborúról beszélt, a régi kollegiumi évekről; Pierson csak nézte és gondolta magában:

- Vajjon miért jött?

- Valami mondanivalód van, úgyebár, Alec? - kérdezte végre.

Rushbourne kanonok előrehajolt székében s látható erőlködéssel mondta:

- Igen, beszélni szerettem volna veled egy kicsit, Edward. Remélem, nem veszed rossznéven. Igazán remélem.

- Miért venném rossz néven?

Rushbourne kanonok szeme még jobban villogott, őszinte barátság sugárzott arcáról.

- Tudom, jogod van azt mondani: törődj a magad dolgával! De én elhatároztam, mint jóbarátod, hogy eljövök, remélem, sikerül megkímélnem téged... hm... - hebegett, dadogott, aztán újra kezdte. - Azt hiszem, tudnod kell, hogy a híveid úgy érzik... hm... hogy... hm... nagyon kényes helyzetben vagy. Nem követek el indiszkréciót, ha bizalmasan figyelmeztetlek, hogy levelek mentek a főnöködhöz; úgy-e, megérted, mit akarok mondani? Higyjél nekem, öreg barátom, hogy az irántad érzett régi szeretetem vezérel cselekedetemben, hidd el, igazán semmi más, biztosítlak róla.

A beállott csendben hallani lehetett lélekzését, mint akit kissé már kikezdett az asztma, miközben folytonosan símogatta vastag, fekete nadrágba bujtatott térdét, s egész arca jóakaratú, aggodalmaskodó barátságtól sugárzott. A nap rásütött az egymástól annyira különböző két feketeruhás alakra; s előhívta ruhájuk lappangó halványzöldes kopottságát, a papi reverendák rendes ismertetőjét.

Végre megszólalt Pierson:

- Köszönöm, Alec, értem.

A kanonok nagyot sóhajtott.

- Nem is képzeled, milyen könnyen félremagyarázzák, hogy itt él veled; úgy érzik, hogy ez... kihívás. És kénytelenek is ezt érezni, azt hiszem... és félek, hogy... a következmény...

Elhallgatott, minthogy Pierson behunyta szemét.

- Azt akarod ezzel mondani, hogy választanom kell leányom és híveim között?

A kanonok bő szóáradattal akarta elvenni a kérdés élét.

- Látogatásom teljesen magánjellegű, kedves barátom; nem tudok erre nézve semmi határozott választ adni. De annyi bizonyos, hogy nagy az elégedetlenség és ezt akartam tudomásodra hozni. Azt hiszem, nem láttad elég világosan...

Pierson elhárító mozdulatot tett kezével.

- Nem tudok erről beszélni.

A kanonok felállt.

- Hidd el, Edward, hogy mélyen veled érzek. Úgy éreztem, hogy kötelességem figyelmeztetnem téged. - Feléje nyujtotta kezét. - Isten veled, kedves barátom. Kérlek, bocsáss meg - s ezzel, kiment.

A hallban olyan ostoba, kínos jelenet játszódott le, hogy este alig tudta elmondani Mrs. Rushbournenak.

- Amint kijövök szegény barátomtól, nekiszaladok egy gyermekkocsinak s a fiatal anya, akit mint ilyen kis csöppséget láttam utóljára, - kezét csípőjéhez tartotta - ott állt mellette, sétához igazgatta el. Megdöbbentem s félek, hogy valami nagy ostobaságot kérdeztem: Kis fiú? Szegény fiatal teremtés rámnézett. Olyan nagy szeme van és olyan csodaszép, egész különös.

- Rólam beszélt apussal? - kérdezte.

- Kedves, ifjú hölgyem - mondtam - látja, én olyan régi barátja vagyok. Bocsásson meg.

Aztán azt mondta:

- Azt fogják kívánni tőle, hogy mondjon le?

- Ez teljesen öntől függ, - feleltem.

- Miért mondtam ezt, Charlotte? Egyszerűen be kellett volna, hogy fogjam a számat. Szegény, fiatal teremtés! Milyen fiatal! És az a kis baba!

- Ő főzte, ő egye, Alec - felelte Mrs. Rushbourne.

HETEDIK FEJEZET.

1.

Mikor becsukódott az ajtó a látogató mögött, Pierson egyre növekvő haraggal szívében járkált alá és fel dolgozószobájában. A lánya, vagy hívei! A régi angol alapelvet: A házam az én váram! sértették meg benne. Hát nem kötelessége oltalmazni leányát, segíteni, hogy őszinte töredelmességgel visszaszerezze lelki erejét, békéjét? Nem cselekszik-e igazi keresztény szellemben, mikor a legnehezebb utat választja magának és leányának? Másítsa meg elhatározását és hagyja veszedelemben forogni leánya lelkét, vagy pedig mondjon le egyházközségéről - milyen brutális válaszút! Ez volt világának középpontja, az egyetlen hely, ahol a magafajta magányos ember valahogy mégis otthonosan érezhette magát. Ezer finom fonál fűzte templomához, híveihez, ehhez a házhoz... mert arról szó sem lehet, hogy itt éljen tovább, ha lemond templomáról.

De főképpen felháborodott csodálkozás tombolt benne, hogy mikor úgy cselekedett, ahogy legfőbb kötelességének érezte, megtámadhassák hívei.

Szenvedélyesen szerette volna tudni, mit éreznek, gondolnak hívei, akik mellett mint barát állott, akikért annyit dolgozott, olyan hosszú idő óta s kiment az utcára. De ennek a kérdésnek a lehetetlensége olyan szembeszökő volt, hogy még alig ért a Térre, átlátta maga is. Az ember nem mehet oda valakihez, hogy rákiáltson:

- Állj, mondd meg legbensőbb véleményedet!

És egyszer csak rájött, hogy milyen távol áll mindenkitől. Vajjon egyházi szolgálata közelebb hozta-e szíveikhez? Most, mikor olyan nagy szüksége lett volna megtudni az igazságot, minden ajtó bezárult előtte. Csak úgy találomra benyitott egy papírüzletbe; a tulajdonos basszust énekelt a kórusban. Minden vasárnap találkoztak az utóbbi hét évben. De mikor most, ezzel az égő megtudnivágyással ott állt vele szemben, a pult előtt, úgy érezte, mintha

először látná életében. Az orosz közmondás jutott eszébe: «Mások szíve sötét erdő», miközben megkérdezte:

- Nos, Hodson, mi hír a fiáról?

- Semmi új, Mr. Pierson, köszönöm az érdeklődést; semmi új jelenleg.

S Piersonnak úgy tetszett, amint ránézett a vele szemben álló férfi őszülő szakállal keretezett arcára, hogy ez is azt gondolja:

- Ó, hát mi újság az ön lányánál?

Sohasem fogja senki megmondani a szemébe, amit gondol. Két ceruzát vásárolt és kiment. Az utca másik oldalán egy madárkereskedő boltja volt, az asszony vezette most az üzletet, férjét besorozták. Nem nagyon jó szívvel viseltetett Pierson iránt, mert tudta, hogy szemrehányásokat tett férjének, amiért pacsirtát és másféle vad madarat is tartott kalitkában.

Most elszántan vágott át az úton, megállt a kirakat előtt s benézett, abban a reményben, hogy ettől a barátságtalan asszonytól meghallja az igazat.

- Van valami híre a férjéről, Mrs. Cherry?

- Nincs semmi, Mr. Pierson. Ezen a héten még nem kaptam tőle levelet.

- Nem vitték még ki a frontra?

- Nem, Mr. Pierson, még nem.

Arca teljesen közömbös volt; egészen kifejezéstelen. Piersonban őrült vágy ébredt, hogy odakiáltson:

- Asszony! Mondd hát ki, az Isten szerelméért, ami a nyelveden van, mondd meg, mit gondolsz rólam és a leányomról. Ne törődj a papi ruhámmal!

De éppen annyira nem tudta megkérdezni, mint ahogy az asszony nem tudta megmondani, ami a nyelvén volt. És egy «Jónapot»-tal tovább ment.

Nincs az a férfi vagy nő, aki elárulna valamit, hacsak nem részegek. Egy korcsma előtt ment el. Egy pillanatig habozva megállt, de attól félt, hogy valami durvaságot mondhatnak Noelre és ez visszariasztotta. Továbbment megint. S ekkor hirtelen szembenézett a valósággal. Igaz, hogy azért indult el hazulról, mert hallani akarta, amit róla gondolnak, de nem volt olyan komoly ez az akarás, nem tudta volna elviselni a valót. Igen sokáig élt minden kritikán felül, igen sokáig engedhette meg magának, állásánál fogva, hogy megmondja másoknak a maga véleményét.

Amint ott állt a népes utcán, megrohanta a vágy a vidék után; nehéz helyzetében mindig ezt a vágyat érezte. Elővette jegyzőkönyvét. Szerencsés véletlen; majdnem egész napja szabad volt. Éppen arra jött egy omnibusz; ezzel messze kimehet. Felmászott és elvitette magát Hendonig. Ott leszállt és gyalog folytatta útját.

Ragyogó napsütés volt és meleg, a májusi virágok teljes pompában. Gyors léptekkel ment végig az egyenes úton, amíg Elstree Hillre jutott. Itt megállott egy pillanatra, lenézett az iskolakápolnára, a krikettpályára, az alant elhúzódó tágas térségre. Csend mindenütt. Ebédidő. Egy ló nyerített valahol és egy kóbor macska állott meghökkenten a nagy fekete alak láttára, aztán lapulva bujt át a kerítésen és meggörbedt háttal dörzsölte magát lábával, farkahegye kunkorodva mozgott ide-oda. Pierson lehajolt, megsímogatta a kis teremtés fejét, de a macska halk miákolással begyeskedett át az úton. Pierson is tovább ment, el a falu mellett, át egy kerítésen a mezőösvényre. A fiatal lóhere szélén, a vadrózsakerítés alatt hanyatt lefeküdt, magamellé tette kalapját, karját összefonta mellén, mint valami régi szarkofágra kőből

kifaragott keresztesvitéz mása. Mozdulatlanul feküdt ugyan, akár egy kővitéz, de szemét nem húnyta le, tekintete belemélyedt a kékségbe; pacsirta énekelt a magasban. Az ének felfrissítette lelkét; ez a szenvedélyes, gondtalan csattogás felébresztette egész szépségszeretetét s lázadozását az ilyen gyilkos, kegyetlen világ ellen. Ó! ha ezzel a dallal átröpülhetne egy vídámabb kedélyvilágba, ahol nincs semmi utálatos, kemény, kegyetlen, s a Megváltó szelíd arca örök szeretetet sugároz!

A májusi virágok napfényben tobzódó illata átitatta érzékeit; behúnyta szemét s egyszerre, mintha tiltakoznának a pillanatnyi kilengés ellen, még fokozottabb erővel rohanták meg elfojtott gondolatai. Ez az ügy lényének legmélyebb gyökérszálait támadta meg; szörnyű, titokzatos jelentősége volt. Ha követi lelkiismerete szavát, nem tarthatja meg híveit; de hiszen akkor homokra épült minden, nincs semmi mélyebb realitása, csak konvencióban gyökerezik. Jótékonyság, megbocsátás az őszintén levezekelt bűnökre... mi lesz mindebből? Vagy *ő* téved abban, hogy őszinte, nyílt bűnbánatot követelt Noeltől, vagy azok cselekesznek helytelenül, mikor elkergetik ettől a lehetőségtől. Ezt a két ellentétet nem lehet áthidalni. De ha tévedett, hova forduljon most, mikor már megtette a legnehezebb lépést? Az egyháza csődöt mondott az eszményeivel.

Pierson úgy érezte mintha letaszították volna a világ végéről, lábaival a világürben, feje körül vakító felleg.

- Én nem tévedhettem - töprengett magában. - Minden más út annyival könnyebb lett volna! Feláldoztam a büszkeségemet és szegény kislányomét is; milyen szívesen engedtem volna elfutni szegénykét. Ha ezért megköveznek és pellengérre állítanak, hol marad akkor az én imádott vallásomnak az eleven ereje? Mi értelme van az egésznek? Káprázatot, délibábot szolgáltam? Nem tudom és nem akarom elhinni. Valami hiba van bennem, valami hiba van... de hol, micsoda?

Átfordult, arcára feküdt és imádkozott. Vezérletért, felszabadulásért imádkozott, hogy vonuljon el a dührohamok fergetege, amelyek fel-felcsapnak benne és elsodrással fenyegetik; múljon el tőle a személyes sértődöttség, a gyalázatos árulás érzése. Olyan becsületesen igyekezett mindig azt teljesíteni, amit helyesnek ítélt, feláldozta érzékenységét, minden titkos, könnyen sérthető büszkeségét önmagára és leányára. És ezért dobják ki!

Talán az imádkozástól, vagy a lóhere puhaságától, illatától kissé megnyugodott. A távolból látta a Harrow-templom tornyát. Az egyház! Nem. *Az* nem téved... nem tévedhet! A tévedés ő benne van.

- Nem vagyok praktikus - gondolta magában. - Úgy van, tudom. Mindenki álmodozónak, inpraktikusnak tart. Vajjon bűn ez?

Bárányok legeltek a szomszédos mezőn; elnézte ugrándozásukat, szíve megkönnyebbült. Lerázta a lóhere virágporát fekete ruhájáról s megindult hazafelé. A fiúk kriketteztek már s megállott néhány percre, nézte őket. Nem látott krikettezni a háború kitörése óta. Mintha egy egész más világ lett volna itt... a kalapácsok koppanása, az éles, fiatal hangok s a távolból egy repülőgép zúgása hallatszott, Hendon felé vonulóban. Az egyik fiú szép ütésére elkiáltotta magát:

- Jó játék volt!

Aztán egyszer csak észbekapott, hogy milyen különösnek látszhatik ezen a zöld téren, mennyire nem illik ide s visszafordult a London felé vivő útra.

Lemondani; megvárni az eseményeket; elküldeni Noelt... a három út közül csak az utolsót érezte lehetetlennek.

- Igazán olyan messze vagyok tőlük, hogy ezért elkívánhatnak körükből? - gondolta. - Ha így van, inkább elmegyek. De nem akarom elhinni. Még egy bukás életemben. De nem akarom elhinni; nem tudom.

A hőség tikkasztó lett, Pierson nagyon elfáradt, amíg az omnibuszig ért s végre lehűthette kissé magát a léghuzatos kocsiban. Hat óra volt, mikor hazaért s nem evett semmit reggel óta. Az volt a szándéka, hogy megfürdik s lefekszik vacsoráig. Felment hálószobájába.

Szokatlan csend honolt fenn. Kopogott a gyermekszoba ajtaján. Senki. Üres. Keresztülment Noel szobáján, de ez is üres volt. A szekrény nyitva maradt, mintha valaki nagy sietve szedett volna ki mindent, Noel toalettasztala is le volt ürítve. Izgalmában erősen csengetett. A régi-divatú kis harang hangja messze csilingelt. Bejött a szobalány.

- Hol van Miss Noel, meg a dada, Susan?

- Nem tudtam, hogy már meg tetszett jönni, sir. Miss Noel ezt a levelet hagyta itt, hogy adjam át. Ők... én...

Pierson elhallgattatta egy kézmozdulattal.

- Köszönöm, Susan. Hozzon, kérem, teát.

A felbontatlan levéllel kezében várt, amíg a lány kiment. A feje szédült, leült Noel ágyára, úgy olvasta:

«Drága Apus!

Az az ember, aki ma reggel nálad volt, megmondta, hogy mi van készülőben. Én egyszerűen nem tűrhetem ezt. Dadit és a kisbabát egyelőre leküldöm Kestrelbe, én Leilához megyek éjszakára, majd kigondolok valamit magamnak. Tudom, hogy tévedés volt hazajönnöm. Nem törődöm azzal, hogy mi lesz velem, de azt nem tűröm, hogy téged bántsanak. Úgy találom, undorító az emberektől, hogy téged támadnak az én hibámért. Susantól voltam kénytelen pénzt kérni kölcsön... hat fontot. Ó, drága apus! Bocsáss meg.

Szerető

Noeled.»

Kimondhatatlan megkönnyebbüléssel olvasta a levelet. Mindenesetre tudja, hogy hol van... szegény akaratos, elhamarkodott, melegszívű kislánya.

Tudja, hogy hol van és felkeresheti. Megfürdik, teázik és elmegy Leilához; visszahozza Noelt. Szegény kislány! Azt hiszi, azzal, hogy elment a háztól, elintéz egy olyan mélységes dolgot!

Nem sietett; nagyon fáradtnak érezte magát. Majdnem nyolc óra volt, mire elindult. Üzenetet hagyott hátra Gratiannak; úgy sem szokott soha hazajönni kilenc utánig a kórházból.

Még világos volt és most, a hűvös légben felfrissülve szívta magába az est szépségét.

- Isten úgy alkotta ezt a világot - töprengett magában - hogy minden küzködésünk, szenvedésünk mellett is mindig örvendjünk az életnek, ha süt a nap, vagy ragyog a hold és csillagos az ég. Még mi sem tudjuk elrontani ezt a szépséget.

A Regent-parkban még virágzott az orgona és az aranyeső, pedig már június volt. Pierson úgy nézte a színes bokrokat, amilyen pillantást a szerelmes vethet hölgyére arramenőben. De hirtelen lelkiismeretfurdalás szállta meg. Mrs. Mitchett és az a fekete szemű lány, aki vele volt akkor Szilveszter este, mikor megtudta saját leányának tragédiáját, teljesen kimentek azóta az eszéből. Vajjon mit csinál *az* a szegény lány? Nagyon türelmetlen volt vele csökönyös egykedvűsége miatt. Mit tudhat a mások szívéről, ha még a magáét sem ismeri, nem

tudja fegyelmezni érzéseit, haragját, lázongását, nem tudja vezetni leányát a biztos rév felé. És Leila! Nem ítélte el túlságos szigorúan gondolatban? Milyen hatalmas, milyen különös ez a nemi ösztön, hatalmába kerít minden élő lényt, megragadja, magával sodorja, aztán kimerülten félredobja, otthagyja védtelenül.

Néhány halványszürke munícióskocsi robogott végig, napbarnított fiúk ültek rajta barna egyenruhájukban. Életerő, halálerő... ugyanaz; a nagy, kifürkészhetetlen mozgatóerő, csak egyetlen menedék van előle, a Mennyei Atya ölelő karja. Blake egy régi kis stanzája jutott eszébe:

Arasznyi, kinos földilét azért lett osztályrészünk,
Hogy méltók legyünk az öröklétre.
És napsütött test, vágyó ifju éltünk
Árnyak csupán, szenvedések bére.

Majd, ha lelkünk méltó lesz öröklét szent tüzére,
Eltünnek majd az árnyak mind és szól hozzánk az Úr:
- Bárányok, el a terhekkel, ne jöjjetek félve,
Örüljetek, im megnyilott a dicsfényes azur! -

Elviselni a szerelem forró leheletét! A bárányok ott a mezőn, ma délelőtt, esetlen kis szökelléseikkel, furcsa, remegő kis farkukkal, ahogy fekete kis orrukkal a fűben szimatoltak... mindmegannyi csodái a gondtalan vídámságnak a mező virágai között. Bárány, virág, napsugár! Éhinség, falánkság és a nagy szürke ágyúk! Útvesztő, vadon; s a hiten kívül micsoda kiút, miféle ösvény vezeti az embereket, hogy ne bolyongjanak reménytelenül a vadonban?

- Tartsa meg Isten a szeretetbe, a könyörületbe, az eljövendő életbe vetett hitünket - gondolta.

Egy vak ember ment el mellette, kutyájával. Az állat nyakára kis tál volt kötve, a pénznek, a koldus verklit forgatott. Pierson egy shillinget tett a tálcába. A koldus abbahagyta a játékot s feléje forgatta szemefehérjét.

- Nagyon szépen köszönöm, uram. Most már hazamehetek. Gyerünk, Dick!

Tapogatózva fordult be a sarkon, kutyája előtte sietett, pórázán. Egy akácfán, elrejtőzve, esti dalába kezdett egy rigó s egy másik nagy, szürke munícióskocsi zörgött végig az úton.

2.

A toronyóra kilencet ütött, mikor Leila lakásához ért. Felment, csengetett. Benn elhallgatott egy zongora; Noel nyitotta ki az ajtót. Visszahökkent, mikor meglátta, ki áll előtte.

- Miért jöttél el, apus? - kérdezte. - Kár volt.

- Egyedül vagy?

- Egyedül. Leila ideadta a kulcsát. Ma tízig marad a kórházban.

- Haza kell jönnöd velem, szívecském.

Noel becsukta a zongorát s leült a pamlagra. Arcán ugyanaz a kifejezés ült, mint mikor megmondta neki, hogy nem mehet férjhez Cyril Morlandhoz.

- Nézd, Nollie, - mondta - ne légy gyerekes. Együtt kell, hogy átharcoljuk.

- Nem.

- Szívecském, ez tiszta gyerekesség. Azt hiszed, az, hogy te véletlenül otthon vagy, nem befolyásol engem elhatározásomban, hogy mit véljek kötelességemnek?

- Igen, az én otthonlétem számít. Azok az emberek nem törődnek semmivel, amíg nem nyilvános a botrány.

- Nollie!

- De igen, úgy van, apus! Természetes, hogy úgy van, te magad is tudod jól. Ha nem vagyok otthon, legfeljebb sajnálnak, hogy olyan rossz leányod van. És igazuk is lesz. Rossz leányod vagyok.

Pierson mosolygott.

- Éppen így tettél, mikor egész picike voltál.

- Bár megint kicsi lehetnék, vagy pedig tíz évvel idősebb. Ez a *félidő*... De nem megyek haza veled, apus, hát hiába való minden.

Pierson leült melléje.

- Egész nap ezen gondolkoztam - mondta nyugodtan. - Talán tévedtem, büszkeségemben hibát követtem el, mikor először hallottam szerencsétlenségedről. Talán vállalnom kellett volna akkor bukásom következményeit, le kellett volna mondanom és elutaznom veled valahova. Végtére is, ha valaki nem képes oltalmazni a rábízott lelkeket, legyen annyi ereje, hogy levonja a következményeket.

- De te *képes* vagy rá - kiáltott fel Noel hevesen. - Apus, te *képes* vagy rá!

- Attól félek, hogy nem vagyok. Valami hiányzik belőlem, nem tudom pontosan megmondani, micsoda, de valami nagyon hiányzik.

- Nem hiányzik semmi. Csak éppen, hogy igen jóságos vagy... ez az egész.

Pierson a fejét rázta.

- Nollie, ne!

- De igen - kiáltott Nollie. - Igen szelíd vagy és igen jó. Könyörületes vagy és egyszerű; és hiszel a másvilágban; ez a bajod, apus. Azt hiszed, *azok* is hisznek, azok, akik ki akarnak kergetni minket? Azok még azt sem hiszik el, amit ők mondanak. Gyűlölöm őket, és néha gyűlölöm az egyházat is. Vagy kegyetlen, vagy szűkkeblű, vagy külsőséges. - Elhallgatott, olyan borzasztó volt apjának arckifejezése; iszonyat és kínszenvedés különös keveréke tükröződött rajta, mintha saját, még hangot nem öltött árulását hurcolták volna közszemlére.

- Vadakat beszélsz - mondta. - Nem szabad ilyesmit mondanod; ez káromlás, bűn.

Noel ajkába harapott; mereven, szótlanul ült a magas, kék párnához támaszkodva. Aztán megint kitört:

- Évekig rabszolgája voltál ezeknek az embereknek: nem volt semmi örömöd, és nem kaptál szeretetet. És nem törődnek vele, ha meghasad is a szíved miattuk. Nem törődnek semmivel, amíg még látszólag rendben van minden. Apus, ha engeded, hogy bántsanak, sohasem bocsátom meg neked.

- És mit szólsz ahhoz, ha *te* bántasz meg, Nollie?

Noel forró arcához szorította kezét.

- Ó, nem! Ó, nem! Azt nem akarom... nem. Soha többet. Elég volt egyszer.

- Jól van, gyermekem. Akkor hát gyere szépen haza velem s meglátjuk, mi okosat tehetünk. Nem nyugodhatom abba bele, hogy elfussál tőlem.

Noel keze lehanyatlott.

- Látod, kétszer megtettem, amit akartál és mind a kétszer rosszul sült el. Ha nem mentem volna templomba vasárnap, a te kedvedért, talán sohasem jutott volna ennyire a dolog. Te nem *látod* a dolgokat, apus. Én mindjárt tudtam, pedig az első sorban ültem. Tudom, milyen az arcuk, mit gondolnak.

- Az ember tegye azt, ami helyes, Nollie, a többivel ne törődjön.

- Igen, de mi a helyes? Nem helyes, hogy megbántsalak és nem is akarlak megbántani.

Pierson most hirtelen megértette, hogy hiábavaló minden rábeszélése.

- Mit szándékszol hát tenni?

- Azt hiszem, lemegyek Kestrelbe holnap. Thirza néni, tudom, szívesen lát. Beszélek Leilával.

- Bármire határozod magad, ígérd meg, hogy közlöd velem.

Noel bólintott.

- Borzasztó, borzasztó fáradtnak látszol, apus. Adok neked valami orvosságot.

Egy kis háromszögű szekrényhez ment és lehajolt. Orvosság! Az orvosság, amire neki szüksége van, nem a testének kell. Tudni, hogy mi a kötelessége... ez, csakis ez gyógyíthatja meg!

Egy dugó hangos robajára összerezzent.

- Mit csinálsz, Nollie?

Noel kipirult arccal egyenesedett fel, egyik kezében egy pezsgőspalackot tartott, a másikban piskótát.

- Igyál ebből egy kicsit; én is iszom.

- Szívem, - tiltakozott Pierson ijedten - ez nem a tied.

- Igyál csak, apus! Nyugodt lehetsz, hogy Leila sohasem bocsátaná meg nekem, ha ilyen állapotban engednélek haza. Különben is meghagyta, hogy vacsorázzam. Igyál csak. Küldj majd neki valami szép ajándékot. Igyál! - És toppintott lábával.

Pierson elvette a poharat s kortyonként kóstolgatott, szürcsölt. Nagyon jó volt. Nem is vette eddig észre, mennyire ki volt éhezve ételre, italra. Noel másodszor jött vissza a kredenctől; az ő kezében is volt egy pohár, meg piskóta.

- Látod, már sokkal jobb színben vagy. Most menj szépen haza, ülj kocsiba, ha ugyan kapsz; és mondd meg Gratiannak, hogy hízlaljon fel egy kicsit, mert a végén már nem marad tested; pedig nem végezheted a kötelességedet test nélkül, ugyebár?

Pierson mosolygott és kiitta pezsgőjét.

Noel elvette a poharat tőle.

- Ma este te vagy az én gyermekem. Szépen aludni küldelek. Ne búsulj apus, majd rendbejön minden.

Karonfogta apját s lekísérte a lépcsőn; a kapuból még csókot intett utána.

Pierson úgy ment haza, mintha álomban járna. Még nem sötétedett be egészen, de a hold már feljött, majdnem telt tányérjával és a felderítő fénycsóvák már megkezdték éjjeli vándorlásukat. Az árnyakkal, kísértetekkel teli égbolt sugallta talán Piersonnak hirtelen támadt ötletét.

A Sors keze kell, hogy benne legyen ebben is! Miért ne menne ki Franciaországba? Végtére is miért ne? Nálánál jobban megfelelő ember jön majd a helyére, aki megérti az emberi szíveket, ismeri a világot; és ő kimehet oda, ahol a halál leegyszerűsít mindent, ahol nem tévedhet.

Egyre gyorsabb léptekkel haladt, majdnem ujjongó megkönnyebbüléssel. Thirza és Gratian majd vigyáznak Nollie-ra, sokkal jobban, mint ő. Igen, egész biztos, hogy ez felsőbb rendelés!

Holdvilág árasztotta most el a várost; acélkék volt minden, maga a levegő is acélkék; csodálatos szépségű álomvároson haladt keresztül Pierson élénk fellelkesültségében. Nemsokára ott lesz, ahol az a szegény fiú és millió meg millió más adta oda az életét; lápban, bombák közt, felszaggatott, szürke földben, megtépett fák alatt, ahol mindennap újra keresztrefeszítik Krisztust... ott lesz, ahova annyiszor vágyott az elmult három esztendőben. Így rendeltetett!

Két asszony jött szembe vele; összenéztek s mikor Pierson elhaladt, elhalt ajkukon a kitörni készülő szó: «Fekete holló!»

NYOLCADIK FEJEZET.

Noel is megkönnyebbült, mintha valami nagy győzelmet aratott volna. Talált valami konzervhúst, megkente vele kétszersültjét, mohón megette és kiitta hozzá a maradék pezsgőt. Aztán felkutatta a házat egy cigarettáért s leült a zongorához. Régi dalokat játszott: Klementine, Akit imádok, egy szőke lány s énekelt is hozzá, amennyire a szövegre emlékezett. Kellemesen pezsdült a vére, egyszer még fel is állt és táncra perdült. Aztán feltérdelt az ablak előtti székre és kinézett; egyszercsak hallotta, hogy nyílik az ajtó. Fel sem állt, úgy kiáltott be:

- Milyen isteni éjszaka! Itt volt apus nálam. Adtam neki a pezsgődből s megittam, ami maradt... - csak most vette észre, hogy egy magas alak áll a szobában s megszólalt egy férfihang:

- Nagyon sajnálom, de csak én vagyok, Jimmy Fort.

Noel lemászott a székről.

- Leila még nincs itthon, de mindjárt hazajön. Már elmult tíz.

A férfi meg sem mozdult, mereven állt a szoba közepén.

- Nem ül le? Ó, nem gyujt rá egy cigarettára?

- Köszönöm.

Az öngyujtó fellobbanó világánál tisztán láthatta a férfi arcát; szemének kifejezése valami gúnyos elégtételt ébresztett benne.

- Most elmegyek - mondta. - Volna olyan kedves, megmondani Leilának, hogy nem maradhattam tovább?

A pamlaghoz ment, hogy feltegye kalapját. Mikor felnézett, egészen közel, maga előtt látta Fort kapitányt.

- Noel... megengedi, hogy így szólítsam?

- Hogyne.

- Ne menjen! Inkább elmegyek én.

- Nem! Egy világért sem.

Ki akart siklani előle, de a férfi megfogta csuklóját.

- Kérem! Csak egy pillanatra!

Noel mozdulatlanul állt, ránézett Fortra, A kapitány még mindig szorította csuklóját. Most nyugodtan kérdezte:

- Nem veszi rossz néven, ha kitalálom, miért jött ide?

- Ó, csak látni akartam Leilát.

- Otthon kenyértörésre került a dolog, nemde?

Noel vállatvont.

- Ide menekült, úgy-e?

- Ki elől?

- Ne haragudjék; mert szükségét érezte, hogy megbántsa apját.

Noel bólintott.

- Tudtam, hogy így lesz. Most mit szándékszik csinálni?

- Élem világom.

Ostobaság volt, amit mondott, de komolyan gondolta.

- Képtelenség! Ne haragudjék! Teljesen igaza van, csakhogy a helyes végét kell megfogni a dolognak. Nem gondolja? Üljön le.

Noel megpróbálta kiszabadítni csuklóját.

- Nem; üljön le, kérem.

Noel leült, de mikor elengedte csuklóját, felnevetett. Itt szokott ülni Leilával, itt fognak ülni, ha elmegy.

- Borzasztó furcsa, ugyebár? - kérdezte.

- Furcsa? - dörmögte Fort csodálkozva, - A legtöbb dolog az, ebben a furcsa világban.

Egy autó állott meg a ház előtt. Noel ugrásra készen vetette meg lábát. Vajjon, ha felugrik, el tud-e siklani előtte, mielőtt megkapja megint karját és beülhet egy taxiba?

- Ha most elmegyek, megígéri, hogy itt marad addig, amíg beszélt Leilával? - kérdezte Fort.

- Nem.

- Őrültség. Kérem, ígérje meg!

Noel a fejét rázta. Valami perverz élvezete telt a férfi zavarában.

- Milyen szerencsés ez a Leila! Se gyermeke, se férje, apja, senkije. Nagyszerű!

Látta, hogy a férfi felemelte karját, mintha egy ütést akarna elhárítni.

- Szegény Leila! - mondta.

- Miért sajnálja? Megvan a szabadsága. És megvan *maga*!

Tudta, hogy ezzel megbántja; de meg akarta bántani.

- Ezért nem kell, hogy irigyelje.

Alig, hogy kimondta, egy alak jelent meg az ajtóban.

Noel felugrott s gyorsan kikiáltott:

- Ó! Te vagy az, Leila! Itt volt apa. Ittunk a pezsgődből!

- Érdekes! Itt ültök a sötétben!

Noel érezte, hogy arcába szökik a vér. Felgyulladt a lámpa, Leila közelebb jött. Nagyon sápadt volt, nyugodt, fegyelmezett az ápolónői egyenruhájában. Telt ajkát erősen összeszorította, de Noel látta, hogy melle hevesen hullámzik. Szégyenkezés és sértett büszkeség viharzott lelkében. Miért is nem menekült innen már rég? Miért hagyta magát így rajtakapni? Leila még azt hiszi, hogy flörtölt vele! Rettenetes! Utálatos! Miért nem... miért nem szól senki?

Végre megszólalt Leila:

- Nem vártam magát, Jimmy; örülök, hogy nem unatkozott. Noel itt marad nálam ma éjjel. Adjon egy cigarettát. Üljetek le mind a ketten. Rettenetes fáradt vagyok.

Belevetette magát egy székbe, hátradőlt, keresztbe tett lábakkal; Noel bámulattal nézett most rá. Ezt gyönyörűen mondta: olyan nyugodtnak látszott. Fort cigarettára gyujtott, keze reszketett, arca szomorú volt és bűnbánó.

- Adjon Noelnek is egyet és húzza le a függönyöket, Jimmy. Gyorsan! Nem, mintha ez tenne valami különbséget; künn nappali világosság van. Ülj le, kedves.

De Noel állva maradt.

- Miről beszéltetek? Szerelemről, kínai lampionokról, vagy csak rólam?

Fort lehúzta a függönyöket s erre a szóra hátrafordult. Magas alakja olyan zavartan támaszkodott a falhoz, arcához annyira nem illett a diplomatikus ravaszkodás, s most olyan volt, mintha megverték volna. Noel szinte kereste, nem jelennek-e meg rajta vörös nyomok?

Kínos vontatottsággal mondta:

- Nem is emlékszem már biztosan... alig volt még időnk beszélni valamiről, úgy-e?

- Még fiatal az éjszaka - mondta Leila. - Csak folytassátok, amíg átöltözöm.

Felállott, cigarettával szájában s bement a belső szobába. Útközben egy pillantást vetett Nolliera. Hogy mi volt ebben a pillantásban, azt Nollie sohasem tudta megmagyarázni önmagának sem. Talán akit meglőnek, nézhet így, valami mély, ki nem fejezett kérdés, szemrehányás, harag, büszkeség és halálos remegés vegyüléke volt benne. Mikor az ajtó becsukódott, Fort egyenesen Noel felé tartott.

- Menjen hozzá! - kiáltott rá Noel. - Szüksége van magára. Nem látja, mennyire szüksége van magára?

S mielőtt Fort egyet mozdulhatott volna, már az ajtónál volt. Lerohant a lépcsőn, ki a holdsütésbe. A taxi a ház előtt éppen indulni készült. Odakiáltott:

- Akárhova! Piccadillybe! - Azzal beugrott s behúzódott a sarokba, a párnák közé.

Jó néhány percig eltartott, amíg magához tért. Akkor úgy érezte, hogy nem bírja ki tovább az autóban, megállíttatta s kiszállt. Hol van? Bond Street! Céltalanul bódorgott lefelé a keskeny utcán. A legnagyobb forgalmú utca nappal, a legelhagyatottabb este. Ó! Borzasztó volt! Egyikük sem szólt egy szót sem... és mégis... ott álltak leleplezve, Leila, Fort és ő maga is! Büszkesége, tisztességérzete ágaskodott benne, mintha lopáson kapták volna rajta. Elmult minden boldog vidámsága, csak valami nyomorúságos nembánomság maradt meg.

Semmi sem jó, amit tesz, semmi sem fordul jóra, hát akkor mit bánja? A hold elözönlötte a házakat s ez még jobban ráfeküdt lelkére. Azt mondta az apja róla, hogy «megszállt». Nevetett.

- De nem megyek haza! - gondolta.

Únta már a hosszú utcát, befordult egy mellékutcába és egyszercsak a Hannover-téren találta magát. Ott a templom, szürkés-fehéren, itt volt egyszer koszorúslány egy másodunokatestvére esküvőjén, tizenöt éves volt akkor. Maga előtt látta az egészet... ruháját, kezében a liliomokat, a miseruhákat, a menyasszony ruháját, olyan valószínűtlen, holdfényes világításban.

- Vajjon mi lett belőle? - gondolta. - A férje bizonyára meghalt, mint Cyril!

Látta apja arcát, mikor összeadta őket, hallotta hangját: «Jóban, rosszban, szegénységben, gazdagságban, betegségben és egészségben, amíg a halál el nem választ.»

Most mintha vibrálva mozdult volna a holdfény a templom tetején - talán galambok repültek fel riadtan. Aztán a lakodalmas kép helyett Monsieur Barrat látta, amint ott ült a széken, a szőnyegre szegzett tekintettel és Chica a babájával játszott. «Mind bolondok egy kicsit, mademoiselle, mind bolondok. Millió fehérlelkű ember, de egy ici-picit mind bolondok.» Majd Leila arca bukkant fel lelki szemei előtt, azzal a különös kifejezéssel szemében. Megint érezte Fort kezének forró szorítását csuklóján s amint tovább ment, megdörzsölte másik kezével.

Befordult a Regent-Streetre. Az ég valószínűtlen kékjébe fürdő, szélesen ívelt Quadrent és a sárgásfényű lámpák még fokozták az álomszerű érzést. «Szerelem és kínai lampionok!»

- Meginnék egy jó kávét! - villant át hirtelen Nollie agyán. Egész közel volt ahhoz a helyhez, ahova egyszer Lavendie vitte. Bemenjen? Belépett a forgó üvegketrecbe. De alig csukódott rá az ajtó, maga előtt látta Lavendie undorral telt pillantását, a kifestett ajkú nőket, a zöld, fodormenta ízű folyadékot s hirtelen undor töltötte el. Egy körforgással ismét künn volt az utcán. Nevetett. Magas, katonaruhás ember állt előtte.

- Hallo! - mondta. - Gyere be, táncoljunk!

Noel megdöbbent, visszahökkent és amilyen gyorsan csak vitte lába, sietett tovább. Egy asszony ment el mellette. Úgy érezte, hogy tekintete fürkészve kapcsolódik bele az övébe. A romlás elsuhanó képe ez a nő; azok a szemek, a vastagon puderezett arc, a közönséges, vörös száj! Noel megborzadt s még jobban meggyorsította lépteit; érezte, hogy egyetlen menedéke a sietség. De nem rohanhat így egész éjjel. Kestrel felé nincs vonat reggelig... s vajjon igazán olyan nagyon szívesen megy oda, hogy egész idő alatt rágja a máját?

Egyszer csak eszébe jutott George. Miért ne mehetne le hozzá? Ő bizonyára tudni fogja, mi lenne most a legokosabb. Egyik lábával a Waterloo oszlop lépcsőjén, megállt. Elhagyatott, csendes környékén csak a magas házak fehérlettek, a fák feketéllettek a kékes fényben; virágos lombjaikból friss szellő áradt szét. A különös, holdas «megszállottság» még mindig nem tágított tőle. Olyan kicsinek, könnyűnek érezte magát, átröpült volna egy karikán. A tengerészeti minisztérium ablakaiból halvány fény szűrődött ki. Háború! Bármilyen édes az éjszaka, bármilyen kedvesen illatozik az orgona... az csak folyik tovább!

Elfordult az emlékműtől, keresztülment az ív alatt, a pályaudvar felé. Éppen befutott egy sebesült-vonat. Noel megállott az éljenző tömegben s elnézte az ambulans-kocsikat. Izgalom és meghatottság könnye buggyant ki szeméből s pergett lassan végig arcán. Szürkén, símán gördült be egyik kocsi a másik után, a tömeg halk éljenzése között. Most elrobogott az utolsó is; átmehetett a perronra. A buffethez ment, megivott egy nagy csésze kávét, zsemlyével. Aztán megnézte, mikor indul a hajnali vonat s megkereste a női várótermet. Bement, leült egy

sarokban, elővette erszényét, megszámolta pénzét. Két font ötven volt nála... bemehet egy szállodába, ha éppen akar. De poggyász nélkül olyan gyanús. Itt is alhat, egy sarokban. Mit csinálnak az olyan lányok, akiknek nincs pénzük, se barátnőjük, akihez mehetnének? Még jobban behúzódott a sarokba; az üres, fülledt, barátságtalan, zöldre festett teremben látta először szemtől-szembe az élet kegyetlenségét, ridegségét; így még sohasem látta az életet, még akkor sem, mikor gyermeke születését várta. Milyen szerencsés volt eddig mindig! És most is az! Mindenki jó hozzá. Nem fenyegeti semmi igazi szükség, veszedelem. De milyen borzasztó lehet az olyan nőknek... meg férfiaknak is, ... akik saját kezük munkájára vannak utalva, akiknek nincs kire támaszkodniok, csak saját két kezükre, egészségükre, szerencséjükre. Az a lány, aki olyan fürkésző pillantást vetett rá imént, az utcán... talán éppen ilyen egyedül áll... nincs senkije, semmije. És akik betegen születnek a világra, a millió és millió szegény asszony, Gratiannal szokott néha meglátogatni olyanokat, apja kerületében... most először eszmélt rá, hogy milyen szomorú a sorsuk azoknak.

Aztán megint Lejla arcát látta maga előtt... Leilát megrabolta. És ami még borzasztóbb, lelkiismeretfurdalása és őszinte sajnálkozása mellett, valami elégtételfélét is érzett. Nem tehet róla, hogy nem szereti Leilát, nem tehet róla, ha saját magát jobban szereti! És jobban is szereti önmagát... azt tudja! Olyan kellemes a tudat, hogy valaki szeret bennünket. De az a jelenet... rettenetes volt! És ő az oka mindennek! Pedig igazán... nem tett soha semmit, hogy meghódítsa... Nem! Igazán nem tehet róla.

Elálmosodott, lehúnyta szemét. És lassanként valami kellemes érzés fogta el, mintha hozzátámaszkodnék valakihez, fejét a vállára fektetné, mint ahogy gyermekkorában apjával szokta, egy-egy hosszú, fárasztó kirándulásról hazajövet, sötétben, a kocsiban. Szinte érezte is a nedves, lágy nyugati levegőt arcán, apja útikabátjának friss szagát; hallotta a lovak patkójának dobogását, a kerekek zörejét, az egyre sűrűdő sötétséget. Aztán halványan, álmos kábulatban ráeszmélt, hogy nem az apja, hanem valaki... valaki... s aztán nem tudott semmiről többet, egyáltalában semmiről.

KILENCEDIK FEJEZET.

Egy mozdony füttye ébresztette fel. Csodálkozva nézett körül. Nyaka féloldalra csúszott alvás közben s rettenetesen megmerevedett. Fájt a feje s borzongott a hidegtől. Ránézett az órára. Öt óra mult.

- Csak ihatnék egy kis teát! - gondolta. - Semmiesetre sem maradok itt tovább.

Megmosakodott, kissé kidörzsölte nyakából a merevséget s elment teázni. Ettől megint visszatért kalandos kedve. Vonata csak egy óra mulva indul, volt ideje még egy jó sétára, hogy felmelegedjék. Lement a folyó felé. A reggeli ködben kissé misztikus volt minden; de már kezdtek szállingózni az emberek; munkába mentek. Noel a parton sétált, elnézte a ködfátylon át a víz dagadozó sodrát; a sirályok élénk röpte kísérteties életet adott a ködfelhőnek.

Lement egészen Blackfriars Bridgeig, aztán visszafordult, leült egy padra, egy platán alá; a nap éppen előreküldte első sugarait. Sápadt, beteges arcú asszony ült már a padon csendesen, mintha észre sem venné környezetét. Noel szerette volna tudni, vajjon mire gondolhat? Egyszer csak grimaszba futott össze az asszony arca s könnyek gördültek le csendesen egyik ránctól a másikig. Noel összeszedte minden bátorságát, közelebb húzódott hozzá és megkérdezte:

- Ó! Mondja, mi baja van?

A könnyek árja elállt a meglepetéstől; kis szürke szeme csodálkozva nézett Noelre; türelmes kis szem lapos orr tövében.

- Volt egy kis gyermekem... meghalt... Az apja is meghalt Franciaországban... Bele akartam fojtani magam a vízbe... de olyan borzasztó... Nincs hozzá bátorságom.

Ez a «nincs hozzá bátorságom» rettenetesen megrázta Noelt. Karját lassan előrecsúsztatta a pad támláján s átölelte a hegyes, csontos vállát.

- Ne sírjon!

- Első gyermekem volt. Harmincnyolc éves vagyok. Nem lesz soha többet gyermekem. Ó! Miért nem mentem bele a vízbe!

Megint grimaszba futott az asszony arca s végiggördültek a kisajtolt könnyek.

- Persze, jobb ha kisírja magát; - gondolta Noel. - Sírj, csak sírj, amíg megkönnyebbülsz.

Símogatta a sovány kis asszony vállát; avult ruhaszag áradt belőle, amint közelhajolt hozzá.

- Az én kicsim apját is megölték a háborúban - mondta végre Noel. A szomorú kis szürke szem csodálkozó pillantással nézett rá.

- Igazán? Megvan a gyermeke?

- Ó, hogyne! Meg!

- Örülök. Olyan rettenetes fájdalom! Inkább veszítse el az ember az urát, mint a gyermekét.

A nap rásütött a rettenetesen türelmes arcra, milyen kegyetlen ellentét a ragyogása!

- Tehetnék valamit az érdekében? - kérdezte Noel halkan.

- Köszönöm, miss, semmit. Most hazamegyek. Nem lakom messzi. Köszönöm szépen.

Felemelte fejét, még egy utolsó, csodálkozó pillantást vetett Noelre s elballagott a rakodópart irányába.

Mikor eltűnt Noel tekintete elől, ő is felállt és visszament a pályaudvarra. A vonat már beállt, Noel mindjárt el is foglalta helyét. Három útitársa volt, mindannyian egyenruhában. Hallgatagon, rosszkedvűen ültek, mint akiknek korán kellett felkelniök. Az egyik magas volt, fekete, harmincöt éves lehetett; a második sovány, ötvenes, rövidrenyírt, ősz hajjal; a harmadik középtermetű, legalább hatvanhat év körüli, hosszú sor kis színes pontokkal egyenruháján, feje kopasz, keskeny, nemes formájú, szürke haját hátrafésülve viselte s keskeny, zárkózott arca, hosszú bajúsza a régi iskola típusára vallott. Noel őt figyelte. Szerette arcát, ahogy kinézett az ablakon, vagy gondolataiba mélyedve ült; de mikor a kalauzzal beszélt, vagy a többiekhez szólt, félannyira sem tetszett. Mintha kettős énje lenne az illetőnek, egyiket akkor vette elő, mikor egyedül volt, a másikat magára öltötte minden reggel, az öltözködéssel. Valami perről beszélgettek, amiben szerepelniök kellett. Noel nem figyelt, de néha megütötte fülét egy-egy szó.

- Hányan vannak ma? - hallotta az öreg bácsi hangját. A kis ősz emberke felelt:

- Száznegyvenen.

Még olyan frissen élt Noelben a benyomás, amit a szegény, sovány, szomorú asszony tett rá, hogy borzadva nézett erre a pedáns, öreg katonára. Száznegyven ember sorsa van a kezében talán naponként. Vajjon megérti bajaikat, szükségüket? Egész bizonyos, hogy nem! Most észrevette, hogy kritikus szemmel méri őt végig. Ha ismerné titkát, gondolná:

- Egy lady hogy tehet ilyesmit! Ej, ej! Lehetetlen, egészen lehetetlen dolog!

Noel legszívesebben az ülés alá sülyedt volna szégyenkezésében. De talán csak azt gondolja:

- Igen fiatal ahhoz, hogy egyedül utazzék, ilyen korán reggel. Szép kislány!

Hogy csodálkoznék, ha tudná az igazat! De miért vált belőle ki nagyobb szégyenkezést ez a vadidegen, ez az öreg pedáns egy véletlen pillantásával, arcának puszta formájával? Noel meghökkent. Valószínűleg, - nem, egész bizonyosan, szűkkeblű, kicsinyes, konvencionális öreg ember és mégis elég hatalmas arra, hogy bűntudatot váltson ki belőle, mert megérzi róla, hogy hisz az isteneiben és hű hozzájuk, mert tudja róla, hogy inkább meghalna, semhogy egy hajszálnyira is eltérjen vezérelveitől.

Az ablakhoz fordult... ajkát harapdálta mérgében, tehetetlenségében. Soha, sohasem fogja megszokni helyzetét; hiába minden! És megint rájött a vágy, mint álmában, szerette volna elrejteni arcát a nagy kabátba, érezni a gyapjú szagát, jól belebújni, hogy védettnek tudja magát, hogy felejtsen.

- Ha én lettem volna annak a szegény, elhagyatott asszonynak a helyében - gondolta - s elvesztettem volna mindent, *én belementem volna* a vízbe. Beugrottam volna egy irammal. Szerencsés véletlen, hogy még élek. Megnézem mégegyszer az öreget, talán elmúlik akkor ez a rossz érzés.

Vett egy kis csokoládét a pályaudvaron, azt rágicsálta; közben kitartóan nézte a margarétával borított mezőket, a sok békavirágot, kankalint. Most óvatosan, halkan beszélt a három katona. Noel fülét megütötték a szavak: «nők», «felügyelet alatt», «valóságos csapás» s az arca égett tőlük. A tegnapi izgalom, a nyugtalan éjszaka és a szomorú kis asszonnyal való beszélgetés mély benyomása túlérzékennyé tették Noelt s úgy érezte, mintha őt is belevették volna a «nők» közé.

- Ha megáll a vonat, kiszállok innen - gondolta.

De mikor megállt a vonat, ők szálltak ki. Noel érezte, hogy még búcsúzóul végigméri az öreg éles, kutató pillantása és ez egyszer merően visszanézett rá egy pillanatra. Az öreg szalutált és megkérdezte:

- Parancsolja, hogy becsukjam az ablakot, vagy hagyjam nyitva? - Megállott és félig felhúzta az ablakot. Udvarias korrektsége még szerencsétlenebbé tette Noelt.

Mikor megint megindult a vonat, alá és fel járkált az üres kupéban; nincs menekvés rettenetes helyzetéből, éppen mint ahogy nincs menekvés ebből a bezárt, guruló, kipárnázott kupéból! Aztán ismét hallotta Fort hangját, amint mondta: «Üljön le, kérem!» s érezte újjának szorítását csuklóján. Ó, milyen kedves, megnyugtató ember; *ő* sohasem tenne szemrehányást, nem emlékeztetné a multra! De most már valószínűleg sohasem látja többet.

Végre befutott a vonat. Nem tudta, hol lakik George, elhatározta, hogy a kórházban keresi fel. Úgy tervezte, hogy féltízre megy oda. Megreggelizett az állomáson s besétált a városba.

A tengerpart elbűvölő szép volt a kora reggeli fényben, a krétás szikláival. De az utcákon már megindult az élet. Itt igazi háborús világ volt. Összeomlott házak előtt vitt el útja. Szekerek, teherkocsik zörögtek vagy gördültek tova csendesen. Mint valami nagy madarak, röpültek a hidroplánok, repülőgépek a messzi ködben. És csupa egyenruha mindenfele. De Noelt csak a tenger érdekelte. Nyugatnak tartott, egy kis öböl felé; leült egy kőre, kitárta karját, hogy arcát, mellét süsse a nap. Az ár majdnem elérte teljes magasságát; a hullámok kéken ragyogtak. Csoda! A nap után a legnagyobb csoda a világon. Határtalan, szabad, mellette mennyire eltörpül minden emberi, milyen átmeneti jellegű! Olyan jól esett, felért egy megnyugtató baráttal. Lehet kegyetlen a tenger, lehet rettenetes, borzasztó dolgokat művelhet, de végtelen kiterjedése, örök dala, egészséges nyers fuvalma a legjobb orvosság volt most Noel lelkének.

Újjaival játszott a kagylós homokban s gyermekesen boldognak érezte magát; levette cipőjét, harisnyáját, pacskolt a vízben s aztán leült, a napon szárította meg lábát.

Mikor eltávozott a kis öbölből, úgy érezte, mintha valaki így szólna hozzá:

- Nagyon kicsi a te bajod! Nézd, itt a nap, a tenger, a levegő, élvezd. Ezt nem vehetik el tőled!

A kórházban félórát kellett várnia egy barátságtalan, kis szobában, amíg George-al beszélhetett.

- Nollie! Nagyszerű! Van egy szabad órám. Gyerünk ki ebből a kriptából. Sétálhatunk egyet a hegyekben. Kedves tőled, hogy meglátogattál. Mondd, mi újság?

Mikor Nollie befejezte mondanivalóját, George megszorította a karját.

- Tudtam, hogy így nem lesz jó! Apád megfeledkezett arról, hogy közéleti ember és a közvéleményhez kell alkalmazkodnia. De hiába futottál el, azért mégis le fog mondani!

- Ó, dehogy! - kiáltott fel Nollie.

George a fejét rázta.

- De igen! Le fog mondani, meglátod. Nincs semmi érzéke a praktikusság iránt; egy csepp sincs.

- Akkor elrontottam az egész életét, éppen mintha... ó, az nem lehet!

- Üljünk le ide. Tizenegyre vissza kell mennem.

Leültek egy padra, egy zöld sziklaszirt lábánál, a párátlan, tiszta messze kéklő tenger mellett.

- Miért mondana le? - kiáltott fel Nollie - most, hogy én eljöttem. Szerencsétlen lesz egész életére!

George mosolygott.

- Megvígasztalódik. Ott lesz mindig, ahol lennie kell, ahol az egyház is van, de papjai nélkül... a fellegekben!

- Ne! - kiáltott fel Nollie hevesen.

- Nem, nem! Nem viccelek. A földön nincs hely szentek számára. A szent szimbólumoknak megvan a hasznuk, még ha az ember nem is hisz bennük, de a világon semmi haszna sincs annak, aki megpróbálkozik mind a két úton - szent, látnok s egyszersmind praktikus, világias akar lenni, közönséges halandók életét irányítni. Szent példaadó... az igen; de szent kormányzó - az már nem! Neked köszönheti, Nollie, a felszabadulását.

- De apus szereti az egyházat.

George összeráncolta homlokát.

- Persze, hogy nagy összeomlást jelent neki. Mindenki jól érzi ott magát, ahol olyan sokáig volt főember; és van valami a templomban... a zúgás, a tömjénillat, a félhomály, szépség van benne, kellemes bódulat. De arra nincs semmi szükség, hogy lemondjon a bódítószeréről; csak éppen, hogy a többieket nem kell, hogy boldogítsa vele. Ne búsulj, Nollie; nem hiszem, hogy valaha is megfelelt egyéniségének pályája; vastagabb bőr kell oda, mint az övé.

- De akiken eddig segített?

- Miért ne segíthetne rajtuk tovább is?

- De ott éljen tovább, a régi... Anya ott halt meg!

George hümmögött.

- Álmok, Nollie, csupa álom van körülötte; a mult és jövő álmai, álom az emberekről, a segítségről. Tudod, hogy valahányszor együtt vagyunk, mindig vitatkozunk, de azért nagyon szeretem. De mégegyszer úgy szeretném és félannyit vitatkoznám vele, ha nem akarná mindig érvényesítni tekintélyét. Akkor talán még igazán lehetne valami befolyása rám; van benne sok szépség, azt nagyon jól tudom.

- Van - mondta Nollie hevesen.

- Nagyon különös keverék - töprengett George. - Tisztára egy másik kor maradványa; magasan fölötte áll a legtöbb papnak szellemi tekintetben és mélyen alattuk világi szempontból. És mégis, azt hiszem, igaza van. Az egyház vesztett remény kellene hogy legyen a földön, Nollie, akkor még hinnénk benne. De e helyett valami üzletféle, amit senki sem vehet már komolyan. Látod, az egyház nem állhat fenn, mint szellemi hatalom, a mi korunkban - nincs is reménye rá, hogy valaha még azzá váljék - s ezért feladta szellemi uralmát társadalmi befolyásért és pénzérdekekért. Apád szimbóluma annak, ami ma nem lehet az egyház. De mi lesz veled, Nollie? Az én penziómban kaphatsz szobát; rajtam kívül csak egy öreg lady lakik ott, aki egész nap kötöget. Ha Gracenek sikerül áthelyeztetnie magát, keresünk egy házat s idehozhatod a kisbabát. Paddingtonból elküldik a poggyászod, ha írsz utána; addig használhatod a Grace holmiját, amit itt hagyott.

- Sürgönyöznöm kell apusnak.

- Azt én elintézem. Gyere félkettőkor a penzióba, s beszállásollak. Addig maradj inkább itt.

George elment. Nollie még elbolyongott egy kicsit, aztán lefeküdt a ritkás fűbe, ahol átütött a kréta helyenként. Valami távoli morajt hallott, egész halkan adta tovább a föld a flandriai ágyúk hosszú dörgését.

- Vajjon ott is ilyen csodaszép idő van? - töprengett Nollie. - Milyen borzasztó, nem látják a zöld lombokat, a pillangókat, virágokat, még az eget sem, a bombák füstjétől. Ó! hát soha, soha sem lesz vége?

Erős szenvedéllyel csapott fel benne a föld szeretete; úgy szerette a meleg, füves földet, ahol feküdt, erősen hozzásimult, hogy érezte minden kis porcikájában s a puha fűszálak símogassák orrát, ajkát. Édesbús érzés gyötörte, át szerette volna ölelni a földet s áhítozva kívánta a viszonzást ölelésére. Élt és szeretni akart! Nem halált... nem magányt... nem halált! S ott messze, künn, ahol az ágyúk dörögtek, millió és millió ember gondolja bizonyára ugyanezt.

TIZEDIK FEJEZET.

Pierson majdnem az egész éjszakát a mult emlékeinek szentelte; pásztorkodásának adatait, rövid házaséletének emlékeit rendezte. Útban hazafelé, a hold fényénél született gondolat ösztönözte erre a bús, selejtező, pusztító feladatra. De félannyi teendője sem akadt, mint ahogy az ember képzelné, mert álmodozása mellett is csodálatosan pedáns, üzletszerű rendességgel kezelte egyháza ügyeit. Százszor is megállt munkaközben, mikor megszállták az emlékek.

Minden sarok, minden fiók, arckép, papír egy-egy szál volt a házban leélt hosszú idő szövedékében. Munkájának egy-egy időszaka, feleségének maga elé varázsolt képe, leányainak arca nézett rá minden bútorról, képről, ajtóból.

Nesztelenül lopózott ide-oda, papucsában, dolgozószobájából az ebédlőbe, szalonba. Ha valaki megfigyelte volna munkája közben az ajtón és folyosóablakon kiszűrődő félhomályban, azt gondolta volna:

- Kísértet! A mai világ miatt gyászt öltött kísértet!

Még az éjjel le akart számolni a multtal, amíg el nem lankad az új eszme szította lelkesedés; le kellett szállnia a régi összefüggések legmélyebb gyökeréig, hadd tudja meg végérvényesen, van-e ereje lezárni magamögött a mult kapuját.

Ötöt ütött az óra, amikor készen lett; majd lerogyott a fáradságtól, de leült zongorájához, a hajnali szürkületben. Utolsó emléke visszaröpítette a legelső órákhoz, a mézeshetekbe, mielőtt még beköltöztek volna a már berendezett, készen rájuk váró lakásba. Németországba mentek nászútra... az első napokat Baden-Badenben töltötték, minden reggel egy korál hangjaira ébredtek, lenn a parkban, a Kurhausban játszottak; szelíd, csodaszép dallam volt, mintha igazán az égben éltek volna. És halkan, olyan halkan, hogy csak álomnak tetszett, eljátszta a régi korált, aztán egy másikat, harmadikat; a letompított hangok tovaszálltak a nyitott ablakon s a korán kelő madarak, macskák s a néhány járó-kelő emberi lény csodálkozva hallgatták...

Délután érkezett meg Noel sürgönye, éppen mikor Leilához készült, hogy érdeklődjék iránta. Mindjárt utána megérkezett Lavendie. A festő kétségbeesett arccal állott festménye előtt.

- *Mademoiselle* cserben hagyott?

- Attól félek, nemsokára cserben hagyjuk mindannyian, *monsieur*.

- Elmegy?

- El. Elköltözöm innen. Remélem, kimehetek Franciaországba.

- És *mademoiselle*?

- A tengerpartra ment, vőmhöz.

A festő hajába kapott, de hamar leengedte karját, mintha észrevette volna, hogy illetlenség így viselkedni.

- *Mondieu!* - kiáltott fel. - Úgy-e, ez nagy szerencsétlenség önre nézve, *monsieur le curé*? - De olyan nyilvánvalóan a befejezetlen képre értette a szerencsétlenséget, hogy Pierson önkéntelenül elmosolyodott.

- *Ah, monsieur!* - sóhajtott a festő, mert figyelmét semmi sem kerülte el - milyen önző vagyok! Kimutatom az érzelmeimet. Igazán siralmas dolog. Az én csalódásom csekélység lehet az ön szemében, aki régi otthonát kénytelen otthagyni. Szomorú időket élhet át most. Higyje el, megértem. De részvétet mutatni eltitkolt bánattal szemben, tolakodás lenne, ugyebár? Önök angolok nem engedik, hogy megosszuk önökkel bánatukat; magukba fojtják.

Pierson meglepődve nézett rá.

- Igaz, - mondta - teljesen igaza van!

- Én nem vagyok hivatva bírálni a kereszténységet, *monsieur*, - mondta a festő - de mi, művészek, belátunk a szívekbe, a magunkéba és a másokéba. Azt hiszem, bennünk nincs büszkeség... *c'est très indelicat*. Mondja, uram, ön méltatlannak találná magához, hogy bajairól beszéljen velem, mint ahogy én is beszéltem a magaméról?

Pierson zavartan hajtotta le fejét.

- Ön általános könyörületről, szeretetről beszél, - folytatta Lavendie - de hogyan állhat ez fenn, ha titokban azt tanítja, hogy mindenki tartsa meg önmagának baját, bánatát? Az emberek a példán indulnak el, nem a tanításon; ön pedig idegenül áll velük szemben, nem testvérként. Azt várja másoktól, amit ön nem ad meg. Mondja őszintén, uram, úgy-e ön úgy érzi, hogy lelkének, érzéseinek minden megnyilatkozásával kevesbedik erénye? Én megmondom, miért van ez így, ha nem sérteném meg vele. Mert úgy érzi, hogy ha megnyitja szívét, veszít a

tekintélyéből. Önök hivatalnokok s erről nem szabad egy percre sem megfeledkezniök. Nincs igazam?

Pierson elpirult.

- Remélem, egy másik érzés is játszik szerepet; attól félünk, hogy ha magunkról, a legmélyebb érzéseinkről, szenvedéseinkről beszélünk, rákényszerítjük magunkat másokra, fontoskodunk, magunkkal foglalkozunk, mikor pedig másokkal kellene foglalkoznunk.

- *Monsieur*, alapjában mindannyian önmagunkkal foglalkozunk. Önzetlennek látszani is csak egyik különös módja a tökéletesedésre való törekvésünknek. Ön is beismeri, hogy magát másokra rá nem kényszeríteni a tökéletesedés egyik útja. *Eh bien!* Mi ez, ha nem a saját magával foglalkozás egy elmélyített formája? Ám ember csak úgy szabadulhat meg ettől, ha a munkájának él, akkor az ember megfeledkezik mindenről, önmagáról is; én legalább így vagyok vele, mikor festek. De - tette hozzá mosolyogva - ön bizonyára nem akarna megfeledkezni a tökéletesedésről... nem is lenne helyes, az ön foglalkozásában... Tehát félre kell, hogy tegyem ezt a képet, ugyebár? Egyik legjobb munkám. Rendkívül sajnálom, hogy nem fejezhettem be.

- Egyszer talán...

- Egyszer! A kép türelmesen vár, nem változik, de az ő arca nem lesz többet ilyen. Nem, inkább így hagyom, ahogy van. Most van benne őszinteség.

Leemelte a vásznat, odatámasztotta a falhoz és összerakta a festőállványt.

- *Bon soir, monsieur*, ön igazán nagyon jó volt hozzám. - Megszorította Pierson kezét, arca csupa szem és szellem volt egy pillanatig.

- *Adieu!*

- Isten vele! - mondta Pierson halkan. - Isten áldja meg.

- Nem hiszem, hogy olyan nagyon bíznék benne, - felelte Levandie - de azt sohasem fogom elfelejteni, hogy egy ilyen jó ember, mint ön, kívánta nekem. Kérem, adja át mély tiszteletemet *mademoiselle*nek. Ha megengedi, eljövök holnap a többi holmimért.

Fogta a festőállványt, meg a képet és elment.

Pierson az öreg szalonban maradt, Gratiant várta s a festő szavai fölött elmélkedett. Vajjon neveltetése, állása igazán megfosztották attól, hogy testvéries tudjon lenni az emberekhez? Ez volt az annyiszor érzett tehetetlenségének titka? Ez az oka, hogy könyörületesség és szeretet nem életteljesebbek a gyülekezetben?

- Isten a tanum, nem tudok róla, hogy magasabbrendűnek éreztem volna magam - gondolta - és mégis, igazán szégyellném magam elmondani az embereknek bajaimat, küzdelmeimet. Lehetséges, hogy Krisztus a farizeusok közé sorolna minket, mert azt hisszük magunkról, hogy nem vagyunk olyanok, mint a többiek? De hiszen nem mint keresztények, hanem mint gentlemanek zárkózunk el és maradunk magunkban. Hivatalnoknak nevezett. Félek... félek, igaza van.

Ej, már nem tart sokáig. Majd megtanulja ott künn, hogyan kell hozzáférkőzni mások szívéhez és a magáéhoz. Szenvedés, halál ledöntik a korlátokat, testvérré egyesítik az embereket. Még mindig ott ült és töprengett, mikor belépett Gratian. Pierson megfogta kezét és mondta:

- Noel lement Georgehoz. Szeretném, ha te is áthelyeztetnéd magad hozzájuk, Gracie. Lemondok az állásomról és egy tábori papságot kérek.

- Lemondsz? Ennyi idő után? Nollie miatt?

- Nem, nem hiszem; azt hiszem, megérett a dolog. Úgy érzem, itt meddő a munkám.

- Ó, dehogy! De ha az lenne is, csak azért, mert...

Pierson mosolygott.

- Mert?

- Apus, ezt éreztem magamban is. Mi önállóan akarunk gondolkozni, határozni, a magunk lelkiismerete szerint akarunk cselekedni, nem fogadhatjuk el többé másodkézből az igazságokat.

Pierson arca elkomorodott.

- Ó! - mondta - elveszteni a hitet nagyon szomorú dolog.

- Nyerünk helyette könyörületességet - kiáltott fel Gratian.

- A kettő nem áll ellentétben egymással, kedvesem.

- Elméletben nem; de gyakorlatban, azt hiszem, nagyon gyakran jutnak ellentétbe. Ó! apus, olyan fáradtnak látszol. Igazán végképpen elhatároztad? Nem fogod majd elhagyatottnak érezni magad?

- Eleinte bizonyára. De megszokom ott künn.

De arckifejezése annyira szívébe markolt Gratiannak, hogy elfordította fejét.

Pierson bement dolgozószobájába, hogy megírja lemondólevelét. Amint ott ült az üres papírlap előtt, ébredt csak igazán tudatára, mennyire tiltakozott a nyilvános elítéltetés ellen, mikor saját húsáról, véréről volt szó, mennyire tisztán világi rúgó, lányának védelme, volt tettének indító oka; tisztára világi sértődöttség.

- Hiúság - gondolta magában. - Maradjak, győzzem le magam?

Kétszer is letette tollát, kétszer is felvette ismét. Nem tudta legyőzni magát. Ott maradni, ahol nem kívánják, csak éppen hogy megtűrik... nem, soha! S mialatt ott ült az üres papírlap előtt, megpróbálta azt, ami a világon a legnehezebb... a mások szemével nézni önmagát; de előreláthatóan nem sok eredménnyel, mert nem a mások, hanem saját lelkiismeretének szavát hallotta csak. Megint úrrá lett rajta a kínzó érzés, mint már annyiszor a háború óta, hogy kötelessége lenne meghalni. Az érzés, hogy nincs joga élni, mikor nyájából annyian áldozzák fel életüket, még megerősödött benne a családi szerencsétlenség s az ezzel járó keserű csalódás óta. Nyomasztóan feküdt rá a tudat, hogy ki van taszítva kasztjából, s amint ott ült, egyre jobban eltávolodott tőle, ködös valószínűtlenségbe veszett multja. Az a különös érzése volt, hogy régi élete lehull róla, lábához esik, mint valami levedlett kígyóbőr, minden, nap-nap után kivívott kötelesség, feladat, évről-évre elvégzett munka. Vajjon valóság volt-e mindez valaha? Nos, most lerázta magáról, kilép az életbe, oda, ahol a nagy valóság... a halál világít be!

Kezébe vette tollát és megírta lemondását.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

1.

Az utolsó vasárnap; napsütéses, ragyogó! Nem kérte Gratiant, önként ment el mindenik istentiszteletre, aznap. Piersont mélyen meghatotta, hogy annyi idő után megint ott látta leányát a régi templomszékben, ahol régebben feleségének arca sugárzott friss erőt feléje.

Senkinek sem árulta el közeli távozását, visszariadt a sajnálkozásokkal járó szükségképpeni komédiázástól, álnokoskodástól. Utolsó prédikációjának utolsó mondatában majd megmondja nekik.

Mintha álomban élte volna át az egész utolsó napot. Igazán büszke, érzékeny ember létére visszavonult mindenkitől a társadalmi rosszalás súlya alatt nem kísérletezett hívei, barátai kiválogatásával, a hűtlenek kiselejtezésével. Tudta, hogy lesznek néhányan, esetleg többen is, akiket komolyan érint távozása; de megpróbálkozni ezek felkutatásával, megmérni súlyukat a többiekhez viszonyítva, sehogysem fért össze természetével. Mind, vagy senki. De mikor utoljára tette meg az utat Isten tudja, hány századikszor, a homályos lépcsőn, szószékébe, nem látszott meg rajta a sohatöbbé, talán nem is érezte még.

Ahhoz képest, hogy olyan gyönyörű nyári est volt, sokan jöttek el, hívők. Pierson titkolózása mellett is kiszivárgott valami és nagy volt a kíváncsiság. A névtelen és nem névtelen levelek írói nem kiáltották éppen ki az elmult hét alatt, amit tettek, de maguk előtt akarták igazolni a titkos tényt, hogy megtették, amit tettek. S erre jobb alkalmat nem találhattak volna, mintha a szomszéddal beszélik meg a szegény vikárius szomorú, kínos helyzetét. Az eredmény, íme, itt jelentkezett, a szorgalmas templomlátogatásban, nyár eleje óta nem gyűltek annyian össze misén.

Pierson nem volt valami nagy szónok, hangjából hiányzott az érces erő és hajlékonyság, gondolataiból a lendület és távlat s nem tudott egészen megszabadulni a kissé éneklő egyhangúságtól, ami a legtöbb hivatásos szónokot jellemzi. De mindig jóságos, őszinte benyomást tett.

Ezen az utolsó vasárnapon megint azt a prédikációt mondta el, amit legelőször intézett híveihez erről a szószékről, mikor fiatal feleségével visszajött nászútjáról.

«Salamon legfényesebb dicsőségében sem volt úgy felruházva, mint ez a kis virág.» Most hiányzott ugyan belőle az akkori, legboldogabb nap átszellemült ragyogása, de még mindig megkapó volt, ahogy fáradt arccal, fáradt hangon kelt ajkáról a szó. Gratian tudta, hogy búcsúzással fogja végezni beszédét s még mielőtt hozzákezdett, már fojtogatta a meghatottság. Igyekezett lenyelni könnyeit s csak akkor nézett fel, mikor túlságosan hosszúnak talált egy szünetet s megijedt, hogy nem futja ereje.

Pierson kissé előrehajolt, mintha nem látna semmit, senkit; de keze remegett, amint belekapaszkodott a szószék párkányába. Néma csend volt a templomban, olyan különösnek tetszett papjuk arca, alakja; még Gratiannak is feltűnt. Amint apja megint beszédre nyitotta ajkát, ködfátyol lepte el Gratian szemét és többet nem nézett fel.

- Barátaim, elhagylak titeket; ezek utolsó szavaim, amiket erről a helyről hozzátok szólok. Más munkát választottam. Nagyon jók voltatok hozzám. Isten nagyon jó volt hozzám. Tiszta szívből fohászkodom hozzá, hogy áldjon meg mindnyájatokat. Amen! Amen!

A ködfátyol könnyalakban gördült le s Gratian megint láthatta apját, amint lenéz rá. Vajjon ránézett? Bizonyára valami látomást néz itt, a valóságnál édesebb látomást, valamit, amit mindennél jobban szeret. Gratian térdreborult és kezébe temette arcát. Az egész zsoltár alatt térdelve maradt és a csengő hangon elmondott áldásnál is.

- Isten békéje, amely minden értelem fölött való, tartsa meg szíveiteket és eszeteket Istennek és ő egy Fiának, a mi Urunk Jézus Krisztusnak megismerésében és szeretetében. A Mindenható Atya, Fiú és Szentlélek áldása legyen rajtatok és veletek most és mindörökké. Amen.

Gratian még mindig térdelt, már egyedül maradt a templomban. Akkor felállott és hazaosont. Apja nem jött be, nem is várta.

- Vége - gondolta magában. - Mindennek vége. Drága, jó apám! Most már nincs otthona. Nollie meg én kikergettük belőle. Nem tehetek róla, nem tehettem másképp... Talán Nollie sem. Szegény Nollie!...

2.

Pierson a sekrestyében maradt, a karénekesekkel meg előljárókkal beszélgetett; minden fennakadás nélkül elfogadták lemondását s megegyezett egy barátjával, hogy addig vállalja hivatalát, amíg az új vikárius megérkezik.

Mikor mindnyájan eltávoztak, visszament az üres templomba, fel a kórusba. Egy kis ablak nyitva maradt; Pierson ott állt az egyik kőoszlopnak támaszkodva. Kinézett és nyugalom áradt szét egész lényén. Csak most, hogy túl volt rajta, érezte, milyen nagy feszültségen ment keresztül. Verebek csiripeltek, az utca zaja megszűnt a vasárnap esti vacsoraidő nyugalmas órájában.

Vége! Hihetetlen, hogy sohase jön többet ide fel, sohasem látja már a háztetők körvonalait, a parkot lenn, nem hallja a verebek megszokott csiripelését. Leült az orgonához és elkezdett játszani. Utoljára gördülnek szét a hangok s verődnek vissza a kiürült Istenháza falán. Sokáig játszott, mialatt lassan besötétedett alatta az épület. Ezt fogja legjobban nélkülözni mindabból, amit elhagy... a jogot, hogy idejöhessen a sötétedő templomba, hogy érzéseinek szabad folyást engedjen az egyre több szépséggel betelő üres térben.

Akkordról-akkordra jobban belemerült a hanghullámok árjába, elvesztett minden kapcsolatot a jelennel, míg a zene és a sötét terem egybeolvadtak egy hatalmas, ünnepélyes fellelkesülésbe.

Messze lenn sötétség lopakodott a templomba, a padoktól az oltárig, elborított végül mindent, csak az oszlopok meg a fal látszottak még. Pierson kedvenc darabját játszta, Beethoven hetedik szimfóniájának adagióját, sokáig elhúzta a végső akkordokat, mert mindig új és új látomásokat hoztak magukkal.

Egy macska mászott be a nyitott ablakon, verébvadászat után, megdöbbenve húzódott össze s bámult rá zöld szemével. Pierson becsukta az orgonát, gyorsan lesietett s bezárta a templom-ajtót... utoljára. Künn melegebb volt, mint benn, mert még nem múlt el egészen a szürkület. Nehány lépést tett előre, aztán megállott, felnézett. Falak, ablakcsúcsok, torony, tejfehér-szürkés árnyba borultak. A torony teteje mintha a csillagokig ért volna.

- Isten veled, templomom! - gondolta. - Isten veled! Isten veled!

Érezte, hogy ajka megremeg; összeszorította fogát és elfordult.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

1.

Mikor Noel elrohant, Fort utána indult, hogy elérje, de hirtelen eszébe jutott, hogy sánta lábával úgysem tudna versenyt futni vele, visszatért és bement Leila hálószobájába.

A fiatalasszony levetette ruháját s mozdulatlanul állt a tükör előtt, szájában az imént meggyujtott cigarettával; kék füstjének gomolygása volt az egyetlen mozgás a szobában. Fort láthatta arcát a tükörben: sápadt volt, egy-egy kis piros folttal két orcáján s füle vörösen égett.

Úgy látszik, nem hallotta a férfi lépteit, mikor aztán észrevette a tükörből, megváltozott szemének kifejezése. Előbb még olyan üres, lélektelen tekintete most élénk, villogó lett.

- Noel elment - mondta Fort.

Leila úgy felelt, mintha előbbi, tükörelőtti gondolatait szőtte volna tovább.

- És maga nem ment utána? Persze..... nem... a lába miatt! Úgy-e, megszökött? Azt hiszem, nagyon rosszkor jöttem.

- Nem, *én* jöttem rosszkor!

Leila hátrafordult.

- Jimmy! Nem értem, hogy beszélhettél rólam! Még ha... De éppen ezt!

- Nem beszéltem rólad, csak annyit mondtam, hogy nem vagy irígylésreméltó, mert a tied vagyok. Nincs igazam?

Amint kimondta, megbánta, Leila szeméből azonnal eltűnt a harag, előbb fürkészve nézett rá, aztán kétségbeesetten.

Felkiáltott:

- Irígylésreméltó *voltam*, Jimmy! Igen, az *voltam*! - s arccal az ágyra vetette magát.

Fort agyán átvillant a gondolat:

- Gyalázat!

Hogyan nyugtathatná meg... hogyan hitethetné el vele, hogy szereti, mikor nem igaz; hogy kívánja... mikor Noel az egyetlen nő, akire gondol!

Odament hozzá, az ágyhoz és bátortalanul megérintette.

- Mi lett, Leila? Nagyon kifárasztottad magad. Mi bajod? Hiszen én nem tehettem róla, hogy itt volt az a gyermek. Miért izgatod annyira fel magad miatta? Elment. Most rendben van minden. Nem változott semmi, maradt minden a régiben.

- Igen... - hallszott az elfojtott zokogás közt - minden a régiben!

Fort letérdelt melléje, karját simogatta. Megremegett érintése alatt, aztán megnyugodott, mintha a második simogatást várta volna, mintha azt remélte volna, hogy ez forróbb lesz, megint megremegett.

- Nézz rám! - kérlelte Fort. - Mondd, mit kívánsz? Megteszek mindent...

Leila megfordult, felült az ágyon, hátradőlt a párnára, mintha támaszt keresett volna s maga alá húzta lábát. Fort megdöbbent arcának, egész körülsáncolt alakjának energikus kifejezésétől.

- Kedves Jimmy, - kezdte Leila - nem kívánok semmit tőled, csak egy cigarettát. Az én koromban az ember már nem kíván többet, mint amennyit kap. Hozol egyet?

Fort bement a másik szobába a cigarettáért. Milyen különös, keserű mosollyal beszélt Leila, milyen önfegyelmezéssel! De alig lépett át a küszöbön és indult neki szórakozottan a cigarettakeresésnek, máris megtelt szíve a Noel iránti sajgó aggódással; megsértette, elűzte és most ki tudja, hol bolyong az éjszakában, azt sem tudja, hol hajtsa le fejét.

Megtalálta a fényezett kőrisfa cigarettadobozt s nagy erőfeszítéssel próbálta kitépni magából Noel képét, mielőtt Leila szeme elé kerül.

Leila még mindig az előbbi pózban ült, mozdulatlanul, összefont karokkal, mint akinek minden idegszála, minden porcikája a végsőkig van feszítve.

- Gyujts rá te is... egy békepipára - mondta Fortnak.

Fort kivett egy cigarettát, leült az ágy szélére s gondolatai megint Noel körül forogtak.

- Vajjon hova mehetett? - kérdezte Leila hirtelen. - Ez igazán rávall. Még másodszor is képes valami bolondot tenni. Szegény Jimmy! Kár lenne! Hát itt járt az a csuhás barát? És pezsgőt ivott? Jó idea! Adj nekem is egy kicsit, Jimmy!

Fort megint átment a szomszéd szobába, lelkében a leány képével. Mire most visszament, Leila ugyanazt a selyemruháját vette fel, amelyben azon a végzetes koncert utáni estén jelent meg előtte, olyan ragyogó üdén. Elvette a pezsgőspoharat és bementek a szalonba.

- Gyere, ülj le, Jimmy! Mondd, fáj a lábad?

- Nem jobban, mint máskor - felelte Fort és leült Leila mellé.

- Nem akarsz inni? *In vino veritas,* barátom.

Fort a fejét rázta és alázatos hangon mondta:

- Igazán csodállak, Leila.

- Szerencse! Nem ismerek senki mást, aki ebben csatlakozna hozzád.

Egy hajtásra kiitta a pezsgőt.

- Nem kívánod néha, - kérdezte hirtelen - hogy én is olyan érdekes, modern nő legyek, csupa ész és jótékonyság? Mennyit összebeszélhettem volna a világról, háborúról, észokokról, tea mellett és sohasem kínoztalak volna azzal, hogy szeress. Milyen kár!

Fortnak fülébe csengett Noel mondása:

- Rettenetes komikus, ugy-e?

- Leila - szólalt meg minden átmenet nélkül. - Valamit kellene tenni. Megígérem, hogy amíg magad nem óhajtod, többet nem találkozom azzal a gyerekkel.

- Kedves fiam, az már nem gyermek. Megérett a szerelemre; és én... túlérett vagyok a szerelemre. Így áll a dolog s ebbe bele kell törődnöm.

Kihúzta kezét a férfiéből, leejtette az üres poharat és kezébe rejtette arcát. Fort agyában egymást űzték a gondolatok, rettenetesen érezte magát, mint minden igazi angol férfi, egy elkerülhetetlen jelenet előtt. Ragadja meg az asszony kezét, húzza le arcáról és csókolja meg? Álljon fel és hagyja magára? Beszéljen, vagy hallgasson? Vígasztalja, esküdözzék? Végül nem tett semmit. Amennyire egy férfi *általában megértheti* azt a pillanatot az asszony életében, mikor beismeri a fiatalság, a szépség elmúlását, annyira megértette Leilát; de ez csak halvány sejtés volt. Sokkal jobban megértette, hogy most már egyszer s mindenkorra tisztában van vele, hogy szeret, de szerelme nem talál viszonzásra.

- És erről nem tehetek - gondolta magában szomorúan. - Egyszerűen nem tehetek róla!

Bármit mondana, bármit tenne, ezen nem változtathat. Nincs szó, amely meggyőzően hatna egy asszonyra, mikor a csók elvesztette valódi jellegét. Most, Fort végtelen megkönnyebbülésére, levette kezét arcáról Leila és megszólalt:

- Ez nagyon szomorú. Jobb lesz talán, ha hazamész, Jimmy.

A férfi megpróbált mondani valamit, de megijedt hangjának őszintétlenségétől.

- Istenem, szinte beleestünk egy jelenetbe! - mondta Leila. - Mennyire gyűlölitek, ti férfiak. Én is útálom. Igen sok jutott ki belőle nekem az életben. Semmi haszna, csak egy nagy fejfájás másnap reggel. Ettől megkíméltelek, Jimmy. Csókolj meg jutalmul.

A férfi lehajolt, az asszony szájához tapasztotta ajkát. Tiszta szívből igyekezett viszonozni csókjának szenvedélyes hevét. Leila eltaszította magától hirtelen; gyenge hangon mondta:

- Köszönöm; megvolt benned a jóakarat!

Fort eltakarta kezével szemét. Rettenetes volt az asszony arckifejezése ebben a pillanatban. Milyen brutálisnak érezte magát! Megfogta erőtlenül lehanyatló kezét és megcsókolta.

- Eljövök holnap. Menjünk együtt színházba? Akarod? Jóéjszakát, Leila!

Amint kinyitotta az ajtót, meglátta még egyszer az asszony merev, rászegezett tekintetét. Talán azt várta, hogy mégis visszatér. Olyan ijedt volt az arckifejezése. Aztán hirtelen ellágyult, egészen ellágyult. Fortnak szívébe markolt ez a tekintet.

Leila felemelte kezét, csókot dobott utána és mosolyogva nézett rá. Fort azt sem tudta, hogyan reagált rá ajka, kiment. De künn nem tudta elhatározni magát arra, hogy továbbmenjen; átvágott a téren, hozzátámaszkodott a park rácsos kerítéséhez, úgy nézett fel az asszony ablakára.

Milyen jó volt hozzá Leila. Úgy érezte magát, mint aki kártyán nyert s ellopózik a nélkül, hogy revanst adna a vesztesnek. Bár ne szeretné annyira őt, szegény asszony, ha egész egyszerű, lélektelen viszonyuk lett volna! Bármi inkább, mint ez! Csontja velejéig angol férfi létére nem tudott a bűntudattól szabadulni, s gyalázatosságnak érezte, hogy nem talál utat, módot a jóvátételre, nem tud semmilyen elégtételt adni neki.

- Menjek vissza fel hozzá? - töprengett magában.

Az ablakfüggöny megmozdult. Aztán eltűnt a világosság.

- Lefeküdt - gondolta Fort. - Csak még jobban elkeseríteném. Vajjon hol lehet most Noel? Azt hiszem, *soha többet* nem látom. Rettenetes história. Istenem! Bizony nagyon, nagyon szomorú história.

Nagy kínnal, mert a lába erősen fájt, tovább ballagott.

2.

Leila egészen tisztában volt azzal, hogy a társadalmi erkölcs törvényein kívül állók éppen olyan becsületesen, odaadón, mélyen éreznek, mint akik azon belül élnek. Az ő érzései talán még mélyebbek, még megkapóbbak, mint ahogy a vadgyümölcs íze erősebb, mint az oltotté. Azt is tudta, hogy a közvélemény szerint: maga választotta az erkölcsön kívül álló helyzetet, tehát nincs félannyi joga sem megtört szívvel járkálni a világban, mintha Fort a férje lett volna. A közvélemény szerint - nincs joga magának követelni őt, minél hamarabb megszakad a törvénytelen kötelék, annál jobb! De azért éppen olyan szerencsétlennek érezte magát, mintha összeházasodtak volna.

Nem akart kívülállni az erkölcsön... soha életében sem akart ilyesmit. Leila azok közé tartozott, akik gyónással könnyítenek bűntudatukon s aztán újra kezdik a dolgot, megtisztult lelkiismerettel. Nem akart vétkezni, csak éppen szeretni s mikor szeretett, pillanatnyilag nem törődött semmi mással. De, ha hazárdjátékos volt is, becsületesen fizetett mindig. Csakhogy most a legnagyobb betét forgott kockán, ennél nagyobbat asszony nem tehet le. Utolsó esélye volt s ezt világosan látta. Amíg egy asszony hisz a hódítóképességében, még van reménye, még ha le is gördül a függöny egyik szerelmi ügye után.

De Leilában hirtelen kialudt a remény tüze, s mikor most megint legördülőben volt a függöny, úgy érezte, hogy ezentúl már sötétségben kell senyvednie, amíg az öregség meg nem hozza a közönyt. És negyvenöt év és az igazi öregség közt mély szakadék tátong! Először történt meg vele, hogy egy férfi megúnta. Ej, de hiszen Fort únott volt, mielőtt még belement volna a dologba, legalább is Leila így érezte.

Mint a fuldoklók, egy perc alatt végigfutotta gondolatban barátságuk minden eseményét, s megbizonyosodott róla, hogy Fort szívében sohasem lobogott igazi láng. Szégyenérzet marcangolta. A párnába fúrta fejét. Ez a leány foglalta le a szívét egész idő alatt. Felnevetett.

- Rossz lóra tettem a pénzem - gondolta. - Edwardot kellett volna megtennem. Elforgathattam volna annak a szegény csuhásnak a fejét. Csak ne találkoztam volna megint Jimmyvel! Ha összetépem akkor a levelét, szegény Edwardot bolondítom magamba. Az a sok: *ha*! Bolondság! Minden úgy történik, ahogy történnie kell.

Felállt s alá és fel járkált a kis szobában. Jimmyvel nyomorult lenne az élete és nélküle is nyomorult lesz!

- Nem tudom látni az arcát és nem tudok nélküle élni! - töprengett. - Igazán nevetséges!

A kórházra gondolt, de undorral hárította el magától. Eljárni oda nap-nap után ezzel a rettenetes szívfájdalommal... arra képtelen! Kiszámította, mennyi jövedelme lehet. Több pénze volt, mint amennyire első pillanatban gondolt. Jimmy ötszáz fontot adott karácsonyi ajándékul. Akkor össze akarta tépni a csekket, vissza akarta adni neki, de az előző öt év tapasztalata óvatosabbá tette; betette szépen a bankba. Most örült neki. Nem kell, hogy pénzgondokat csináljon magának.

Megpróbált belefeledkezni a multba. Első férjére, Ronny Fane-re gondolt; a moszkitóhálós szobájukra, abban a rettenetes madrasi hőségben. Szegény Ronny! Milyen sápadt, cinikus, fiatal kísértetet idézett fel ez a név! Lynchre gondolt, a megbízható, pontos, mindig lovak közt élő férfira. Mindkettőjüket szerette... egy ideig. Az afrikai steppen kalandoztak el aztán gondolatai, Constantiában, a hatalmas Táblahegyekre emlékezett, ahogy felnyúltak a csillagos égig, a pillanatra, mikor először látta meg Jimmyt, ismét látta merész tekintetét, fejének hajlását, göndör haját, arcának őszinte, iskolásfiús kifejezését. Még most is, hónapokig tartó viszony után, legkedvesebb emléke maradt az a szüreti est, mikor illatos klematiszok alatt énekelt neki. Akkor, azon az egy estén, igazán áhítozott utána, tizenegy év előtt, mikor még virágjában volt. Akkor megtarthatta volna; jöhetett volna Noel. Ha elgondolja, hogy tizenöt teljes esztendő áll még az előtt a leány előtt, amíg eléri fénykorát. Tizenöt év, tele hódítással; és még tíz, amíg lekerül a küzdtérről. De ha Jimmy elveszi, öreg ember lesz és még mindig fülig szerelmes bele, mire Noel belekerül a veszedelmes korba, negyvenöt éves lesz.

Leila úgy érezte, hogy ordítni, sikoltoznia kéne; szájába gyúrta zsebkendőjét s eloltotta a lámpát. A sötétség kissé lehűtötte. Félrehúzta a függönyt, hadd süssön be a hold. Jimmy, meg az a leány künn sétálnak valahol a holdfényben, keresik egymást, ha nem is testükkel, de lelkükkel. És nem sok idő telik bele, egymásratalálnak valahol, mert a Sors így akarja! A Sors akarta, hogy unokahuga hasonlítson hozzá; a sors kergette szerencsétlenségbe Noelt, hogy Fort szívét meghassa és előnyben lehessen fiatalabb férfiak fölött. Keserű bizonyossággal látta, hogy így van. Jó játékos túlteszi magát a veszteségen és büszke asszony nem tartja vissza vonakodó szerelmét.

De ha lett volna egy parányi reménye, sárbatiporta volna büszkeségét, meghurcolta volna az útszélen, tövisbokrok között! De nem volt reménye! Ökölbeszorította kezét és belevágott vele a sötétségbe, mintha a Sors arcába akarta volna ütni, az elérhetetlen, érthetetlen, kegyetlen, elgáncsoló Sors finom gúnnyal mosolygó, minden emberi melegségtől megfosztott arcába.

Nem lehet hátratolni az órát, nem adhatja senki vissza neki azt, ami ennek a leánynak előnye. Az idő «elvégezte munkáját», ahogy «elvégzi» minden nőn, egyiken a másik után.

Látta magát, amint lejebb és lejebb megy évről-évre, egy kicsivel több puder, egy kicsivel több ruzs, kiigazítja a haját, amíg végül egészen festett lesz, küzd minden kis ránc ellen... miért, mi célból? Hogy megfigyelje Jimmy arcának fokozatos hidegülését, hangjának kényszeredett szelídségét. És bizonyos legyen benne, hogy lelke mélyén egyre növekvő ellenszenv gyülemlik fel, hogy azt gondolja: «Visszatartasz engem az élettől, szerelemtől!» Amíg egyszer aztán, idegileg teljesen kimerülve, valami szörnyűséget tesz vagy mond s Jimmy soha többet nem jön hozzá.

- Nem, kedves Jimmy - gondolta magában. - Keresd meg őt és maradj nála! Nem éred meg ezt a nagy küzdelmet!

Összehúzta a függönyt, mintha ezzel a mozdulattal kicsukhatta volna a ráleselkedő Sorsot, felgyujtotta a lámpát s leült íróasztalához. Nehány percig mozdulatlanul nézett maga elé, kezére támasztotta állát s a sötét selyem újj hátracsúszott karján. Egy kis különösen faragott, elefántcsontkeretes tükör állott arcával egy magasságban; huszonöt évvel ezelőtt vásárolta valami indiai bazárban; a tükörből visszanézett rá képmása.

- Nem is vagyok csunya - gondolta szenvedélyesen. - Igazán nem. Még mindig van bennem valami! Csak az a leány ne jött volna az utunkba! Én vagyok az oka! Miért is írtam mindkettőjüknek, Edwardnak és Jimmynek?

Elfordította a tükröt s tollat vett kezébe.

«- Kedves Jimmy - írta:

Jobb lesz mindkettőnkre nézve, ha szabadságot veszel egy időre. Ne jőjj, amíg nem írok neked. Sajnálom, hogy olyan kellemetlenséget okoztam neked ma este. Mulass jól, pihenj jól és ne kínozd magad.

A te...»

Mikor idejutott, egy könnycsepp esett a papírra. Kénytelen volt összetépni és megint leírni. Most már befejezte: «A te Leilád.»

- Azonnal postára kell, hogy tegyem, - gondolta - mert különben nem kapja meg holnap estig. Nem tudnék elviselni még egy ilyen jelenetet.

Lesietett s bedobta a levelet egy postaszekrénybe. Világillat terjengett a levegőben. Hazasietett, lefeküdt s órákig forgolódott, vergődött álmatlanul ágyában, bámult bele a sötétségbe.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

1.

Leila energikus volt, de nem nagyon kitartó. Most csak egy gondolat foglalkoztatta, elmenni; azonnal hozzálátott ügyei rendezéséhez, engedélyt próbált szerezni, hogy visszatérhessen Afrikába. Az utánjárások, előkészületek a legjobb narkotikumnak bizonyultak. A tengeri átkelés rendkívül veszedelmes volt akkoriban, de Leila örült a veszedelemnek.

- Ha beleveszek a tengerbe, - gondolta - annál jobb; legalább gyorsan végzek a hosszú kínlódás helyett.

De mikor megkapta az engedélyt és kiadták kabinjegyét, hirtelen zúdult rá visszavonhatatlan lépésének súlya. Találkozzék vele még egyszer, vagy ne? Három nap mulva indul hajója,

most kell határoznia. Ha megbánásból meleg, szeretetteljes lenne, érezte, nem volna elég ereje ahhoz, hogy hű maradjon elhatározásához. És ismét előlről kezdődnék a kínlódás, amíg újra belekényszerülne ugyanebbe a helyzetbe.

Telt az idő, egyik óra a másik után, kihasználatlanul, amíg végül olyan kibírhatatlan fájdalommal nyilallott szívébe a vágyódás, hogy tovább már nem tudta elviselni. Késő délután - minden előkészület rendben volt az utolsó gombostűig - elindult hazulról, még mindig határozatlanul. Önkínzási vágy, megforgatni a tőrt sebében, meg a kíváncsiság, hogy mi történt Noellel, Pierson háza felé vitte lépteit. Szinte öntudatlanul öltözött legszebb ruhájába, egy teljes órát töltött a tükör előtt. A szerencsétlen éjszaka óta benne lappangó, inkább lelki, mint testi láz rózsákat festett arcára. Nagyon csinos volt. Egy gardéniát vett egy Baker-streeti virágüzletben s ruhájára tűzte.

Mikor a nagy Térre ért, meglepetéssel látta a házon a táblát: - *Kiadó*. - De még nem tett lakatlan benyomást. Csengetett. Bevezették a kis szalonba. Életében mindössze kétszer járt itt. Talán, mert maga is olyan szerencsétlen hangulatban volt, meghatóan szomorúnak találta a kopottas szobát, mintha a mult emlékei népesítenék be.

- Vajjon milyen asszony lehetett a felesége? - gondolta Leila.

És éppen magakadt tekintete a fekete bársonyszalagon függő, halvány pasztellképen a falon. Egy karcsú női alak, kissé előrehajolva ül, ölében nyugvó kezekkel. Régi elefántcsont és levendula színekben volt tartva a kép, közben halvány rózsaszín árnyalattal. Élénk, beszédes szeme Gratianra emlékeztette. Az arc jóságos, finom, élénk.

- Igen - gondolta Leila - nagyon szerethette. Nehéz lehetett az elválás.

Még mindig a kép előtt állt, mikor belépett Pierson.

- Milyen kedves arc, Edward! Búcsúzni jöttem. Holnap utazom Délafrikába.

Kezet fogtak s közben gondolta Leila:

- Őrült lehettem, mikor egy percig is azt gondoltam, hogy magamba bolondíthattam volna.

- Elhagyod... elhagyod őt?

Leila bólintott.

- Igazán derék, csodálatraméltó dolog!

- Ó, dehogy! Ahol a Kényszerűség parancsol, ott Muszáj az úr... így van ez! Nem józantomból mondok le a boldogságomról, ó, távolról sem! Mi lesz belőlem, azt igazán nem tudom, de biztosra veheted, hogy semmi jobb. Lemondok róla, mert nem tudom megtartani, te is tudod, miért. Hol van Noel?

- Lenn a tengerparton, George-al és Gratiannal.

Pierson csodálkozva nézett az asszonyra; Leilát viszont bosszantotta a lelkész kínos, megdöbbent arckifejezése.

- Látom, ki van cédulázva a ház. Ki hitte volna, hogy egy ilyen gyermek gyökerestül tud kirángatni két magunkfajta öreg kórót. Sose búsulj, Edward, egyforma vér csörgedezik ereinkben. Megcsináljuk mi a dolgunkat a magunk módja szerint. *Te* hova mész?

- Valahol keleten adnak nekem egy káplánságot, úgy hiszem,

Leila agyán átvillant egy pillanatra az őrült gondolat:

- Ajánljam fel, hogy vele megyek?... Két kivert kutya, együtt?

- Mi történt volna, Edward, ha akkor megkéred a kezem, azon a májusi éjszakán, mikor egy kicsit... szerelmesek voltunk egymásba. Melyikünknek lett volna rosszabb, neked, vagy nekem?

- Te nem jöttél volna hozzám, Leila.

- Ó, ne lehessen tudni. De akkor nem lettél volna pap és nem lehetett volna szent belőled.

- Ne használd ezt az ostoba szót. Ha tudnád...

- Tudom; látom, hogy megégettek félig, elevenen. Félig megégettek, félig eltemettek. No, de megvan a jutalmad, már akármilyen is és nekem is megvan a magamé. Isten veled, Edward! - Kezetfogtak. - Add rám áldásod, szükségem van rá.

Pierson az asszony vállára tette másik kezét, odahajolt hozzá és megcsókolta homlokát.

Leila szemébe könny szökött.

- Ó, Istenem! - mondta - milyen szomorú ez a világ!

Keztyűs kezével eltakarta remegő ajkát és kisietett az ajtón. A küszöbről még egyszer visszanézett. Pierson nem mozdult, csak az ajka mozgott.

- Értem imádkozik - gondolta Leila. - Milyen különös!

2.

Amint kiért a kapun, elfelejtette a lelkészt. Megint belenyilallott a rettenetes fájdalom, mintha az örök lemondás embere felkorbácsolta volna lelkében az élnivágyás, az örömhajhászás szenvedélyét. Látnia kell, látni fogja mégegyszer Jimmyt, ha egész éjjel keresi, egész éjjel vár is reá!

Hétre járt az óra, bizonyára kijött már a hadügyminisztériumból. Vagy a klubjában lesz, vagy a lakásán. Az utóbbira határozta magát.

A Buckingham Gate közelében levő kis utca kapuira már egy esztendő óta nem írta fel tréfából senki: *Béke*. Most a forró nap után, szinte kiégettnek látszott az egész. A borbély üzlete, lenn a házban, még nyitva volt, a kapu mellette, tárva.

- Nem csengetek - gondolta Leila. - Egyenesen felmegyek.

Kétszer is megállt a lépcsőn, elakadt a lélekzete, úgy fájt az oldala. Gyakran érezte utóbbi időben ezt a fájdalmat, mintha szíve igazán megbetegedett volna a nagy vágyódástól. Fenn, a kis kiugrón megállt, Fort ajtaja előtt. A vörös tapétával bevont falhoz támaszkodott. Mögötte nyitva volt egy ablak és zavaros hangok szűrődtek be, valami karének:

Vivè-la, vivè-la, vivè-la vé. Vive la compagnie.

Így hallotta a dalt.

- Ó, Istenem, - fohászkodott - add, hogy otthon találjam, add, hogy kedves legyen hozzám. Utoljára.

Az izgalomtól betegen nyitotta ki az ajtót. *Otthon* volt... Egy nádfonatú nyugágyon feküdt, hanyatt, a szoba túlsó sarkában, a feje alatt összekulcsolt kezekkel, szájában pipa. Mikor Leila belépett, szeme be volt hunyva; meg sem mozdult, csak a szemét nyitotta ki. Bizonyára azt hitte, a szobalány. Nesztelenül, mint a macska, osont keresztül a szobán Leila. Odaállt melléje. Várta, hogy felébredjen ebből a különös letargiából s közben teleszívta lelkét a sovány, csontos, egészséges, de beesett arc képével. Ahogy foga közt tartotta pipáját, valami kemény ellenállás fejeződött ki egész lényén, mintha hátravetett fejjel, lekötött kézzel, mereven állna

egy lassan közeledő, kúszva lopózó alakkal szemben, amely el akarná hurcolni. A pipa égett, füstkarikák szálltak fel belőle; egyik lába, a rosszabbik, ide-oda rángatózott, valószínűleg fájdalmában, de különben makacs mozdulatlanságban feküdt, mintha aludnék. Haja sűrű volt, hullámos, egyetlen egy ősz hajszál sem látszott még benne: foga fehéren villogott, ahogy pipáját szorította. Arca fiatal volt, annyival fiatalabb, mint az övé. Miért szerette... miért szerette ennek az embernek az arcát, aki nem viszonozta szerelmét?

Egy pillanatig úgy érezte, mindjárt felemeli a párnát a földről és hozzávágja, megfojtja vele, ahogy itt fekszik, makacsul elzárkózva a külvilág elől, tudomást nem véve róla. Visszautasított szerelem! Megalázás! Már azon volt, hogy sarkonfordul és elmegy. Most megint behallatszott a nyitvamaradt ajtón a karének:

Vivè-la, vivè-la, vivè-la vé!

Leila idegei most már végkép felmondták a szolgálatot. Letépte ruhájáról a virágot és a férfi elfordított arcába vágta.

- Jimmy!

Fort felriadt, mereven nézett az asszonyra. Arca kómikus ijedtségbe torzult s Leila idegesen felnevetett.

- Nem rólam álmodtál, kedves Jimmy, az bizonyos. Milyen kertben vándoroltál?

- Leila! Te itt! Milyen... milyen kedves!

- Milyen... milyen kedves! Látni akartalak, hát eljöttem. És megláttam, milyen vagy, mikor nem vagy velem. Nem fogom elfelejteni. Nagyon jó volt nekem... borzasztó jó.

- Nem hallottalak bejönni.

- Messze, messze jártál, kedvesem. Tűzd a gomblyukadba a gardeniámat. Megállj, beletűzöm. Jól kipihented magad egész héten? Tetszik a ruhám? Úgy-e, nem is vetted volna észre?

- Észrevettem volna. Gyönyörűnek találom.

- Jimmy, azt hiszem, soha semmi, de semmi sem ráz ki lovagiasságodból.

- Lovagias? Az nem vagyok.

- Becsukom az ajtót, nem bánod?

A férfi felállt, odament az ajtóhoz, becsukta s visszafordult az asszonyhoz. Leila felnézett rá.

- Jimmy, ha csak egy kicsit is szerettél valaha, légy kedves hozzám ma. Ha valami kellemetlenséget mondanék, ne vedd fel... nagyon el vagyok keseredve. Ne vedd komolyan. Ígérd meg!

- Megígérem.

Levette kalapját s leült a férfi mellé, a nyugágyra. Hozzásimult, úgy, hogy ne is láthassa arcát. Átölelte s belevetette magát az illuziók mély vizébe; mélyen, mélyen lenn van egy réteg, oda kell lejutnia, ott feledés vár rá; mint egy gyermek, játszott a maga illuzióvilágában:

- Szeret... szeret... szeret!

Belefeledkezni, csak egy óráig, egyetlen egy óráig! Úgy érezte, odaadná hátralevő életét ezért az egy boldog óráért; odaadná szívesen. Kezét szívéhez szorította, arcát feléje fordította, szemét lehúnyta, hogy ne lássa a férfiét; a gomblyukába tűzött gardenia illata bántotta, olyan erős, olyan édes volt.

3.

Mikor kalappal a fején, menni készült, már besötétedett künn. Már kizökkent álomvilágából, nem játszott többet illuziósdit. Ajkán megkövült a mosoly, amint ott állt a félhomályban s félig lehunyt pillái alól figyelte, észrevétlenül, a férfi elkínzott arckifejezését.

- Szegény Jimmy - mondta - nem tartalak tovább fel. Vacsoráznod kell. Nem, ne gyere velem. Egyedül megyek! Ne gyujts fel az Istenért!

Kezét a férfi vállára tette.

- Lám, a virágom megbarnult a szélein. Dobd el. Ki nem állhatom a hervadt virágot. Te sem szereted. Végy holnap frisset magadnak.

Kihúzta a virágot a gomblyukból, összegyűrte és arcához szorította.

- Nos, csókolj meg még egyszer; nem árt meg neked.

Egy pillanatig egész lelkével a férfi ajkán csüngött. Aztán kitépte magát öleléséből, tapogatózva fogta meg a kilincset, mint akinek elborult szemevilága, kinyitotta az ajtót, becsukta a férfi orra előtt és lassan, kissé ingadozó léptekkel lement a lépcsőn.

Keztyűs kezével végigtapogatta a falat, mintha ennek keménysége segítne rajta. Az utolsó fordulónál egy függöny választott el valami előszobafélét. Leila megállt.

- Ha ide elbujnék, - gondolta - megláthatnám még egyszer.

Odalopódzott a függöny mögé és összehúzta, hogy csak egy kis nyílás maradt. Olyan sötétség volt, hogy a saját kezét sem látta. Hallotta, hogy nyílik egy ajtó és lassú léptek közelednek a lépcsőn. Lába, térde, egész alakja kibontakozott lassanként, arca homályban maradt. Cigarettázva haladt el előtte. Kezét szájához szorította, hogy elfojtsa a szót; az összetört gardenia illatos, hideg, bársonyos szirma odatapadt orrához.

Elment. Lentről ajtócsukódás hangzott.

Valami vad, ostoba vágyódás szállta meg ismét, hogy felmenjen, várjon rá, amíg visszajön, megmondja, hogy elmegy, kérje, jőjjön vele. Ó! Eljönne! Megint olyan elviselhetetlen, zavart szánalommal nézne rá s mondaná:

- Ó, hogyne, Leila, hogyne!

- Nem! Istenemre nem! Hazamegyek szép nyugodtan. Szép nyugodtan hazamegyek! Gyerünk! Bátorság! Ne légy bolond! Gyerünk!

És szép nyugodtan lement az utcára. A park bejáratától néhány lépésnyire meglátta ismét, amint lassan haladt tova. Mint valami megnyúlt árny, ment utána Leila, mindig egyforma távolságban. Lassan követte a platánfák alatt, a park kerítése mentén, a St. James Palace előtt, Pall Mall felé. Fort most felment egy lépcsőn és eltűnt a klubjában.

Vége. Leila felnézett az épületre; hatalmas gránit kripta, korom sötét. Egy üres kocsi állt éppen a kapu előtt. Beült.

- Camelot Mansions, St. John’s Wood - adta meg a címet.

Lihegve, ziháló lélekzettel vetette magát hátra az ülésen. Összeszorította kezét és gondolta:

- Nos, mégegyszer láttam. Ha nincs puha kenyér, a kemény héja is jó. Ó, Istenem! Vége! Mindennek vége! Még morzsa sem marad nekem! Egyetlen egy morzsa sem! *Vivè-la, vivè-la, vivè-la vé! Vivè-la compagnie!*

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Fort talán egy óra hosszat feküdt úgy ébren álmodva, mielőtt Leila benyitott hozzá. Egész különös, gyönyörű, megható álma volt. Szürke sáv futott végig valami félhomályos, sem reggeli, sem éjjeli világításban; az egész francia front. Lassanként támadásba ment át egy-egy szakasz. Egy kicsit tovább húzódott, megállt egy pillanatra, megint hátrált, majd ismét előretört, egyre tovább, tovább, feltartóztathatatlanul. És minden kirohanásnál mint egy hang hallszott a kiáltás, közte a saját hangja is: Hurrá! az angolok! Hurrá! az angolok!

Az előretörő szürke alakok árjával sodródni a titokzatos homályban, a dörgő kiáltás, harsogás, a ritmikus, kitartó előrelendülés, a pillanatnyi szünetek közben, csak annyi időre, amennyire az áradó tenger hullámai meg-meg állnak, csodálatosan nagyszerű volt. Élet, halál eltörpültek. *Hurrá! az angolok!*

Álmában egynek érezte magát hazájával, az előretörő harcvonal minden egyes alakjával, amint súlyos lüktető ritmusban törtettek előre feltartóztathatatlanul, egymás után. Valami utcai zaj verte fel kábult álmából, aztán ismét behunyta szemét, várta, hátha visszajön álma, de hiába, nem álmodta már többet végig. Pipára gyujtott s tovább feküdt mozdulatlanul, még mindig csodálatosan élénk, valószerű és mégis fantasztikus álmának hatása alatt.

A halál nem jelent semmit, ha hazája tovább él és győz. Ébren sohasem volt ilyen egyoldalú öntudata.

És milyen csodálatosan realisztikus vonások keverednek az álom fantasztikus képébe. Mintha valaki meg akarná győzni az álmodót akarata ellenére is... Aztán arcát érte a puha virágszirom és Leila hangja szólt:

- Jimmy!

Mikor elment, fáradtan gondolta:

- Most megint elölről kezdődik minden!

De mit bánja, hiszen lojalitás és szánalom úgyis elvágják útját; sohasem érheti el szíve vágyát. Különben ez a vágy képtelenség, éppen oly kevéssé elérhető, mint a hold. Mit bánja hát? Ha élvezetet talál abban, hogy szereti őt, ám tessék!

Mialatt a platánok alatt ballagott, egyre az az érzése volt, hogy Noel előtte megy, de nem tudja utolérni s szíve sajgott bele, hogy sohasem érheti el, sohasem mehet mellette.

Két nap mulva, mikor este hazament, levelet talált. Egy hajó levélpapírja volt, a bélyegen plymouthi bélyegző.

«Élj boldogul örökre tán,
Örökre Isten veled!

Leila.»

Rettenetes érzéssel olvasta, mintha az egész világ előtt valami gyalázatos bűnténnyel vádolták volna és maga sem tudná, bűnös-e vagy nem. Megpróbálta összeszedni gondolatait. Kocsiba ült, elhajtatott Leila lakására. Zárva találta, de a címét megadták. Egy Cape Town-i bankot neveztek meg. Megkapta elbocsátását.

Lelkiismeretfurdalás és megkönnyebbülés, zavar és fájdalom vegyes érzelmei közepette hallotta a kocsis hangját: megkérdezte, hova hajtson.

- Vissza, lakásomra.

De félúton meggondolta a dolgot és egy más címet mondott be. A következő pillanatban már elszégyellte magát, hogy engedett a hirtelen fellobbanó impulzusnak. Ízléstelenség, amit tesz. Mintha felesége temetéséről kedvese budoárjába menne.

Mikor az öreg Téren szembeötlött a cédula: *Kiadó*, különös megkönnyebbülést érzett, pedig ez azt jelentette, hogy nem láthatja azt, akivel, ha tíz percig együtt lehetne, odaadna egy évet az életéből. Elküldte a kocsit és habozva állt a kapu előtt: csengessen, vagy ne? Egy cselédleány arcát látta meg az ablakban s ez döntött.

Mr. Pierson nem volt otthon, a fiatal hölgyek pedig elutaztak. Megkérdezte Mrs. Laird címét s aztán sarkonfordult. Majdnem beleütközött Piersonba. Hidegen, különös idegenszerűséggel köszöntötték egymást.

- Vajjon tudja-e, hogy Leila elutazott? - kérdezte magában Fort. - Ha igen, a legrettenetesebb embernek gondolhat. És nincs igaza? Talán nincs?

Amint hazaért, leült levelet írni Leilának. De egy teljes órát bámult a papírra s három sort sikerült leírnia:

- Kedves Leilám!

Nem tudom szavakba önteni az érzést, amely elfogott, mikor megkaptam leveled...

Összetépte. Nem hangzik jól, nem felel meg a helyzetnek. Temessük el, aki meghalt... a halott multat, amely sohasem is élt szívében! Miért komédiázna? Megtett minden tőle telhetőt, hogy elhárítsa a véget. Miért komédiázzon?

NEGYEDIK RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

A családi penzióban, ahol Lairdék laktak, a kandalló mellett kötögetett egy öreg nénike; a lemenő nap sugarai odarajzolták árnyékát a falra, szürkén, pókhálószerűen mozogtak a sötét foltok a sárgás, kopott falon, a fürge tűk ritmusában. Nagyon öreg nénike volt... a világ legöregebb nénije - gondolta Nollie. És olyan gyors tempóban kötött, szünet nélkül, lélekzethez sem jutva, hogy néha szeretett volna felkiáltani, amint elnézte.

Esténként, mikor George és Gratian nem voltak otthon, Noel gyakran ült az öreg néni mellett, nézte a fürge tűket s elgondolkozott bizonytalan jövőjén. Néha-néha felnézett az öreg néni, szemüvege fölött, ajka kissé megrándult s aztán ismét lefelé vándorolt tekintete. Összeesküdött a Sorssal, amíg köt, addig nem lesz vége a háborúnak... legalább így képzelte Nollie. Ez az öreg néni csak köt, köt, zörgő tűivel; a megadás szimbóluma, ő tartja életben a háborút... egy ilyen gyenge, öreg asszony!

- Ha hátulról lefognám a könyökét - gondolta néha Nollie - azt hiszem, meghalna. Meg kellene próbálni; akkor vége lenne a háborúnak. Megint lenne élet és szerelem.

Aztán megint elhessegetett minden gondolatot fejéből az ezüstcsengésű zörgés. Akkor este apjának egy levele feküdt ölében.

«Drága Nolliem!

Örömmel értesítelek, hogy megkaptam a tábori papságot és nemsokára elutazom Egyptomba. Franciaországba szerettem volna menni, de el kell fogadnom, amit kapok, tekintettel koromra; attól félek, nem nagyon örülnek ott sem nekünk, öregedőknek. Nagy megnyugvás nekem a tudat, hogy Gratian veled van. Remélem, nemsokára beköltöztök egy kis házba, ahol unokám is veletek lehet. Nagyszerű híreket kaptam felőle nagynénédtől. Éppen most írt. Gyermekem, egy percig se gondold, hogy elhatározásomban te befolyásoltál volna. Egyáltalában nem. Talán tudod, hogy mióta kitört a háború, mindig bánt a gondolat, hogy nekem itthon kell ülnöm; szívem ott volt fiainkkal s előbb-utóbb ide kellett, hogy fejlődjék a dolog, minden egyebet leszámítva is. Monsieur Lavendie két este is benézett hozzám; nagyon kellemes ember, szimpatikus nekem, bár egészen ellentétesek a nézeteink. Nekem akarta adni a vázlatot, amit rólad csinált egyszer a Parkban, de most igazán nem tudnám, mit kezdjek vele? És, őszintén szólva, éppoly kevéssé tetszik nekem, mint az olajfestménye. Nem hasonlít ahhoz a Nolliehoz, akit én ismerek. Remélem, nem sértettem meg ezzel művészönérzetét. Valamit még el kell mondanom neked. Leila visszament Délafrikába. Körülbelül tíz napja, eljött egy este, búcsúzni. Nagyon hősies elhatározás, mert azt hiszem, nehezen szakadt el innen. Remélem, nyugalmat és békességet talál ott künn; imádkozom érte. És most, édesem, azt szeretném, ha megígérnéd, hogy nem találkozol többet Fort kapitánnyal. Tudom, hogy bámulód. De eltekintve attól, ahogy Leilával viselkedett, a legrosszabb benyomást tette rám a minap, amikor, közvetlenül Leila elutazása után, nálunk járt. Volt valami ebben, ami azt az érzést keltette bennem, hogy nem az a fajta ember, akiben meg tudnék bízni. Nem tételezem fel egy percig sem, hogy különösebben érdekelne, és mégis, most, hogy olyan messze megyek tőled, úgy érzem, kötelességem figyelmeztetni téged. Nagyon örülnék, ha férjhez mennél egy derék emberhez, de - bár nem szeretnék szigorúan ítélkezni senki fölött - nem hihetem el, hogy Fort kapitány megfelelne neked.

Lejövök hozzád, mielőtt elindulok, lehet, hogy nagyon hamarosan. Szeretettel csókol téged és Gratiant, Georgeot üdvözli

Szerető apád

Edward Pierson.»

Noel ölében feküdt a levél, miközben elnézte a falon mozgó árnyékot. Vajjon megadásból kötöget ez a nő, vagy makacsságból - kihívás akar ez lenni a halál ellen - a tűk ritmusára táncoló kihívás; a Sors ellen lázadozó emberi makacsság szürke kísértete? Nem akarja megadni magát ez a világ legöregebb nénéje, kötni fog, amíg a sír be nem zárul fölötte. Leila elutazott? Bántotta ez a tudat; és mégis kellemesen érintette. Megadás - lázadás! Miért akarja apus mindig előre kijelölni az utat, amelyen haladjon? Olyan szelíd ember és mégis milyen makacs! És miért ébreszti fel mindig benne a vágyat, hogy éppen ellenkezőleg cselekedjék?

A nap lejjebb hanyatlott, sugarai már nem özönlöttek a szobába, az öreg asszony árnyéka elhalványodott a falon, de a tűk még mindig tovább énekelték dallamukat. Noel megkérdezte:

- Szeret ön kötni, Mrs. Adam?

Az öreg néni ránézett szemüvege fölött.

- Hogy szeretek-e, szívecském? Eltelik az idő vele.

- Azt akarja, hogy teljék az idő?

Egy pillanatig csend volt, az asszony nem felelt mindjárt s Nollie gondolta:

- Milyen borzasztó, hogy ilyet kérdeztem!

- Tessék? - szólalt meg végre az öreg.

- Azt kérdeztem: nem nagyon fárasztó?

- Nem, szívecském, ha az ember nem gondol oda.

- Mire gondol?

Az öreg néne halkan kuncogott.

- Ó!... hm! - mondta.

Gondolta Noel:

- Milyen rettenetes lehet megöregedni és tölteni az időt.

Elővette apja levelét s elgondolkozva szorította állához. Apa azt szeretné, hogy ő is csak töltse az időt... ne éljen, ne élvezzen! Tölteni az időt. Mi mást csinált ő maga annyi éven át, amióta csak emlékszik rá, mióta anyjuk meghalt; töltötte az időt, mert nem hisz ebben az életben; nem is él, csak előkészül a másik életre, amelyikben hisz. Lemond mindenről, ami izgalmas, szép, hogy mikor meghal, tisztán, mint egy szent, menjen át a másvilágra. Nem hiszi, hogy Fort kapitány jó ember lenne, mert nem töltötte idejét, nem állott ellen Leilának. És Leila elment! Most aztán bűn lenne valaki mást szeretni; csak töltse az idejét.

- Apus nem hisz az életben - gondolta Noel. - Ahogy *monsieur* lefestette. Apus egy szent. De én nem akarok szent lenni. Nem akarom eltölteni az időmet. Apus nem törődik vele, ha szerencsétlenné teszi az embereket. Mert minél nagyobb önmegtagadást gyakorolnak, annál szentebbek lesznek. De én nem tudok szerencsétlen lenni; nem tudom elviselni, ha mások szerencsétlenek. Vajjon én tudnám magamra venni a szerencsétlenséget, hogy valakitől elhárítsam... mint ahogy Leila tette. Igazán bámulom! Ó! mennyire bámulom! Ő nem azért tette, mert azt hiszi, hogy hasznos a lelki üdvének; hanem mert nem tudja elviselni a gondo-

latot, hogy valakit szerencsétlenné tegyen. Nagyon szeretheti! Szegény Leila! És önállóan, teljesen a maga jószántából tette.

George ugyanezt mondta a katonákról, nem is tudják magukról, hogy miért olyan hősök, nem parancsszóra, mert nem hisznek a másvilágban. Belső parancsra cselekesznek, belső kényszerűségből, hogy megmentsenek másokat.

- És azok is éppen úgy szeretik az életet, mint én - gondolta Noel. - Milyen nyomorultnak érzi magát az ember, ha rájuk gondol.

Ó, azok a tűk. Vajjon megadást, vagy lázadást jelentenek? Talán mindkettőt. A világ legöregebb asszonya, a csendesen mozgó ajkával, a sok elhallgatott dologgal, leélte már életét és tisztában van vele. Milyen borzasztó úgy élni, mikor az ember senkinek sem jelent többé semmit, csak éppen «tölti az időt», mert kénytelen vele, s aztán meghal. De még borzasztóbb «tölteni az időt», mikor az ember fiatal, erős, mikor övé lehetne az élet, a szerelem.

- Nem válaszolok apusnak - gondolta magában.

MÁSODIK FEJEZET.

A szobalány, aki ajtót nyitott azon a júliusi szombati napon Jimmy Fortnak, nem ismerte a Laird nevet, ami nem is csoda a légitámadásoknak kitett penzió folytonosan változó személyzete mellett. Bevezette a látogatót a fogadószobába s azt mondta, hogy mindjárt megkérdezi a tulajdonosnőt.

Fort várt tehát; valami képes folyóiratot lapozgatott. A társasélet szépségei, éhező szerbek, széplábú színésznők, díjat nyert kutyák, sülyedő hajók, uralkodók, robbanó bombák, temetési szertartást végző papok, ugyan világosan mutatták a közönség ízlésének irányát, de nem nyugtatták meg idegeit. Mit csinál, ha itt nem tudják megmondani a címét? Miért is hagyta eltelni semmivel ezt a hónapot, gyáván habozott, mert félt a döntő lépéstől.

Egy öreg hölgy ült a kandalló mellett és kötött. A tűk zörgése összefolyt az ablaküvegen duruzsoló nagy darázs dongásával.

- Talán ő tudja - gondolta Fort. - Úgy ül itt, mintha örökké itt lett volna.

Odament hozzá és megszólította:

- Biztosítom róla, madam, hogy nagyon megbecsülik ezeket a harisnyákat.

Az öreg hölgy ránézett a szemüvege fölött.

- Jó időtöltés.

- Ó! ennél sokkal többet jelent. Segít megnyerni a háborút, madam.

Az öreg hölgy ajka mozgott, de nem felelt.

- Süket - gondolta Fort.

- Ha szabad érdeklődnöm, ismeri ön, madam, barátaimat, doktor Lairdet, a feleségét, meg Miss Piersont?

Az öreg csendesen kuncogott.

- Ó, hogyne! Nagyon szép kislány; szép, mint az élet. Itt szokott ülni mellettem. Igazán élvezet volt ránézni. Olyan nagy szeme van.

- Hova mentek? Meg tudná mondani?

- Ó, nem tudom.

Hideg zuhany. Úgy szerette volna mondani:

- Hagyja már abba azt a kötést egy percre! Hiszen az életemről van szó.

De a tűk ritmusa azt felelte:

- Az én életem a kötés.

Fort elfordult, kinézett az ablakon.

- Éppen ott szokott ülni, csendesen, *egész* csendesen.

Fort lenézett az ablakülésre. Úgy, hát itt szokott ülni! Egész csendesen!

- Milyen rettenetes ez a háború - mondta az öreg hölgy. - Ön volt a fronton?

- Voltam.

- Ha az ember azokra a szegény fiatal lányokra gondol, akik sohasem kapnak férjet! Igazán borzasztó!

- Igen, borzasztó - mondta Fort.

Most megszólalt egy hang az ajtóban.

- Mrs. Lairdet tetszik keresni? East Bungalow a címük. A North Roadon egy kicsit túl. Akárki megmutatja.

Fort megkönnyebbülve sóhajtott fel s hálás pillantást vetett az öreg hölgyre, aki azt mondta, hogy Noel olyan szép, mint az élet.

- Jónapot, madam.

- Jónapot.

A tűk tovább zörögtek s meg-megrándult az öreg néne szájaszéle. Fort kiment. Nem talált semmilyen járművet. Az út nagyon sokáig tartott. A Bungalow rettenetes volt. Sárga téglából épült, vörös díszítéssel. Az utca és a tengerpart között feküdt, sziklakert közepén, s csak úgy vakított a vadonatúj fal a délutáni napsütésben.

Fort kinyitotta a kiskaput; közben imádság röppent el ajkáról, dadogó rövid fohász, ahogy hitetlenek szoktak imádkozni, ha nagyon kívánnak valamit. Gyermeksírás volt rá a felelet s fellelkesülve gondolta:

- Istenem! Itthon van!

Keresztülment a sziklás kerten; a ház mögött egy füves térre látott, egy gyermekkocsit a pálmafa alatt, mellette Noelt... igen, ez egész biztos, hogy Noel! Leküzdötte nagy izgalmát s közelebb ment. Lila főkötőben állt a bölcső fölé hajolva.

Fort óvatos léptekkel, nesztelenül ment át a füvön. Már egész közel volt hozzá, mikor Noel észrevette. Nem készült el előre a találkozásra és szótlanul nyujtotta kezét. A kisbaba érdeklődve nézett az idegenre és elhallgatott. Noel megszorította Fort kezét. A főkötő eltakarta haját; idősebbnek, sápadtabbnak látszott, mintha a hőség ártana neki. Fortra nem tett olyan benyomást, mintha örülne neki.

- Hogy van? Beszélt már Gratiannal? Azt hiszem, itthon van.

- Nem hozzá jöttem; magát akartam látni.

Noel a kisbabához fordult.

- Itt a kis úrfi.

Fort ott állt a bölcső mellett s nézte annak a másiknak a gyermekét. Ahogy benézett a kocsi-fedél árnyékában, fodrok közt fekvő gyermekre, úgy látta, mintha fejjel lefelé feküdnék egy hegyen.

Összekarmolta pisze orrát, domború homlokát, kék szeme bámulva csodálkozott anyjára; alsó szempillája nem is látszott, olyan kövér volt az arca.

- Vajjon mire gondolnak az ilyen csöppségek? - kérdezte Fort.

Noel a gyermek tenyerébe tette újját.

- Csak akkor gondolkoznak, ha kell nekik valami.

- Ez mély mondás; de a szeme olyan érdeklődéssel néz magára.

Noel mosolygott. A kisbaba ajka lassan szétnyílt s kilátszott fogtalan ínye.

- Aranyos - mondta Noel halkan.

- Az vagy te magad is, - gondolta magában Fort - csak merném megmondani!

- Apus itt van - mondta hirtelen Noel, de nem nézett fel közben. - Egyptomba utazik. Holnapután indul a hajója. Nem szereti magát.

Fort szíve nagyot dobbant. Miért mondta ezt? talán... mert egy kicsit az ő pártján van?

- Tudtam - felelt Fort. - Bűnös ember vagyok; hiszen tudja.

Noel felnézett rá.

- Bűn - mondta és megint a kicsike fölé hajolt.

Ahogy ezt az egy szót mondta, a gyermek fölé hajolva, Fort agyán átvillant a gondolat:

- Ha nem lenne ez a kis csöppség, egy fabatkányi reményem sem volna.

- Bemegyek, beszélek az édesapjával. Vajjon itthon van?

- Azt hiszem.

- Eljöhetek holnap?

- Holnap vasárnap, apus utolsó napja itt köztünk.

- Ó, persze!

Nem mert visszanézni, vajjon követi-e tekintete, de gondolta:

- Akár van reményem, akár nincs, harcolni fogok érte körömszakadtáig.

Elsötétített szobában ült Pierson a pamlagon és olvasott. Barna egyenruhája lehangolta Fortot, nem volt előkészítve erre az átváltozásra. A keskeny, most már beretvált arc, a mélyen fekvő szemekkel és összeszorított, keskeny ajkakkal még sokkal paposabban hatott, a katonaruha mellett is. Hirtelen úgy érezte, hogy igazán nincs semmi remény. De mindjárt ajtóstul rontott be a házba és minden bevezetés nélkül a tárgyra tért:

- Azért jöttem, uram, hogy megkérjem Öntől Noel kezét, feltéve, hogy feleségül akar jönni hozzám.

Azt hitte eddig, hogy Pierson arca szelíd; most ugyancsak nem volt szelíd.

- Tudta ön, hogy én itt vagyok, Fort kapitány?

- Láttam Noelt a kertben. Természetesen nem beszéltem vele a dologról. De ő mondta, hogy ön holnapután elutazik Egyptomba, tehát nem lesz többé alkalmam látni önt.

- Sajnálom, hogy eljött. Nincs jogom előre ítélni, de nem hiszem, hogy ön boldoggá tenné Noelt.

- Szabad kérdeznem, sir, miért?

- Fort kapitány, én nem fogadhatom el ilyen dolgokban a világ ítéletét; de minthogy kérdezi, megmondom őszintén: Leila unokahugomnak joga van önhöz. Őt kellene feleségül vennie.

- Megkértem a kezét, de visszautasított.

- Tudom. Nem kosarazná ki most, ha utána menne.

- Nem vagyok szabad és nem mehetek utána. Különben is *kikosarazna*. Tudja, hogy nem szeretem és nem is szerettem soha.

- Soha?...

- Nem.

- Akkor hát miért...

- Mert férfi vagyok és azt hiszem, jó bolond.

- Ha csak tisztára azért «mert férfira», ahogy ön magát kifejezi, akkor világos, hogy önt nem vezérli sem hit, sem elv. És mégis azt kívánja, hogy adjam önhöz Noelt, akinek nem a «férfi», hanem egy jó ember védelmére és szeretetére van szüksége. Nem, Fort kapitány, nem.

Fort ajkába harapott.

- Az természetes, hogy ön nem tart engem, az ön értelmében vett jó embernek. De nagyon szeretem Noelt és mellettem védve lesz. Sejtelmem sincs róla, hogy hozzám jönne-e? Talán nem is akar tudni rólam. De figyelmeztetem önt, hogy meg szándékszom kérni a kezét és várni fogok rá. Annyira szerelmes vagyok, hogy nem tehetek másként.

- Aki igazán szerelmes, azt teszi, ami legjobb szerelmének.

Fort lehajtotta fejét. Úgy érezte, mintha megint iskolásfiú lenne s szembenállna osztályfőnökével.

- Ez igaz - mondta - és én nem is fogok soha visszaélni helyzetével. Ha nem érez semmit irántam, nem fogok terhére esni, arról biztosíthatom. De ha csoda történnék és hozzám jönne, tudom, hogy boldoggá fogom tenni, sir.

- Még gyermek.

- Nem, már nem gyermek - mondta Fort dacosan.

Pierson megtapogatta egyenruhája hajtókáját.

- Fort kapitány, én nagyon messze megyek innen, s itthagyom őt védtelenül. Bízom lovagiasságában, hogy addig nem kéri meg a kezét, amíg vissza nem jövök.

Fort hátravetette fejét.

- Nem, nem, nem fogadhatom el ezt a helyzetet. Akár jelen van ön, akár nincs, a tény nem változik. Vagy tud szeretni engem, vagy nem. Ha tud, boldogabb lesz velem. Ha nem tud, vége.

Pierson lassú léptekkel közeledett hozzá.

- Szerintem ön éppen úgy kötve van Leilához, mintha összeházasodtak volna.

- Ön nem várhatja tőlem, uram, hogy elfogadjam a pap nézeteit.

Pierson ajka remegett.

- Ön pap nézetének nevezi; én azt hiszem, csak a tisztességes ember véleménye.

Fort elpirult.

- Ez az én lelkiismeretemre tartozik - mondta dacosan. - Nem mondhatom el önnek és nem is akarom elmondani, hogy hogyan kezdődött a dolog. Bolond voltam. De megtettem minden tőlem telhetőt és *tudom*, Leila nem gondolkozik úgy, hogy le vagyok kötve. Ha úgy érezte volna, nem utazik el. Ahol nincs semmi érzés - és az én részemről sohasem is volt - csak ez a rettenetes nagy szerelem Noel iránt, amit nem kerestem, sőt ellenkezőleg, szabadulni igyekeztem tőle, futottam, menekültem előle...

- Igazán?

- Igen. A másik dolgot folytatni becstelenség lett volna. Azt hiszem, ön is belátható ezt, uram; de én folytattam. Leila volt az, aki véget vetett az egésznek.

- Azt hiszem, Leila nagyon nemesen járt el.

- Nagyszerű nő; de azért még én sem vagyok gazember.

Pierson az ablakhoz lépett. Onnan láthatta Nolliet.

- Egyenesen visszataszító az én szememben - mondta. - Hát sohasem lesz tisztaság az életében?

- Hát már sohasem fog *élni* egy kicsit? Az ön elvei szerint soha. Én sem vagyok rosszabb, mint a többi emberek és úgy, mint én, nem szeretheti senki.

Pierson teljes egy percig állott szótlanul, csak aztán mondta:

- Bocsásson meg, nyers voltam. Nem akartam megbántani. Nagyon szeretem Noelt és csak a javát akarom. De egész életemben hittem abban, hogy a férfi életében csak egy nő lehet... a nő életében csak egy férfi.

Portból kitört a méltatlankodás:

- E szerint ön azt kívánja tőle...

Pierson felemelte kezét, mintha el akart volna hárítni egy ütést. Fort dühös volt, de elhallgatott.

- Vérből és húsból valók vagyunk mindnyájan - folytatta aztán nyugodtabban - és ön, úgy látom, megfeledkezik erről.

- De van lelkünk is, Fort kapitány.

Most hirtelen olyan szelíd hangon beszélt a lelkész, hogy Fort haragja elpárolgott.

- Én nagyon tisztelem önt, sir, de még jobban szeretem Noelt; és semmi a világon nem tarthat vissza attól, hogy felajánljam neki életemet.

Pierson arcán mosoly suhant át.

- Ha megteszi, akkor rámnézve nem marad más hátra, mint imádkozni, hogy sikertelenséggel járjon próbálkozása.

Fort nem felelt; kiment a szobából.

Lassú léptekkel távozott a bungalowból, lehajtott fejjel, megbántva, haragosan... és mégis megkönnyebbülve. Most legalább tudja, hányadán van. Nem érezte magát legyőzöttnek...

ezek az érvek nem érintették közelről. Meg volt győződve tettének erkölcstelenségéről, de maga előtt igazolni tudta magát, úgy, ahogy emberek mindig igazolni tudják saját cselekedeteiket. Csak lelkiismeretének egy kis csücskében rejtőzött valami nyugtalanító tudat, de azt nem vette észre ellenfele. A többit megbocsátotta magának; az egyetlen, amit nem bocsátott meg, hogy ismerte már Noelt, mikor a viszonya kezdődött Leilával. Sőt éppen azon az estén hagyta elbolondítni magát, mikor Noel társaságában volt. Ezért valósággal utálta magát. Egész úton az állomás felé, töprengett:

- Hogy is tehettem? Megérdemlem, hogy elveszítsem! Azért még megpróbálom, de nem most... még nem!

Fáradtan ült vonatra s ment vissza a városba.

HARMADIK FEJEZET.

Mindketten korán keltek másnap s elmentek apjukkal Úrvacsorát venni. Gratian megmagyarázta Georgenak:

- Nekem igazán nem jelent most már semmit, de neki nagyon fontos; legalább jó emléket visz magával rólunk. El kell mennem.

George azt mondta:

- Nagyon helyes, kedvesem. Legyen annyi öröme bennetek, amennyi csak lehet, ezen az utolsó napon. Én félreállok az útból. Csak későn este jövök haza.

Apjuk mosolya, mikor meglátta, hogy leányai várnak rá, egyenesen szívükbe markolt. Gyönyörű szép idő volt, még nem szikkadt fel a reggeli harmat, mikor együtt jöttek haza reggelizni. Karonfogták kétoldalt apjukat.

- Mint Mózes; vagy Áron volt? - gondolta Noel mosolyogva.

Megrohanták a mult emlékei. A régi idők! Vasárnap délután, tea után a gyermekszobában; meséket olvasott fel nekik anya nagy, gyöngyházkötésű bibliájából. Milyen gyönyörű képek voltak benne, a Szentföld... pálmák, hegyek, kecskék, kis keleti emberkék és tevék... mennyi teve és olyan furcsa hajók úsztak a Galileai tengeren. Apa térdén volt a könyv, ők ketten pedig a nagy szék karján ültek; mohó kíváncsisággal várták, hogy lapozzon már tovább s új kép bukkanjon elő. Arcukon érezték szakállának csiklandozását; és azok a régi nevek: olyan régiesen, kedvesen csengtek. Gratiannak Józsua, Dániel, Mordaháj, Péter tetszett. Neki Absolon, mert olyan hosszú haja volt, meg Hámán, mert olyan nagyszerűen hangzott, és Ruth, mert olyan szép volt és János, mert Jézus vállára borult. De egyiküknek sem tetszett Jób, vagy Dávid, Éliást, Eleázárt nem szerették, mert gyűlölték az Elisa nevet.

Később a gesztenyesütés; a kandalló fényénél ültek a nappali szobában, vecsernye előtt; rémmeséket beszéltek és mindenáron meg akarták etetni apával a részét a gesztenyéből. Hát az órák, amiket a zongoránál töltöttek vele. Mindeniküknek megvolt a maga kedvenc zsoltára s alig várták, hogy rákerüljön a sor. Gratian kedvence volt: «Fel, kereszténység katonái!», «Világíts kedves fény», meg «Isten a mi segítségünk»; Noel kedvencei voltak: «Midián serege» és «Akik veszélyben vannak a tengeren». És az egyházi énekek, a ministránsok! Noelnek egyszer rendkívül tetszett egy, olyan elbűvölően hangzott az a szó, ministráns és olyan szép volt a fehér karinge, a haja nem volt bezsírozva, hanem szabadon hullott a vállára; sohasem beszélt vele... olyan néma, távoli imádat volt, mint ahogy a csillagokat szerette.

És apus mindig, mindig olyan szelíd volt. Néha haragudott, de mindig szelíd maradt; ők pedig néha... bizony egy cseppet sem voltak szelídek! Közbeszövődött mindenbe kedvenc kutyáik emléke, a macskáké, amiket otthon tartottak, a papagájé, nevelőnőké, vörös kabátjuké, a segédlelkészeké, a némajátékok emléke, amiket láttak, *Peter Pan* és *Alice mesevilága*... Apus ott ült közöttük, hozzásímulhattak. És később, az iskola, hockey, díjak, szünidők, ahogy karjába rohantak; a nyári utazások, távoli, gyönyörű helyekre, halászás, úszás; séták, kirándulások, kocsizások, lovaglás, hegymászás... mindig, mindig együtt hárman.

És koncertek, Shakespeare-darabok a karácsonyi, meg húsvéti szünidőben; aztán haza este az utcán - milyen fényesen ki voltak még akkor világítva - kétoldalt belekapaszkodva apjukba. Most aztán vége!

A két lány szolgálta ki a reggelinél, lopva rá-ránéztek, mintha bele akarták volna vésni képét agyukba. Gratian kihozta a fényképezőgépét és levette a reggeli napfényben Piersont Noellel, Noel nélkül, a gyermekkel - nem törődtek a háborús fényképezési tilalommal.

Noel eszméje volt:

- Menjünk ki ebédelni valahova mi, hárman, a tengerpartra, apus. Felejtsük el egy kicsit, hogy háború van.

Könnyű ezt mondani, de olyan nehéz megtenni, mikor ágyúdörej rezgését adja tovább a föld s moraja belevegyül a fűben döngicsélő rovarok zümmögésébe. És mégis, a nyár zsongása, a törékeny kis lények végtelen sokféle hangja, a maguk leheletszerű, de az övékénél cseppet sem kisebb életteljességükben, vézna egyéniségük egész fontosságában; a fehér felhőfoszlányok, amint lassan úsztak tova; a krétahegyek, a jellegzetes, érintetlen tisztaságukkal, az egész táj, a tenger és föld fehér, zöld és kék színfoltja, mind olyan mélységes békét lehelt s átitatta a három ember lelkét, akik mégegyszer és utoljára adták át együtt magukat a természet szépségeinek... búcsúztak, ki tudja mennyi időre?

Hallgatag megegyezéssel csak arról beszéltek, ami a háború előtt történt, mialatt az oroszlánszáj himporát egyre sodorta körülöttük a szél. Pierson keresztbetett lábbal ült a fűben, sapka nélkül, még kissé feszélyezte a szokatlan egyenruha merevsége. A két lánya mellette feküdt jobbról, balról, bámulva és kritikusan. Noel nem tudott kibékülni a gallérjával.

- Ha puha gallérod lenne, angyali volnál, apus. Talán ott künn megengedik, hogy kicseréld. Borzasztó meleg lehet Egyiptomban. Ó, milyen szívesen elmennék én is! Beutaznám az egész világot! Majd egyszer!

Aztán Murray fordításában felolvasta Euripides *Hippolitus*át. Néha egy-egy sort megvitattak Gratiannal. De Noel nem szólt bele, csendesen feküdt és az eget nézte. Mikor Pierson elhallgatott, pacsirta csattogása hangzott és közben, egész gyengén, távoli ágyumoraj.

Félhétig maradtak künn, akkor haza kellett menni teázni, vecsernye előtt. Kifárasztotta mindhármukat a szabad levegő, napsütés, szótlanok, levertek voltak egész este. Noel állt fel legelőször, felment lefeküdni. Nem köszönt jóéjszakát, tudta, hogy apja bemegy még hozzá, ezen az utolsó estén.

George még nem jött haza; Gratian kettesben maradt apjával a szalonban; a lámpa körül éjjeli lepkék röpködtek, a lehúzott függöny ellenére is. Gratian odament apjához.

- Ígérd meg, apus, hogy nem kínozod magad Noel miatt. Mi vigyázunk rá.

- Csak ő maga vigyázhat magára, de vajjon, fog-e? Tudod, hogy az a Fort kapitány itt járt tegnap?

- Noel mondta.

- Hogy gondolkozik róla?

- Azt hiszem, maga sincs tisztában vele. Nollie elábrándozik, aztán hirtelen fejest ugrik.

- Szeretném, ha távol lehetne tartani tőle azt az embert.

- De miért, apus? George-nak szimpatikus és nekem is.

Nagy szürke lepke vágódott neki a lámpának. Pierson felkelt és megfogta.

- Szegény teremtés! Olyan vagy, mint az én Nolliem; puha, álmodozó, nyugtalan, csapongó.

Odament az ablakhoz, kinyujtotta kezét a függöny mellett és szabadon engedte tenyeréből a lepkét.

- Apus, - mondta Gratian minden bevezetés nélkül - mindnyájan magunk kell, hogy megtegyük a magunk tapasztalatait, még ha közben az a veszedelem fenyeget is, hogy elégetjük szárnyunkat. Most olvastuk éppen James *Pragmatismus*át. George azt mondja, hogy csak egy fontos fejezet hiányzik a műből, az etikáról szóló, amelyben bebizonyítná, hogy cselekedetünk mindaddig nem nevezhető rossznak, amíg a következménye nem bélyegzi annak. Azt hiszem, nem merte megírni ezt a fejezetet.

Pierson arcára kiült a mosoly, amit George szokott vitatkozásaival ajkára csalni, mintha azt akarta volna mondani:

- Ó, George nagyon okos, amit mondasz, de *én tisztában vagyok vele*.

- Szívem - mondta leányának - ez a tan a lehető legveszedelmesebb. Csodálkozom Georgeon.
- Nem hinném, hogy Georgeot valami veszedelem fenyegetné, apus.

- George sokat tapasztalt, erős jellemű, tisztafejű ember; de gondold el, milyen végzetes lehetne Nolliemra, akit a gyenge szellő is belesodorhat a lángba.

- Az mindegy, - makacskodott Gratian - én nem tartok jónak, vagy értékesnek senkit, aki nem ítélkezik a maga dolgában és nem vállalja a felelősséget.

Pierson odament hozzá, egész közel; arca remegett.

- Ne vitatkozzunk ezen az utolsó estén. Fel kell mennem Nolliehoz egy pillanatra, aztán lefekszem. Nem látlak már holnap. Ne kelj fel. Így könnyebben búcsúzom. A vonatom nyolckor indul. Isten áldjon meg, Gratian. Mondd meg George-nak, hogy nagyon szeretem. Tudom, mindig is tudtam, hogy jó ember, ha vitatkoztunk is néha. Isten veled, szívem.

Arca nedves volt Gratian könnyeitől, mikor kiment; megállt egy kicsit az ajtóban, hogy összeszedje magát. A ház árnyéka bársonyosan, alaktalanul feküdt a sziklakerten. Egy denevér suhant el. A suhogó hang különösen hatott rá. Az utolsó angol éjjeli madár, amit hall. Anglia! Micsoda éjszaka... a búcsúra!

- Hazám, - suttogta magában - gyönyörű hazám!

Sűrű, ezüstös harmat ragyogott a kis fűfolton - az utolsó harmat, utolsó illatos angol éj! Szirénabúgás sivított bele az éj csendjébe.

- Anglia! - imádkozott Pierson. - Isten legyen veled!

Valami gyenge hang felelt a füvön túlról, mintha egy öreg ember köhögött volna, aztán lánccsörgés, kaparászás. Egy arc bukkant elő a ház árnyékának szélén; felszarvazott, szakállas fej, mintha Pan maga bámult volna rá. Pierson egy kecske elmosódott alakját látta a sötétségben, hallotta, ahogy rángatta a cölöpöt, amihez kötötték, mintha tiltakozni akart volna a birodalmába tolakodó idegen ellen.

Felment a néhány lépcsőn Noel kis szobájába, a gyermekszoba mellett. Kopogására semmi válasz. Sötét volt, de Pierson látta Nolliet, messze kikönyökölt az ablakban, s tenyerére támasztotta állát.

- Nollie!

Vissza sem fordult, úgy felelt:

- Milyen csodaszép éjszaka, apus! Gyere, nézz ki. Úgy szeretném kiszabadítni azt a szegény kecskét, csakhogy lerágja a sziklanövényzetet. Pedig az ő éjszakája ez, ugyebár? Ugrálni, szaladgálni szeretne. Olyan szégyen megkötözni élő lényeket. Apus, te sohasem éreztél vad tombolást a szívedben?

- Azt hiszem, nagyon gyakran, Nollie; igenis vadul. Nagyon nehéz volt megfékezni magamat.

Noel kezét karjába csúsztatta.

- Gyere, engedjük szabadon a kecskét együtt és futtassuk meg egy kicsit a hegyen. Csak lenne egy sípom. Hallottad a szirénabúgást? Sziréna és kecske!

Pierson magához szorította lánya kezét.

- Légy jó, Nollie, mialatt odaleszek. Tudod, mitől félek. Megírtam a levelemben.

Lánya arcára nézett és nem mert tovább beszélni. Megint olyan «megszállott» kifejezése volt.

- Nem érzed - mondta hirtelen - egy ilyen éjszakán, hogy minden, minden él, a csillagok, a hold, az árnyékok, a lepkék, a madarak, kecskék, fák, virágok felszabadulnak, és mi is felszabadulunk. Ó! apus, miért van ez a háború? És miért vannak az emberek úgy megkötve, miért olyan szerencsétlenek? Ne mondd, hogy Isten rendelése! Ne mondd!

Pierson nem talált szavakat, egy görög vers nehány sora jutott eszébe, ma délután olvasta fel leányainak.

Bár illatos, harmatos erdők ölén
Meríthetném csobogó forrás vizét,
Bár pihennék zöldelő nyárfa tövén.
Virágos rét bársonyán elterülve.
Oh hagyjatok rohanni hegyen-völgyön,
Hol vad kopók vérszomjan hajtják-űzik
Az álmából felvert, megriadt vadat,
Hol rémülten rohanó, foltos szarvast
Halálra űz lihegő falkasereg.
Oh, mily gyönyör, harsogó harci kedvben.
Pattanó íjjnak nyilát kilőni,
Vetni a dárdát hatalmas erővel,
Fürtös fejek halántéka mellett.

Minden, ami idegen maradt előtte az életben, kaland, vad szabadság, minden elnyomott érzés, a megtagadott rohanó Pan, a savanyú gyümölcs, az égető nap, a sötét vizek, a mesés holdfény, - mindaz, ami nem istenes - minden megszállta lelkét ennek a régi dalnak ritmusától, a kislánya arcának kifejezésétől. Eltakarta szemét.

Noel megrángatta kabátja újját.

- Nézd, milyen rettenetesen élő a szépség! - mondta halkan - mint valami bájos élő lény; az embernek fáj, hogy nem ölelheti át.

Pierson ajka kiszáradt.

- Van egy szépség e fölött is - mondta makacsul.

- Hol?

- Tisztaság, kötelesség, hit. Ó, Nollie, drága kis szívem!

Noel keze még szorosabban fonódott karjára.

- Mondjam meg, mit szeretnék? - suttogta halkan. - Megfogni Isten kezét és megmutatni Neki sok mindent. Meg vagyok győződve róla, hogy nem látott mindent.

Pierson testén borzongás futott végig, úgy, ahogy valami éles hangra, vagy valami új, erős szagra borzongunk.

- Miket beszélsz össze-vissza, kislányom!

- Igazán nem látott mindent és most már ideje lenne, hogy meglásson. Szép lassan, lopózva kukkantanánk be mindenüvé; végre meglátná mindazt, amit a templomában nem láthat. Apus, ó! apus! Nem tudom elviselni a gondolatot, hogy egy ilyen éjszaka embereket gyilkolnak; mindig többet és többet gyilkolnak s soha többet nem látják ezt a szépséget... soha többet, soha többet nem látják.

Lerogyott a földre és kezébe temette arcát.

- Nem tudom, nem tudom elviselni! Ó, vedd el rólunk ezt a sok kegyetlenséget! Miért jött ránk... minek a sok csillag; virág; ha Isten csak ennyire törődik az egésszel?

Pierson megdöbbenve állt leánya mellett. Lehajolt hozzá és a fejét simogatta. Aztán átsegítette a nehéz pillanaton a sok haldokló mellett szerzett tapasztalat.

- Nézd, Nollie! Ez az élet csak egy perc! Mindnyájunknak meg kell halnunk.

- De nem ilyen fiatalon... nem ilyen fiatalon! - Átkarolta apja térdét és felnézett hozzá. - Apus, nem akarom, hogy elmenj. Ígérd meg, hogy visszajössz!

Ezek a gyerekes szavak visszaadták Pierson lelkének egyensúlyát.

- Drága kis szívem, hogyne! Gyere, Nollie! Állj fel. A forró nap, úgy látszik, megártott neked.

Noel felállt, kezét apja vállára tette:

- Bocsáss meg mindent, amit ellened vétettem, apus. És amit még véteni fogok! Főképpen azt, amit még véteni fogok!

Pierson mosolygott.

- Én mindig megbocsátok neked, Nollie; de nem leszel többet rossz, nem lehetsz többet! Imádkozni fogok Istenhez, hogy tartson meg és tegyen olyanná, amilyen anyád volt.

- Anyát sohasem szállta meg úgy az ördög, ahogy engem megszáll néha.

Pierson nem tudott szólni a megdöbbenéstől. Honnan tudott ez a gyermek a féktelen érzelmek ördögéről, ami ellen annyi évig harcolt, amíg végre, réges-régen megtörte erejét.

Noel tovább beszélt, halkan, suttogva:

- Én nem gyűlölöm az ördögömet. Miért is gyűlölném... hiszen ő is egy része az énemnek. Mindig, mikor lemegy a nap, rád fogok gondolni, apus; és te is gondolj rám, akkor jó maradok. Nem jövök ki az állomáshoz holnap, úgyis csak sírnék. És nem is búcsúzom most, az nem hoz szerencsét.

Átölelte apját. Pierson félig kábultan a szenvedélyes öleléstől, csókolta meg leánya arcát, haját. Mikor elengedték végre egymást, a lelkész egy pillanatig még megállt, úgy nézte leányát a holdfényben.

- Nincs a világon náladnál melegebb szívű teremtés, Nollie! - mondta csendesen. - Ne felejtkezz meg a levelemről. Jóéjszakát, szívem!

Aztán sietve kiment a sötét, kis szobából...

*

Mikor George Laird hazajött, egy félóra mulva, egy lágyan suttogó hangot hallott:

- George! George!

Felnézett; valami fehérséget látott Noel ablakában, arcának halvány körvonalait.

- George, engedd szabadon a kecskét, ma éjszakára. Az én kedvemért!

Volt valami a hangban, ahogy karját feléje nyujtotta, ami meghatotta George-ot, pedig róla mondta Pierson egyszer: «Nincs muzsika a lelkében.» Kiengedte a kecskét.

NEGYEDIK FEJEZET.

1.

A Pierson elutazását követő héten gyakran vitatkoztak George és Gratian Noel viselkedéséről, helyzetéről, a Pragmatika teóriájának megvilágításában. George tudományos szempontból vizsgálta az esetet. Éppen, mint ahogy a fizikai világban - magyarázta feleségének - azok a teremtmények, amelyek eltérnek a normálistól, vagy eltérésüknek megfelelően képesek összhangba kerülni környezetükkel, vagy pedig elpusztulnak, úgy az etikai világban is azon múlik a dolog, képes lesz-e Nollie jóvátenni kilengését. Ha ez sikerül és e mellett megerősödik jellemben, kitartásban, akkor *ipso facto*, rendben van minden, kilengése előnynek bizonyult, a világ gazdagabb lett általa. Ha nem sikerül, akkor a világ csak szegényebb lesz meghiusult jóvátételi kísérlete által, és kilengése rossznak bizonyul.

Az ortodoxok és akadémikusok megfeledkeznek állandóan arról, hogy az élő szervezetnek van egy bizonyos áthasonulási képessége; hogy minden, a rendestől eltérő tett, önkéntelenül módosítja az összes többi cselekedeteket is, befolyásolja az illető nézeteit, filozófiai elveit.

- Persze, hogy bolond volt Nollie, - mondta - de mikor megtette, amit tett, azonnal máskép kezdett gondolkozni életről, erkölcsről. A legerősebb ösztön bennünk az, amely arra sarkal, hogy megtegyük, amit tennünk kell, s azt gondoljuk, hogy amit tettünk, jól van téve; ez a tulajdonképpeni önfenntartási ösztön. Mindnyájan küzdő állatok vagyunk; s érezzük minden csontunkban, hogy ha beismerjük vereségünket - *le is vagyunk* verve. Viszont minden megnyert csata, különösen, amit erősebbek ellen vívunk, megkeményíti csontjainkat. De én nem hiszem, hogy Noelnek sikerülni fog a maga erejéből jóvátenni a dolgot.

Gratian pragmatizmusa még nem volt olyan jól megalapozva és kételkedve mondta:

- Nem, én sem hiszem, hogy sikerül. De még ha tudná, sem vagyok meggyőződve róla, hogy előnyös lenne. De mondd George, nem szörnyű szó: *pragmatizmus*? Nincs benne semmi melegség, kedély.

- Egy kicsit vaskos, és az ifjúság kezében könnyen torzul *prigmatizmussá*; de Nollienál nem kell ettől félni.

Aggodalommal figyelték vitájuk tárgyát. A tudat, hogy Noel - legalább is házasságáig - nem találhat sehol jobb oltalmat, mint náluk, erősen befolyásolta véleményük kialakulását, hogy vajjon sikerül-e jóvátennie hibáját, vagy nem. Gratiannak időnként úgy tetszett, - pedig végtére is ő jobban ismerte Noelt, mint George - hogy bármilyen megállapodásra jutnak ők ketten, Noel, majdnem bizonyos, hogy valami egészen meglepő fordulattal, előbb-utóbb arra kényszeríti őket, hogy megváltoztassák véleményüket.

Apja távozása után három nappal kijelentette Noel, hogy mezei munkát akar végezni. George természetesen élénken tiltakozott ez ellen.

- Még nem vagy elég erős, szívecském. Várj aratásig. Akkor segíthetsz itt a majorban. Ha kibírod és nem árt meg neked, akkor beszélhetünk majd róla.

De az idő nedves volt, az aratás elkésett, mit tehetett Noel, gyermekét ápolta, pedig elég jól gondozta a dada is. Álmodozott, töprengett, néha-néha megkevert egy-egy omlettet, segített valami házimunkában, hogy megnyugtassa lázongó lelkiismeretét.

George és Gratian egész nap a kórházban dolgoztak, Noel sokat volt egyedül. Esténként megpróbálta Gratian kifürkészni legrejtettebb gondolatát. Kétszer is rátapintott a Leila-kérdésre. Először csak annyit felelt Noel:

- Igen, nagyszerű nő.

Másodszor azt mondta:

- Nem szeretek rágondolni.

De Gratian folytatta kérlelhetetlenül:

- Nem találod különösnek, hogy semmit sem hallottunk Fort kapitányról, mióta itt volt?

Noel a világ legnyugodtabb hangján mondta:

- Miért hallottunk volna, ha egyszer kijelentették neki, hogy nem szenvedhetik.

- Ki jelentette ki?

- Én megmondtam, hogy apus nem szereti, de azt hiszem, apustól még külömbeket hallott. - Elnevette magát, aztán hozzátette lágy hangon: - Apus csodálatos ember, ugyebár?

- Miért?

- Ahogy szuggerálja az embert, hogy éppen az ellenkezőjét tegye annak, amit mond. Ha nem ellenezte volna a házasságunkat Cyrillel, hidd el, *ez* nem történt volna meg; ez robbantotta ki az egészet. Rettenetesen fellázított.

Gratian ránézett. Csodálkozott, hogy ilyen tisztán, világosan látja önmagát.

Augusztus vége felé levelet kapott Forttól.

«Kedves Mrs Laird!

Ön, úgy-e, tud mindent, kivéve éppen azt, ami legfontosabb rám nézve. Nem élhetek tovább a nélkül, hogy tudnám, van-e reményem nővérénél. Édesapja határozott kívánsága ellen volna, ha szóbaállna velem, de én megmondtam neki, nem ígérem, nem ígérhetem meg, hogy szó nélkül félreállok. Ennek a hónapnak a végén megyek szabadságra s lemegyek, hogy dülőre vigyem a kérdést. Sokkal többet jelent nekem a dolog, mint ahogy ön képzeli.

Maradtam, kedves Mrs. Laird, legalázatosabb szolgája:

James Fort.»

Megbeszélte a levelet Georgeal.

- Válaszolj udvariasan, de ne mondj semmi határozottat - tanácsolta férje. - Én azt hiszem, nagyon jó dolog lenne. Persze, egy kicsit vezeklésszerű lenne - kétszer olyan idős, mint Nollie, de okos ember, ha nem is ragyogó egyéniség.

Gratian majdnem barátságtalanul mondta:

- Én a legjobbat sem találnám elég jónak Nollie számára.

George összehúzta acélfényű szemét, mintha egy betegét vizsgálná meg.

- Úgy van, - mondta - de ne felejtsd el, hogy a hattyúból sánta kacsa lett, saját hibája folytán. Ötven percentet vesztett legalább társadalmi értékéből. Úgy kell venni a dolgokat, ahogy vannak.

- Apa rettenetesen ellene van.

George mosolygott, mintha azt akarta volna mondani:

- Éppen ebből gondolom, hogy jó lehet.

- Belátom, hogy távolléte bizonyos passzivitásra kötelez. Nem segíthetjük elő a dolgot. De Nollie tudja, miről van szó, az ő dolga dönteni, senki másé. Végtére is nem gyermek már.

Gratian követte tanácsát. De ennek a semmitmondó, udvarias levélnek a megírása egy álmatlan éjszakájába került és két vagy három órai írói tevékenységet vett igénybe. Nagyon lelkiismeretes volt. Az életbevágó látogatás tudata még fokozta az aggodalmas figyelést, amellyel huga minden szavát kísérte. De csak egyetlenegyszer sikerült bepillantania Noel lelkébe, mikor megmutatta Thirza levelét, melyben hívta, jöjjön vissza Kestrelbe. Bob bácsi utóiratot fűzött a levélhez:

- Valósággal megsavanyodunk itt lenn. Eve elment, itthagyott minket, egyedül. Rettenetesen hiányzol nekünk, a kis pockoddal együtt. Gyere hozzánk, Nollie... légy kedves!

- Aranyosak, - mondta Noel - de nem megyek le. Igen nyugtalan vagyok. Mióta apus elutazott, nincs nyugtom. Nem is képzeled, milyen nyugtalan vagyok. Ez az örökös eső egyszerűen a sírba kerget.

2.

Másnap jóra fordult az idő és a hét végén megkezdődhetett az aratás. Noel valóságos isten-áldásnak tekintette, hogy a majoros kévekötőgépe elromlott; nem lehetett megigazítni, minden emberi kézre szükség volt, amit csak fel tudott hajszolni.

Az első nap felhólyagzott a keze a mezei munkától, a nap leégette arcát, nyakát; fájt minden csontja, minden izma. De ez volt a legboldogabb napja hosszú idő óta, talán a legboldogabb, mióta Cyril Morland elbúcsúzott tőle, ide s tova egy esztendeje. Megfürdött és lefeküdt, amint hazaért.

Csokoládét rágicsált, cigarettázott és élvezte a testi fáradságot, mert elnyomta rettenetes nyugtalanságát. Elnézte cigarettája felfelé húzódó füstjét, amint belegyűrűzött a nyitott ablakon beözönlő napsugarakba. Gondolta:

- Ha ilyen fáradt lehetnék minden nap!

Akkor rendben volna minden; elmúlna az az érzése, hogy nem tudja, mit akar, hogy egy nagy dobozba van zárva; lecsapták a fedelét és most körbe-körbe szaladgál benne, mint valami elkábult, beteg darázs a felfordított pohár alatt; az érzés, hogy csak fél életet él, hogy az egyik szárnya csonka, egy-egy kicsit röpül vele, aztán lezuhan.

Azon az éjszakán úgy aludt, mint a bunda. De a másnapi munka valóságos tortura volt, s harmadnap sem esett sokkal jobban. A hét végén azonban elmúlt az izomláz.

Szombaton felhőtlen, csodaszép idő volt. A mező, amelyen dolgozott, egy domboldalon feküdt. Az utolsó táblán arattak már, s ez volt a legszebb termés, barnás árnyalatban ragyogtak az aranyszínű, duzzadó magoktól súlyos búzakalászok.

Noel most már megszokta a nehéz kévéket emelni, s gyakorlott kézzel fűzte át a szalmakötést szorosan a kalászok alatt, s kötötte csomóra. Most már elmúlt az újság ingere, megszokottá vált a munka, gépiesen, majdnem elábrándozva mozgatta kezét és vigyázott, hogy betartsa a sort; közben áthangzott az aratógép kattogása, a kocsis kurjongatása, mikor megfordult lovaival. Néha-néha meg-megállt egy pillanatra, hogy kiegyenesítse hátát, elhessegesse a legyeket, vagy kissé beszopja újját, ahol megvágta a mindig ugyanarra a helyre súrlódó szalmaszál.

Így teltek az órák, forróságban, nehéz munkában, de azzal az érzéssel, hogy valami hasznosat cselekedett s nemsokára letelik a munkaidő. A mező közepén még álltak a kalászok, de egyre kisebb darabon s a nap lassanként lehanyatlott.

Mikor pihenőt fújtak, Noel nem rohant haza, mint rendesen, teázni, hanem hideg teát ivott egy üvegből, amit magával hozott, kalácsot evett hozzá, meg egy kis csokoládét; aztán hanyatt-feküdt a kerítés alá.

Mindig külön vonult, nem ült a munkások közé, akiknek a majoros felesége hozott ki teát. Most már megszokta, hogy kerülje az embereket, amikor csak teheti. Vagy már tudnak mindent róla, vagy nemsokára megtudják, ha közel engedi őket magához. Mindig arra kellett gondolnia, hogy, természetesen, a gyűrűsújjára néz mindenki.

A fűben feküdt, arccal a föld felé fordulva és a fűbe fújta cigarettája füstjét. Közben elnézett egy kis bogarat, aztán odatévedt az egyik juhászkutya, valami ennivalót szaglászott s odaadta a második darab kalácsát. Mikor ezzel elkészült, a bogarat akarta bekapni, Noel megmentette a kis rovart, a kutya most megvetéssel fordult el tőle, mintha tudatában lett volna annak, hogy itt úgysem vár rá már semmi jó.

Noel a pad széléhez nyomta cigarettája végét s megfordult. A kocsis már fenn ült a keskeny ülésen és társa, a marokszedő, ott állt a gép mellett. Zszszsup, zszszsup! Megint megkezdődött a munka. Noel felállt, nyujtózott egyet, s elfoglalta helyét a sorban. Ma este befejezik a munkát. Milyen pompásan kipiheni magát - egész vasárnap!

Úgy hét óra tájt már csak egy keskeny csík maradt. Ettől az utolsó félórától irtózott Noel legjobban. Ma még rosszabb volt a rendesnél, mert a majoros már kilőtte minden töltényét s nagy hűhóval, hallóval kergették ki a nyulakat, dorongokkal, kopókkal. Persze, hogy kártékonyak a nyulak, lerágják a termést, meg kell ölni őket; s különben is, a húsuk kitűnő, két shillinget lehet kapni darabjáért; mindezt jól tudta Noel... de látni szegény kis megrémült jószágokat, ahogy igyekeznek megmenteni bőrüket, ahogy nagy kiabálással ijesztgették őket, szegény megrémült állatok körben forogtak, kiugrottak, az emberek utánuk, kutyák iramodtak nyílsebesen nyomukban, rájuk csaptak, földreteperték áldozatukat, megölték s aztán a hajtók diadallal hozták a fejükkel lefelé lógatva, puha, tehetetlen, szürke testüket. Valósággal rosszul volt mindig ettől a látványtól. Mozdulatlanul, csendesen állott, igyekezett nem látni, nem hallani semmit. Most, éppen vele szemközt, egy nyúl osont ki a búzatáblából, lekuporodott és vinnyogott.

- Ó, gyere csak ide, te szegény tapsifüles - gondolta Noel. - Kiengedlek! Nem látod, hogy nem bántalak? Más menekvésed nincs! Gyere ide!

De a nyúl csak lapult tovább és ijedten bámult szerteszét, kis, rémült fejét magasra emelte, fülét hátraszegte. Mintha azt akarta volna megtudni, vajjon az a mozdulatlan nagy alak ott előtte olyan ártalmas, mint a többi?

- Persze, nem mozdul, mert odanézek - gondolta Nollie és elfordította fejét. Szeme szögletéből egy alakot látott állani nem messze, az úton.

A nyúl kiugrott. Az az ember ott most bizonyára ordítozni fog, hogy visszaterelje. De nem tette. A nyúl elosont mellette, be a kerítésbe. Noel nagy kiáltozást hallott a sor végéről; egy kutya nyargalt elő. Késő! Hurrá! Tapsolt és a férfira nézett. Fort állt ott. Csodálkozás, öröm, cinkosság bizsergő érzése futott végig Noelen, amint feléje jött.

- Úgy kívántam, hogy megmeneküljön az a szegény kis nyúl - mondta és nagyot sóhajtott. - Figyeltem szegénykét. Köszönöm, hogy segített.

Fort ránézett.

- Istenem! - volt egyetlen szava.

Noel kezével arcához kapott.

- Igen, tudom. Nagyon vörös az orrom?

- Nem. Olyan szép, mint Ruth, ha ugyan ő szép volt.

Zzzzz-zszszs! Arra jött a vágógép. Noel a helyére sietett a sorba. De a férfi elkapta karját.

- Engedjen engem dolgozni egy kicsit. Nem voltam künn a mezőn a háború óta. Mondjon valamit, amíg én kötözök.

Noel állt és nézte. Egész máskép kötözött, erősebben, nagyobb kévét ölelt fel, úgy hogy szinte irígyelte.

- Nem is tudtam, hogy ért az ilyesmihez is.

- Ó, Istenem! Hogyne! Nekem is volt egy farmom, valahol nyugaton. Nincs párja a mezei munkának, pompásan érzi magát az ember utána. Néztem, ahogy kötözött. Nagyszerűen dolgozik.

Noel felsóhajtott örömében.

- Honnan jött? - kérdezte.

- Egyenesen az állomásról. Szabadságon vagyok.

Felnézett a lányra. Mindketten hallgattak.

Zzzz-zszszs! Megint arra jött az aratógép. Noel a rész elejére ment kötözni, Fort a végére. Egymással szemben dolgoztak, s összetalálkoztak, mielőtt a gép odaért volna a második fordulóra.

- Bejön hozzánk vacsorára?

- Szívesen.

- Akkor siessünk. Nem akarok több nyúlmészárlást látni.

Nagyon keveset beszéltek, útban a bungalow felé, de Noel érezte, hogy le nem veszi szemét róla. Otthagyta Gratiannal és George-al, s felment fürdeni.

A verandán vacsoráltak. Már majdnem besötétedett, mire befejezték. Ahogy mélyült a sötétség, Noel egyre hallgatagabb lett. Mikor felálltak az asztaltól, beszaladt a kisbabához. Nem is jött ki többet. Mint akkor este, apja elutazása előtt, odaállt az ablakhoz s kikönyökölt. Sötét éj volt, nem sütött a hold. A csillagok fényénél csak a homályos kertet láthatta; most nem volt kikötve kecske.

Most, hogy első izgalma elmúlt, Fort hirtelen felbukkanása nyugtalan szomorúságot váltott ki belőle. Teljesen tisztában volt vele, hogy miért jött, mindig is tudta, hányadán van vele. Magával nem volt olyan egészen tisztában; de azt tudta, hogy az utóbbi hetekben hol apja, hol Fort befolyása alatt volt, meghallgatta őket, mintha vitatkoznának vele. És, különös, a helyett, hogy a vitatkozó meggyőzte volna, éppen ellenkezőleg, mindig eltaszította magától, a másik felé hajtotta. Érezte, hogy kettőjük közül az egyik védelmét el kell, hogy fogadja és bántotta önérzetét, hogy nincs más választása. Az az egyetlen egy szenvedélyes éjszaka a régi kolostor udvarán, úgy látszik, elhatározó erejű volt egész jövendő életére. Miért legyen egy éjszakának, egyetlen tettnek ilyen döntő fontossága, hogy választ elé állítsa, miért legyen akkora hatalma, hogy ennek, vagy annak a karjába kergesse? Ezért most már mindig védelemre lesz szüksége? Amint ott állt a sötétben, úgy érezte, mintha mögötte állnának mindketten érveléseikkel és hideg borzongás futott végig hátán. Úgy szeretett volna odafordulni hozzájuk és elkiáltani magát:

- Menjetek el! Menjetek el mindketten! Nincs szükségem egyiketekre sem; hagyjatok magamra!

Ekkor valami - talán egy lepke - megérintette hátul a nyakát. Összerezzent és felsóhajtott. Milyen ostobaság!

Hallotta, hogy kinyílt a hátsó ajtó, a ház másik oldalán; egy férfi beszélt halk hangon:

- Ki az a fiatal nő, aki künn dolgozik a mezőn?

Egy másik hang - valamelyik cselédlányé - felelt:

- A nagyságos asszony huga.

- Azt mondják, van egy gyermeke.

- Sose törődj vele, hogy mije van.

Noel hallotta, hogy a férfi nevet. A legútálatosabb nevetés volt, amit életében hallott. Átvillant az agyán a gondolat:

- Itthagyom az egészet!

Az ablak csak néhány láb magasan volt. Átfordult a párkányon, lecsúszott s aztán elengedte magát. Virágágyás volt az ablak alatt, puha, geraniumillat és földszag áradt körülötte.

Noel leporolta magát s lábújjhegyen osont át a homokos terraszon, a kis füves téren, a kapuig. A házban sötétség és csend. Lefelé indult, az országúton.

- Gyönyörű! - gondolta magában. - Átalusszuk egyik éjszakát a másik után, sohasem látjuk, mi van künn. Alszunk, amíg egyszer csak elhívnak, s nem is láttunk semmit. Futhatnak utánam, ha meg akarnak fogni!

Nekiiramodott az útnak, esti ruhában, kivágott cipőben, kalap nélkül. Néhány száz méter után megállt az erdőszélen. Csodálatos sötétség honolt ott. Egyik fától a másikig tapogatózva ment előre; kaland és szokatlanság borzongatta és újjongott benne. Végre megállt egy síma, vékony fatörzsnél. Fehéren világított a háncsa; odatámasztotta arcát - milyen síma - nyárfa! Átölelte két karjával s mozdulatlanul állott. Csodálatos, bűvös csend, üde frisseség, sötétség! A fiatal fa egyszer csak megremegett ölelése alatt. Megint hallotta a megszokott, távoli, halk morajt - dolgoznak az ágyúk; ölnek, gyilkolnak embereket, gyilkolnak fákat, ilyen kis fiatal fákat is,

amilyet most átölelve tart, remegő, kis fákat! Ott künn, a sötét éjszakában, bizonyára nincs egyetlenegy sértetlen fa sem, ilyen fiatal, síma, remegő jószág, nincs búzaföld, bokor, de talán még egy fűszál sincs, nincs susogó lomb, édes illat, nincs madár, kis bársonyos talpú éjjeli állat, hacsak egér talán; megborzongott, eszébe jutott a belga festőművész-katona.

Még szorosabban símult a fatörzshöz, erősen magához szorította síma kérgét. Megint elfogta a tehetetlen, reménytelen lázadozás, szomorúság, ami kitört belőle, akkor este, apja elutazása előtt. Legyilkolnak, legázolnak, összezúznak mindent; felégetnek, megölnek mindenkit, mint Cyrilt! Mindenkit, aki fiatal, mint ez a kis fa itt.

Dörgés, dörgés! Susogás, susogás! S közben csend, édes csend; csillagok ragyognak ott fenn, a lombok közt...

- Nem bírom!... Nem tudom elviselni... - gondolta Nollie.

Ajkát rátapasztotta a selymes, síma háncsra, de a fiatal fa érzéketlenül tűrte ölelését, csak a hosszú dörgések remegtették meg. Minden ilyen tompa morajra elszállt szerelem, élet, mint mikor a karácsonyfa gyertyácskáit oltják el egyenként.

Szeme lassanként hozzászokott a sötétséghez s az erdő élni kezdett, mintha valami óriás leselkedne rá, száz lábú, száz szemű óriás - hallotta lélekzését is. Az előbb még olyan egyéni, baráti kis fa már nem jelentett oltalmat, menedéket, része lett az óriás élő erdőnek, beleolvadt; hidegen nézett most már rá, a betolakodott gonosz, ártalmas faj gyermekére, amely vészthozó dörgéssel remegteti meg a földet.

Noel elengedte a fát; riadtan hátrált. Egy ág megkarmolta nyakát, szemébe csapódott néhány levél; félreállt, megbotlott egy gyökérben, elesett. Megint megütötte egy ág, kissé kábultan, reszketve nézett bele az ellenséges sötétségbe. Arca elé tartotta kezét, csak azért, hogy kevesebbet lásson a sötétségből; gyerekes volt, ostobaság, de meg volt rémülve. Mintha ezer meg ezer szeme, keze lett volna az erdőnek, mindmegannyi fenyegető, ellenséges; mind arra várt, hogy újabb ütést mérjen rá, megint elgáncsolja, s itt tartsa fogva, a sötétségben, amíg...

Felállt, előre botorkált néhány lépést, aztán megállt. Elfelejtette, merről jött. Félt, hogy még beljebb hatol a rémes erdőben, lassan megfordult, úgy próbált tájékozódni, hogy merre menjen. Egybefolyt körülötte a sötétség, csak kezek, lábak meredtek szét benne a földön, a levegőben.

- Mindegy, merre megyek... csak kijutok belőle - bátorította magát. - Minden út kivezet!

Tapogatózva lépegetett előre, kezét arca elé tartotta, hogy megvédje. Ostobaság, de nem tud szabadulni a szorongó érzéstől, ami elfogja azokat, akik eltévednek a ködben, vagy a rengetegben. Csak ne lenne olyan sötét, olyan élő ez az erdő! Egy pillanatra belenyilalt a rettenetes, dermesztő, gyerekes gondolat:

- Jaj! Ha sohasem jutok ki innen!

Maga is nevetett rajta; megint megállt, hallgatózott. Semmi nesz, semmi hang, amire rábízhatná magát, csak a távoli, halk ágyúmoraj, az is mintha köröskörül, minden oldalról jönne most. És a fák lesben állnak, figyelik!

- Huh! - gondolta. - Gyűlölöm ezt az erdőt!

Kígyózó ágai, a sűrű sötétség, az óriás alakok, mint megannyi embere vő, meg boszorkány. Megint tapogatózva ment néhány lépést, megbotlott, elesett; homlokát beleütötte egy fatörzsbe. Az ütés elbódította, de ki is józanította.

- Ostobaság! - gondolta. - Olyan vagyok, mint egy kis baba! Szép lassan megyek előre, amíg elérem az erdő szélét. Hiszen tudom, hogy nem nagy az egész.

Vizsgálódva nézegette, vajjon merre kellene mennie; aztán ünnepélyesen elhatározta, hogy arra megy, amerről az ágyúdörejt hallja. Mereven maga elé nézett s feltartott karokkal indult előre. Valami mozgott a sűrűségben. Közvetlen közelből hallotta a hangot. Egy zöldes szempár villogott feléje. Szíve a torkában dobogott. Valami ugrás... harasztzörgés, ágrecsegés... aztán néma csend.

Noel melléhez szorította kezét. Egy elvadult macska! Most megint tovább igyekezett. De elvesztette az irányt.

- Körbe-körbe megyek - gondolta. - Így van ez mindig.

Megint ránehezedett az iménti «vad rengeteg» szorongás.

- Kiáltsak? - küzködött magával. - Közel lehetek az országúthoz. De olyan gyerekes lenne!

Megint egy lépés előre. Lába valami puhába akadt. Morgás, dühös káromkodás; egy kéz megfogta bokáját. Noel ugrott egyet, küzködve szabadította ki magát és rémületében nagyot sikoltva, rohant vaktában előre.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Ember nem lehetett jobban meggyőződve róla, mint Jimmy Fort, hogy Noelnek legfeljebb «mentsvára» lehet. Az apjával történt beszélgetés utáni héten egy percre sem tudott megszabadulni Noel képétől s gyakran gondolta magában:

- Nem teszem. Egyszerűen aljasság lenne részemről a kislány után vetni magam, mikor tudom, hogy ha nem lenne ilyen bajban, nem lehetne semmi reményem.

Sohasem volt nagyon elragadtatva saját magától, de most úgy érezte, rettenetesen megöregedett, elfonnyadt ebben a sivár Londonban. Átkozta a hivatalt, ahová bedugták, az egész hivatalos levegőt. Még egy ilyen esztendő és összeaszalódik, mint valami vén alma! Aggódva figyelte magát, mióta olyan szépségről álmodott, mérlegelte fiatalságának maradványait. Negyven éves lesz jövő hónapban, Nollie tizenkilenc! De néha meg volt győződve róla, hogy még ő is tudna ilyen fiatal lenni vele, olyan gyerek, mint első szerelme.

Annyira nem remélte, hogy az övé lesz, hogy egész könnyedén vette Noel «multját». Nem ez a «mult» játssza kezére, ha ugyan lehet reménye? Két dologra határozta el magát szilárdan: Nem fog előnyt kovácsolni magának Noel multjából és ha véletlenül az övé lesz, sohasem tesz célzást a multra.

Miután Gratiannak írt, azzal töltötte a szabadsága előtti utolsó hetet, hogy fiatalosabb külsőre tegyen szert, de az eredmény az lett, hogy még sokkal öregebbnek, szikárabbnak, csontosabbnak érezte magát, mint valaha. Korán kelt, kilovagolt, még esőben is, gőzfürdőket vett, sokat tornászott; nem szivarozott és nem ivott alkoholt, korán feküdt le, mintha futtatásra trenirozott volna. Mikor az utolsó délután aztán arra került a sor, hogy megkezdje zarándokútját, kétségbeesve nézte arcát, a tükörben, olyan sovány, cserzett bőrszínű volt és legalább tíz ősz szálat számlált meg hajában.

Mikor megérkezett a bungalowba s ott megmondták, hogy Noel a mezőn dolgozik, először érzett olyasfélét, hogy a Sors kegyes hozzá. Megkönnyítette a találkozást! Percekig figyelte, mielőtt Noel észrevette. Szíve hevesebben dobogott, mint bármikor a lövészárokban. A bizakodó érzés nem hagyta el az első üdvözlés után sem, sőt még vacsoránál is hű maradt hozzá; még mikor Noel felment szobájába, sem változott semmi lelkében. Aztán, mintha

hályog esett volna le szeméről, elszállt a jó érzés; csak ült és próbált beszélgetni, de egyre szótalanabb, nyugtalanabb lett.

- Nolliet nagyon kifárasztja a szokatlan munka - mondta Gratian.

Fort tudta, hogy jóakarat beszél belőle, de hogy ezt mondania kellett, a lehető legrosszabb jelnek vette. Végre felállt, miután már végkép lemondott róla, hogy még egyszer meglássa Nolliet és ráeszmélt, hogy Gratian utolsó három kérdésére csak úgy találomra felelt.

A kapuban azt mondta George:

- Holnap nálunk ebédel, ugyebár?

- Ó! köszönöm, félek, zavarom önöket.

- Egy cseppet sem. Nollie nem lesz olyan fáradt.

Megint ez a... jóakarat! Igazán jó emberek. Felnézett a házra a kapuból, szerette volna kitalálni, melyik az ablaka, de sötét volt minden. Az úton megállt és cigarettára gyujtott. Nekitámaszkodott a kerítésnek s mélyen tüdejébe szívta a füstjét, így akarta elzsongítni fájó szívét. Tehát reménytelen a dolog! Megragadta az első, a legelső alkalmat, hogy elrohanjon tőle! Tudta, hogy szerelmes bele, lehetetlen, hogy ne tudta volna, hiszen kiérezhette szeméből, hangjából. Ha csak egy picit is szeretné, nem menekült volna előle az első este.

- Visszamegyek abba a puszta városba - gondolta magában. - Nem fogok itt jajgatni, sóhajtozni. Valami büszkeség csak kell, hogy legyen az emberben. Ó, mi az ördögért vagyok ilyen nyomorék! Bár visszamehetnék Franciaországba!

Aztán megjelent előtte Noel alakja, amint lehajlik a hulló búza fölé.

- Még egyszer megpróbálkozom - gondolta, - még egyszer. Holnap tisztázom a dolgot. Véglegesen tisztázom. És ha azt kapom, amit Leila kapott, úgy kell nekem. Megérdemlem! Szegény Leila! Vajjon hol lehet? Visszament High Constantiába?

Mi ez? Valaki sikoltott! Rémült kiáltás... az erdőben! Odasietett az erdőszélhez és bekiáltott: *Hallo!* Aztán kémlelve nézett bele a sötétségbe. Hallotta, hogy ágakat tördelnek le a közelében; füttyentett. Egy alak rohant ki, majdnem egyenesen a karjába.

- Hallo! Mi történt? - kérdezte Fort.

Fuldokló, lihegő hang felelt:

- Ó! semmi... semmi!

Most ismerte csak meg Noelt. Visszahökkent s egy lépésnyire a férfitól megállott. Csak homályosan láthatta, amint arcát karjába temeti. Fort ösztönszerűleg érezte, hogy nem akarja mutatni félelmét és nyugodt hangon mondta:

- Milyen szerencse! Éppen erre jártam. Rettenetes ez a sötétség.

- El... eltévedtem; és egy ember megfogta a lábam, ott benn.

Fort nem tudott tovább uralkodni magán, a lihegő, remegő kislány egészen kihozta sodrából. Odament hozzá, vállára tette kezét. Nem szólt egy szót sem, keze is egész könnyedén támogatta, félt, hogy megsérti büszkeségét.

- Bementem oda... - mondta Noel lihegve - és a fák... megbotlottam egy alvó emberben és...

- Igen, igen, tudom - mondta halkan Fort, mintha kisgyermekhez beszélne.

Noel most leengedte karját. Fort láthatta arcát, kitágult, nagy szemét, remegő ajkát. Megint nem bírt magával, közel húzta magához, hogy érezze szíve heves dobogását, ajkát izzadságtól nedves, forró homlokára tapasztotta. Noel behunyta szemét, elfojtott egy feltörő zokogást és a férfi vállába fúrta arcát.

- Úgy, úgy, drága szívem! - mondta egyre Fort. - Úgy, úgy kis drágám!

Érezte, hogy símul vállához Noel arca. Most már az övé... az övé! Bizonyos volt benne, hogy nem húzódik vissza többet. Felmagasztosult boldogságában olyan csodálatos szépnek látott mindent: az egész világot, a fejük fölött a csillagokat, az erdőt, amely megrémítette a kislányt, csupa szépség, összhang volt mindem Embernek még nem volt ilyen szerencséje! Így megkapni! Egyre suttogta:

- Szeretlek!

Noel egész csendesen pihent, vállára támaszkodva, lassanként szíve is csendesebben vert. Érezte, hogy arcát kabátjához dörzsöli. Aztán megszagolta és halkan súgta:

- Jószagú.

HATODIK FEJEZET.

Mikor a nyári nap heve felperzseli egész Egyiptomot, a fehér emberek türelmetlenül várják az estét, mikor rózsás fátyla opálosan foszlik szerte a szürke hegyláncokon és foszforeszkálva folyik össze a lassanként elmélyülő kékséggel.

Pierson egy kis pálmacsoport alatt állott a kórház kertjében és elbűvölve nézte a sivatag titokzatos szépségét. Egy hang sem hiányzott az est koncertjéből: a ház egy távolabbi szárnyában gramofon recsegett egy slágert, két aeroplán zizegett a magasban, mint valami ragadozómadarak keringtek a kék égen; az arab faluból érces hangok szűrődtek át, egy kút kereke nyikorgott és néha-néha megsusogtatta a pálmaleveleket a sivatag szellője. Régi út vitt el az épület előtt, mult századból maradt őrtornyok jelezték irányát.

Hány száz éven át vonult el ezen az úton emberek tömege keletre, nyugatra; barnabőrűek tevéikkel emberemlékezet óta ezen az úton vágtak neki a sivatagnak. Pierson nem győzte eleget csodálni, olyan csendes volt, végtelen hosszú, széles és elhagyatott s mégis, minden este olyan szép! Néha úgy érezte, hogy el tudna itt üldögélni örökké, nézné az utat, mintha titokzatos kegyetlen szépsége... otthona lenne. S ahányszor nézte, megrohanta a honvágy.

Új munkaköre eddig még nem hozta közelebb az emberek szívéhez. Vagy legalább is nem úgy érezte. Százada gyüjtőhelyén, valamint a kórházban - ahova csak ideiglenesen osztották be, amíg a palesztinai transzport útnak indul - mindenki nagyon kedves, barátságos volt hozzá, sőt elnéző; így bánhattak iskolásfiúk valami álmodozó tanítóval, vagy üzletemberek a jámbor feltalálóval, mikor elmegy irodájukba. Pierson úgy érezte, hogy a katonák szívesen látják körükben, mint ahogy szívesen viselték talizmánjaikat, ezredeik színeit. De egyszerű pajtáskodást, úgy látszott, nem vártak tőle és nem is közeledtek hozzá ilyen óhajjal, úgy hogy tolakodásnak érezte volna a közeledést. De meg azt sem tudta, hogyan kezdjen hozzá. Nagyon egyedül érezte magát.

- Ha majd szemtől-szembe kerülök a halállal, - gondolta - akkor egészen más lesz. A halál testvérekké egyesít mindnyájunkat. Akkor igazán hasznomat vehetik.

Amint ott állt és hallgatta az est hangjait és elnézte a magányos utat, levelet hoztak.

«East Bungalow.

Drága Apus!

Remélem, megkapod ezt a levelet, mielőtt kivonultok Palesztinába. Utolsó leveledben azt írtad, szeptember végén mentek csak, akkor hát megkapod még idejében. Nagy újságot mondok, de félek, nem fogsz nagyon örülni neki, sőt elbúsít talán; Nollie férjhezment Jimmy Forthoz. Ma délután volt az esküvőjük, itt nálunk és most elutaztak Londonba. Lakást keresnek, természetesen. Noel nagyon nyugtalan, elhagyatott volt, nagyon szerencsétlennek érezte magát, mióta elmentél. Meg vagyok győződve róla, hogy most boldog lesz. Egészen ki van cserélve, szerelmes fülig. Teljesen rávall! Azt mondja, az utolsó percig nem tudta maga sem, mit akar, de most úgy érzi, mintha sohasem akarhatott volna egyebet.

Drága apus, Nollie sohasem tudta volna egyedül helyrehozni az életét; meg vagyok győződve róla és George is ezt mondja. Persze, nem ideális dolog - pedig mi a legnagyszerűbbet szerettük volna neki, de hát, eltörte szárnyait és Fort olyan hihetetlen jó hozzá, annyira imádja. Tudom, te nem hitted róla és talán sohasem is fogod elhinni. A legfontosabb, hogy Nolliet boldognak tudjuk; és védettnek. Nagy érzésekre képes, de béklyóban kell tartani. Az utóbbi időben céltalanul kapkodott ide-oda; igazán nem lehet tudni, mire lett volna képes pillanatnyi rossz hangulatában. Remélem, nem szomorkodsz miatta. Rettenetesen aggódik miattad. Tudom, nagy csalódást jelent neked, de hidd el, Noel érdeke kívánta... Most már túl van a veszélyen; igazán rettenetes helyzete volt. Nagyon jó a kicsire nézve is és csak előnyös. Azt hiszem, úgy kell venni a dolgokat, ahogy vannak, apus, drága! Lehetetlen volt bekötözni Nollie eltört szárnyait. Ha harcos természet volna, aki élvezi a küzdelmet, vagy ha az a fajta lenne, aki, ahogy te szeretnéd, «fátyolt vesz fel»... de Nollie egyik sem. Így hát *ez* a legjobb, Apus! Ő is ír neked. Meg vagyok győződve róla, Leila nem kívánja, hogy Jimmy Fort örök életére boldogtalan legyen, amiért nem tudta őt szeretni; különben miért ment volna el? George üdvözletét küldi, jól vagyunk mindketten. Nollie remek színben van, mióta segített az aratásnál. Nagyon, nagyon szeretlek, apus drága! Van valami kívánságod, küldhetnénk neked valamit? Vigyázz magadra és ne búsulj Nollie miatt.

Gratian.»

Egy fél levélpapír hullott ki a borítékból; Pierson felvette a száraz pálmalevélcsomóról.

«Drága Apus!

Megtettem. Bocsáss meg... olyan boldog vagyok.

A te

Nollied.»

A sivatag vakítón ragyogott, a pálmalevelek susogtak és Pierson ott állt, igyekezett urrá lenni érzelmein, amiket ez a két levél ébresztett benne. Nem haragudott, még csak nem is volt megbántva; nem szomorkodott, de olyan teljesen, véglegesen egyedül érezte magát, hogy nem tudta elviselni. Mintha az élethez fűzött lánc utolsó szeme pattant volna ketté.

- A lányaim boldogok - gondolta. - Ha én nem is vagyok boldog, nem fontos. Ha az én meggyőződésem, hitem nem jelent semmit nekik... miért követnék? Nem akarom egyedül érezni magamat. Nem szabad! Éreznem kell Isten jelenlétét, éreznem kell kezét az enyémben. Ha nem tudom érezni, akkor mire való vagyok... mi hasznuk belőlem ezeknek a szegény fiúknak itt, mi haszna a világnak?

Egy öreg bennszülött ment arra szamáron. Valami szudáni dalt fújt egy arab furulyán. Pierson bement a kórházba s közben dudolta az új dallamot. Egy ápolónő jött eléje:

- Az a szegény fiú, az *A* terem végén már a végét járja. Azt hiszem, szívesen venné, ha bemenne hozzá.

Pierson bement az *A* terembe, végighaladt két sor ágy közt, a végéig, az utolsó ágyhoz. Két spanyolfal zárta el a többiektől. Az ápolónővér azonnal felállt az ágy mellől.

- Még magánál van, - súgta halkan - beszélni is tud egy keveset. Olyan aranyos fiú szegény.

Könny gördült végig az arcán, amint elment a spanyolfal mögött.

Pierson lenézett a fiúra. Talán húsz éves lehetett, de még selymes, színtelen volt a pehely az arcán. Szemét behúnyta. Egyenletesen lélekzett s úgy látszott, nincs fájdalma. De volt valami az arcán, amiről meg lehetett látni, hogy vége; valami megadás, a sír lehelete.

Az ablak tárva-nyitva volt; moszkitóháló zárta el. Egy keskeny napsugár lopakodott be az ágy lábához, lassan húzódott el a lepedőről, a fiú testéről s egyre rövidült, amint tovasurrant. Szürkésfehér volt minden: a fal, az ágy, a beteg arca, csak a napsugár sápadt sárga színe és a kis vörös-kék zászló a falon ríttak ki az egyhangúságból. A hűvös alkonyat kicsalta a betegeket a teremből, alig maradtak benn nehányan, csak néha törte meg egy-egy hang a csendet. Künnről behallatszott a száraz pálmalevelek meg nem szünő susogása.

Pierson szótlanul állt és várt; elnézte a lemenő napot. Ha így megy át a másvilágra, szegény fiú, akkor Isten kegyelmet gyakorol vele. A beteg most kinyitotta szemét, gyönyörű, ragyogó világosszürke szeme volt, a pupilla körül sötét széllel. Ajka megmozdult. Pierson lehajolt hozzá, hogy megértse.

- Én nyugat felé megyek, sir. - Lágy, éneklő mellékzöngéje volt hangjának. Ajka remegett. Egy pillanatra gyermekesen elfintorította arcát, mint akinek nem tetszik valami.

Pierson felfohászkodott:

- Istenem, add, hogy segítségére lehessek.

- Istenhez mész, kedves fiam - mondta.

Irónikus mosoly, valami gúnyos kérdésféle suhant el az ifjú arcán.

Pierson lelke mélyéig megrendülve letérdelt és áhítatos buzgó imába mélyedt. Halk suttogása összefolyt a pálmalevelek susogásával, mialatt a napsugár még egyszer végigsímogatta a haldokló testét. A fiú mosolyában benne volt egész stoikus kétkedése, stoikus közömbössége. Mint valami öntudatlan kihívás, úgy hatott Piersonra a mosoly; olyan sokatmondó tudás rejlett mögötte. Megfogta a takarón pihenő kezet. A sápadt ajk megmozdult, mintha köszönetet akart volna mondani. A beteg mélyet lélekzett, talán a nap utolsó aranysugarát akarta magába szívni. Szeme becsukódott.

Pierson lehajolt a kéz fölé. Mikor felnézett, a fiú halott volt. Megcsókolta homlokát és halk léptekkel kiment a teremből.

A nap lement. Pierson kisétált az országút mögötti dombokig, ott leült, a sivatag szélén s belenézett a bíboros esti égbe. A nap és a fiatal katona... együtt mentek nyugatra, bele a nagy, izzó semmiségbe.

Az arab faluban megszólalt a müezzin kürtje, mellyel esti imára hívta a híveket. Élesen, tisztán hatott el hozzá a hang, amint ott ült kimondhatatlan elhagyatottságban. Miért rendítette meg annyira az a mosoly? A többi haldoklók mosolya olyan volt, mint ez az esti mosoly a sivatag dombjain - bíboros béke, égi ígéret. De a fiú mosolya azt mondta:

- Ne pazarolj egyetlen lélekzetet se rám... úgysem tudsz segítni. Ki tudja... ki tudhatja? Nincs remény bennem, nincs hitem... de bátran megyek az ismeretlenbe.

Szegény fiú! Bátran nézett szembe az ellenséggel és most bizonytalanul, de félelem nélkül vonult el. Ez talán a végső igazság... magasabbrendű, mint a hit igazsága? Irtózattal borzadt vissza ettől a különös megismeréstől.

- Hitben éltem, hitben akarok meghalni - gondolta. - Isten segedelmével!

A szél felkavarta a sivatag homokját s néhány porszemet a lelkész tenyerébe sodort, amint kitárta a forró föld fölé.

VÉGE.